

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

Бр. 5

XVIII

СЛУЖБЕНИ ДЕО

УКАЗИ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА

Пензионисања

Указом од 16. априла ове године, стављен је у стање покоја, а на основу чл. 70. закона о чиновницима грађанског реда, г. *Павле С. Шарчевић*, благајник IV класе у Народном Позоришту.

ПРЕТПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

Постављења

Претписом министровим постављен је:

у II београдској гимназији: за предавача *Радомир Мајсторовић* пређаш. предавач, 1. априла ове године.

у великоградштанској н. гимназији: за предавача *Јован Кангрга*, сврш. филозоф, 7. априла ове године.

Премештаји

Претписом министровим премештен је:

у књажевачку нижу гимназију: *Ђура Бранковић*, учитељ цртања I класе десковачке ниже гимназије, 17. априла ове године по потреби службе.

Разрешења

Претписом министровим разрешен је:

у великоградштанској н. гимназији: *Владимир Пошовић*, предавач, 7. априла ове године.

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Постављења

Претписом министровим постављени су:

у крагујевачком округу: за сталног учит. сва 4. р. осн. шк. у Кошљарима *Михаило Д. Огњановић*, пређ. учит., 28. марта о. год.; — за привр. учит. сва 4. р. осн. шк. у Орашцу *Паун Милекић*, пређ. привр. учит., 28. марта о. год.;

у крајинском округу: за заступ. учит. жен. осн. шк. у Прахову *Надежда Петровићева*, сврш. учен. В. Ж. Шк., без испита, 19. апр. о. год.;

у протекском округу: за заступ. учит. I и II разр. о. шк. у Вел. Бошцину *Василије Мугавић*, пређ. ђак учит. Шк., 17. апр. о. год.;

у подунавском округу: за стал. учит. сва 4. разр. о. шк. у Рибарима *Милан Ст. Недељковић*, пређ. учит., 17. апр. о. год.

У М Р Л И:

Милош Димитријевић, предавач врањске гимназије, преминуо је 10. априла у Врању.

Петар С. Ђукић, учит. осн. шк. у Бадњевцу, окр. крагујевачког, 31. марта ове год.: — *Софија Павловићка* учит. у пензији, 22. марта ове године.

РАСПИСИ И ОДЛУКЕ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВ. ПОСЛОВА

Усвојио сам одлуку Главног Просветног Савета и одлучио, да се *Збирка педагошких радова, књига II*, од г. Мите Нешковића, краљ. жупан. школ. надзорника из Беловара, може набавити за књижице основних школа.

Нека начелништво ову моју одлуку саопшти свима школским одборима у своме подручју, и нареди им, да ову књигу набаве за књижицу своје школе.

Још ће начелништво и то наредити школским одборима, да за школску књижицу набаве и *I књигу збирке педагошких радова*, која је расписом овога министарства од 11. децембра 1893. године, ШБр. 21.909., препоручена за књижице основних школа.

Продајна је цена ових књига 1*50 динара, а могу се набавити у књижари г. Мите Стајића, у Београду.

ШБр. 1958.

8. фебр. 1897. год.
Београд.

Министар
просвете и црквених послова,
Анд. Николић с. р.

Свима директорима средњих школа

Наредио сам да се у евиденцији о свима наставницима средњих школа, која се, као што је познато, води у министарству, бележи од сада за г.г. директоре, професоре, супленте, предаваче, учитеље, учитељице поред другог још и:

- а, јесу ли чланови Професорског Удружења,
- б, јесу ли чланови Српске Књижевне Задруге.

Тога ради стављам Вам у дужност, да ове податке прикупите и министарству пошаљете најдаље до 15. маја о. г., а после тога да редовно извештавате о свакој промени у овом погледу.

ПБр. 5408.

29. априла 1897. г.
Београд.

Министар
просвете и црквених послова,
Анд. Николић с. в.

Свима начелствима

Наредио сам да се у евиденцији о свима учитељима и учитељицама основних школа, која се, као што је познато води у министарству, бележи од сада за све учитеље и учитељице поред другог још и:

- а, јесу ли чланови Учитељског Удружења,
- б, примају ли дружински лист „Учитељ“
- в, јесу ли чланови Српске Књижевне Задруге.

Нека начелство прикупи све ове податке, и нека их пошаље министарству до краја месеца маја ове године.

Овогодишњим надзорницима основних школа биће наређено да се и сами лично уверавају о томе, да ли су наставници и наставнице основних школа чланови поменутих друштава.

ПБр. 5409.

29. априла 1897 год.
Београд.

Министар
просвете и црквених послова,
Анд. Николић с. в.

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГА САВЕТА

ЗАПИСНИЦИ РЕДОВНИХ И ВАНРЕДНИХ САСТАНАКА
ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГА САВЕТА

САСТАНАК 684-ти

19. марта 1897. године у Београду.

Били су: *председник*: Мих. Валтровић; *редовни чланови*: Стеван Ловчевић, Ст. Т. Јакшић, А. Ј. Стевановић, Б. Прокић, Јеврем А. Илић, Љубомир Миљковић, д-р Мил. Јовановић-Батут, и Лука Л. Јазаревић.

Пословођа Савета члан: Ранко Петровић.

I

Прочитан је и примљен записник 683. састанка.

II

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова од 17. овога месеца, ПБр. 3584., којим је спроведена Савету на оцену молба г. Б. Кнежевића, проф., који је молио да се његов превод Бекл-ове Историје Цивилизације откупи извесан број примерака за поклањање ученицима виших разреда средњих школа.

Пошто је ово дело „Беклова Историја Цивилизације“ познато члановима Савета, то је Савет

мишљења: да се оно може употребити за поклањање ученицима гимназија у два највиша разреда, у којима се поклањају књиге о годишњим испитима.

III

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 17. овога месеца, ПБр. 3391., којим је спроведена Савету на оцену молба Одбора Чупићеве Задужбине, који је молио да се књиге *Годишњице* препоруче књижицама осн. и средњих школа и да се извештај број примерака откупи за поклањање ученицима средњих школа.

Пошто је дело *Годишњица* познато члановима Савета, то је Савет мишљења: да се оно може препоручити за књижице средњих и основних школа.

IV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова од 19. овога месеца, ПБр. 3945., којим се пита Савет за мишљење о измени 2. алинеје чл. 6. Правила за давање благодејања из фонда пок. владике Вићентија Красојевића, како би ова алинеја одговорила духу члана 9. завештаоачевог тестаментa из којегa је и изведена.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Стеван Ловчевић, начелник, Министарства просвете и цркв.

послова, Јеврем А. Илић, професор Богословије и Тодор Петковић, референт министарства просв. и цркв. послова, да изводе на основу тестаментa пок. владике Вићентија Красојевића, израдити нова правила за давање благодејања из овога фонда, која би у свему одговарала духу тестаментa завештаоцевог.

V

Прочитан је реферат г.г. Божицара Прокића и Јеврема А. Илића, редовних чланова Савета, о избору једног благодејанца фонда пок. владике Вићентија Красојевића према расписаном стечају од стране Министарства просвете и цркв. послова.

Реферат г.г. Прокића и Илића гласи:

Главном Просветном Савету

Прегледавши молбе и документе пријављених кандидата за благодејање из фонда пок. владике Вићентија Красојевића, част нам је поднети Савету овај извештај:

Пријавило се свега шест кандидата. Двојица од њих: Милосав Маринковић, ђак III р. Учит. Школе и Чедомир Маринковић, ђак V р. чачанске гимназије поднели су школске сведошце из којих се види, да немају довољан успех, који се правилима тражи за добивање благодејања из поменутог фонда. За Љубомира Јовчића, ђака III год. В. Школе сазнало се, да такође нема годишњи резултат оцена преко $4\frac{1}{2}$. Четврти кандидат Милан Урошевић не школује се у Србији и тиме не одговара захтеву чл. 1. Правила за уживање благодејања из поменутог фонда. Осим тога, он није поднео ни уверење о сиротном стању.

Остају два кандидата, који имају право да добију благодејање. То су: Владимир Петковић, ђак филос. факултета IV год. и Петар Савић, ђак филос. факултета I год. Обојица су и сиромашни и одлични. Петковић има у свима годинама В. Школе резултат оцена преко $4\frac{1}{2}$, а Савић има резултат оцена на испиту зрелости такође преко $4\frac{1}{2}$. Пошто има само једно место благодејаначко и пошто је Владимир Петковић старији и кроз три месеца довршује школовање, то предлагемо да се њему да благодејање из фонда пок. владике Вићентија. Ово предлагемо и зато, да бисмо после три месеца дали могућност рођацима пок. владике да опет могу конкурисати за добијање овога благодејања.

19 марта, 1897. г.
Београд.

Б. Прокић
Јеврем А. Илић.

Према овом реферату Савет је мишљења: да се Владимиру Петковићу, ђаку Велике Школе, може дати благодејање из фонда пок. владике Вићентија Красојевића и то од 1. јануара ове године.

VI

Прочитан је реферат г. Андре Гавриловића, професора, о „Неимарима“ од г. Косте Петровића,

које је писац понудио за поклањање ученицима средњих школа.

Реферат г. Гавриловића гласи:

Главном Просветном Савету

На питање Главног Просветног Савета: може ли се за поклањање ученицима средњих школа откупити роман из новије српске историје *Неимари* које је понудио Министарству Просвете њихов писац К. Петровић — част ми је дати своје мишљење, да се то дело може ради тога препоручити за откуп, и да би се смело пожелети да оно што више дође до руке оних којима Министарство обично и даје сличне годишње поклоне.

Неимари су историски роман. Наша историја, стара и нова, даје ваљане грађе за обрађивање српског историског романа много више, но што се она отуда прие. Наша је прошлост испевана, поглавито у народним песмама; али она није довољно изнесена у најдрагоценијем књижевно-поетском облику, у роману, обрађеном уметнички и са довољно студије. Такав је суд постојао у нас већ одавно; он се и сад може у главном поновити.

Стару је нашу историју романтисао на познати начин Милован Видаковић. Устало се против недовољног познавања прошлог живота и неизрађеног уметничког облика у Видаковићевим романима. Протест је био тако јак, да је заплашио готово све који су доцније могли наићи на ту стазу. Видаковићеве романе већ одавно критикује сваки па и онај — који их није читао. Ако се Видаковићу додаду недовршени радови Јаше Игњатовића („Ђурађ Бранковић“) и Владана Ђорђевића („Стеван Душан“); и ако не узмемо у рачун ситније послове који и нису ни у колико историске слике већ само романтична идеалисања — онда је поменуто све што је у облику романа до скоро изнето у нас из старије наше историје. Из новије пак историје до пре неколико месеци Владанова „Кочина Крајина“ бејаше једини већи рад те врсте. Зимус добисмо од већих радова Јанка Веселиновића роман „Хајдук Станко“ и К. Петровића „Неимаре“.

Данас се, и то нема сумње с правом, више цени роман из сувременог живота, који је и дигао толику цену роману уопште. То зна рећи свако, па и онај који и не слуги колике и какве тешкоће још и данас стоје на путу обрађивања српског историског романа. И српско ће друштво давати некада обилате грађе за друштвени роман, а појединци и данас, уз велико напрезање, кушају ускорити ту будућност. Али и кад то буде, опет ће, из са свим појамних разлога, историска приповетка бити за млађе године привлачнија лектира. Та врста приповедака и романа увек ће бити и мање погубаона, са стране моралне, за млађе читаоце него романи сувремено-друштвени, као што се, у том погледу, путопис обично сме претпоставити приповеци уопште.

И из тих разлога држим да ће *Неимари*, поред свега што је у њима, добро доћи млађим читаоцима о којима и јесте реч.

Предмет је у *Неимарима* узет из догађаја у Србији од лета 1813 до јесени 1816 године; ту су рад, недаће и успеси у стварању нове српске државе, знања уопште народног дома, од куда је и роман добио

своје име. А како је овај роман излазио у познатом београдском часопису „Делу“, те је, држим, његова садржина бар у главном позната члановима Просветног Савета, то је нећу посебно ни излагати.

Писац је марљиво проучио све што о тим догађајима историја зна за сад рећи, те му се с те стране одиста нема шта замерити. На против, пре би се, са другог гледишта, имало замерити толикој тачности, врлини која је изазвала махну: писац се прилагођавао ономе што вели историја, а не ономе што би из акције његових јунака следовало.

Сам је избор предмета донео да дело буде богато интересним појединостима. Има типова изнесених згодно, а неких и са доста среће. Укупном је причању дат тон патриотског, живог израза, и ако у дијалозима има на неким местима и врло обичних реченица. Нема се у начелу шта рећи ни против граматичке правилности у језику.

Моје је мишљење да овај рад заслужује пажњу, и да се може корисно употребити за оно за што га нуди његов писац.

10 марта 1897.

Београд.

С особитим поштовањем
проф. Анд. Гавриловић.

Према овом реферату г. референта Савет је мишљења: да се „Неимари“ могу употребити за поклањање ученицима нижих разреда средњих школа.

Г. Андри Гавриловићу у име хонорара за реферовање, одређено је четрдесет (40) динара.

VII

Прочитан је реферат г. Милутина К. Драгутиновића, професора о „Приповеткама Милке Алексић-Гргуриове“ I део, за које је списатељка молила да се у извесном броју откупе за поклањање ученицима или да се препоруче књижицама школским.

Реферат г. М. К. Драгутиновића гласи:

Главном Просветном Савету

Част ми је приказати *Приповетке Милке Алексић-Гргуриове*, које ми је Савет послао на оцену.

Садржина у обема приповеткама једнолика је, — романтична. Ни прва прича *Вера*, а ни друга *Бердан од бисера*, не одликује се природношћу и вероватношћу. Обе су изишле из маште, коју ништа није везивало за стварне прилике српскога живота. И када се читалац задуби у необичне заплете ових приповедака (које су управо новеле) — он осећа да је далеко од правих људи и истинског живота, па се никако не подаје свему том причању невероватних пригода, него размисља о њима, тражи неприродне путеве којима је писац ишао, и налази многе погрешке његове. Приближавањем истинитом животу и цртањем правих човечанских осећања опажа се тек овде онде: све остало није ништа друго него слободно маштање, које није ничим задржано. У оваквој обради морала

се сасвим изгубити поука, којој се тежило, ма да је она местимице изречена и сувише јасно.

Неприродност у развијању догађаја и карактера јако избија на видик већ у првој причи. Јунакиња Вера оставља кућу своје немилостиве ујне, одлази у свет, постаје славна оперетска певачица, и чудним случајем извршује свој завет — налази човека који је упропастио њенога поштењог оца. — Исто је тако намештен и расплет друге приповетке. Ту после многих романтичких заплета излази да Американац Стефенс Клоден, таст трговца Марка Златића, није нико други него главом Стеван Зликовић, — онај исти што је младићем украо ђердан од бисера и подметањем хтео упропастити честитог Васу Златића и његову добру жену.

Место, на коме се збивају овакви разноврсни и заплетени догађаји, никако није тачно одређено. Отуда, да се за једну личност не рече како је то прави Србин, да се гдегде не помиње понешто српско — сваки би читалац помислио да се ово догађа ма у којој европској земљи, ма у ком европском друштву. У овим приповеткама нема ничега што обележава личности као Србе, а догађаје као појаве из српскога друштва. Необичан је чак и избор имена многим радним лицима — Алберт Влашић, Веселин Јасминић, Надан Плавшић, Милан Логић, г. Лалић, г. Шкорић.

Али ни у *Вери* ни у *Бердану од бисера* није слаба само садржина и обрада. Обе приповетке имају и других крупних недостатака — стилизација је непажљива и неравна, пунктуација погрешна, а језик нечист и нетачан. Погрешке ове врсте означио сам у књизи, да их не бих исписивао.

У кратко, мислим да ова књига због невероватне и романтичне садржине своје као и због брзе обраде не може поднети за оно за што је понуђена. Она није погодна за поклањање ни ученицима виших женских школа, а још мање ученицима наших гимназија. Не могу је препоручити ни за књижице.

Најзад сматрам за своју личну дужност изјавити да веома жалим што о овом књижевном делу госпође Гргуриове не могу говорити онако похвално како сам увек говорио о њеном уметничком раду.

Београд, 12. III. 97.

Захвалан на поверењу
Милутин К. Драгутиновић
професор II београдске гимназије.

Према овом реферату г. Драгутиновића Савет је мишљења: да се *Приповетке Милке Алексић-Гргуриове*, први део, не могу употребити за оно за што их је списатељка понудила.

Г. Мил. К. Драгутиновићу, у име хонорара за реферовање, одређено је четрдесет (40) динара.

С овим је завршен овај састанак.

САСТАНАК 685-ти

2. априла 1897. год. у Београду.

Били су: *председник*, Мих. Валтровић; *редовни чланови*: Ст. Ловчевић, Б. Прокић, Дим. Довијанић, Јевр. А. Илић, Љ. Миљковић, М. Иванић, д-р Мил. Јовановић-Батут и Л. Лазаревић.

Пословођа Савета члан: Ранко Петровић.

I

Прочитан је и примљен записник 684. састанка.

II

Г.г. Божидар Прокић, и Јеврем А. Илић, редовни чланови Савета моле да Главни Просв. Савет донесе своју одлуку о томе, јесу ли они правилно поступили као референти у питању о давању благодејања из фонда пок. владике Вићентија Краснојевића, пошто је њихов рад као референата у јавности осумњичен.

Главни Просветни Савет по овој молби поменутих својих чланова констатује: да су г.г. Б. Прокић и Јевр. А. Илић, редовни чланови Савета, према поднетим документима и досадашњој пракси и према прописаним правилима за давање благодејања из поменутог фонда и тестаменту завештаоачевом — правилно радили; али како је у јавности осумњичена вредност уверења о сиромашном стању изабраног питомца Владислава Петковића — то је Савет одлучио: да своју одлуку о избору поменутог питомца обустави и да се позову оба компетента Владислав Петковић и Петар Савић, ђаци Велике Школе, који имају квалификације за питомачко место из фонда владичиног — да до половине месеца маја поднесу о својем сиромаштву уверења према правилима за добијање државног благодејања у средњим школама.

III

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова, од 28. прошлог месеца, ПБр. 518, којим се пита Савет за мишљење о прештампавању „Кратке Свештене Историје Старога Завета“ гђе Козиреве у преводу г. Б. Јовановића, професора Богословије.

Према одобрењу архијерејског Сабора и благослову Његовог Високопреосвештенства г. Митрополита Михаила, Главни Просветни Савет мишљења је: да се „Кратка Свештена Историја Старога Завета“ од гђе Козиреве може прештампати и употребити као привремени уџбеник у I разреду средњих школа.

IV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и цркв. послова од 28. прошлог месеца, ПБр. 578, којим се пита Савет за мишљење о прештампавању „Кратке Свештене Историје Новога Завета“, од гђе Козиреве у преводу г. Б. Јовановића, професора богословије. Према одобрењу Архијерејског Сабора и благослову Његовог Високопреосвештенства г. Митрополита Михаила, Главни Просветни Савет мишљења је: да се Кратка Свештена Историја Новога Завета гђе Козиреве може прештампати и употребити као привремени уџбеник у II разреду средњих школа.

V

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 27. прошлог месеца, ПБр. 4226, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Јована Стојановића, адвоката оvd. који је молио да му се откупе 2000. примерака његовог „Упут“ за гимнастику. Савет је одлучио: да се умоли г. д-р Војислав Ж. Борђевић, секретар санитета у Министарству унутрашњих дела, да изволи овај „Упут“ прегледати и о употреби његовој Савету реферовати.

VI

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова, од 27. прошлог месеца, ПБр. 4137, којим је спроведена Савету на оцену молба г-ђе Филипе Стојановићке, учитељице у Брежанима, која је молила да јој се неке године привремене учитељске службе урачувају у сталне.

Савет је одлучио: да се умоли г. Јеврем А. Илић, редовни члан Савета, да изволи молбу и документа г-ђе Стојановићке проучити па по том Савету реферовати о ономе, за што молитељка моли.

VII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 27. прошлог месеца ПБр. 4174, којим је спроведена Савету на оцену молба г. Јове М. Ковачевића, учитеља, који је молио да му се регулише плата према раније уваженим му неким годинама привремене учитељске службе.

Савет је одлучио: да се умоли г. Јеврем А. Илић, редовни члан Савета, да изволи ову молбу и документа г. Ковачевића, проучити па по том Савету реферовати о ономе за што овај у својој молби моли.

VIII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 30. прошлог месеца, ПБр.

4331, којим је спроведена Савету на оцену молба гђе Љубице Кукићке, учитељице у пензији, која је молила да јој се неке године привремене учитељске службе урачунају у сталне.

Савет је одлучио: да се умоли г. Јеврем А. Илић редовни члан Савета, да изволи ову молбу проучити на по том о њој Савету реферовати.

IX

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 1. овога месеца. ПБр. 4372, којим је спроведена Савету на оцену молба гђе Даринке Милићевићке, учитељице, која је молила да јој се неке године привремене учитељске службе урачунају у сталне.

Савет је одлучио: да се умоли г. Јеврем А. Илић, редовни члан Савета, да изволи ову молбу и документа проучити, на по том Савету реферовати.

X

Саслушан је реферат г. Јеврема А. Илића, редовног члана Савета, о молби гђе Јелене Караматићке, учитељице, која је молила да јој се неке године привремене учитељске службе урачунају у сталне.

Према реферату г. Илића, Савет је мишљења: да се гђи Јелени Кара-Матићки, учитељици, може урачунати у време сталне учитељске службе све време проведено у привременој учитељској служби, пошто је имала прописне квалификације за сталну учитељицу у добу кад је била привремена.

С овим је завршен овај састанак.

САСТАНАК 686-ти

9. априла 1897. год. у Београду.

Били су: председник Мих. Валтровић; редовни чланови: Ст. Ловчевић, Дим. Довијанић, Љубомир Миљковић Момчило Иванић, др. Мил. Јовановић-Батут и Лука Лазаревић.

Пословођа Савета члан: Ранко Петровић.

I

Прочитан је и примљен записник 685. састанка.

II

„Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 9. овога месеца ПБр. 4800, којим се позива Савет да кандидује довољан број лица из просветне струке за надзорнике основних школа за ову годину.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Стеван Ловчевић, Лука Лазаревић и Ранко Петровић, редовни чланови Савета, да изволе поднети Савету списак лица, која би се могла кандидовати за надзорнике основних школа.

III

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова од 7. овог месеца, ПБр. 4681, којим су спроведени Савету на оцену молба и документа г. дра Василија Ђерића, који је молио за место предавача у нашим средњим школама.

По прегледу докумената Савет је нашао: да је г. Ђерић на бечком универзитету положио испит за доктора словенске филологије и да, према томе, има прописне квалификације за предавача у нашим средњим школама из групе наука филолошких.

IV

Прочитани су реферати г.г. Милов. Р. Мариновића и Дим. Довијанића о кривници г. Јосифа Анђелића, пређашњег учитеља.

Према рефератима г.г. референата, према новим уверењима о владању учитеља Анђелића и према томе што је отпуштени учитељ за своје кривине из ранијих година довољно кажњен губитком службе, а министар му одлуком о отпуштању није одузео учитељска права — то Савет мисли: да би се г. Јосиф Анђелић, пређашњи учитељ, могао вратити у учитељску службу дајући му прилике да се оправда својим радом и понашањем.

С овим је свршен овај састанак.

НАУКА И НАСТАВА

ПЕДАГОШКА ХОДЕГЕТИКА.

(Свршетак)

7. б) Начин угледања и подражавања.

Угледање на понашање, изражавање и рад других људи може се сматрати као природна *наклоност*. Може се узети, да *подражавање* произлази из социјалнога нагона, који се у овом облику јавља већ првих година живота људскога. Угледање и подражавање, т. ј. *посматрање* израза и покрета других људи и *следовање* њиховоме раду и понашању бива често и у доцнијем животу; то чини нарочито женски пол у погледу на ношњу и понашање; али тако раде и многи књижевници и уметници, па и читави народи *имитију* друге народе и позајмљују од њих неке државне и друштвене установе и уређења, саобраћајна средства, научне мисли, уметничке идеје, индустријске вештине, па и веру и обичаје, начин ношње и начин прославе, гозбе и т. д. С тога треба ову наклоност за имитовање корисно употребити и при васпитавању.

Објективна страна овога поступка наводи се у гледању, слушању и примању онога, што се допада и што се нађе као добро, правилно и корисно у раду најближе околине или друштвене средине; то су *примери* за углед или узор, и ако у њима има нешто савршено, онда они могу послужити као *идеали* и за доцнији живот. Ово важи на првом месту за *морални* живот, а после и за све радове и вежбања, н. пр. за домаће радове, занате, уметности, па и за учење матерњег језика и туђих језика, кад их употребљавамо у говору или при писању. Ми примамо на тај начин чак и туђе мисли, јер то је лакше, него самостално мишљење. — А *субјективна* страна овога поступка мења се нарочито према *годинама* живота. Друкчији су угледи за подражавање код деце, а друкчији код одраслих људи. Дете не иде за оним, што је далеко и високо, него за оним, што је близу и што одмах даје задовољство, и то пре свега *чулну* угодност. Човек подражава редовно ономе, што му се *допада*, и што он налази, да је лепо или корисно.

То је више субјективно допадање, које влада код деце, и више код женскога пола, него код мушкога. Али при васпитавању треба да претеже објективно допадање, као што је то н. пр. код *моралних* и *естетичких* односа.

Према томе, угледање и подражавање морају се при васпитавању *ограничити*, јер сувишно имитовање смета развијању самосталности у раду; у самој *имитацији* нема довољно *саморадње*, нема оригиналности. Ну још је важније, да се избегавају *рђави примери*, јер васпитаник и њима следује, нешто из незнања, а нешто због тренутнога задовољства, при чему заборавља на рђаве последице таквога поступка (тако се развијају за рана неке опасне страсти код школске омладине). Бар за првих десет година не би васпитаник смео имати пред собом рђавих примера, да би се за то време укоренили добри угледи; па после тога, и ако би он видео и чуо нешто ружно, оно ће му бити одвратно, јер јаче ће бити пређашње *навике* на оно што је добро, него нови рђави примери. Ако би васпитаник случајно опазио нешто, што је рђаво или ружно, онда васпитач треба одмах да то угуши у његовој свести, а нарочито не треба да допусти, да се тако што понавља и да се у духу васпитаника појача до буђења таквог осећања, из кога би произишла тежња за подражавањем таквога рада. Тако н. пр. кад дете случајно види пијана човека, треба га спречити у даљем посматрању, и треба му то стање представити као слабост или болест, због чега таквога човека треба сажаљавати, а не подсмевати му се, нити му следовати у том. У домаћем животу има много сличних примера, као у неправилном говору, у ружним изразима, у неискрености према другим људима ван куће, у неслагању и свађању старијих чланова породице и т. д.

При учењу *вештина имитација* је донекле потребна; то се сматра као први ступањ вежбања, где ученици најпре добро посматрају сваки моменат рада вештих људи, па онда покушавају, да и сами раде тако исто; при том се употребљава *деиктивни* облик пре-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

давања (облик показивања). При имитовању ради и *свест*, али ту нема дужега самосталнога размишљања, па за то се брже прелази на сам рад. Онај, који подражава нешто, нема увек *разлога* за то, него брани свој поступак ауторитетом појединих лица, или се позива на образоване народе и т. д. Кад-кад се дешава, да се цело *друштво* поведе за мислима или поступцима једнога члана тога друштва, које он побуђује на рад својом већом активношћу, или својом самосталношћу, и кад он почне да говори о једномдогађају, жалосном или радосном, онда се подуже говори у друштву само о том догађају, и сви чланови имају једнаке мисли и слично расположење при том. Тако и деца највише вичу и најнесташнија су онда, кад гости говоре у њиховој кући (као што и птице у кавезу више певају, кад људи говоре живо у њиховој близини).

На послетку, *угледање* појединих ученика на своје *другове*, који су од њих *бољи*, може бити врло корисно за њихов напредак; а то се често дешава, да се ученици радије и лакше угледају један на другог, него на своје наставнике, јер они су *ближи* један другоме, како по осећању и мишљењу, тако и по снази и хотењу, те се они међу собом могу лакше споразумевати.

8. в) Начин прилагођивања и навикавања.

Угледање и подражавање бивају обично лако, јер ту се редовно следује ономе, што је пријатно. Али *прилагођивање* и *навикавање* бивају теже, јер овде се *мора* радити, и то често и оно што је *тешко* и за то непријатно. То се постизава пре у већем *друштву*, него у малом (отуд претежност школскога васпитања према домаћем), брже у *млађим* годинама — због веће примљивости и прилагодљивости, и лакше онда, кад влада *љубав* између васпитача и васпитаника, и кад има *интересности* у њиховом заједничком раду.

Објективна страна овога поступка захтева, да се васпитаник прилагођује домаћем и школском поретку и обичају, навикама и наравима, законима и прописима, црквеним обредима, васпитачевим наредбама, дружинским и друштвеним правилима (н. пр. правилима учтивости), правилима, по којима се нешто ради, и у опште свему

што је добро и истинито, лепо и корисно. Негде то бива лакше, а негде теже. — А *субјективна* страна овога начина налази се у овом: *сваки* је васпитаник у погледу на прилагођивање и навикавање *дружчији*, па и у истој породици има разлике међу децом (међу браћом и међу сестрама). Мало дете, које је здраво, снажно и несташно, не прилагођује се лако прописима домаћег реда; а нежно и осетљиво, мирно и слабуњаво дете пре ће се прилагодити, јер оно нема довољно снаге, да се противи, нити да се одупре наваљивању са стране. Код онога првога детета употребљавамо и принудна средства, али опет блага, јер морамо да штедимо његову *индивидуалност*, и морамо имати на уму његов *узраст*; а код овога другог нису потребна таква средства, и овде морамо још више пазити на индивидуалне особине. *Мушко* дете више се противи и одупире нашим наредбама, него женско, тако да се неки пут може лакше изићи на крај с неколико женске деце, него с једним мушким дететом. Ну има и по неко женско дете, које у том погледу показује већу отпорну снагу. По неко дете отимље се од нас, а изузетно нађе се и неко дете, које је управо *неприлагодљиво*, или, како се обично каже, непослушно, тврдоглаво и ћудљиво. То зависи дакле од индивидуалних особина, које се разликују нарочито по темпераментима, и које се мењају с годинама живота, као н. пр. номадски дух у неких дечака и младића, који радо тумарају и странствују, или дивљачке наклоности неких дечака, који муче животиње, кваре и руше разне ствари, злостављају своје другове и т. д. — Најпосле, у субјективну страну овога поступка долазе и *поверљиви* односи, симпатија и љубав, и духовно сродство једномисленика — ученика и учитеља и т. д.

Границе прилагодљивости постављају појам *характера* и начело *саморадње*. А резултат васпитнога прилагођивања треба да буду укорењене *моралне навике*, које допуштају и механички рад у том-правцу, без нарочитога размишљања. Али треба много времена, док се дође до тога, да се навике више не мењају, те да оне, дакле, произведу *другу природу*, и да буду тако моћне, као што су урођене силе. — Ну кад би се у току васпитавања, услед других неких утицаја, укорењиле неке ружне или рђаве

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

навике, онда би се морало предузети систематско *одвицавање*, којим би се васпитаник побуђивао, да мало по мало оставља такве навике, те да се оне најпосле са свим искорене. И ово се може сматрати као прилагођивање, само у противном или негативном правцу*).

III. СРЕДСТВА НЕПОСРЕДНОГА ВАСПИТАВАЊА.

9. а) Побуђивање васпитаника на рад.

Кад се развију јака узбуђења (емоције), онда она изазивају *вољу* и *побуђују* је на рад. Узбуђења има пријатних и непријатних, те по том су и *правици* воље двојаки: траже се пријатност и угодност, а избегавају се непријатност и неугодност. Васпитач може да утиче најпре само на појачање емоција, рачунајући, да ће се воља сама по себи из њих развити; а може већ пробуђену вољу и већ отпочети рад у одређеном правцу потпомагати и подржавати.

Побуде могу бити, по квалитету, ниже и више. *Нижи* су мотиви чулни и себични, као жудња за чулним уживањем, за материјалном коришћу, за задовољењем страсти; а *виши* су мотиви они, који произлазе из јаких моралних узбуђења, или из са вести. Код деце превлађују побуде чулне угодности и неугодности. — Нарочито су јака она осећања, која се тичу наше *личности*, као осећања самољубља, честољубља, сујете, гордости, славољубља, стахопоштовања религијске природе (страх од пакла) и т. д.; после, јаки су *дружествени* мотиви, нарочито љубав (симпатија), и најпосле непријатељска узбуђења, као антипатија и мржња, љубоморност и осветољубље, и друге експлозивне страсти (по Бену). При раду помажу још и осећања растења *снаге*, умнога *напрезања*, и поступнога *успевања* у раду; јер тим се буди *одважност*, а савлађују се препреке у раду.

Чисто *педагошки* су мотиви осећања доброте, истине и лепоте, а све се то постиже корисним радом. Ну васпитаници се не управљају увек по тим побудама, него млађи следују већином тренутним импулсијама,

* Опширније о том у мом приступном предавању у Великој Школи «О васпитном прилагођивању.» Београд, 1893.

које их често одводе и на погрешан пут, а старији мере често количину пријатности или уживања, које могу добити од играња, или од прављења нереди, или од нерада (ненапрезања), с количином неугодности, коју би због тога могли претрпети, дакле пореде добитак и губитак у таквим приликама. по свом субјективном нахођењу, па што тако случајно и тренутно претегне у њиховом духу, они за тим и иду. Тако и неки ученици више воле слободно кретање и дружење при разним играма на пољу, него мирно седење и умно напрезање у школи, док други зрелији и озбиљнији ученици рачунају више на будуће угодности, које ће имати доцније, по што добију већу спремину у наукама и вештинама. По неки ученик, који хотимично направи какав неред у школи, поноси се кад-кад тим пред друговима, не предвиђајући рђаве последице таквога поступка за себе. — Има ученика, који су од природе *радознали* и *радливи*, вредни и *активни*, те они осећају природну *потребу* за сазнавањем и за радом; а кад им се не да прилике за рад, н. пр. кад их васпитач притвори, онда они осећају врло непријатну досаду. С тога се радом и понашањем таквих ученика може лакше управљати, него код немарних и лених ученика.

Кад више супротних *мотива* дођу у *сукоб* међу собом, онда побеђују они мотиви, који *сујачи*, било по интензитету, или по броју, као што и при размишљању побеђују јачи *разлози*. Тако н. пр. сама *наука*, која се изучава, даје неко *задовољство*, али ту има и много *напрезања*; с тога, кад наставник обећа неку *награду* за постигнути успех, онда то *двоструко* *задовољство* може да *претегне* непријатност тешкога напора, или може да надјача ону угодност, коју би ученик имао при слободном забављању, на месту учења. Такав *стицај* повољних побуда потребан је нарочито код *млађих* ученика, као и код необразованих људи, који мисле више на садашње уживање, него на будућу корист. — У конфликту мотива и дужности индивидуалних, социјалних и хуманих треба да победе, према етичким захтевима, они мотиви и оне дужности, који су општији; ну то може бити редовно само код скроз поштених (несебичних) и потпуно образованих људи.

10. б) Утицај примера и ауторитета васпитачева.

1) *Пример* васпитачев у погледу на понашање, рад и начин живљења вреди за децу више него поука; јер ову она не могу још да разумеју, а на пример се угледају, па макар и не разумела намеру и поступак старијих. Дobar пример утиче повољно и на веће васпитанике; јер рад других људи дејствује јаче на њихов дух, него само мишљење и говорење. А ако још васпитач сам не ради и не живи онако, како препоручује својим васпитаницима, онда они могу и да посумњају у вредност његова савета и његове поуке. Тако мисле и одрасли људи, који нису довољно образовани; они цене свештеника, наставника, судију, чиновника, старешину по оном, како они раде и какви су они сами; па с тога, ако они не врше своје дужности, како треба, онда дају рђав пример другим људима, а нарочито омладини.

Поред примера у околини васпитаника, који су тако рећи очигледни (или очевидни), има још и *идеалних примера*, које ученици налазе у народној и општој Историји, у религији, у литератури. Ови су примери за одраслије васпитанике врло корисни; њима се замењују обични примери из садашњег живота, који непосредно утичу на васпитавање. Ових последњих примера и нема тако много, јер васпитачима је тешко удесити сопствено понашање тако, да увек служи за *услед* васпитаницима; а још је теже подесити сву *околину* њихову онако, како то захтевају васпитни интереси; за то у обичном животу у садашњости има више рђавих примера, него добрих.

Ну с друге стране, не треба *прецењивати* утицај *примера* на васпитање; они сами нису довољни, него је уз то потребно *солидно образовање* духа, које неће допустити, да ученици следеју рђавим примерима, као што то чине по неки неискусни, несамостални и невини млади људи, кад их неки туђ поступак изненади својом новином, особитошћу, чудноватошћу, због чега они радо читају и забрањене списе (с неморалном садржином) и гледају којекакве слике, кријући то од старијих. За то се пази, да васпитаници не иду у *рђаво друштво*, и с тога се покварени ученици не трпе у школи, да не би покварили друге ученике.

2) *Ауторитет* васпитачев сам по себи не задобива осећања и не привлачи васпитанике с пријатне стране, него их више *приморава*, да поступају онако, како васпитач жели; то је, дакле, управо непријатна побуда за рад (по Бену). Ну то је приморавање више *унутрашње* природе; то је као неки страх од *јаче умне силе* васпитачеве, која опет непосредно дејствује на унутрашњост васпитаника, без употребе спољних принудних средстава. У том смислу, ауторитет је потребан и за непосредно васпитање, а нарочито онде, где се захтева *обавештавање*, или *поучавање*, и где се тражи васпитно *прилагођивање*, које не иде само по себи.

С тога је потребно, да *услед* васпитнога завода стоји на оној висини, с које ће моћи утицати на омладину, помажући јој, како би се и она могла попети на виши ступањ образованости и карактерности. Нарочито је потребно, да се одржи *научни ауторитет* и *леп глас* старешине завода, разредних старешина и појединих наставника, како би им се ученици *драговољно* покоравали. У противном случају могло би се десити, да поједини ученици не поштују, како треба, неке своје наставнике и да омаловажавају њихове наредбе. — Утицај ауторитета јавља се не само онде, где треба ограничити вољу васпитаника, него и онде, где треба пробудити *оданост* према умној и моралној *надмоћности*, коју ученици и нехотично морају признати и поштовати.

11. в) Утицај похвале и награде.

Похвала и *морална награда*, које се, у мањој или већој мери, дају добрим ученицима, појачавају њихово самоосећање и њихово самољубље. Таква награда сматра се и прима се као неко истицање и *одликовање* према другима, док материјална награда даје неко чулно или материјално уживање. С тога похвала и награда могу бити јаки *мотиви* за рад младих људи. Ну често и зрелији људи цене одликовање и награђивање, и знаке за то (ордене, медаље, похвалне листове, дипломе, венце, па и новчане и друге стварне награде); а само потпуно *образовани* људи задовољавају се унутрашњим признањем своје *савести*.

Ну сувише појачано самољубље може бити штетно по морални развитак, јер би

се могле развити таштина (сујета), гордост, себичност у оних васпитаника, који се одликују и награђују, а у њихових другова могле би се појавити малодушност, завист, па и мржња. С тога, ово средство треба употребљавати *ретко* и умерено, смотрено и природно, и то тако, да *похвала* буде као *одобравање* и признавање доброга понашања и правилнога рада, те да се једно и друго продужавају у започетом правцу; а *награда* треба да буде као природна *последица* кориснога *рада*, као *заслужена* зарада, тако н. пр. за добро учење и добро владање награде су ове: прелаз у старији разред, добро сведочанство, с којим се добива неки положај у државној служби и у друштву, давање државне помоћи или благодејања, уживање прихода од ручнога рада, или од рада у школској башти и т. д.

Али не треба *често* и *много* хвалити, јер онда похвала губи своју *драж*, или се њом постижава нешто, што се не жели. Не треба увеличавати успех, ни *прецењивати* способност васпитаникову, да он не би добио погрешно мерило за оцењивање заслуга. Довољни су обични *знаци одобравања*: поглед, пријатно смешење, сагибање главе, покрет руке (н. пр. да ученик седне после правилног одговора), или потврђивање с помоћу појединих речи (да, добро, лепо, тако је, правилно), без претеривања у хваљењу, као кад би наставник био изненађен неким одговором или успехом, па би се чудио томе (говорећи: врло добро, прекрасно, одлично, дивно, славно, то ми је најбољи ученик и т. д.).

Није потребно *награђивање* ученика похвалним листом, медаљом, бележењем имена у „златну књигу“, првим местом у скамији или у сведочанству, новцима, па ни оним стварима, које немају везе са школским пословима (н. пр. давање одела, колача и т. д.), него само би се још могле *поклањати* неке ствари, које су потребне за онај *рад*, у ком се неки ученик одлично показао, те да још боље може радити у том правцу, н. пр. добром свирачу може се дати дотични инструмент, цртачу — прибор за цртање, а другима — ваљане књиге, лепе слике славних људи, на које би требало да се ученици угледају и т. д. Није потребно ни *јавно* похваљивање и награђивање пред другом публиком; довољно је, да се то чини у присуству ученика појединих разреда и њихових на-

ставника, и тада овај чин добива *породичан* карактер, те онда неће бити штетних последица од тога. — Похвала и награда не треба да се односе толико на *личност*, колико на дотични *рад* и дело, на *понашање* владање — као производ личности; у том случају неће бити опасности од таштине, поноситости и т. д.

И *ученици* могу да *оцене*, који од њих *заслужују* награду, и ако их наставник запита о том, они дају обично непристрасно своје мишљење о успеху појединих другова; на овај начин могли би се избећи завист и незадовољство, па и плакање (нарочито у женској школи) на јавном испиту. Само треба пазити, да оцена не буде једнострана, него треба узети у обзир и знање, и умење, и владање оних ученика, којима се досуђује награда. Кад-кад се дају и засебне награде за успех у неким вештинама, н. пр. у свирању, или у цртању.

Ну поред тога, треба чешће подсећати и обавештавати ученике, да је најбоља *похвала* у сопственој свести о испуњеној *дужности*, и да је највећа *награда* у осећању унутрашњег задовољства услед савеснога вршења дужности. То би био најважнији морални добитак за ученике, а доцније ће доћи и материјални добитак од самога *рада*. Савесно вршење дужности, које потиче из осећања дужности и увиђања вредности оне службе, коју моралан човек врши, не може се наградити никаквом материјалном наградом, као и несебично доброчинство, које би постало сумњиво, кад би се тим начином наградило.

12. r) Утицај покуде и казне.

Покуда и *казна* не узимљу се овде, при непосредном васпитању, као спољно приморавање, него као *морална* казна. Оне вређају и *слабе самоосећање*, и за то служе као побуде у негативном смислу, т. ј. код васпитаника се изазива онакав поступак, којим ће они избећи вређање свога самољубља. Ово су такође јаке побуде; оне су за *осетљиве* ученике јаче, него похвала и награда. Као што је смер похвале и награде, да се васпитаник задржи на правом путу, тако је цел покуде и казне, да се он *одврати* и скрене с погрешнога пута. Ово је за њега непријатно, али би биле још

непријатније последице, кад би он и даље ишао недопуштеним путем.

За то треба и ово средство смотрено употребљавати, и то у супротном смислу према похвали и награди; дакле, овде се не одобрава и куди се *неправилан* рад и неучтиво понашање, а за леност, нерад и рђав рад казни се васпитаник неуживањем и губитком оне користи, коју рад доноси, и триљењем неке неугодности, сношењем некога зла услед рђава поступка. Природне су последице погрешнога рада и лености дакле: осуда, недостатак или оскудица у уживању, и враћање зла злим, ако благодет васпитачева и праштање од стране увређених другова не би васпитаника ослободили заслужене казне, или ако се не би променио начин накнаде или задовољења за учињену штету или за нанесену увреду. Ове су казне налик на *природне казне* (Русовљеве), само што се овде не мисли на телесне казне, које узрокују физички бол, него на *духовне* казне, где се осећа унутрашњи бол или душевни потрес (узбуђење) због учињене погрешке, те се васпитаник сам на себе љути, сам се каје и сам се казни, — у чему и лежи право *васпитивање самога себе*, које васпитач само покреће и регулише. Ну на нижем ступњу развитка мора се поступати тако, да васпитаник *сам* *искуси* и *осети* онаку *непријатност*, какву је причинио другоме, па онда ће то боље разумети, и неће више тако радити.

Ни ово средство не треба често употребљавати; не треба много говорити, кад се куди неки поступак, и не треба сувише кудити и казнити. И овде треба осуђивати само *поједине* поступке, и казнити само за поједине погрешке; а не треба вређати част и карактер, нити казнити за оно, што васпитаник није у то време учинио. Довољни су и овде само неки *знаци неодобравања*, као озбиљан или оштар поглед, мрштење чела, окретање главе, или речи: није, не, не ваља, ниједобро, то ми се не допада, то није лепо, то је ружно и т. д. — без даљега говора о том. Неки поступак може се *покудити* и *из далека*, на фини начин, као н. пр. кад се у школи исприча или прочита нека згодна прича или басна, или пословица, која би могла подсетити неког ученика на неки његов поступак, за који

знају само он и наставник, па се они у то време погледају, и ученик услед тога поцрвени од стида, што значи, да је добро осетио тај фини прекор, који је налик на онај прекор у народној изреци: „мајка кћерку кара — а снаји приговара“.

Казне треба, по могућности, да стоје у неком природном *односу* према погрешкама; тако н. пр. кад неки васпитаник прави неред при игрању, онда се он искључује из заједничке игре; онај, који се сувише хвали, поноси и много обећава, а на празно, може се понизити, осрамотити, исемејати; ко ленствује, тај нека не једе и нека се не одева, као добар и вредан радник и т. д. — Ну и васпитач не треба да се показује тако, као да он у опште радо кажњава, и као да због тога воли да ухвати ученика у грешењу, јер то би овај могао сматрати као злу вољу васпитачеву, те онда казна не би имала морална утицаја. Пре би требало, да васпитач *опрости* увреду, коју би неки васпитаник њему нанео; јер то биваспитаник сматрао као великодушност, или као родитељску доброту, те би то учинило дубљи утисак у његовом срцу. И ако се праштање може неки пут узети као слабост, опет је то мања погрешка, него кад наставник учини неправду неком ученику при кажњавању.

Најпосле, ако се у васпитаника развије *савест* тако, да он сваки пут, кад се огреши о своју дужност, осећа незадовољство са самим собом, онда ће га и ово незадовољство и успомена на то одвраћати од зла, те ће и сама одсутност погрешке изазвати неку пријатност у њега, нарочито кад упореди себе с другим ученицима, који чине сличне погрешке, или кад се сети својих ранијих иступа и преступа.

13. д) Буђење честољубља и употреба утакмице.

1) *Частољубив* васпитаник чува се погрешака, које би га могле понизити, а чини оно, што му подиже *угод* у друштву. С тога је добро, да се честољубље у васпитаника буди и чува. Али треба да се цене и признају само праве *заслуге* и *вртине*, и да се помаже васпитаницима, да могу доћи до њих. Сваки је човек више или мање честољубив (нарочито је Србин такав), те за то није тешко одржавати честољубље код мла-

дих људи. Али треба пазити, да се у том не претера и не погреша, да се не би развило страсно честољубље, и да се не би придавала часност и онде, где нема разлога за то, т. ј. где нема заслуге, која се може стећи само поштеним и озбиљним радом.

Поред личнога честољубља треба неговати и осећање народне части, и то поступно, полазећи од једне породице, једнога разреда, једне школе, једне дружине, па на више. Кад ученик брани углед своје школе, онда у исто време брани и своју част; али треба да има шта да брани, да има доиста чим да се поноси, сваки за себе и за друштво. Тако се развија племенит *инос*, који се наслања на врлине, и који не допушта човеку ни да мисли ниско, а камо ли да ради тако. Поштен и карактеран човек готов је да погине за своју част; на тај начин улева он свакоме поштовање према себи и према човечјем достојанству. — С тога ни васпитач не треба да вређа част својих васпитаника; не треба да омаловажава њихов рад и њихове заслуге; не треба да понижава њихову моралну вредност и њихов карактер. Такво вређање било би опасно нарочито код осетљивих и плаховитих младих људи, који би брзо могли прећи допуштене границе, а међутим се могу лако руководити побудама честољубља; за то њихову осетљивост треба чувати, а не вређати. Осетљивог ученика не треба мамузати, него немарнога и ленога.

Частољубље се може подизати и развијати и у школским дружинама, које сами ученици оснивају; али ту се често греша (при избору часника, при оцењивању радова и т. д.), те због увређенога честољубља (макар то било и уображено) неки чланови иступају из дружине.

2) Као што има надметања или такмичења међу васпитаницима у играма, у обичним пословима, и при учењу, тако има тога и у моралном раду, и то у свези с развијањем честољубља, јер честољубив васпитаник неће ни у том погледу да изостане из својих другова, с којима се он може мерити. При игрању влада природна утакмица између приближно једнаких сила, и при том побеђује развијенија сила, јача или вештија. При вештачкој или чисто васпитној утакмици, коју васпитачи приређују и потпомажу, треба да се надмећу и развијају

моралне силе. Већ је то добитак с моралне стране, ако се васпитаник овим средством може да подстиче на марљивост или трудољубље, те да се његова снага може корисно употребити. Неки пут је довољно, да васпитач само подсети некога васпитаника на понашање и на рад других бољих васпитаника, па се он угледа на њих.

Утакмица буди обично пријатна осећања, али неки пут узбуђује и непријатно, нарочито при не успеху; те с тога она и у првом и у другом случају побуђује вољу на живљи рад, и покреће умну и физичку снагу на веће напрезање. Ну ова побуда може се пре уврстити у ниже побуде, него у више; јер ко ради онако, као и други, само за то, да не би заостао иза њих, тај не ради из моралне или више побуде. За то су у том погледу сумњива и она средства, која се употребљавају у цели надметања при учењу, као: боља и гора места у школи, првенство у сведоци, почасна служба, знаци осрамоћења (ружне слике, погрдна клупа), понижавање (нарочито пред публиком), као што су то некад нарочито језуити чинили у својим школама. Употребом ових и оваких средстава квари се карактер у васпитаника, јер тако се даровити ученици, који нису увек и највреднији, уздижу преко мере, дакле незаслужено, а други ученици, и ако нису лени, него су мање талентовани (слаба су дара), срамоте се и понижавају се, — те тако имамо две штете, а само једну добит (ревностније учење), и то малену добит према оној двострукој штети. С тога треба пустити, да се та утакмица сама по себи развија међу друговима, и то природно, налик на дечје играње, или налик на неке друштвене игре (или на играње шаха), при чему се не дају материјалне награде.

14. б) Благо и правично поступање.

1) Благо и пријатно поступање према васпитаницима је природно, као и родитељско поступање према деци, или као братско и сестринско, рођачко и пријатељско поступање, или као човечно поступање; а неприродно је и у обичном друштву, а камо ли при васпитавању, сурово и оштро, непријатно и непријатељско, а нарочито нечовечно поступање. И у војсци, па баш и у ратно време, задобивају се војници пријатним понашањем; па ни полицијска средства за по-

прављање не смеју бити сурова, ако се мисли постићи трајан успех. Човек мека срца сажаљава и преступнике и злочинце, а и не помишља на мучење и злостављање истих.

Ну много је потребнији емоционалан однос између васпитача и васпитаника. Благим поступањем васпитач *задобива* васпитанике за себе и за своје предмете, које ће им на тај начин *омилити*. Тако се развијају узајамна *симпатија*, *поверење* и *љубав* у већој мери, а из тога произлазе *искреност*, добровољна *послушност* и *оданост* ученика према учитељу. Пријатељство изазива пријатељство, а суровост — суровост (Бен). „*Леза реч* и гвоздена врата отвара“, а камо ли неће срце у ученика. То се може видети у школама, као и при поучавању шегрта, и обучавању војника и т. д. А сувипина озбиљност, хладно и високо држање, претерана строгост васпитачева одбијају васпитанике и чине их неповерљивима и плашљивима, а кад-кад и упорнима. Деца се боје таквога васпитача (па и таквих родитеља), али га не воле, и слушају га из страха, а не из љубави.

Ретко се дешава, да су *родитељи* сурови према својој деци; јер је природно, да их воле као саме себе (и још више, као што то доказује пожртвовање материнске љубави); а ако поступају оштро према њима, они то чине из добре намере, да би им деца што више напредовала до идеалне мете, како би се доцније они могли *поносити* њиховим напретком и успехом. Овако морају осећати и мислити нарочито *учитељи*, који треба још више да полажу на васпитање *своје* деце, како би ова могла бити *услед* за другу децу, као и учитељи — њиховим родитељима. — Што важи за родитеље, то би требало да вреди и за остале васпитаче, нарочито стручне, јер сваки прави учитељ поноси се својом школом и својим ученицима.

2) Кад-кад се дешава, да отац или мати више воле једно дете, него другу децу, а највише воле најмлађе дете. Ово је још природно, ако највише воле најслабије и најмлађе дете (најмлађе је најслађе); умесно је и то, ако, више воле оно дете, које је боље. Али не би било *правично*, кад би они неједнако поступали према својој деци при *једнаким* околностима. У школи не везује крвно сродство учитеља и ученике, него се

место тога развија мало по мало *духовно сродство*, те се у том случају може рећи, да је учитељ духовни отац својим ученицима, који су му привржени и одани.

Правично и *једнако* поступање наставника у школи види се нарочито при *исцртавању* и *оцењивању* успеха појединих ученика, при суђењу и пресуђивању њихова понашања, при изрицању и извршењу казне, при издавању похвала и награда и т. д. *Осећање неправде* код ученика у таквим је приликама врло јако; за то ваља врло смотрено поступати, те да ученици буду *уверени*, да је васпитач *правичан* према њима, и да не прави разлике међу њима при једнаким околностима. Нарочито се васпитач мора чувати, да не буде *пристрастан* према својим *љубимцима*, и да не гледа кроз прсте њихове погрешке, а с друге стране, да не мрзи и не гони оне, који су га увредили па ни онда кад би они то хотимично учинили.

При таквом уверењу у *правичност* и у доброту васпитачеву, ако би он случајно и погрешно, ученици ће сматрати, да је то нехотично учињено, па ће га ипак поштовати и волети. Ученици *поштују* свога учитеља и онда, кад је он *оштар*, само ако је *правичан*, и они ће му се поверавати све донде, док не оназе, или док не посумњају, да би то могло бити штетно по њих; ну од правилнога васпитања и од међусобне *искрености* притом не може бити штете за васпитанике.

15. е) Утицај навика и обичаја, обрета и закона.

При *домаћем* васпитању утврђују се неке *навике* у погледу на начин живљења, начин понашања и рада. Што су сталније укоренење те навике у старијих чланова породице, тим ће више утицати то и на млађе чланове, који исте навике усвајају неосетно и нехотично. Таквих навика има и у *школи*, нарочито што се тиче *сталнога покретка*, н. пр. у погледу на тачност, уредност; марљивост, послушност, тишину и т. д. Тако дакле просто и уредно живљење у породици и редовно пословање у школи дају више или мање *сталности*, која може бити корисна и за моралан живот.

Што су навике у ужем кругу, то су у ширем кругу *нарави* и *обичаји*, који се осни-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

вају од чести на природним особинама *темперамента* (натурел), а од чести на традиционалним *дружеским* особинама. Навике имају велику васпитну моћ за то, што се оне још од првога детињства непрекидно развијају, док свест и воља још не могу да бирају; а обичаји имају јаку васпитну силу с тога, што они обухватају веће размере и веће кругове у друштву. У овом смислу дејствују на васпитање и *религијски обреди* и *државни закони*, и то у толико више, у колико се ти обреди врше с неким страхопоштовањем; а закони имају и спољну принудну силу, те им се сваки грађанин мора покоравати. Поред тога, *молитва*, која иде од срца, утиче на морално *поправљање*; у њој се јавља глас савести у облику *кајања* и враћања на прави пут. Кад зрелији васпитаник *поштује* школске и државне законе из *уверења*, да су они оправдани и корисни, онда, место спољне силе, долази *унутрашње присиљавање* на правилно поступање, а то вреди много више, него принудно вршење закона, јер оно бива с *осећањем дужности*, која се врши и без ауторитета школске или државне власти. Људи се, истина, редовно потчињавају спољној сили, кад је она јака и стална, и кад је опште природе; али и наша *савест* има принудну силу онда, кад је развијена до *моралне карактерности*.

16 ж) **Поучавање и саветовање.**

Поучавањем и *саветовањем* хоће васпитач преко *свести* да утиче на вољу васпитаникову. Он га поучава и *обавештава* о користи или штети, правилности или неправилности, законитости или незаконитости, моралности или неморалности неких радова, да би створио подесне *мотиве* за правилан рад, за који даје и *разлоге*. То бива у згодним приликама, по паренетичком поступку. Ако васпитаник *увиди* разлоге, онда ће то изазвати у њега *осећање*, која ће га склонити на рад.

Дете не може да схвати разлоге, за то се њему и *не дају* поуке и савети. *Дечак* их схвата по мало, с тога се он *поучава*, и то најпре о непосредној користи или штети, нарочито личној користи и штети, које он најбоље разуме. А *младић* треба већ и да се *управља* по *разлозима*, који се односе на оправданост смерова, начина и средстава за рад, и за то му васпитач родитељски и *пријатељски саветује* о *избору* оправданих и

основаних *циљева* и подесних *праваца*, и показује му прави, *идеални* пут у његовом животу, нарочито онда, кад се он двоуми, кад сумња, кад се наводи на раскреници у погледу на избор *циљева* живота, на избор будућега позива, и у погледу на начин студовања; па и доцније, у почетку доба зрелости, родитељ или васпитач може му бити саветник, н. пр. при отпочињању некога важнога самосталнога рада, при избору друга у брачном животу, при васпитавању деце, при вођењу домаће економије и т. д.

Поука може бити кратка, удешена само за *један* случај, за један чин воље; а може се васпитанику дати читав *низ поука*, које могу бити у међусобној вези, али не у систематској вези. Поука се односи више на на чин и *поступак* при раду, а *савет* на *избор смерова*, на избор *праваца*, нарочито на избор *главнога* правца за рад. Код поуке даје се *упутство* за рад, а при саветовању наводе се *разлози*, којима се оправдавају неки *циљеви*, или се васпитаник *одвраћа* од неких погрешних намера. Тако дају родитељи својим синовима и кћерима савете у важним подухвацима. Мати *светује* кћер, *шта* треба да чини и за чим треба да тежи; а *поучава* је, *како* треба да се понаша у разним приликама живота. Код савета се цене разлози и противразлози, и за то је теже схватити савет (који је производ мудрости), него поуку, која је више практичне природе (као производ обичног искуства). Ну ни савет не треба да буде сувише опширан, како би пре и лакше могао утицати на *осећања*. Кратки и језгровити, а при том очевидни и убедљиви докази — најбоље дејствују.

Ако између васпитача и васпитаника постоји *пријатељски* однос, онда ће васпитаник пре *примити* савет; у том случају примиће га и онда, ако га и не схвати потпуно. То важи и за поуку; деца најрадије примају поуке и упутства од својих родитеља. У овом погледу може и *настава* доста да помогне, а нарочито да приправља подесан избор смерова, усвајање *максима* и виших начела, и одлучивање на рад.

Има и нарочитих *списа*, који су удешени, по паренетичком поступку, у облику савета и поука, као родитељски савети својој деци (сину или кћери), и поуке за неке нарочите прилике, као о неговању мале

деце*), о чувању од заразних болести, о неговању биљака, животиња и т. д. Оваких поука има и у катихетичком облику. За школску потребу пишу се књиге редовно по генетичком поступку, а ређе по паренетичком начину.

17. з) Васпитни надзор и прекидање пријатељства.

1) *Васпитни* је надзор налик на родитељско надгледање и чување деце од опасности по здравље, телесно и духовно, од кварења с моралне стране, и од погрешака у раду. У случају одступања од реда и правила употребљавају се *благо опомињање* и *подсећање на дужност*, и то најпре посредно — преко других лица, или с помоћу басне, приче, пословице, песме, или из далека, као *приговарање*, или као *фино замерање* (учитељ каже: „неки не пазе“), или у облику поуке и *напомене*, истичући оно, како *треба* поступати (како раде добра деца, како Бог заповеда, како закон прописује), и узимљући све с некога *вишега* гледишта; а после се директно (непосредно) обраћа дотичном лицу, те се оно упућује на дужност. И овде се показује моћ *аукторитета* васпитачева.

Овај надзор није досадан и несносан, као дисциплински или полицијски надзор, који прати трагове у поступку некога преступника, уходи га и хвата га на рђавом делу; него овај васпитни надзор осећају васпитаници као *благо старање* за њих и као *пријатно дружење* васпитача с њима, које допушта *слободу*, али не трпи самовољу и неупутност. Овај надзор простире се и на дружење васпитаника ван куће и школе, на лектуру, на по хоћење поучних забава од стране младих људи, како би се у њих сачували *невиност* и *стид*, *простодушност* и морална чистота.

2) *Прекидање пријатељства* — то је најтежа морална или духовна казна; јер васпитаник много цени пријатељску везу с васпитачем, од које има и непосредне користи. Кад се та веза прекине, онда се он не осећа тако слободан, као пре тога; јер мора непрестано да помишља, да га прати поглед неодобравања и прекора. Прекид бива, по правилу, услед непослушности

и неприлагодљивости васпитаника према васпитачевим наредбама. У таквом случају васпитач *неће да говори* с васпитаником за неко време, *неће ништа да га пита*, нити да га слуша, кад он нешто говори, и понаша се тако, као да њега и нема ту у друштву, *неће да га види*, нити да има посла с њим.

Ова духовна казна може се згодно употребити при *породичном* васпитању, а у школи — ретко. Тамо се то и осећа теже, јер тамо је и љубав између родитеља и деце јача; а овде се то не може лако применити, већ због чепћега *процитивања* сваког ученика. Често таква казна више утиче, него обична казна, па и телесна. — Али то запето стање не треба да траје *дуго*, и не треба да се затегне толико, да се не може лако и брзо *повратити* пређашњи *пријатељски* однос; иначе би се васпитаник могао *отуђити* од васпитача, и могао би се *навићи* на то стање, па опет ићи својим — погрешним — путем. То је стање тим несносије, што васпитаник више *воли* и поштује свога васпитача; а природно је, да деца воле своје родитеље, и да ученици поштују своје учитеље, с којима су ушли у духовно сродство, држећи се истих научних начела и погледа на живот.

Не треба *претеривати* у прекидању пријатељства, већ ни с тога, што би то стање могло прећи и у *непријатељство* с обе стране; јер кад васпитач *охладни* према васпитанику, па то стање траје дуже време, онда и васпитаник може охладити према васпитачу. Тако се неки пут дешава, да син омрзне оца, нарочито онда, кад отац осталу своју децу заштићава и даје им првенство и веће право, па макар и она грешила, и макар немала већега права на имање по закону (то се чешће дешава, кад има браће и сестара од две матере или од два оца). У том случају јавља се и *осећање учињене неправде* или *осећање увережене части*, а то су врло јака осећања.

18. и) Учтиво понашање.

Учтиво понашање васпитаника при свом дружењу с васпитачем претпоставља *узајамно поштовање*; које треба да произлази из осећања и да се утврђује навикама. Где има таквих осећања, ту ће се природно употребити и потребни *изрази* и *знаци* поштовања, као што то бива између мале деце

*) Види моје „Поуке о васпитавању деце у родитељској кући.“ Сомбор, 1881.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

и њихових родитеља. Поред тога, *правила учтивости* (уљудности, пристojности) могу се изучити у zgodним приликама, и то посматрањем понашања образованих људи у друштвеном саобраћају (можда и у позоришту), и уз то поуком о тим односима. Ну испуњавање саме форме или формалности лепога понашања, без *разумевања* и без *осећања*, нема васпитне вредности; него напротив, празне форме и сами знаци, без дубљега значења, одржавају неискрене, неистините и лажне односе међу људима, те су за то штетни с моралне стране.

Правилно понашање има непосредне или посредне везе с моралним васпитањем и с естетичким васпитањем, као израз моралних осећања, или као израз естетичких осећања. Према томе, могла би се *правила* понашања поделити: 1) на *правила учтивости* или учтивости, по којима се захтева људско или хумано поступање и достојно поштовање свакога човека као таквога, или предусретаче свакога човека као себи једнакога; 2) на *правила пристojности* или друштвене углађености (с финим манирима), где се полаже важност на *лепо* и *пријатно*, углађено и *фино* понашање, које не вређа никога, него напротив — привлачи поглед и *задобива* осећања других људи, где се, дакле, човек влада онако, како се *пристоји*, или како *приличи* на ком месту и у које време. Поступци прве врсте треба да буде *морална* осећања и у других људи, а поступци друге врсте треба да изазивају *естетичка* осећања у њих.

А *сиољни* изрази таквога понашања обухватају:

1) *Чистоту* тела и одела, обиталишта и свега осталог, што се износи пред друге људе, јер то претпоставља *чистоту осећања*, с којим се нарочито пред угледне и заслужне људе износи оно, што је најлепше, а то се осећање показује у *невиности*, *искрености*, и у *истинском поштовању* других људи. Томе су противне спољна нечистота и неуредност, које вређају, ако се намерно показују пред другима, и унутрашња нечистота — као одсутност *пријатељског осећања* (с привидним поштовањем), *неповећење*, *прислушкивање*, *ухођење*, *оговарање*, *клеветање* и т. д.

2) *Телесне покрете*, куда долазе физиогномијски изрази и гестикулација (мимички

изрази), и то од чести као природни изрази, а од чести као конвенционални знаци поштовања и пријатељскога расположења према другима, н. пр. *поздрављање* с помоћу покрета разне врсте: *клањање*, *скидање капе*, *руковање*, *љубљење*, *куцање на врата*, *смешење*, *мрштење* и т. д.

3) *Говор*, и то *финоћу* говора и лепе речи, које не вређају, него *задобивају*, али без *ласкања* — у смислу неискрености; *тражи се отворен и јасан говор*, који могу чути и разумети сва лица, која су у друштву (а не да се нешто крије од других, или да се говори туђим језиком, који не разумеју сви).

Према свему томе, може се поставити ово опште правило за учтиво понашање: како човек доиста осећа и мисли, тако треба и да поступа према другим људима, и обрнуто: како човек говори и како се представља другима, тако треба и да мисли и осећа. — Овакво *отворено* понашање има вредности за васпитање; а оно *понашање*, где се крију мисли и осећања, нема васпитне вредности.

19. j) **Снажење воље и навикавање на рад.**

а) Што је *снажнија воља*, тим је *јачи* и *одлучнији* *характер*. Воља се може *снажити* у правцу *рада*, имања и *уживања* с једне стране, и у правцу *уздржавања*, *прегоревања* и *трпљења* с друге стране. Она се може *појачати* с једне стране — *храбрењем* на *покушаје* у лакшим пословима (пробањем); после, *обичним пословањем* и *занимањем*, који дају *више интереса*, као н. пр. при гимнастичким играма, при музичким и другим забавама и т. д.; за тим *озбиљним радом*, према одређеном плану, који спрема васпитаник, уз помоћ васпитачеву; најпосле, *већим напрезањем*, нарочито при савлађивању *препрека* или *препона*, које сметају у раду. А с друге стране, воља се *снажи уздржавањем* од некога рада, *ограничавањем* некога правца воље, *задржавањем* од извршења некога дела због неке погрешке, или због *пренагљивања*; после, *ограничењем трајања* рада — због навикавања на *умереност*; за тим, *привикавањем* на *стрпљење*, на *сношење оскудице*, на *трпљење болова*, *физичких* и *психичких*, — да би се тако добио *прекаљен* *характер*. **Снажење**

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

воље и у позитивном и у негативном смислу може бити с помоћу *наговарања* на рад, или с помоћу *одвраћања* од некога поступка, дакле више *посредним* начином; а може бити и *непосредно* — личним *вођењем* (за руку) или задржавањем (руке).

Једним и другим начином развијају се *самопоуздање* и лично *самоуправљање* (које је често теже, него управљање другима). Томе помажу још: издавање *налога* и *порука* (поруцбина), које васпитаник извршује, и давање неких *чинова* или почасне службе, као н. пр. редарство или помоћништво у школи, где ученик прима неку дужност, као знак *поверења* наставникова према њему, али уједно узима на себе и *одговорност* за правилно вршење те дужности.

Противни су оваквом развијању самосталне воље: тврдоглавство, јогунство, или *самовоља*, где се васпитаник противи васпитачевим наредбама *без оправдана разлога*, као што то чине *размажена* деца према својим родитељима. Такву самовољу и такав *пркос* мора васпитач савлађивати, нешто с помоћу *ходегетичких средстава*, а нешто с помоћу *дисциплинских средстава*.

б) У погледу на *навикавање* васпитаника на рад тражи се пре свега, да се он за рана навикне, да својим радом *заслужује*, што му треба за живот, а не да ленствује, те да пада на терет другима; после, да у сваком раду буде поштен, а у испуњавању примљених *обавеза* да буде *савестан*, било да се те обавезе тичу сопственог усавршавања, или рада за друге људе — према утврђеним погодбама. Ове обавезе или *дужности* односе се не само на школске послове, него и на све остале послове у животу. За то треба пазити, да васпитаник *задату реч испуни*, само ако је обећање дато у поштеној намери.

Наше *дужности*, које ми у садашњости вршимо, управљене су махом на *будућност*, а имају везе и с прошлошћу, као чување народних, државних и културних тековина, које сваки нараштај треба да остави у наследство своје потомству, и то умножене и усавршене. Тако схваћене човечје дужности буде у омладине одушевљење за узвишене идеале, и тако се развија онај племенити *идеализам*, који води младе људе к вишим циљевима. Млад, а образован човек, запојен таквим идејама, не задовољава

се тренутним успесима, ни садашњим материјалним наградама, него иде неуморно напред, и тражи вишега духовнога, идеалнога задовољства у науци и у уметности, у друштвеном или другом каквом раду; а кад, услед неког узрока, застане на том путу, онда је незадовољан са самим собом, и то осећање незадовољства покреће га на нова напрезања. Он се дакле већ *навикао* на редован рад те врсте, и та ће му навика остати до смрти.

20. к) Индивидуални обзир при употреби *ходегетичких средстава*.

Као што се васпитаници разликују међу собом по талентима и способностима интелекта, тако се *разликују* и по већој или мањој *узбудљивости* и *активности*. Те разлике долазе нарочито од различности *пола*, *темперамента* и *узраста*. Тако, има васпитаника врло *осетљивих*, који се врло лако могу застидети и уплашити, могу се брзо покајати и плакати; а с друге стране, могу се лако *наљутити*, расрдити, разгневити; има их, који брзо плану, те су одмах готови на излив тога стања и на импулсивну активност. Има опет *мирних*, тихих, бојажљивих и уздржљивих васпитаника; а с друге стране, има *несташних*, слободних, одважних, и таквих, који су у свако доба готови на свесну акцију у одређеном правцу. То су две различне стране у осетљивости и вољности, као пасивна и активна страна узбуђења и хотења (емоције и воље). Ну има још много прелаза и смесе у том, има разних праваца у једном и у другом погледу. Кад још томе додамо многостручну различност у разумности и свесности код појединих васпитаника, онда се *индивидуалне разлике* још већма умножавају. А к томе долазе, најпосле, полне и телесне различности.

Кад се зна, да од вештога подешавања разних васпитних средстава према личној природи појединих васпитаника зависи васпитни успех, онда се може лако увидети потреба *проучавања* индивидуалних особина (индивидуалности) у деце и у младих људи, и потреба *различнога поступања* у разним приликама. Према разликама у осетљивости (узбудљивости) и активности, неке васпитанике треба *мамузати*, друге *зауздавати* (Исократ), а треће треба оставити сло-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

бодне. При том треба *чувати* и штедети оне особине, које могу бити корисне, а полагаано *преиначавати* и искорењавати оне особине, које би могле бити штетне с васпитнога гледишта. — Према васпитаницима, који одступају од нормалнога стања здравља, мора се много обазривије поступати; тако н. пр. према сувише осетљивој, раздражљивој и нервозној деци морамо бити особито благи, попустљиви и предусретљиви, и њих не смемо мучити радом, који би увећавао њихову узбудљивост. А ако код неких ученика има наслеђене наклоности за неке болести, онда ту треба применити патолошку ходегетику.

20. а) **Оцењивање владања васпитаника.**

Оцене владања одвајају се од оцена знања и умења. Ту се цене: *правилно понашање* ученика према другима, управљање по школском закону, владање над самим собом (нарочито обуздавање нагона и страсти); цене се стечене *врлине*, поштен живот, и моралан карактер.

Врлине се могу поделити на *посредне* или *ниже* и *непосредне* или *више*. Оне првечику се *више личнога* живота, а ове друге — *друштвенога* живота. — При оцењивању владања у *школи* узимљу се у обзир нарочито ове врлине: 1) *тачност* и *уредност* — у похођењу школе и цркве, у израђивању задатака, у спремању за испит итд.; 2) *марљивост* и *издржљивост* у раду; 3) *послушност* и *учтивост*; 4) *чистота*, телесна и духовна (невиност), и *умереност* у уживањима, — то су *посредне* врлине; — после: 5) *поштовање* људи и њихових права (нарочито поштовање наставника и својих другова); 6) *придржавање закона* (школских, црквених, и од чести државних); 7) *савесност* у вршењу школских и других, моралних *дужности*; 8) *непристрасност* и *правичност* у друштву, и *захвалност* према добротворима; 9) *отачаствољубље*, *родољубље* и *човекољубље*; 10) *морална карактерност*, — то су *непосредне* врлине. — Ове последње врлине (под 9 и 10) узимљу се у обзир у *вишим* школама.

Према томе, *оцене* би се могле давати ученицима од прилике овако: 1) *рђаву* оцену онеме, који нема ни посредних ни непосредних врлина, него, може бити, ради још намерно против моралних захтева; 2) *лошу*

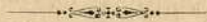
или слабу оцену онеме, који је грешио против првих шест обавеза; 3) *добру* оцену онеме, који се придржава тих шест обавеза; 4) *врло добру* оцену онеме, који се прилично придржава првих осам захтева; 5) оцену *примернога* владања заслужује онај, који потпуно испуњава тих осам захтева; а у *вишој* школи онај, који покаже толико *моралне зрелости*, да се код њега у напред може рачунати на *савесно* вршење и дужности патриотских, националних и хуманих, и да се од њега може доста поуздано очекивати, да ће он бити морално-карактеран човек у свом доцнијем животу. — Оцене за ученике виших школа могу се и овако бележити: владао се потпуно по закону (5), владао се по закону (4), није се у свему владао по закону (3), није се владао по закону (2), отпуштен је из школе (1). Број тих оцена може се и смањити на две или три оцене Овде је *мерило* у *школском закону*. *Апсолутно* је *мерило* према моралној *идеји* или *норми*, а *релативно* — према школским и другим приликама.

Оцењивање владања према *кажњавању* или *некажњавању* ученика није *правично*, јер *несташан* ученик чешће се *кажњава*, и ако се иначе поштено влада, док други, који се крије, који је подмукао, избегне казне, а није чист карактер. — Утицај казне *застарева* после некога времена, и то по правилу онда, кад се ученик *поправи* у владању; с тога је *незгодно*, да се у школском закону одређује *тачно* време, кад *престаје* утицај казне на оцену владања.

Похођење школе и *чистота* писмених радова долазе, по правилу, у оцену владања (у *посредне* врлине); с тога није потребно, да се и за то дају засебне оцене; само не треба владање ценити по броју *неоправданих* изостанака, јер *неуредно* похођење школе и цркве није то исто, што и *неморалан* живот. — Погрешке у понашању и владању не треба бележити у успех из наука и вештина, тако н. пр. погрешке ученика против правила *учтивости* не могу утицати на његове оцене из наставних предмета, јер се владање засебно бележи, и обрнуто: *недовољно* знање ученика из некога предмета не може покварити његову оцену из владања, нарочито онда, ако је он радио, колико је могао према својој снази.

Ради правичнијег оцењивања владања треба наставник да води *белешке о врлинама и манама* ученика. При том ваља имати на уму, да вештији ученици *крију* своје погрешке и страсти; а *слободнији* ученици свуда се истичу и раде *отворено*. С тога при побуну, или при нереду пре би се могло по нешто опростити оним ученицима, који су отворени и искрени, и који се покају, него онима, који су њих подстакли на неред, па се после извлаче од одговорности. *Праштање* је потребно нарочито онде, где има *личних* сукоба и увреда; а *освета* због таквих личних ствари не би одговарала достојанству васпитачеву. — *Послушност* и *учтивост* могу бити и *привидне*, и тада се слабо цене. Не заслужују најбоље оцене из владања ни они ученици, који протестују, нито су и други ученици, који малко изостају иза њих, добили добре оцене, као и они; јер то није *пријатељство*, није другарство, које треба да влада међу њима. Најпосле, сумњив је карактер и у оних ученика, који су *незахвални* према својим *васпитачима*, које они треба да сматрају као своје *добротворе*, ако су се ма у ком погледу користили њиховим васпитачким радом; ну такви случајеви *незахвалности* ретко се дешавају.

Најтеже је *оценити* владање, јер овде се морају добро провидети и правилно оценити побуде и карактер појединих васпитаника. Успех из *наука* може се лакше оценити, јер ту се пази на истинитост и правилност, потпуност и логичност *исказаних* мисли. А успех из *вештина* може се најлакше оценити, јер ту има и производа, који се могу *видети, чути, опипати*.*)

*) Види мој чланак „Педагошко искуство” у „Навештају о Београдској Учитељској Школи” за 1888—89. школску годину. Београд, 1890.

РУЧНИ РАД

У МУШКОЈ ОСНОВНОЈ ШКОЛИ

ОД

Јов. С. Јовановића

УЧИТЕЉА И УПРАВИТЕЉА УЧИТ. КУРСА ЗА РУЧНИ РАД.

(НАСТАВАК)

О обучавању ученика.

„Учитељ је душа у школи“. Ова се изрека најбоље потврђује у овом предмету. Сви се данас баве педагогијом, почев од надничара до професора универзитета, али је ипак главна чињеница **учитељ**. Ако је учитељу у школи све на свом месту, а тако исто и ако није познаће се, да је душа школе. Мајстор може бити добар само у својој радионици, али никако и у школи, јер није подесан за тај посао. Оно што може мајстор, може и учитељ, али што може учитељ никад не може мајстор. С тога је педагошки ручни рад противан увањању мајстора у школу, већ је за њега *учитељ*.

У Француској покушаше с мајсторима, спремајући их за предаваче, али их брзо одбацише.

Учитељ треба да предаје ручни рад као и остале предмете, јер ако га други предаје нећемо имати онакве користи, какве очекујемо од ручног рада.

И с материјалног гледишта треба учитељ сам да предаје ручни рад, јер би у противном држава морала да ствара читав ред нарочитих наставника за ручни рад.

Ручни рад је најзгоднији за појединачну обуку, јер је рад за индивидуално образовање изврстан. Али, ако желимо да негујемо и социјалне врлине при овом раду, онда је и овде боље ако настављамо у маси, јер ћемо и васпитне сврхе постићи.

Ако је један ученик спорији у раду, гледајући на друга бржег и вреднијег, услед самољубља, убрзаће рад, те да постигне онолико колико и други. Али овде је ипак немогуће онако настављање у маси, као код других наставних предмета; јер је овде потребно одиста више индивидуалног обучавања, јер сви ученици не могу да раде подједнаком брзином. Поред овога, често не могу да раде у једној радионици сви ученици из једног разреда. Колико би огромна сала морала бити за 60 ученика из једног разреда! И колико ли би се у њој морало метнути столова? И би ли могли сви ученици радити у тако огромној радионици? Но, можда ће неко приметити: па како раде ученице женски ручни рад? То је друкчији рад. Ту може учитељ лакше но овде да надгледа, поправља и свима да

показује. Кад се тестерише и рендише није исто то, што и цртање и плетење чарапа. Овде се мора сваком посебице показивати и сваком посебице направљати. У Француској се покушавало да сва деца раде једно исто, по команди, али се брзо увидела немогућност и морало се од тога одустати. Због тога што не може да се ради по команди, узето је на неким местима, да се у ручном раду отпочиње највише са 12 ученика па да се после додају по 6 или највише 8 нових ученика, и док први напредују све даље, други се привикавају почетку тако, да на крају године буду сви ученици у радионици из једног разреда. Кад би се са свима почело на једаред, мало би њих добро свршило све. Али, кад се почне са ограниченим бројем па се њему додају нови, сви постепено достижу сврху коју смо раније истакли. Ради правилног рада, већи број од 40 ученика не сме да буде. На неким местима цео се разред раздели на неколико група, па се удеси — где је то могуће — да имају у разно доба часове из ручног рада.

Наставно време.

Умни је рад тежи од телесног, јер се при умном раду напреже цео осећајни нервни систем. Троши се дакле све оно, што је у човеку најфиније. С тога је и умном раду давато место у времену, кад је човек најодморнији. За ручни рад узима се свуда по 3—4 часа недељно и то увек после подне, кад ученици нису ни сувише заморени умно ни сувише одморни. У Аустрији се узима средом и петком по два часа после подне, јер се у то време у њих не ради после подне. Неопходно је потребно да се два часа без прекида употребе за ручни рад. Ево за што: за објашњење потребно је четврт часа, за спрему и дељење материјала четврт часа, и онда једва остаје један и по час чистога рада.

Алатке.

У Француској сваки ученик добија свој сто (тезгу) и збирку алатака. Кад се може да набави то је најбоље. Али како је алат веома скуп, то је у Аустрији овако набављен: за 6 ученика набављена су 3 стола — тезге, за 12 ученика 8 итд. Ако су пак 8 столова са два зупца онда ће бити довољно да на њима раде 20 ученика. Ова штедња мора да се чини, јер за 6 ученика (без стола и стругарског банка) алат стаје 110—120 динара, за 12, 220 а цена столовима варира између 40—50 динара.

У картонажи пак алат стаје мање и њега ваља за сваког ученика набавити, јер му цена износи до 5 динара од ученика.

Материјал.

Тражити од деце да сама доносе материјал или новац за њ, веома је непрактично, једно што не уме ученик сам да одабере потребан материјал, а друго што је веома незгодно да деца доносе новац, јер сви родитељи немају увек новаца. За то је најбоље да школа набавља све и за све ученике. Нарочито ваља обратити пажњу да је материјал добар. Од доброг материјала зависи и добар рад. За то и нећемо употребљавати стару грађу, већ увек нову. Но, ако у једном месту има више од ове или оне грађе, увек ће се та узимати, да се што је могуће више предмета изради.

Наставни локал.

У Шведској су обично поред школа сазидане засебне радионице. Но, како је немогуће имати уз саму школу и засебну радионицу, то износим захтеве каква треба да буде радионица.

1. Радионица ће у првом реду бити у једном двористишту са учионицама, али удаљена од њих, да се луном при раду не би узнемиравали они, који раде у учионицама.

2. Обликом радионица треба да је правоугаоник.

3. Да за сваког ученика има места за рад најмање 2,75 \square м. површине.

4. Најмања висина да је у радионици 3,5 м.

5. Да буде колико се може светлија, јер без довољно светлости нема тачности у раду. Због тога прозори треба да износе 20—30% од целокупне површине патоса. Прозори да су високи 2—2,5 м. а широки 1—1,5 м.

Изложбе.

У Аустрији су противни изложбама дечијих радова, наводећи да ти радови нису резултати нашег васпитања, већ само васпитање, које се не даје изложити.

Но ово није за строгу осуду, јер су изложбе ипак огледало ученичког успеха. И по раду се човек познаје колико је васпитан, — а за нас су ове изложбе неопходно потребне. Овакве изложбе имају на грађанство велики утицај.

Ако се предмети ученички упореде, онда ће овака изложба бити добар пострекач за оне ученике, који треба боље да пазе при раду, јер упоређењем дођу до потпуног појимања о ваљаности свога рада. Дете је склоно, као и ми одрасли, да мисли да му је рад, ако не најбољи а оно бар врло добар. Упоређењем се исправља ова погрешка у суђењу.

Ш. Д. Е. О.

Кратко упуство за рад у радионици шведског слојда. Радионичка спрема.**а) Картонажа.**

Претходна вецба у картонажи се састоји у изрезивању картона и артије. Потребно је да се у овоме извежбамо толико, да поуздано можемо руковати ножем и лењиром, те ћемо зарад овога сећи ситно артију и картон све док се не извежбамо. При овоме ваља назити: а) да гвоздени лењир није никад положен лицем на предмет; б) да се лева рука толико извежба да по лењиру равномерно притискује да се не извлачи предмет; в) да је нож ухваћен палцем и средњим прстом десне руке дотле, док се кажипрст не извежба да по дршку притискује колико је потребно; г) да се при резању артије и картона не употребљава врх, већ предњи део ножа. Цео материјал ваља исећи ножем а не маказама, које се употребљавају нередовно. Кад се све ово утуби, почети показивање рада ученицима, дотле ништа.

Модел 1—5. Од картона педесеташа просто изрезивање троугла, четвороугла, шестоугла, круга и елипсе.

Нацртај троугао у кругу (како слика М. 1 показује) и то не од једном, већ поступно са ученицима. Показати шестар, употребу и њиме руковање. Нацртај круг, повуци полупречник, на крају његовом убоди и повуци полукруг, чија ће најудаљенија тачка бити средиште круга; где се секу полукружни краци са кругом означи тачке, које ћеш међусобно спојити и добити основицу троугла. Друге две стране добићеш ако их спојиш са тачком на противној страни од пречника. Намести лењир гвоздени, али тако да се ивице нацрта са њим поклапају. Нож се наслања на ивицу лењира. Кажипрстом, средњим и палцем леве руке притискуј тако, да се предмет не извлачи. Седи подједнаким притиском.

Такав исти је поступак и код четвороугла и петоугла са изузетком цртања. Ту се друкчије поступа при цртању. Учитељево је, да показивање што јасније буде.

Код круга и код елипсе ваља сећи ножем, а никад маказама.

По свршеном раду истрљај трљалицом ивице предмета.

Модел 5—16. Изрежи по нацрту ножем. Просто облепљивање артијом шареном и ивичење са покривањем.

При покривању просто се нацрта и исече предмет. За овим се метне на артију, којом хоћемо да

га обмотамо. Најобичнија је мраморна (marmor). Она је већа за 6—10 м. м. са свих страна. Намажи је штирком, па на њу метни предмет и протрљај трљалицом, да се свуда добро залепи. На ћошковима исеци укосо угао али тако близу врха самог картона, колико је картон дебео. Помоћу брљалице артије трљај по ивици и савијај крајеве са свих страна. Горњи део који заклапа нека је тачно по величини модела.

Код круга и елипсе обмотач се у правцу центра исеца у ситне рецке од 0,05 см. маказама, па се трљалицом пресавију и залепе, пазећи да ивица буде истрљана, да не остају чворови.

При ивичењу се исеку крајишници од колачарске артије ширине 1 см. а дужине по потреби предмета, чији се крајеви свршавају у угао, коме је врх исечен. Кад се овај кајиш метне на брљалицу артију, намаже се штирком, па се по картону пређе трљалицом да се добро прилепи. Сад се трљалицом трља ивица картона и савије онај други део пантљике што треба да се залепи. Тако се чини на све стране; колико год их има. Код круга и елипсе обмота се пантљиком па се и с једне и с друге стране изреца у правцу центра маказама. Те рецке прилепљују се за површину али се пазити, да се од њих добивени углови на ивици протру трљалицом, да би се изгладали. Кад се предмет оивичи покрије се артијом (marmor), али тако да је са свих страна мања 1—2 м. м. За ивице се употребљава колачарска црвена или црна артија (Tafetpapier). Може се употребити и златна (Goldpapier) али је скупа.

Модел. 16. *Распоред и мапа*. И распоред и мапа могу да се прилепе на прост картон. То просто лепљење учини се на картону па се са свих страна исече према оквиру подједнако и предмет је готов. Намести се кукица са алком која се набавља готова. Али ако хоћемо да има ивица по крају, онда то чинимо као и код квадрата колачарском артијом и онда се предмет ради по оној поступности, која је означена код м. 10—15. Свршени предмет меће се, у чисту артију увијен, под даску. да се не би извитоперио док се осуши. (Види слику модела 16).

Модел. 17. *Блок-Цртежник* — *Корице за цртање*. Педесеташ картон. По цртежу и сразмери направе се од картона истоветне корице. Облепе се мраморном артијом као и квадрат са спољашње стране, па се оставе да се суше. Одмери се према цртежу и ножем исече мала рупа на све четири стране. У њу се увуче пантљика према потреби и крај јој се залепи туткалом на оном делу, који није облепљен артијом. Кад се осуши, ножем се тај за-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

лепљени део истанча, да се не би при покривању унутарње стране корица, одигао покривач. Покривач унутарњи прави се од тапетарске артије (Walzendruckpapier), која се умери да са свих страна буде мања за 2—3 м. м. Она се намаже штирком на засебној брљалици, па се полако метне на корице и изравна, па се онда преко брљалице трља да нигде не остану боре. Тим је предмет готов. (Види сл. М. 17).

Модел. 18. *Блок са ојачаним ивицама* и провученим пантљикама. Педесеташ картон. Ојачани су делови од енглеског платна у разним бојама. Изложени детаљи А. В. С. на слици у прегледима означају како се поступа. Исече се парче платна облика означеног цртицама при детаљу А. Кад му се врх под углом исече до картона тако близу колнке је дебљине сам картон, онда се стране залепе, пазећи да су ивице истрљане. Даљи поступак као и код м. 17. с том разликом, што се овде и унутарња страна покрије, па се онда према нацрту праве руке и само провуче пантљика а не лепи се. (В. сл. м. 18).

М. 19. *Нотес који се са обе стране отвара*. По размери на прегледу обе корице исеци од педесеташ картона. Оивичи златном артијом, а у школској радионици колачарском. Спољашња страна једне корице са унутарњом, спаја се пантљиком тробојком по нацрту. С пола удесити шагринасту артију мању од ивица за 2—3 м. м. и прилепи, унутра појге рарије или свиласту артију. (Сл. М. 19).

М. 20. 22. 24. *Коцка просто исечена и облепљена и оивичена*. Проста коцка нацрта се на картону. Са свих страна опсеци. Саставне стране само до пола пресеци. Исечена се залепи лепљивом артијом. За обмотавање се узима већа артија и исече по нацрту, намаже се и обавије. При ивичењу сваки део ојачамо тиме, што залепимо друго парче картона и пошто се осуши сечемо управно према ивици. Педесеташ картон. (Види сл. М. 20. 22. 24).

М. 21. 23. 25. *Тетраедар* исти поступак као и код коцке. Педесеташ картон.

М. 26. *Кутија за минерале*. Нацртај по прегледу на педесеташу картону. Залепи крајеве лепљивом артијом. С пола омотај шагрином. Исече се пантљика од 3 см. ширине. Намаже се на полеђини и отпочне с једног краја омотавање пошто смо удесили да кутија стоји на средини пантљике тако, да се с једне и с друге стране подједнако види артија, Увијајући ми истрљавамо. При крају на самом ћошку пресечемо ножем пантљику, да се не би познавао почетак. Сад се на сваком ћошку исече артија до картона. Исечена артија савија се

увек с помоћу брљајуће артије¹⁾ трљалицом пазећи, да су увек ивице истрљане. Онај комад артије, што остаје да се залепи по дну исеци са крајева под углом и истрљај, али увек преко брљајуће артије, да ти се не цепа шагрин. Унутарње дно направи што веће за 2—3 м. м. од тапетарске (Walzendruckpapier). На ћошковима подели угао на пола и пресеци ножем. Намазану артију прилепи за дно и истрљај по крајевима, ћошкови ће се сами прекрстити и сленити. Сад се направи пантљика од такве исте артије, а ширине нешто мање (1—2 м. м.) од висине кутије, намаже се и залепи, али тако да последњи крај отсечеш у самом ћошку, те да се не познаје где је отпочето. Дно се облепи жутом или плавом бакалском артијом, али тако да је мања са свих страна од ивица 2—3 м. м. (Види сл. М.).

М. 27. *Тацна за цигарете*. Педесеташ. Нацртај по прегледу. Исеци као код м. 26. Састави стране лепљивом артијом. Оивичи златном артијом као код квадрата. Изнутра такође, само што се овде не пресавија златна артија већ се умеће у угао. Увек истрљај да није згужвана. Унутарњи део обложи порцуланском артијом. То се врши овако. На полеђини артије нацртај по прегледу. Сеци комад по комад површине страна и умеровај тако, да од ивица, које као златне треба да остану, да ти је покривач мањи за 1—2 м. м. Кад си све стране излепио, онда умери и дно па залепи. Увек покривај брљалицом па онда трљалицом трљај, да ти је рад чист. Под се према нацрту исече од педесеташа за 2—3 м. м. већи од дна тацне, оивичи се и залепи тек онда, када смо поступили и са спољашњим странама исто онако, као и са унутрашњим. Овде радимо само туткалом. Кад је и дно залепљено, покријемо га бакалском артијом, само што и овде пазимо да је покривач од ивица мањи са свих страна 2—3 м. м.

М. 28. *Тацна за посетнице*. Педесеташ. Нацрт по прегледу. Поступак као код м. 27. Материјал исти, само друге боје. (В. сл. м. 28).

М. 29. *Кутија са заклоицем*. Педесеташ. Нацртај по прегледу. Поступи све као и код модела 26.

Капак нека је већи 8—9 м. м. са свих страна и на горњем делу лепи мраморну артију, јер ћеш иначе и кутију истом лепити. Унутра валцедрук артија (В. сл. М. 23).

¹⁾ Брљајућа хартија је свака артија мека која се при раду може употребити, да се предмет који радимо не испрља, а после употребе може се бацити. За овај посао ми најчешће употребљавамо новине, старе прописе, цртеже и др. артију без вредности.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

М. 30. *Бачка кутија за писаћи материјал*. Педесеташ. Нацртај и исеци. Облепи црном шагрин-артијом. Преостале комаде савијај унутра. Онај део што се извлачи нека је мањи са свих страна 2—3 милиметра, а тако исто и краћи. Унутра сваки комад лепити за се валцендруком. (В. сл. М. 30).

М. 31. *Кутија за накит — шагула*. Педесеташ. Направе се и капак и кутија по сразмери на слици. Залепљена и зготовљена тако, ојача се још једним стоташем картоном. На месту где ће се држати капак за кутију исече се 2—3 м. м. дубок урез. Умете се платно и с поља и изнутра. Док се ово суши праве се настрешнице по нацрту од три табака тридесеташа и залепе, па се оставе да се осуше. Док се ово суши, дотле је кутија већ сува, за то се узме, (и пошто се ојачани делови обрежу) златна артија и њоме оивиче делови, који се виде кад се кутија заклапа. За овим висину кутије обави порцеланском или чоханом артијом. За овим се узме настрешница и за 1 с. м. скину ивице под углом 45°. За тим се враћамо на кутију. Унутарњи део обложимо гланципапиром као и код м. 26. Направи се врат од кутије. Исече се од педесеташа по нацрту од целог комада картона и на једном крају састави. За овим га обавијемо гланципапиром. То се врши овако: Узме се кајиш гланципапира и облени са спољашње стране, па се маказама исече гланц до дна. Сваки исечак увијамо до дна унутарње стране и посувраћамо назад. Овим је врат готов. Намаже се са свих страна и умете у кутију. Сад се оивиче и настрешнице и залепе једна за дно кутије, а једна за капак. Настрешница на канку покрије се порцеланском или чоханом артијом, а дно бакалском, тврдом. Овим је свршен рад код модела. (В. сл. М. 31).

М. 32. *Навлака за чаршав*. Узме се ваљак дрвени, који је потребне димензије, па се око њега обавије картон педесеташ. Онда где ће се залепити картони саструже се ножем спољна страна изнутра, а унутарња страна с поља. Кад се залепе туткалом обавије се каналом једно до другог тако, да изгледа, да је цео ваљак направљен од канапа. То се остави да се осуши. Кад се осуши секу се ножем поједини делови колико треба и дају ученицима на рад. Узме се имитирана дрвету артија (Holzimitation Papier) па се њоме обавије тај део. Преостали крајеви секу се маказама у делиће па се посувраћају унутра. Унутарњи део облаже се свиластом — moire — артијом. Оваке навлаке могу бити разних врста. Могу се правити крајеви са ојачаним деловима, а може се облепити чоханом артијом, (Tuchpapier) па по средини златном. У том се случају ивичи, као и код круга златном артијом. (В. сл. М. 32).

М. 33. *Округла кутија за цигарете*. Поступа се као и код модела 32. само што се овде ојачава цео ваљак а ивичен горњи и доњи део енглеским платном. Дно се направи од картона тридесеташа, а облепљује се као и круг. Умеће се унутра, па се одозго покрије другим оивиченим кругом који је већи 2—3 м. м. од до сада направљеног. Употребљава се разноврсна „фантазија“ артија за спољашност, а за унутарње делове свиласта или тапетарска. (В. сл. М. 33).

М. 34. *Обична апотекарска кутија без врата*. Поступак као код модела 32. Исеку се и капак и кутија на различним ваљцима за то спрењеним. Ваљак заклопца мора бити од полупречника ваљка за кутију већи за 2—3 м. м. Кад се исеку делови ученицима се даје на рад. Онда праве кругове да затворе капак и дно. Кругови морају бити мањи од капка и артије за 1—2 м. м. Оба су од педесеташа картона. Дну и канку обавија се унутарња страна и тако удешени улепе се унутра до ивице. Сад се обавије и једна и друга страна (капак и дно) марморном артијом испуштајући да се нешто артије пресавије преко и унутра. Унутарњи део капака облаже се артијом првеном колачарском, а може и другом којом. (В. сл. М. 34).

М. 35. *Апотекарска кутија са вратом*. Исти поступак као и код 34. Овде се међу настрешнице, које су веће 2—3 м. м. Обмота се цела кутија телећом кожом (артијом имитираном). — Врат се прави по нацрту и на завршетку умеће у кутију. Унутра Glanzpapier. И овде се ојачава картон. (В. сл. М. 35).

М. 36. *Остава за четку*. Исече се картон педесеташ патентирани по сразмери на слици. Деца га истрљају и према моделу обавију унутарњи део тапетарском — Walzendruck — артијом. За овим се артијом „фантазија“ обавије спољашњи део али тако, да до ивица недостаје 1—2 м. м. Преко овога се прилепи до ивица прилепљене артије „фантазија“ кајишчић од 2—3 м. м. ширине. Сад се горњи делови слепе туткалом и остави да се осуши. Осушени делови протрљају се. На средини се пробуши руна и кука умете.

Овде би ваљало дати кратко упуство и за књиговештво, али је незгода, што се оно баш никако не да спутати у речи. С тога наставнику једино остаје да ово изучи радом.

М. 37. *Оквир за слику*. Картон педесеташ. Нацрта се и исече по нацрту (Види сл. М. 37) па се прилепи на други већи картон педесеташ. Остави се под даску да се осуши. После 5—6 м. сушење је готово. Онај ојачани (већи картон) исече се као код М. 31. кад смо ојачавали. Оивичи се златном артијом, исече се од порцеланске артије покривач

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

да је од ивица мањи 1—2 м. м. Залепи се и остави да се суши. Док се ово суши ми спремамо подупирач, чији је изглед на слици 37 б. означен. Кривина се добија трвећем трљалицом а употребљава се педесеташ патентиран. Овичи се са свих страна па се с обе после стране покрије мраморном артијом, најчешће, а за финије радове узима се „фантазија“. Покривач 1—2 м. м. мањи од ивица. Сад се вратимо првом раду. По нацрту обележимо висину и дужину дршка и исечемо широк усек ножем колико је држак дебео. Држак се направи од картона педесеташа, овичи златом и прелени порцеланом па се задња ивица намаже туткалом и залепи у исечак. Сад се леђа раму покрију оном истом артијом, којом је покривен подупирач, само као и сваки покривач да је мањи од ивице 1—2 м. м. Кад је и ово готово прилепи се (по означеној на слици размери) подупирач и тиме је оквир свршен.

б) Слојдово столарство.

М. 1. *Правоугли паралелошпед*. Дрво липово. Узме се цела даска и исече по сразмери на летвице. Ове летвице се исеку на комаде, чије се стране изрендису да стоје под правим углом. Сад настаје генетички рад. Једну од ових страна преме­ри цртом, па иза остављене стране изрежи но­жем *резачем* (Schnitzer) тако, да с урађеном стра­ном стоји под правим углом. Да би се уверио о исправности преме­ри угломером, па ако је добро понови рад и код друге неурађене стране. Увери се, да ли све стране стоје под правим углом. Са овим угломером и шилом означи линију на све че­тири стране на крајевима, докле ћеш зарубити дрво. При овоме сеци под углом и с једне и с друге стране док се не добије цела страна. Углачај *ста­клом артијом* (Glasspapier). То се ради овако: На равном месту од стола (тезге) метне се комад стакласте артије, преко које превучеш једанпут са свих страна предметом. Ако предмет превлачиш више пута, онда се изгуби онај прав угао, који треба овај предмет да има.

М. 2. *Двогуба призма*. Нацртај паралелошпед са квадратним пресеком, као м. 1. Преполови дужину и с помоћу угломера означи цртом са свих страна половину. Дебљину дрвета подели на крајевима. Сад од средине крајње тачке спој са дијаго­налом на врху. Исеци равно. За овим на против­ној страни. Изглачај на показани начин као код м. 1. (Види слику М. 2).

М. 3. *Двогуба пирамида*. Поступак као код модела 1 и 2. Сећи са свих страна, док се не стеку све стране у означеној тачци на врху. (В. сл. М. 3).

М. 4. *Показивач за рачун или зубац за чиви­лук*. Поступак као код м. 1. Подели и уради као код 3. Мањи део дужине 3 см. Урез да је сразме­ран конусном пресеку. Осечи резачем преостале делове. (В. сл. м. 4).

М. 5. *Осмострана призма*. Поступак као код м. 1. Састави осмострану призму из квадрата. Сваку црту извући цртом. (В. сл. М. 5).

М. 6. *Ваљак*. Поступак као код м. 1. Уради као код м. 5. и продужи сечење ивица док се не изгубе и постану равне површине. Истрљај стаклас­том артијом. То исто и с врховима учинити. (В. сл. м. 6).

М. 7. *Двогуба кегла*. Поступак као код м. 5. Подели паралелошпед попречно на средини на два једнака дела. Пазити и сећи по мало (као код ваљка) од средине ка врховима у правцу средшње тачке. (В. сл. М. 7).

М. 8 и 9. *Показивач за читање*. Удеси цртеж и уради ваљкасти део од зареза. Зарез извуци. И­стрљај (В. сл. М. 8 и 9).

М. 10. *Округао штампик за цвеће*. Поступак као код м. 6. Исећи врхове у облику осмостране призме. (В. сл. М. 10).

М. 11. *Држаље за церо*. Поступак као код М. 8. без конусног пресека.

Сви ови радови морају се радити по угледу на модел и цртеж. Овде су само побројане радње у генетичком развоју. Наставнику је пак дужност да ове радње генетички казује деци примером, радећи.

Сви доведе побројани модели праве се од ли­повог дрвета. За 10 ученика треба 1 даска липова за све доведе побројане моделе. (В. сл. М. 11).

М. 12. *Табла за натпис у банџи — етикета*. Врста дрва: јеловина или боровина. Одсећи са по­ловачом тестером (Halbbreite Säge) целу даску на потребне комаде и раздати ученицима. Показати рендисање. Почети рендисање једне стране грубим, и дуплим рендетом наизменце. Сад изрендиси и ивицу и преме­ри угломером, те се увери о исправ­ности урађенога посла. Изравнај и другу страну, па опет огледај угломером, тако и са другом стра­ном. Сад се нацрта предмет по размеру, округли и шиљати део изрежи резачем. Шиљати део ивице спусти под углом од 60°. Углачај стаклом артијом. (В. сл. М. 12).

За 10 ком. треба 1 чамова даска шишетара (1/2 цола дебљине, 9 ширине).

М. 13. *Подметач за саксију*. Чамовина. Исећи оба­два дела на једном комаду. Изрендиси и удеси нацрт као код м. 12. Пресеци га на двоје тесе­ром. По нацрту исечке исеци ситнозубастом тесе­ром.

ром, пошто величину обележити цртаком. Пробај да ли стоје равно сва 4 краја. (В. сл. М. 13).

За 10 к. треба 1 шишетара ($\frac{1}{2}$ цола дебљ.; шир. 9 ц.).

М. 14. *Обрамка за вешање хаљина*. Чамовина. Исеци потребну парчад за све ученике. Изравнај површину као код м. 12. с обе стране, а тако и ивице. Нацртај и исеци репастом тестером. Покажи како се при кривинама заокреће лист, да би се могло исећи. Турпијај ситном турпијом, али пази да иде водоравно. Углачај стакластом артијом. (Види сл. М. 14).

За 10 к. треба 0,5 метра чамове даске ($\frac{1}{2}$ цоли дуж. ширине 9 цоли).

М. 15. *Нож за артију*. Врста дрва: јавор, крушковица, трешња, вишња, ораховина. Исећи и удесити нацрт као код м. 12. Опсећи репастом тестером (Schweifsäge). Опсећи оштре стране од средине леђа ка ивицама с једне и с друге стране. Ивице и цео нож где треба, по моделу, стружи најпре крупном па ситном турпијом. Исгрљај влакачем (Ziehklinge), очисти стакластом артијом. (В. сл. М. 15).

Треба за 10 комада 1 даска 1,80 дужине 0,40 см. ширине.

М. 16. *Острушка за наћве*. Врста дрва: буква, крушка, јавор, орах. Удесити комад као код М. 12. Нацртај и опсеци репастом тестером. Косе стране изрендити, док на врху не буде ивица под врло оштрим углом. Турпијај. Чисти влакачем, а за тим стакластом артијом. (В. сл. М. 16). Треба за 10 к. 2 м. дуж. ширине 25 см.

М. 17. *Штишалка*. Дрво: букво, брезово, кленово. Удесити све као код м. 12. Проврти рупу централном бургијом (Centrumbohrer). Исеци урез до рупе тестером. Остало исеци ножем резачем. Турпијај, превлачи, глачај. (В. сл. М. 17). Треба даска дужине и ширине 24 см. за 10 к.

М. 18. *Лезир*. Дрво: крушково, јаворово, орахово, трешњево. Изравнај дуплим великим рендетом пошто си већ радио grubим рендетом и рендетом за глачање, и то најпре пљоснату страну, па онда ивицу као што је показано. Означи ивицу и одмери правоугаоником — угломером. Пробај да се једнако поклапају означене бразде. После уравниња ивице, рендити и другу страну. Премери, па и другу ивицу уради. Спусти ивицу великим рендетом за половину леширове дебљине. Изрежи краће стране двогубим рендетом. Изврти рупу централном бургијом. Широке стране очисти влакачем. Глачај стакластом артијом, али пази да не поквариш ивице. (Види сл. М. 18).

Треба за 10 к. даска дужине 1 м. ширине 30 см. Најбоље орахова.

М. 19. *Вежба за дубљење — полцилиндер, ниша*. Букво дрво. Удеси као код м. 12. Нацртати и изравнати. Показати употребу великог дубача — длета — Holeisen. Ударати дрвеним маљем. Истурпијај полукружном крупном а за тим ситном турпијом (Bastardfeile). Глачај (В. сл. М. 19).

За 10 к. треба летва дужине 3,20 м. дебљине 6—4 см.

М. 20. *Кухињска даска*. Тополовина, чамовина. Исећи дужину и ширину колико треба. Изрендити површине и удеси ивице (као код м. 12). Нацртај и округлу страну исеци репастом тестером. Проврти рупу централном бургијом. Поново рендити дуплим великим рендетом. Очисти и углачај ивице.

Треба 2 даске деб. 2 цола ширине 9. (Види сл. М. 20).

М. 21. *Кашика*. Буква, јововина, бреза, клен. Удесити као м. 19. Пренеси цртеж. Опсеци репастом тестером. Турпијај исечене ивице, које оцртавају кашику. Одреди врат и исеци низину према нацрту б. Дуби али никад до ивица дубљење средњим дубачем. Препоручује се фино дубљење, јер се турпија не да употребити. Исеци доњи део и приступи исецању резачем и турпијању. Глачај. Дубљина 1,5 см. Заоштри врат и држак, турпијај и глачај целу кашику. (В. сл. 21).

Треба за 10 к. летва 5 см. — 7 см. дебљине, дужине 3 метра.

(Наставиће се)

ЗНАЧАЈ ИСТОРИЈЕ ЗА САМООБРАЗОВАЊЕ

— Н. Карјејев. —

с руског од Свет. Ст. Симића.

(СВРШЕТАК)

Историјско образовање може нас једино васпитати, да правилно оцењујемо и појаве у животу. Као што се од онога, који друге хоће да лечи, тражи да зна склоп човекова тела и разне болести, којима оно може подлећи и да испита пажљиво човека, којег хоће да лечи; као што је од онога, који се подухватио да васпитава дете, потребно захтевати, да зна у опште детињу природу, да се разуме у педагошким методама који помажу васпитању и да је, сем тога, проучио дете, које је његову старању поверено — тако исто и од онога који хоће да утиче на друштво, да се промени у једном или другом правцу, треба тражити да зна, шта је то друштво у опште, и како се у њему врше промене, и да зна, уз то, и средину у којој и за коју хоће да ради. Сувремени је појам о друштву појам историјски, еволуциони, у извесном

смислу органски, а старо је, међу тим, схватање било рационалистичко, догматско и механичко. Тај је појам створен, кад се применило на друштво историјско гледиште. Друштвене промене нису производ људскога ћефа, и ако се не изводе без учешћа људског рада: тим променама владају закони узрочности и еволуције; и њих мора, пре свега, знати и поимати сваки који жели да му рад има циља. Појединим је наукама сврха открити ове законе, али непосредан, ма и не тако лако видљив утицај њихов видимо само у историји, која је, услед тога, једина у стању научити нас, да правилно појимамо, како се врши историјски процес. Упознајући се с прошлешћу човечанства помоћу науке, која је поставила себи задатак, да „истражујући, поима“ (forschend zu begreifen), ми васпитавамо у себи способност да схваћамо смисао историјским појавама, а у исто доба да разумемо смисао и појавама у животу, јер су историја и живот једно исто. Сувременост се боље разуме и на њу се лакше утиче, кад се методе историјске науке пренесу и примене и у публицистичком раду, којим се хоће да користи друштву. Ко се навикао судити о животу у опште на основу историјских примера, као што се то у науци ради, тога ће та навика упућивати, да и о савремености тако суди, а од правца наших суђења о њој зависи и начин нашега рада. Поставити правилно дијагнозу и према њој прописати лечење, то је оно што је важно. Који хоће да ради друштву на корист не сме да буде као гатар који фантастички замишља узроке болести и шарлатанским их средствима лечи: њему је потребно да зна и разумева узроке друштвених недуга и начине, како му се ваља са њима борити, још боље, него ли лекару, јер је његов посао и сложености и тежи. Мало је, нема сумње, радника, који се, радећи друштву на корист, руководе овим или оним циљевима, него сваки од нас несвесно — и то се може разумети кад се историја изучава с философскога гледишта — свим својим понашањем, ма у најмањој мери, утиче на друштво. Који хоће свој живот свесно да оцењује не може да се не запита, какву он улогу има у историји, и за то му, нема сумње, треба да зна, шта је историја, како се она изводи, какав значај у њезину развићу имају поступци обичних смртних.

Лекар треба да познаје човека кога лечи, педагог — дете које васпитава, грађанин — друштвену средину у којој живи и ради, и то не по томе, каква му се она види према личним посматрањима и у дани моменат, него треба да јој позна, према подацима научним, историјске силе, које су почеле управљати њеним развитком од давних вре-

мена. Образован се човек разликује од необразована, и културна нација од некултурних тиме, што они знају прошлост своје отаџбине; што је та прошлост ближа, они је морају знати све боље, јер од тога знања зависи и појимање средине у којој се налазе, а оно помаже да се избегну раније погрешке; историја нас учи да откривамо те погрешке и упућује нас да нађемо подесна средства, помоћу којих ћемо достићи постављене циљеве. Памћење је у нашега друштва, на жалост, у опште слабо; оно слабо мари да зна своју прошлост; најрадије још чита о њој анегдоте. Ми имамо, у осталом, и мало књига, које би могле задовољити ту сврху; узроци су томе различни, али их ми нећемо на овом месту оцењивати. Према томе, како се предаје историја у средњим школама и у универзитету, времена нама најближа најмање се изучавају: то се оставља да се накнади самообразовањем, и ту је ето узрок, што књиге о тим временима и о нашој прошлости, и ако их има, привлаче много мање пажњу, него ли што то заслужују, и мање, него што је привлаче чланци о сувременим одношајима.

Изгледа ми, да се у нас не интересују колико би то требало ни историјом европскога запада. Томе је, може бити, у неколико, и то само у неколико, узрок тврђење, као да је запад за нас туђ и далек, па што онда да се изучава његова историја, кад је пре свега потребно знати своју рођену. Тако говоре понекад људи одушевљени национализмом или, на против, људи, који се нису кадри њиме одушевити, али желе образовањем стећи знања, која се могу непосредно применити. Ну, узме ли се на ум, на првом месту, утицај, који запад врши већ два века на наш руски живот, очевидно је, да га се ми не смемо са свим туђити, а, на другом месту, с гледишта историјскога искуства, знање западно-европске историје нарочито је важно и ради тога, што подаци из историје других цивилизованих народа могу нам, у многим одношајима, послужити као лекције и предохране, у толико још више, што ми преживљујемо, у неколико, исте епохе у развићу, какве је запад преживео раније. Нарочито је важна даље и та околност, што су се у западно-европској, или, тачније да кажемо, у европској цивилизацији најпотпуније и најбоље показала начела онога културнога и социјалнога напретка, за који се може рећи да је опште-историјски. Мора се, нема сумње, признати, да су оно што је главно и битно у области свих идеја и наука, са којима се треба упознавати историјским путем (а такве су: философија, етика, политичке и економске теорије, јер се оне могу добро разумети само тако, ако се знају узроци, услед којих су никле, и последице њихове примене)

створили били мислиоци, научници и друштвени радници западно-европских народа. Маса идеја, које круже по нашем друштву, западнога су порекла, али свака идеја може бити само онда како треба схваћена и оцењена са гледишта своје применљивости, кад се знају прилике, које су јој и дале живота, и резултати, које је она у том животу створила, т. ј. кад се зна, какав је значај имала, као историјски производ и историјски фактор, поред својега унутрашњег садржаја и своје вредности. На послетку, потребно је обратити пажњу и на то, да се и своје познаје и боље разумева, кад се успореди с туђим, кад се, без унапред створених мишљења и само из жеље да се сазна објективна истина, опажа све што је добро и рђаво у фактима из живота било националнога било политичкога. Мени је по мало и непријатно говорити и о тако познатим и често понављаним стварима, али шта да радим, кад сам често пута у приликама да слушам, како се овоме са свим супротни погледи изnose и заступају с најдубљим уверењем и, како изгледа, без и најмање сумње у исправност њихову. Оваки се погледи могу износити једино у том случају ако се не зна, шта је управо историја европскога запада, и ако је човек тесногруд према свему што је туђе, па ма та тесногрудост истицала из врло немиле националне искључивости или из свакоме драге тежње познати пре свега свој народ.

Додирнућу на овоме месту још једну страну питања о историјском образовању, јер о њој нисам раније ништа говорио. Онај круг лица, на која ја у овој прилици мислим, интересује се изучавањем народнога живота и тежи служити народним интересима. Та је црта врло симпатична и заслужује велику пажњу. Ја објашњавам њоме ону особиту пажњу, која се посвећује упознавању са народним животом и његовим обичајима и политичком економијом. Поставља се и решава се, и једно и друго на различне начине питање о одношају тако зване интелигенције према народу. То је питање морално и социјално, а у колико је социјално, у толико је и питање историјско. Да се интересовање за народ и жеља бити му од користи заснивају, не на том практичном умовању, да је народ, као што се говорило у ранија времена, најнеопходнија потпора држави и најкориснији ред грађански, него на алтруистичком осећању, на тежњи к правди и на свесном појимању дужности, — то не треба ни доказивати и у томе је баш и морална страна овога питања. Али је то мало. Није још довољно интересовати се и желети приносити корист у име љубави према ближњем, у име правде и дужности, него је уз то потребно решити и практичну страну

питања и схватити пре свега, шта је то народ, како се развија народни живот, какву улогу има интелигенција у народном животу. За све се то хоће знање чињеница, а где ће се оне наћи, ако не у историји? Није ли зар бивало случајева, да су се негирале наука и образовање због тога, што не доносе народу непосредне користи, да се о интелигенцији говорило као сувишном и некорисном терету који народ има да вуче? Ако наука и образовање не доносе непосредне користи, потребно је, не негирати их него се старати о стварању погодаба, у којима ће они ту корист моћи донети. Најпречи је задатак у овом послу да се чланови интелигенције, усавршивши се помоћу науке и образовања, оспособе да могу постати корисни и вешти радници, који би могли рећи да, са своје стране, раде посао, који ће на крај крајева донети користи народу. Не испуњује ли интелигенција своје обавезе према народу, не треба је одмах негирати, него се постарати о томе, да их она испуњује и да уме схватити, од куда треба почети и којим начинима радити на стварању народнога добра и благостања. И старија је, између осталог, историја људскога делања и у њој је у обиљу примера за то како и шта треба, а шта не треба радити у интересу народнога благостања. У њој се може наћи у облику: упута о томе, у чем је управо то благостање и како се до њега долази; појединих одговора на питање, може ли се народно благостање достићи без светлости знања и делања људи, том светлошћу озарених. Потребно је, даље, познавати тај народ, какву реалну историјску снагу представља он са својим добрим и рђавим странама, познавати га без улепшавања, у светлости у којој га приказује историјска наука. Историја се у XIX веку јако демократизовала: почела се интересовати народом, његовим потребама и тежњама, његовим ретким, али увек знаменитим појавама у епохама великих историјских покрета, утицајем који су имале на њега промене, извршене у културном животу горњих друштвених слојева и у области политичкој. Прочи ли се народ, какав се јавља у целокупном своме историјском животу, могу се избећи једностраности, којима се човек мора подавати, кад изучава коју било страну народнога живота, издвојену из целине културно-историјскога живота свега народа. Друго је народ по схватању фолклористе, јер он у њему гледа само песника, који пева песме, прича бајке, загонета, извршује разне обреде итд. а сасвим је друго по схватању економичара, који гледа, како народ ради и у колико се користи оним што привреди. Историја се не интересује сувише подробностима фолклористичким, нити се бави раз-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

јашњавањем једино погодаба материјалнога опстанка и живота нижих класа друштвених, него се стара сазнати, како је народ схватао и оцењивао свој положај, чему је тежио у доба, кад му је ваљало у јачој мери напрезати своју снагу, како су утицале на њега културне и политичке промене, у којима су одношају према њему били интелегенција, влада и они редови друштвени, у чијим је рукама била власт да њиме управљају итд. И за то се само у историји, која све ово објашњава, народ показује као реална величина, а не као некаква апстракција реалнога народа, који се посматра с извеснога гледишта. У животу народном имају, нема сумње, врло велику, управо првога реда улогу начин, како се добивају средства за опстанак, и погодбе, од којих зависи то добивање, откудa и потиче она особита вредност економске тачке гледишта при изучавању тога живота. Али, опет за то, само историја, поред живогa посматрања стварности и њезина изражавања у литератури, може показати, како се народ држи према религиозним, политичким, социјалним и националним питањима својега времена, у којима он гледа не само обележја и потстицаје при решавању економских питања, него и самосталне животне интересе, јер човек не живи једино о хлебу. Кад се гледа на ствар једнострано, може се човеку учинити, да је једино економски интерес извор свих знатнијих народних покрета. Ну, народ се састоји из појединих лица, која имају, осим материјалних, и духовне потребе. Вреди се, на пример, упознати само с историјом религиозних покрета, па да се човек одмах увери, какву сиду имају у народним масама веровања, која задовољавају њихове тежње за правдом и како су мила народу његова убеђења и слобода његове савести; у тим се покретима, сем тога, види, како сектански мистицизам и фанатизам воде читавом низу сурових и неодмерених поступака, јер нису озарени светлошћу знања, не одликују се јасношћу мисли и ширином погледа, а све то може бити производ само праве просвете. Народу служити значи просвећивати га и истраживати погодбе, без којих се он не може просвећивати. Сваки, дакле, који себи поставља то у задатак, треба, пре свега, да просвети сама себе, да изучи народ не само какав је он данас према погодбама у којима живи, него да га изучи и с гледишта историјскога и у његовим одношајима према разним странама културнога и социјалнога живота. Нарочито је потребно имати то на уму у наше време, кад и сâм живот истиче у први ред социјална питања, која се тичу народнога живота и опстанка. Колико је несугласица (да не говоримо о извртањима с планом изведеним) потекло из неправилног

теоријскога одношаја према народу, народности, народништву, из позивања на народ, његове жеље, потребе, интересе, тежње и права? А ти су неспоразуми могућни у свима случајевима, кад су мишљењу градиво речи, а не појмови, и кад се појмови узимају као саме ствари, из којих су они апстраховани. На народ се позивају свуда и реакционари и конзерватори, и либерали, и радикали, револуционари; они не само што на разне начине схваћају народно добро — а то зависи од разлика у њиховим социјалним идеалима и жељама — него и не подразумевају, кад изговоре реч народ, једно и исто с чисто објективнога гледишта. Народ треба разматрати етички и научно, а научно га проучавати значи проучавати га историјски — погледи о народу треба да се одликују ширином, а мишљење — јасношћу. Народ није нешто апстрактно, некакво надчовечанско биће, разматрали га ми с гледишта, на пример, Русовљева, који је, у својој радикалној политичкој метафизици, народ идеализовао, не би ли створио од њега некакво свемогуће, непогрешно божанство, или гледали на њ с гледишта у културном погледу увек реакционога, националнога мистицизма, према којем је народ носилац некаквих виших истина, пред којима мора да ћути поносита наука и да се клања кичељива са својега знања интелегенција. Реални народ није онакав, како га схваћају политички метафизичари и национални мистичари, па ма какве да су сврхе њиховим тежњама — прогресивне или регресивне. Историја руши својим научним реализмом и ту метафизику и тај мистицизам. Народ, на који су мислили применити Русовљеву идеју о суверенству народном, у ствари се показао да није онакав, како га замишљао Русо: није он био скуп некаквих апстрактних грађана, у коме се овлапоћује сâм разум. А тим су опасили да стварни народ није баш такав, какав би требало да је, мислили су наморати га да буде добар, пун врлина и непогрешив. Па и онај народ, о коме говори национални мистицизам, не одговара правом народу, а међу тим су многи, верујући да је у народу сва правда, готови стати на пут солидном му развијању, које се не може ни замислити без промена у његову животу, готови су стављати препреке свима покушајима да се у народну масу унесу неопходна знања, којима она треба да се учи од интелегентних класа друштвених. Какав је народ у ствари, једино се може расветлити с научно-историјског гледишта и на тај се начин сачувати теоријских заблуда, која ће увек остати, па ма биле потпуно искрене по своме постанку и благородне по својим мотивима, заблуде ума, а оне су, разуме се, на крају крајева некорисне и по

своме практичном значају. Који хоће да служи народу, треба да га изучава. Да би га пак изучио није довољно што ће га непосредно посматрати; много вреди и метод, вреди гледиште, а и једно и друго може стећи једино онај који развија у себи историјски смисао и прибере масу знања о реалним одношајима не само стварности која га окружује. Само научан поглед на народ може спречити да се, под утицајем какве било, ма и најморалније и најпрогресивније идеје, не заборави нешто што је од пресудне важности: народ је скупина живих личности, које умеју да мисле и могу у мишљењу да погреше, које осећају и могу да осете страдања, које желе срећу себи и својима и траже да им се помогне достићи ту срећу. Који хоће с етичког гледишта да разматра и да ради за *такво* народ, а не за народ, створен нашим уображењем ради задовољења потребе да верујемо у што било — тај се мора интересовати унутрашњим светом сваке поједине личности, сажаљевати њихова страдања, ценити и поштовати њихова човечанска права. Потребно је, дакле, проницати у тај унутрашњи мир, не поносити се својим образовањем и мислити да је у њему само мрак и заблуда, али и не уображавати, да је у њему само истина и разум. Људи су људи, и у колективном разуму не може бити једино истина само за то, што је он колективан, пошто појединци, који су носиоци тога разума, и на даље остају у тами најнепросвећенијег незнања. И у маси су по некад од утицаја елементарне наглости, осећања која човеком владају кад је у маси и у којој он губи своје ја, своју личност, свој разум и своју вољу, а у том случају не може бити, разуме се, ни речи о непогрешности, а још мање о вишим начелима човечанскога духа. И ако се о народу ствара престава као многоглавом зверу према догађајима у којима он ради као гомила у особитом значењу те речи, историја ће опет то гледиште одбацити и у исто време објаснити узрок, услед којег може народ у неким тренутцима постати звер. Ваља, сем овога, имати на уму, да је народ скуп живих личности, које могу страдати и осећати, и да сва поколења у народу имају подједнака права да буду срећна и слободна. Волети апстрактни народ, а бити глух према невољама живих људи, који га састављају, значи не видети шуму због дрвећа. Шта бисте рекли о човеку, чија би душа била потресена, на пример, због увреде, која би нанесена била националном самољубљу намерним испадом каквога му драго новинара непријатељске нам државе? Шта бисте рекли о човеку, који би нарочито жалио, што, рецимо, излази из моде старо одело, те се тиме иде на штету националној физиономији,

али би остајао равнодушан према таквим народним невољама, као што су глад, и кога не би жалостило ни мало, што је маса живих, по подобију божјем створених људи остављена без духовне хране и потонула у мрак незнања? Ту нема љубави према народу, јер нема љубави према живој човековој личности. Таквом би се човеку могло одговорити речима синајске заповеди: „не стварај себи идола“, а могао би се потсетити и на еванђелску заповед: „љуби ближњег свог као себе самог“. О таквим би се људима могло још рећи: „ови ми се људи приближавају уснама својим и поштују ме устима својим, али им је срце далеко од мене“. Кад сам се већ почео позивати на свете текстове, познате свакоме од нас још од детињства, поменућу још једну знамениту по вредности изреку: „не чините другима, што нисте ради да и вама други чине“. Нико од нас, разуме се, не би хтео да гледају на њ не као на жива човека, него као на срество, којим би да се достигне каква било њему непозната и страна сврха, да управљају, без његова знања и пристанка, његовом личношћу, да га жртвују. Ми имамо права жртвовати само себе, али немамо права принуђавати друге да се жртвују или их жртвовати, јер не бисмо допустили или бисмо се морално бунили, кад би нама стали управљати, ништа нам о томе не казујући или чак и не питајући нас, хоћемо ли ми то, ради сврхе коју не знамо и која нам је страна. Достојанство и права свију људи једнака су, и на тој истини треба да се заснивају морално понашање и одношаји према појединим личностима, и одношаји према народу. У осталом, с гледишта опште човечанскога сва су поколења у народу подједнаке вредности, и са етичкога гледишта се не може говорити, на пример, овако: „принесимо на жртву бар два-три или бар једно поколење, не бисмо ли остварили ову или ону сврху“. Тако се не би могло говорити чак ни онда, кад би рачун био тачан и правилан, а то не може никад тврдити који није, по природи својој фанатик и деспота: „није човек због суботе, него субота због човека“. Да, на народ се може правилно гледати и истински му служити само тако, ако се има јасан поглед на свет и широко образовање; у питањима, која се тичу народнога живота и благостања компетентна је једино наука, која се у наше доба све више и више поставља на историјско гледиште.

Историјски поглед на свет, а њему ја приписујем тако велико значење, мора бити философски, и због тога препоручујем као врло важну ствар упознавање са философијом историје. Шта је то историјски процес у својој објективној суштини и

какову улогу има у њему лична радња људска? То је једно између питања, чије је решење необично важно, ако се хоће живот правилно да појми. Друго је тако исто важно питање: могу ли се поставити какве било сврхе том процесу, у чему треба да су оне и како треба да се држи човек према тим сврхама? Ово је у свези са субјективним стварањем идеала, а без њега се такође баш не може појмити и разумети живот. Изучивши, на послетку, ток историјских догађаја, можемо поставити питање, колико су ови историјски догађаји допринели остварењу оног умног, моралног и друштвеног напредовања, које је и факат објективнога, историјскога посматрања и истраживања и предмет субјективнога, етичкога надања и стварања. Питање о историјском процесу једно је од најважнијих питања философскога и научнога, моралнога и социјалнога погледа на свет; оно нас нарочито гони да обраћамо своју пажњу историји и да у њој тражимо разрешење ако не свих, а оно врло многих и врло важних загонетака у животу. И то још није све. Стари догматички оптимизам, по којем се све изводи на најбољи начин у овом најлепшем свету, преживео је своје време; њему се враћати данас је већ немогуће. У последњој трећини XIX века имала су највише успеха баш чисто песимистичка учења, та психичка болест нашега времена, изазвана осуством етичких идеала, слабом вером у живот и у истину. Против такве је болести потребан лек, а најбоље је средство да се она сузбије управо баш вера у напредак, вера, коју подржава историјско знање, вера, у којој се може усредсредити све наше схваћање о свету. Идеја о напретку даје

нам о животу извесну преставу, задовољава наше осећање и поставља нашој вољи узвишеније сврхе. Скептицизам који све наједа, песимизам који нас притискује, слаба воља која нас ослабљује, све то стављају на терет знању, науци, образовању не само људи, који уздишу за старим, добрим временима, када је вера била чврста, одношај према стварности — поштован, а воља несвесна, него су и многи чланови омладине готови тврдити, да наука суши ум, исцрпљује осећање, слаби вољу. Као лек противу ових донста опасних болести духовних може послужити само такво непесимистичко схваћање о свету, које није оптимистичко, него — како се данас изражавају — мелиористичко; оно би покретало и занимало сву духовну страну људске природе и помагало би јој да оствари свој највиши задатак, како су га разумели, достигавши у свом историјском развићу највиши ступањ, религија, етика, поезија, философија и наука. Историја, као наука, може нам открити све недостатке и жалосне стране стварнога живота; она нам, сем тога, сведочи да се живот усавршава и побољшава и показује на који се то начин врши и у ком правцу. Младићском идеализму треба хране, и њу му ваља дати. За то је најбоља идеја о напретку схваћање о свету на тој идеји засновано и изведено, потврде које јој даје историја, као што је, с друге стране, објективно схваћену, потврђује и — савремена, еволуциона јестаственица. Ну, да би се могла разумети идеја о напретку у свој својој величанствености и благотворности, разумети њезина истинитост и праведност, потребно је знање, а пре свега знање, које се често занемарује, знање историјско.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Име школе Nom de l'école	Број ученика по оценама из —										
	Математике — Mathématique										
	На испиту —										
	Писменом — Par écrit					Усмено — Oral					
	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Општа оцена Note générale
I беогр. гимн. — I Gymn. de Belgrade	2	8	23	6	3·2	2	10	17	6	3·2	3·2
II беогр. гимн. — II Gymn. de Belgrade	3	14	13	4	3·9	8	11	8	1	4·0	3·9
Зајечар. гимн. — Gymnase de Zayétchar	—	—	4	3	2·6	3	1	1	—	4·4	3·3
Краг. гимн. — Gymnase de Kragouïévatz	2	2	11	1	3·3	2	5	8	1	3·5	3·4
Крушевачка гимн. — Gymn. de Krouchévatz	—	5	3	5	3·0	1	3	2	2	3·4	3·1
Нишка гимназија — Gymnase de Niche	1	6	15	3	3·2	3	12	6	2	3·7	3·4
Пиротска гимназија — Gymn. de Pirote	2	4	7	1	3·5	3	3	6	—	3·8	3·6
Пожаревачка гимн. — Gymn. de Pojarévatz	2	2	5	1	3·5	2	2	4	—	3·8	3·6
Шабачка гимназија — Gymnase de Chabatz	—	2	2	4	2·8	1	1	3	1	3·3	3·0
Све гимназије — Tous les gymnases	12	43	83	28	3·2	25	48	55	13	3·6	3·4

На испиту зрелости 1896. године пријавило се ученика у гимназијама:

I београдској	39
II београдској	35
зајечарској	7
крагујевачкој	16
крушевачкој	13
нишкој	25
пиротској	14
пожаревачкој	10
шабачкој	8

свега 167

Највише се ученика пријавило за испит зрелости I београдској, а затим у II београдској гимназији; најмање је ученика било у зајечарској (7) и шабачкој (8) гимназији.

Међу овим приправницима било је ученица у гимназијама:

I београдској	1
II београдској	2
зајечарској	1
крагујевачкој	1
нишкој	1

свега 6

Од сто приправника било је ученица у гимназијама:

I београдској	2·56
II београдској	5·71
зајечарској	14·29
крагујевачкој	6·25
нишкој	4·00
у опште	3·59

Ученица је највише било у II београдској гимназији, а најмање у I београдској.

У гимназијама: крушевачкој, пиротској, пожаревачкој и шабачкој није било ученица.

У опште проценат женскиња био је врло мали.

Односна размера између ученика и ученица била је као 100 : 3·72.

Понављача било је у гимназијама:

I београдској	4
II београдској	2
нишкој	1
пиротској	1
свега	8

У проценту било је понављача у гимназијама:

I београдској	10·26
II београдској	5·71
нишкој	4·00
пиротској	7·14
у опште	4·79

Nombre d' élèves d' après les notes obtenues de																				Општи извод				
Физике — Physique					Филозофије — Philosophie					Историје и земљописа Histoire et géographie					Природне историје Histoire naturelle					Résumé général				
А Г е х а м е н																				Број ученика				
Усменом — Oral					Усменом — Oral					Усменом — Oral					Усменом — Oral					Nombre d'élèves				
Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne	Одличних Excellents	Врло добрих Très bons	Добрих Bons	Слабих Faibles	Средња оцена Note moyenne
7	16	14	2	3·7	4	6	29	—	3·4	13	14	10	2	4·0	5	22	12	—	3·8	4	14	21	—	3·6
17	6	9	2	4·1	9	18	7	—	4·1	13	9	10	2	4·0	3	17	14	—	3·7	5	15	11	3	3·6
1	3	1	—	4·0	—	4	1	—	3·8	1	2	1	1	3·6	1	2	2	—	3·8	1	2	2	2	3·3
2	7	7	—	3·7	6	7	3	—	4·2	3	8	5	—	3·9	2	9	5	—	3·8	2	8	6	—	3·8
6	3	3	1	4·1	2	5	6	—	3·7	3	6	3	1	3·8	2	5	6	—	3·7	2	5	6	—	3·7
4	7	14	—	3·6	1	14	10	—	3·6	6	14	5	—	4·0	—	7	18	—	3·3	1	10	14	—	3·5
4	3	7	—	1·8	—	6	8	—	3·4	5	4	5	—	4·0	1	4	9	—	3·4	2	4	8	—	3·6
2	6	2	—	4·0	1	3	6	—	3·5	5	2	3	—	4·2	2	1	7	—	3·5	2	2	6	—	3·6
1	1	3	1	3·3	—	2	4	—	3·3	1	3	1	1	3·7	2	—	4	—	3·7	1	1	4	2	3·1
44	52	60	6	3·8	23	65	74	—	3·7	50	62	43	7	3·9	18	67	77	—	3·6	20	61	78	7	3·6

Процент понављача у опште био је врло познатан. Њих није ни било у гимназијама: зајечарској, крагујевачкој, крушевачкој, пожаревачкој и шабачкој.

Највећи проценат понављача био је у I београдској гимназији.

Односна размера између ученика, који су први пут полагадали испит зрелости, и оних, који су понављали испит, износила је у гимназијама:

I београдској	као 100 : 11
II „	„ 100 : 6
нишкој	„ 100 : 4
пиротској	„ 100 : 8
у опште као	100 : 5

Број приправника, који су на чисто положили испит зрелости, износимо у овом прегледу.

Положило је испит на чисто у гимназијама:

	УЧЕНИКА
I београдској	24
II београдској	25
зајечарској	4
крагујевачкој	13
крушевачкој	10
нишкој	20
пиротској	14
пожаревачкој	10
шабачкој	4
свега	124

Од сто ученика положило је испит на чисто у гимназијама:

I београдској	61·54
II београдској	77·43
зајечарској	57·14
крагујевачкој	81·25
крушевачкој	76·92
нишкој	80·00
пиротској	100·00
пожаревачкој	100·00
шабачкој	50·00
у опште	74·25

У пиротској и пожаревачкој гимназији сви су приправници положили испит зрелости на чисто; за овим гимназијама највећи проценат износио је у крагујевачкој и нишкој гимназији, а најмањи у шабачкој. У овој последњој тек је половина приправника на чисто положила испит.

Одбијених на три месеца било је у гимназијама:

I београдској	11
II „	4
крагујевачкој	3
крушевачкој	3
нишкој	5
шабачкој	1
свега	27

Одбијених на три месеца није било у гимназијама: зајечарској, пиротској и пожаревачкој.

Процент приправника одбијених на три месеца износио је у гимназијама:

I београдској	28-21
II „	11-43
крагујевачкој	18-75
крушевачкој	23-08
нишкој	20-00
шабачкој	12-50
у опште	16-17

Одбијених на годину било је у гимназијама:

I београдској	3
II „	3
зајечарској	3
шабачкој	3
свега	12

Ни једнога приправника одбијеног на годину дана није било у гимназијама: крагујевачкој, крушевачкој, нишкој, пиротској и пожаревачкој.

Процент одбијених на годину дана био је овакав:

у I беогр. гимназији	7-69
„ II београдској	8-57
„ зајечарској	42-86
„ шабачкој	37-50
у опште	7-19

Одбијених на три месеца било је највише у I београдској гимназији, а најмање у II београд. гимназији.

Одбијених на годину дана било је највише у зајечарској (42-86%), затим у шабачкој (37-50), а најмање у I београдској гимназији (7-69).

Одбијених на три месеца било је више, него на годину дана.

Односна размера између процента одбијених на три месеца и на годину дана била је у опште као 100 : 44.

Ако упоредимо проценат приправника, који су на чисто положили испит, с процентом оних, који су

били одбијени на три месеца и на годину дана, добићемо размеру као 100 : 31.

Осем ученика одбијених на три месеца и на годину, био је један у I београд. гимназији сасвим одбијен од полагања испита и један у II беогр. гимназији, који је због слабости сам одустао од полагања испита.

По успеху било је ученика:

у гимназијама	Одличних	Врло добрих	Добрих	Слабих
I београдској	4	14	21	—
II „	5	15	11	3
зајечарској	1	2	2	2
крагујевачкој	2	8	6	—
крушевачкој	2	5	6	—
нишкој	1	10	14	—
пиротској	2	4	8	—
пожаревачкој	2	2	6	—
шабачкој	1	1	4	2
свега	20	61	78	7

Од сто приправника било је:

у гимназијама	Одличних	Врло добрих	Добрих	Слабих
I београдској	10-26	35-89	53-85	—
II „	14-71	44-12	32-35	8-82
зајечарској	14-29	28-57	28-57	28-57
крагујевачкој	12-50	50-00	37-50	—
крушевачкој	15-38	38-46	46-16	—
нишкој	4-00	40-00	56-00	—
пиротској	14-29	28-57	57-14	—
пожаревачкој	20-00	20-00	60-00	—
шабачкој	12-50	12-50	50-00	25-00
у опште	12-05	36-75	46-99	4-21

Из ових процената видимо, да је одличних ученика највише било у пожаревачкој гимназији, а најмање у нишкој; у пожаревачкој гимназији било је пет пут више одличних, него у нишкој гимназији.

Врло добрих је било највише у крагујевачкој гимназији, а најмање у шабачкој.

(Наставиће се).

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

Зорица, књига за младеж. Удесили Мих. Јовић и Д. Ј. Путниковић учитељи. Издање књижаре В. Валожича. Београд. Штампано у штампарији Краљевине Србије 1896. Стр. 160. Цена 1 дин.

Дечје књиге у нас као да се пишу више ради материјалне добити писаца но ради умне користи читалаца. То се познаје по њиховој изради, нарочито кад је реч о збиркама и читанкама. У многим

од тих књига све одаје журбу и нехат; осећате јасно да у писаца (или прикупљача) недостаје љубави према послу, вештине у извођењу, истрајности и пажљивости. Ствари се ту мере од ока и уносе скоро без избора; да ли ће чега бити од вредности зависи више од случаја но од разложите оцене пишчеве.

Штампа је у многим дечјим књигама (а у првом реду у неким државним издањима) лоша, слике скоро никакве, језик пун погрешака, тако да

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

и нас смртне љути а већ наше пуристе доводи ваља да и у јарост. Садржина често одговара спољном облику; радови су или без икакве вредности или без потребне занимљивости. Пре свега, поезија је у овим делима само стихована проза, лоша комбинација речи, без песничке лепоте, досадна и сухопарна. То се брани недостатком лених дечјих песама и непосвећеношћу деце у тајне праве поезије. Прво донекле демантује Змај, друго је заблуда, јер се лепоте песничких производа најпре сазнају осећањем па онда размишљањем. Треба исцрпiti све Змајеве дечје песме, за тим лепше од Љубиних и по неку Владицу, Шапчанинову и др. песника. Боље је мало по количини а првог квалитета, јер се лошим песмама квари укус дечји. Праве песме једино и вреде; везан слог сам по себи сметња је правилном исказивању мисли. Оно што поезију још држи то је уметничка обрада песничких идеја — склад идеје и форме, као што би стари естетичари казали. На жалост, писци дечјих књига кад-кад ни сами не разликују праву поезију од обичног стихотворства, чему је узрок нешто у слабом литерарном образовању а нешто у природном недостатку јачих осећања за лепоту песничку.

С приповеткама у нашој дечјој књижевности стоји још горе. У страним књижевностима нашло би се добрих ствари, али то ваља не само наћи и одабрати већ и превести и добро посрбити. Међутим, ту се јако грешило чак и у делима намењеним за школске гимназике књиге (прерада књиге Пјера Лалона и др.). За тим ваља одмерити таке прераде према умној развијености наше деце и општој атмосфери наше књижевности, јер што је ³за француску или немачку децу лако и разумљиво за нашу може бити и тешко и нејасно. Разуме се да у томе, у извесним стварима, може бити и обрнуто.

Главна је мана дечјих прича сувишна ревност наших педагога и моралиста да свуд набацају много поуке, да сваки делић дечјег мозга ставе у акцију ради одржања невиности и беспорочности. У њима је педантни наставник истискао уметника приповедача, а празно моралисање заузело скоро целу садржину, што је и за одрасла читаоца досадно а за децу и сувише заморно. За тако званичном садржином иде и тон причања: јасно се види да то придикује строги васпитач, у место да прича млади родитељ. Донста, ја сам нашао једва 3—4 приче у којима је и стил и садржина слична ономе тихом, пријатном приповедању што су га у другим зимским ноћима родитељи казивали деци својој. Какве дражи могу имати приче о изгорелој девојчици, о Ђоравом Илији, о осакаћеном детету, отрованом Гаји, о избијеном Марку итп. Извесно, не ваља се вешати о кода, играти се жишмама, бити лаком на једо и т.п., али зар се те поуке из књиге уче? И зар се донста озбиљно верује да ће бујну дечју крв, надражливе нерве, разиграле мишиће зауставити прича из читанака? За што жртвовати дене уметничке приче које утичу на осећања овим издишним поукама, које не могу задовољити ни осећање ни ум? Има на жалост педагога који мисле да ће омладина пропасти ако се у 5 штампаних табака не помене бар 30 пута име Божје, ако се десетак пута не узвикне деци да чувају ноге, руке, очи, зубе и

др. органе, ако им се не саветује да љубе своје родитеље (као да се и то из књиге учи!), да братски живе са својим друговима — ако их *књига* не упути у ономе чему *живот* треба да их научи.

И остали материјал много пута приноси да деца с негодовањем бацају књиге из руку. Ту се штампано казује оно што деца много боље виде својим очима, или се описују ствари које је тешко замислити по таком опису, или се исказују изреке које премашају дечје схватање. Све се води на главни смер: много *науке*. Треба децу научити у у основној школи многим стварима, да би после школе заборавили чак и да *читају*. Програми наше основне школе — а по њима се и дечје књиге удешавају — траже од деце да у годинама најбољим за физичко развиће и веселе игре постану мали енциклопедисти: да знају физику, хемију, геометрију, пољску привреду (из књиге!) итд. Дете од 12 година учи ипр. о телеграфу, о хемиским једињењима, о елипсама, о Доментијану, о Рељковићу итп. И док научи то што ће одмах по свршетку школе заборавити, оно остане без јаке спреме у читању и понесе из школе мржњу на умни рад, који му је за 4—6 год. основног школовања тако рећи наметан силом школске власти.

Из ових напомена лако је погодити наше мишљење о дечјим књигама. Лаке и лепе песмице, занимљиве, живе приче без сувишног моралисања, интересни чланчићи који изазивају радозналост дечју и одржавају постојању пажњу, пријатне пошалице у слици и речи, лаке загонетке и рачунски задаци, просте пословице с добрим тумачењем и што више лених слика, то нека буде материјал за дечје књиге. Не треба писати много но добро, јер и умна храна има вредности не због количине већ због хранљивих материја. Нека би дечја књига развијала све способности у детета: и разумно памћење и уображење и расуђивање а у првом реду и добра осећања.

*

После ових општих погледа преглед Зорице биће кратак. За добру књигу важи што и за добра човека: што су бољи, тим се о њима може мање говорити. А Зорица је збиља једна од најбољих дечјих књига. До душе у њој има излишних ствари, али рђавих мало. Могла је да изостане прича „О постанку свиле“, јер је без вредности а и без занимљивости. Чланчић „Како смо богати“ сухопарно је и досадно моралисање, које потиче из погрешне поставке да је боље бити сиромаш но богат. Извесно ова јадна утеха за сиротињу може каткад и обманути лаковерну децу; само, онда треба изнети идиолску слику сиротињске среће или лепу причу која вешто црта несрећан живот какве богате породице. Чланчић „Како је постала чела“ саблажљив је чак и за атеисте. Из истих разлога строжи критичар би одбацио и причу „Бог је најбољи домаћин“ али се мени допада једно са основне мисли а друго са своје занимљивости. Чланчић „Глуши дебелко“ није ни сам много паметан, јер је демократско уверење — коме нека је свака част — изнесено у непогодном облику. У причи „Аустријски сељак и француски генерал“ од аустријског сељака ваљало је на-

чинити српског а од француског генерала каквог нашу турског, јер таке измишљене приче сви народи удешавају за своју народност. Причица о „Појасу“ нема ни вредности ни интересантности можда не толико због предмета колико због обраде. О „Месечарки“ треба избацити при другом издању; ове појаве нису деци јасне и могу само повећати њихове празноверице и обманљива веровања. У причи „У лугини“ требало би јасније истаћи за што је стап заповедно сину да скаче у море, иначе то деца неће моћи добро разумети. Не би било рђаво да је уз то била и слика. Прича „Три лопова“, која је, ако се не вaram, Толстојева, врећа осећање правичности у деце, пошто допови нису кажњени за своје неваљалство. Међу тим чак ни модерна драма не сме да обиђе задовољавање моралног осећања — тамо кривнице бивају кажњене и ако се у животу чак и награђују. Пошалица „Следи и глуми“ бесмислена је и вулгарна, требало би је избацити при другом издању. Прича „О најганој марами“ могла би се заменити лепшим причом о сујетном краљу и невидљивим алинама, јер се тамо иста мисао боље исказује. Басна „О гаврану и гавранчићима“ нема добру примену и могла би изостати кад се зна да има много лепших и бољих басана. Узгред буди речено, та је врста поезије у Зорици врло мало заступљена, и ако би је требало неговати.

Остали чланци и приче заслужују похвале. Они су без претензије на строг школски морал, али су с тога бољи, јер су и забавни и корисни за читање. Само уз причу „Мудра жена“ треба да дође слика парног млина — сеоски читаоци без тога тешко ће моћи замислити оцак са кога се не може скинути без конопаца. У причи „Праведни судија“ треба казну батинања заменити којом другом, јер је непобитачно износити деци као узор судију који осуђује на телесну казну. У причи „Како је сељак делио гуске“ треба у напомени објаснити одношај спахије према сељацима и изоставити завршне речи „а богатог сељака отера“, јер је спахијина радња сурова и неправедна, пошто му богати сељак није ништа крив, већ му је и поклон донео. Прича „Два трговца“ могла би се заменити добром прерадом приче о Али Коџи трговцу багдадском из III св. зборника хиљаду и једна ноћ.

Најзад остају две лепе приче, али незгодне за књигу намењену основној школи. То су „Маги“ и „Писмо“. Прва неће бити јасна деци и ако је иначе веома лепа, друга је и сувише тужна. Љубав се децја може посведочити а да се не жртвују три невина живота. У животу ће бити доста горких часова, те не треба деци и књигом нагонити сузе на очи.

Песме у Зорици нису из пера наших првих песника. Ипак су лепе, сем две три. Најслабија је и по замисли и по обради „Зло и горе“ и ваљало би је избацити. Већина је песама од Ј(овића). Оне показују да писац има песничког дара, да уме да се приближи схватању децјем а и техника им је доста добра. Местимце се нађе по који незгодан стих, баналан израз а по негде (као у песми „на мајчином гробу“) идеја песме не хармонира са ритмом. Ипак су оне добре за децју књигу. Једино што бих саветовао песнику то је да избегава имитовање било

народној било уметничкој поезији. Сопствена снага највише вреди, а ко има дара не треба да га пре небрегне.

Слике су у Зорици у главном лепе, ма да би неке могле бити јасније.

Језик је добар, у колико сам могао без нарочитог разгледања запознати.

Завршујући овај приказ желим Зорици друго поправљено издање. За сад нека је и на овоме хвала писцима.

Ј. Прод.

Годишњица Николе Чуића. — Издаје његова задужбина. Књига XVI. У Београду. Штампано у државној штампарији. Вел. 8^о стр. XII и 338.

Петнаеста књига Годишњице, коју издаје Чуићева задужбина, својом садржином није могла стати наредо са дооцдашњим Годишњицама. Ова, песнаеста, књига мучно да се може и петнаестом поредити!

Радови који уђоше у шеснаесту књигу махом нису били за Годишњицу. Истина, нема нарочитога мерила према коме би се судило: ово може, а ово не у Годишњицу. Али има један посредан пут, који упућује: шта сме ући у Годишњицу. Већ је шеснаест година како одбор Чуићеве задужбине редовно издаје Годишњицу. Треба само овлаш прегледати садржину ранијих књига, па одмах увидети како је већ утврђен програм ових ваљаних издања неумрлога Чуића. Годишњица већ ужива леп глас у научноме свету има нарочиту намену те се је и морало озбиљно водити рачуна шта се сме у Годишњицу уврстити као „научна и морална дела“.

Са овом књигом Годишњица већ није оно што је до скоро била.

Да утврдим горње наводе, не треба ми много. Биће довољно да само прикажем садржину последње књиге.

На првome су месту белешке Милићевића „Из својих успомена“. Ове белешке развлаче се још од XIV књиге. Читаоци Годишњице XIV и XV већ нису били захвални одбору Чуићеве задужбине на овим успоменама. И читаоце ове књиге мучно да ће задовољити ове белешке, које се у првome реду тичу самога писца и његових пријатеља. Овај чланак требало је да изостане из Годишњице. Тиме не мислим рећи да ове Успомене немају никакве вредности. Не. Могу се читати, има у њима овде онде и по који прилог из наше новије историје; али би тек онда све било на свome месту да су ове Успомене угледале света у пишчеву издању намењену пријатељима.

Тек после 85 страна Милићевићеве *Две године у учитељској служби* уступају место Сарајлијину *Дивотнику*. Читалац се мало мршти што у Годишњици налази ствари, које су већ на другоме месту објављене, али опет у сласт несму прочита, и не би се срдио на уредника ове књиге, да иза овога не наиђе на 74 стране ситнога слога, што све носи име *коментар*, и то коментар ове Симине песме. Смем тврдити, да се на прсте могу избројати сви, рачунајући ту и саме чланове одбора Чуићеве задужбине, који су могли до краја овај *коментар* про-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

читати. И сваки од њих па чак и онај који није био толики јунак већ је само оне ситне редове овде онде прегледао, морао се питати у чуду: Шта је ово? Не може се друго мислити, већ: коментатор не разуме свога посла, или се хтело пошто по то ове стране у књизи ма чиме да испуне. Сумњам да има и једнога, који би био толико наиван, те тврдио, како је ово за читаоце Чупићевих Годишњица мучно, да и педесети део свега овога може ући у Годишњицу као коментар уз песму Двотник! Није ме жао времена, које је коментатор на овоме послу провео: он се је за то добро наплатио. Али доиста жалим ону артију.

И ако са неком оградом, у ову књигу ушао је и чланак *Кроз Босну, Херцеговину и Боку Которску*. Мучно да и ове, овако непотпуне и овлашне белешке, скрићене на брзу руку, могу бар колико пристати уз чланке, који ранијих година красише Годишњицу. И оно мало вредности што би овај чланак имао, да је изишао у Ратнику, овде губи.

На четвртм месту белешчице Зарије Р. Поповића *Пред Косовом*. Нису без вредности, чак могу бити врло лепа, лака лектира, али, на жалост, и оне нису дошле на своје право место. И ако су за Браство Друштва св. Саве биле врло удесне, за Годишњицу нису ни мало пристаде. Други је задатак Браству, а други Годишњици. Кад је већ била потребна нарочита помоћ, па да ове белешке угледају света, требало се сетити Коларчеве задужбине, па тамо и потражити помоћи, као што је већ пре толико година отуда помогнута лепа прича Милићевића *Омер Челебија*. И тако ове белешке, ако и не садржином, својим обликом много подсећају на ту Милићевића причу.

Ка историји града Враћа и његове околине, ваљана радња Јована Х. Васиљевића, којој је додељено последње место у овој књизи, једина је, ради које се нема шта приговорити одбору Чупићеве задужбине. Овај је чланак рађен више као допуна Новаковићеве радње *Ново брдо и врањско поморавље* (Годишњица III, стр. 263.) те и не чини делу целину али је пажљиво и значајни рађен. Није ни он без замарака, али су оне махом ситније. На овоме месту помињем само оно глорификовање пишчевих блиских рођака, и врло често упућивање на радњу о граду Враћу, која је још код писца у рукопису или коју тек смера почети и да ради.

Толико о садржини последње Годишњице, коју издаје одбор Чупићеве задужбине. Ко буде само читао ову књигу, признаће и умесност и благост ових напомена, и неће ми замерити, што је не могу препоручити дојакошњим читаоцима овога издања Чупићеве задужбине.

Годишњица нагло садржином опада. Томе на сваки начин има узрока, али их ја овде нећу истраживати. Поминем само, да је у седници одбора ове задужбине од 31. јануара 1895. године донета одлука, којом се величина слога у Годишњици знатно смањује, а хонорар писцима од 60 да је понет на 80 дин. од штампана табака, и да су за ову последњу књигу примљени сви понуђени чланци, од којих је само један, не најбољи био од председника овога одбора; од осталих чланова из одбора није било ни једнога придошка.

— члѳ.

Vidal de la Blache et Camena D'Almeida. Cours de Géographie — enseignement secondaire.

Књига П. *L'Asie, l'Océanie, l'Afrique*, par M. Vidal de la Blache et Camena D'Almeida. Troisième édition. Paris, p. 495. 18° (Jésus); ca 26 картона у тексту; повезана меким платненим корицима, цена 3-25 fr.

У француским је средњим школама програм за Географију, у III разреду класичних гимназија исти као и у IV р. реалних.

За оба разреда захтева се изучавање *Азије, Оксаније и Африке*. За изучавање ових континената обраћа се пажња на њихову конфигурацију, површину; мора и обале; архипелаге и велика острва; на главне прте рељефа; реке, језера, климе, природне области, флору и фауну; главне државе и европске колоније; најважније продукте агрикултуре, рударства и индустрије; становништво; расе и емиграције, језике и религије; велике историске усмене; велика путовања и проналаске; спољну трговину, главна пристаништа; велике копнене и водене путеве за комуникацију.

Изучавање ових пространих земаља, до друге половине овога века, није задавало никакве бригае ни писцима ни наставницима. О њима се врло мало знало па мало и говорило. Али сада, од почетка друге половине овога века, географска знања о овим земаљама проширила су се у толикој мери, да су се, ради само њиховог изучавања, осетиле јаке потребе специјализације. Физичка, економска и политичка знања о овим земаљама, које сада играју велику улогу у сфери интереса културног света, захтевају своје стручњаке, али њихове улоге у садашњости и будућности културних народа, немinovно захтевају да се са њима упознају сви интелегентни људи. Ово је дужност школе. Школска настава, поред све те огромне множине знаменитог материјала о тим земаљама, мора све то обухватити и о свему дати лаке и правилне појмове. У школи се мора предавати цела Географија, али не све из Географије, мора се чинити избор. Овај избор има да испуни два захтева: да се географска различита знања о земаљама утврде по једној логичкој вези, а други је захтев, да се свака земља ошт индивидуализише.

Да бисмо видели како се то може постићи, и како се тако богати материјал, о овим земаљама може, по свима овим захтевима, свести на један једноразредни уџбеник, приказујемо књигу чије смо име горе изнели.

За основ је узето рационално и темељно познавање физичке географије ових земаља. Поједине земље деле се на поједине географске области. Свакој се области прво одређује рељеф земљишта, јер од њега зависи остале географске чињенице: хидрографија, клима, економска и политичка географија. При описивању рељефа узимају се у обзир главни планински ланци, који морфологији тога земљишта дају општи карактер, или су од пресудног значаја за комуникацију, климу, распростирање раса итд. При томе се увек избегавају сувишни орографски објекти, а номенклатура се своди на што је могуће прецизније изразе. За рељефом долази, као у интимној вези, хидрографија, реке и

језера. Ту се доводи у складност рељеф са распоредом, правцем, начином отицања и количином речне воде. Од орографије и хидрографије зависе главни карактери климе. Знање рељефа, хидрографије и климе доноси закључке о продуктивности и могућности богатства те земље (економска географија). Многе земље често пута изобилују многим истим производима, али по неки мора за сваку земљу бити у превази, за то се он на своме месту истиче. На послетку, као резултат свега, долази политичка географија: бројно стање становништва у појединим областима, језици и њихова мешавина, главни карактери религија. За све се ове елементе политичке Географије испитују њихове везе са физичком средином. За тим долази одређивање граница и политичко уређење главних држава.

Тим је начином постигнут главни захтев: да се при описивању ма које земље проведе логичка веза од простијих до сложенијих географских чињеница, од пластике земљишта до политичке Географије.

Сад долази други захтев: индивидуализације појединих области.

Поменути географске главне чињенице или њихови елементи нису подједнако карактеристичне за све области. Негде пресудну улогу има рељеф земљишта; негде водени или копнени путеви; негде клима; негде број и разноликост раса итд. Истицањем те главне чињенице или неког њезиног елемента (негде производња жита, на другом месту воћа, дувана; негде језике, а на другом месту емиграцију, религију итд.) постижава се индивидуализација те области. Ово је од двојаког интереса: књига се ослобађа монотоног ређања појединих земаља, те свака земља има посебног интереса; а друго, свака се географска чињеница приказује баш на њезину извору.

Тако су писци ове књиге средишли огромни материјал о овим земљама. О свакој су земљи изнели све главне географске чињенице, са истицањем оних, које су за поједине земље од већег интереса.

Остављајући на страну ређање свих геогр. чињеница за различите области ових земаља, ми ћемо, из овога дела, указати само како су писци постигли, или како се у опште може постићи овај последњи захтев — индивидуализације.

Први део књиге заузима *Азија*. После кратких напомена о целокупној Азији, прелази се на описивање појединих области.

Сибирија.¹⁾ — Ова пространа (већа од Европе) област, са ретким ставништвом, може се као таква појмити само кад се знају њезини климатски услови. У клими ове земље наводи се кључ којим су Руси ушли и захватили толику област; њоме се може објаснити асимиловање руских досељеника у тамошња староседелачка племена. За то писци при описивању Сибирије, нарочито много полажу на њезину климу.

Кавкаске земље. — Привлаче пажњу масом блаћних вулкана, топлим изворима, а нарочито богатим изворима петролеума. Важне су и због тога,

што им је становништво састављено из разноликих раса са великом множином језика.

Руска централна Азија. — Захвата степе и пустиње азијске, које су дно некадашњег пространог мора. Овде ће се читалац најбоље упознати са карактеристичним особинама стена, степских река и стенских језера.

Кинеска царевина. — Географију ове простране царевине чине: I. Унутрашња Азија; II. Манџурија; III. Кореја; IV. Кина. Унутрашња Азија важна је својим разноликим морфолошким облицима: пространа и високи плато Тибета, дугачки и упоредни планински ланци, а нарочито они која су до сада за географију ових земаља били непознати; простране депресије без отицања, са лепом појавом континенталне дренаже. Манџурија, позната као земља на којој се укритају руско-кинески интереси. Кореја, до 1883 са свим неприступачна странама; од тада изложена интересима Руса, Енглеза, Јапанаца и Кинеза. Права Кина, њу чине интересаном њезини становници, Кинези, најтипичнији преставници монголске расе, својом вредношћу, простом храном јаким издржљивошћу у разноликим климама и другим животним условима, за тим својом културом, привлаче пажњу целога света.

Јапан. — Страховити вулкани и врло чести земљотреси, па тек за тим становништво и његова култура (нарочито индустрија порцулана), привлаче пажњу географа на ове земље.

Турска Азија. — Њу састављају ове области: 1. Мала Азија; 2. Сирија и Палестина; 3. Турска Јерменска; 4. Област Еуфрата и Тигра. Свака се област посебно описује. — Прва се одликује пустињским пределима, старим вулканима и сланим језерима; друга, двома паралелним план. веригама (Ливан и Антиливан) и једном дубоком депресијом која се зове Гор, за тим светим местима: трећа се одликује плато-има и језерима, четврта, ниском равницом, која се зове Месопотамија.

Арабија. — Њу карактерише њезин афрички изглед и номадско становништво.

Ирански प्रदेश. — Персија, Афганистан и Белџунистан. Персија је интересна својим рељефом (пространа област без отицања) и екседивним температурним променама. Афганистан и Белџунистан имају само политичку важност због својих превоја и попречних долина, које отварају копнене путеве за Индију.

Индија. — Она је чувена својим биљним и рудним производима. За тим пада у очи потчињени положај 289 милиона њезиног становништва под власт од 90.000 Енглеза, колико их тамо има. Ово долази од врло разноликих раса, разних вера и језика њезиног становништва. До сада је у Индији констатовано 109 разноликих језика.

Индо-Китај. — Интересан због многих меридијанских планинских верига, које су издвајане речним донгитудиналним долинама.

Малајска острва. — На њима живи народ малајске расе, који је у разним варијацијама распро-

¹⁾ Име је добила по кану Сибиру, чија се држава граничила са Русијом 1579.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

стрт на свима острвима од Формозе до Мадагаскара. Дугогодишња подела рада, створила је од једне расе различите варијетете.

Филипини су вулканска острва, на којима добро рађа много трговинско биље.

Други део књиге заузима *Океанија*. — Под овим именом излажу се сва велика и мала острва у Великом Океану. Сва се она своде у четири групе: 1. Меланезија, 2. Микронезија, 3. Полинезија; 4. Аустралија са Тасманијом, за тим Нови Селанд и Фини, чине четврту групу.

Главна су острва у Меланезији: Нова Гвинеја, Саломонска, Нови Хебриди и Нова Каледонија; у Микронезији: Маријанска, Палос, Каролинска, Маршалска и Жилбертова; у Полинезији: Самоа, Тото, Друштвена, Ниска Маријска, Хавајска и Ускршња (Raques).

Писци су велику пажњу обратили на коралско и вулканско порекло ових острва. За тим на становништво, које се све може рачунати у једну (малајску) расу са много варијетета (Папуџи, Маори, Полинезци, Аустралијанци итд.); затим на путнике и време кад су их проналазили; на острвске цивилизације: занимање становништва; њихову храну, која се на многим острвима надокнађава антропофажијом. Особито су чувени антропофажи Папуанци по Меланезији, староседеоци Аустралије и Полинезци по многим острвима.

У трећем делу књиге третира се *Африка*. — Она је подељена на ове области: Северна Африка — Мароко, Алжир и Тунис (Алжир и Тунис, као француске колоније остају за нарочиту књигу са Француском); Сахара; Египат; Нубија; Судан; Абисинија, Галске и Сомалске земље; Гвинеја; Конго; Источна Африка, језерски предео; јужна Африка; Афричка острва.

Све су ове области описане по најновијим подацима, који су у последње доба знатно нагомилани, те је Географија Африке много коракнула напред. Нарочито је упознавање Африке почело напредовати, од када су се почела, у Европи, склапати многа друштва за проучавање Африке.

Писци су за сваку област, поред њезиних орографских, хидрографских, климатских и етнограф-

ских елемената, уносили свуда време и начин како су те земље проучене; за тим њихове међусобне политичке односе, а нарочито њихово насељавање и европске претензије на њих. Лепо су изнете разликe многих афричких племена.

Свака је област; опет уз то, тип неког географског елемента, на шта је и обрађена нарочита пажња.

Сахара је тип земаљских пустиња, за то је она описана као образац за све пустиње.

Судан је интермедијерни предео пустиња и кином богатих предела. Одликује се кишним и сушним добом и саванском вегетацијом, за тим честим речним системом.

Гвинеја и Конго. — Богатим воденим талогом, јаком шумском вегетацијом и густим речним системом, чине засебни тип афричких земаља. Историја испитивања Конговог уједно је и историја познавања већине афричких земаља. Конго је чувен са многих племена, међу којима су многа антропофажи.

Египат је важан због редовних нилских поплава.

Источна Африка. — Због многих пространих језерских депресија, које показују наставак велике дислокационе линије, која се преко Црвенога Мора наставља на Азију.

У *Јужну Африку*, рачуна се област од равођа Конга и Замбезе, па све на југ. Ова граница Јужне Африке може се сматрати као симетрала, која по клими, орографским, хидрографским и биљним појавама, дели Африку на два симетрична дела: саванама Судана, одговарају саване Замбезе; Сахари одговара Кадахари; високим плато-има алжирским, одговара глиновити „Кару“; напоследку, планинама Атласа и њиховом одсечном спуштању према Средиземном мору, одговарају планине Кап-ланда, које се тако исто спуштају према океану.

Тако су писци могли да оживе и најзабаченије крајеве, дајући им оваке посебне одлике.

Велики део књиге заузима споредан текст (штампан ситним словима), који се односи на специјализације појединих момената у току излагања. После сваке партије долази резиме. Стил је леп и лак. Статистички подаци су по најновијим изворима.

Рад. Васовић.

ПРЕГЛЕД ШКОЛСКИХ ЛИСТОВА

а) Српски:

Нови Васпитач. Орган за педагошку књижевност. Власник: Мита Нешковић. Излази у Ср. Карловцима.

У мартовској свесци овога часописа објављени су чланци овим редом:

1. *Никола Ђ. Вукићевић*, управитељ српске Учитељске Школе у Сомбору и заменик главног референта за српско конфесијоналне школе (са сликом). — Донесећи слику „овога плодног педагошког писца, иску-

сног учитеља и духовног оца данашњег српског оностраног учитељства“, уредништво је саопштило у кратком изводу и најважније податке из његова живота и рада. Године 1893. прославио је г. Вукићевић 40 годишњицу свога рада као професор на Учитељској Школи у Сомбору. На тој прослави указано је слављенику похвално признање беспрекидном неуморном труду и раду његову. Из говора који је том приликом држао сазнајемо, да је г. Вукићевић још 17. октобра 1853. године изабран за професора сомборске препарандије. Он је први увео нови метод писања читањем у наше

школе. Доводећи приправнике у основну школу, показивао им је очигледном наставом, како ваља ученике учити и с њима благо поступати. Његов књижевни рад отпочиње са 1845. годином а траје и до данашњега дана. Од дужега времена издаје и уређује „Школски Лист“ који и сада излази.

2. Свршетак чланка: „Педагошка дјела и идеје Константина Д. Ушинскога“ о коме је било речи у прошлом броју овога часописа. Чланак је завршен кратким животописом овога великога просветитеља руске народне школе, па сматрајући да ће и читаоце „Просветног Гласника“ интересовати биографски подаци овога рускога великана, ми их овде у кратко износимо: Константин Д. Ушински родио се у Тули, у почетку 1828. године, а умро је од запаљења плућа у Одеси, 21. децембра 1870. године, у својој 42-ој години живота. Он је припадао малоруској племињској породици. Младост је своју провео безбрижно у сваком изобиљу. Права је слушао на московском универзитету. Године 1844. добио је катедру правних наука у Делјдовском лицеју. Предавања му беху заносна. На скоро после тога оставља предавачку дужност и одаје се књижевности. Са зацарењем „цара-ослободитеља“ Ушински ступа на прави пут и год. 1855. постаје инспектором „Гачинског Института“ где тек отпочиње бивати педагог. 1862. године са свим се одао педагошкој књижевности. Само је дакле 15 година провео на педагошком раду. Како мало времена, а како много урађено. Он је у друштво са Пироговим (другим руским педагогом) створио самосталну педагошку књижевност и био проповедник нових педагошких идеја о васпитању и настави.

Чланак је завршен овим речима:

„Па, ако се сав словенски свијет поноси својим Коменским, Швајцарска својим Песталоцијем, Германија Дистервегом, ни Руси неће заборавити, да је међу њима живео и учио Константин Д. Ушински.“ —

3. Продужење чланка под насловом: „Приправа за српску синтаксу“ лекција 3. где се говори о *copuli*, саставку, или као што се у нашим школама учи о *сиони*. У 4. лекцији се говори „о обичном и преокренутом реду речи“ са великим бројем примера. Чланак још није довршен.

4. На четвртоме месту је прештампан из „Српског Сиона“ чланак Мите Нешковића под насловом: „Школски Савет и школске књиге“ у коме се опширно разлаже питање о досадањем писању и издавању школских уџбеника.

Тема овога чланка је врло важна, јер писац у њој доказује неподесност досадашњег начина рада у овоме послу. До сада је писао школске књиге, ко год је хтео и осећао се способним за тај посао, а издавао их је сваки, који је имао материјалних средстава за то и који је могао да нађе и придобије кога стручнога писца. На тај начин сву материјалну добит од књига вукао је сам накнадник — издавач. Желети је да у будуће тако не буде. Писац предлаже да Школски Савет узме у своје руке издавање школских књига. Он налази да је унификација (једноликост) школске наставе сада потребнија, но што је икад пре тога била.

А на питање: како да се удеси посао око писања и издавања књига за српске конфесионалне школе, писац је мишљења: „да се у школским књигама мо-

рају огледати она наставна начела и циљеви, који не потичу од једне особе, него од људи, чије одлуке треба да су израз општег сувременог становишта педагошко-дидактичке знаности.“ Те људе одабрао би Школски Савет. Они би саставили план, по коме би требало прописати школске књиге.

На основу усвојеног плана, имао би се расписати конкурс и на тај начин добивени рукописи послали би се истим људима, који су план израдили, да их они „савесно, критички и зналачки проуче и прегресу.“ Изабрана дела требао би само Школски Савет да издаје. Само на тај начин могло би се доћи до ваљаних школских књига.

5. Под: „Поуке из опште знаности“, налази се свршетак чланка: О олошвању цвета“.

У Књижевном прегледу „Новог Васпитача“ а у рубрици „Књижевне оцене“ налази се приказ на расправу: „Methode und Apparat zur anschaulichen Entwicklung des Pythagoräischen Lehrsatzes von Simo Mandić“.

Референт С. М. вели да је у овој расправи писац написао главније мисли многих признатих педагога светских, да нам тиме покаже, како је Евклидова метода рђава и управо супротна оној, које се треба држати при предавању и учењу геометрије.

У рубрици: „Пабирци о књижевном пољу“ налази се један крагак чланак Д-ра Лудвика Бихнера под насловом „Die Erziehung“ који је саопштен читаоцима да виде, како овејане реалисте суде о питању васпитања, међу које и Бихнер спада.

6) Страни:

Neue Bahnen. Monatsschrift für Haus-Schul- und Gesellschafts - Erziehung. Zugleich Organ der Freien Vereinigung für philosophische Paedagogik. Herausgegeben unter Mitwirkung namhafter Paedagogen von **H. Scherer**, Schulinspektor in Worms und **Johs. Meyer**, Rektor in Crefeld. VIII. Jahrgang. 1897. Heft 1, 2, 3. Wiesbaden. Verlag von Emil Behrend.

Овај ваљани педагошки лист добио је од нове године још једнога сауредника, школског инспектора у Вормсу, Х. Шерера. Приказујући нашим читаоцима садржину овога листа, изнећемо, на првом месту, начела по којима се он уређује и програм његов, према оном, како је то показано у уводу (Zur Einführung) првој свесци.

У првом делу овога увода износи Х. Шерер укратко начела, по којима ће уређивати поверени му одељак А (расправе). У овом ће одељку „Neue Bahnen“ потпомогати развитак педагогике као науке и вештине у вези са развитком културнога и духовног живота, а у исто време упознавати читаоце са напредовањем педагогике у том погледу. Као потпуно независан орган „N. B.“ расправљаће потпуно слободно и без икаквих обзира сва питања модерне или научне педагогике. Како је поглед на свет и живот темељ научној педагогици, која се с тога мора ослободити свих остатака средњевековне црквене педагогике, то ће „N. B.“ радити на стварању разумнога погледа на свет и живот као основе модерној педагогици, што ће одгова-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

рати културном и духовном животу, науци и философији нашега доба. Ну овим се не каже, да ће се при том држати искључно једнога правца, и ако је уредник мишљења, да модерној педагогици као основа може послужити само реално-идеални поглед на свет, који задовољава разум и осећање, коме је врхунац у знању моралнога поретка у свету и божанскога духа што њиме управља, и који води моралном поступку. „N. B.“ даје места слободном исказивању мисли у обиму граница, што су постављене научном расправљању; не теже, да читаоцима наметну одређено мишљење, већ да им даду само грађе за стварање његово према личном суђењу и уверењу.

Научна педагогика мора се пре свега бавити о наукама као што су антропологија (психологија), етика и логика; јер јој ове лиферују научну грађу, коју она има да разради по својим принципима. А ове су науке у непрестаном развијању, те их и ваља једнако пратити. Психологија је на физиолошкој основи и с помоћу експеримента стекла потпуно поуздане законе, који су независни од метафизичких хипотеза о бићу душе, и који јасно показују развијање дечијега духовног живота, на што се педагогика мора наслањати. Етика нашега времена тежи да такође независно од метафизике своје законе апстрахује из стварнога моралнога живота; она поставља моралне законе и примењује их на поступак појединца и целине, те да развијање културнога живота може бити у смислу усавршавања према идеалима истинитога, лепога и доброга. Така етика има посла са oplemeњивањем појединца у моралну личност у служби социјалне целине и с тога даје опште упуте за највишу сврху васпитања и њено постигнуће. У логици су одређени методи испитивања, с помоћу којих се може познати свет појава, наћи истина и стећи одређен поглед на свет; ови основни закони логике морају науци о настави, методици дати упуте за избор, уређење и обрађивање наставне грађе.

„Neue Bahnen“ упознаваће читаоце са напретком ових основних наука и њиховим односима према педагогици; па ће и са своје стране доприносити, да се педагогика све више и више развија у науку и вештину, која на поузданом земљишту теорије а уз непрестано испитивање праксом даје упуте, по којима се може вршити васпитање намерно и с планом и што одговара природи и култури, те које ствара таку моралну личност, која може с успехом учествовати у савременом културном раду у смислу усавршавања људства према идеалима истинитога, лепога и доброга. На послетку с овога гледишта расправљаће се сва школска питања, организација васпитања и образовања, социјални и материјални положај наставника итд.

Али педагогика нашега доба, као садашњи завршни камен *историскога развика педагогике* мора стајати у вези са културним и духовним животом. С тога ће „N. B.“ и у овом правцу радити, доприносећи и са своје стране достојном оцењивању појединих периода и њихових носилаца, а увек се држећи потребне научничке објективности.

У другом делу овога увода Ј. Мајер износи, како ће се од сада он посветити уређивању одељака В и С, у којима су вести и прикази. Овде ће се саопштавати сви важни школски догађаји у Немачкој и туђини, те де се даде потпуно верно огледало нашега времена,

а стараће се, да тај преглед не буде сувопарни регистратор догађаја, већ мислени биограф садашњости. Од вести из друштава и службених наредаба саопштаваће се само важније а нарочито оне, што имају важности за летописца у будућности. Велика ће се важност полагати на опширније приказивање знаменитих педагошких дела, уз које иду и систематски уређени прикази осталих појава у педагошкој књижевности. У свој круг уносе „N. B.“ и приказ важнијих научних дела, која могу служити за даље наставничко образовање. —

а) свеска 1. јануар 1897.

Међу *расправама* на првом је месту „Духовно око“ од Х. Ф. Валзмана у Хамбургу. У овом се чланку паралелно претреса гледање телесним и духовним очима; показује се, да се продукти духовнога гледања принципијелно слажу са појавама у пољу вида телеснога ока; па се даље они упоређују по интензивности, квалитету и екстензивности светлосних момената. — Ова стручна расправа наставља се и у другој свесци и обухвата свега тридесет и две странице.

Други је чланак „Мерење уморности код ученика“ од д-р Фердинанда Кемзиса у Берлину. Пред чланком је наведено седам разних дела, у којима је расправљано о овом врло важном питању школске хигијене, и на које се сам чланак наслања. — Наша модерна школа стоји на гласу, да на младежи ствара знаке умне уморности и претоварености, те да мало рачуна води о елементарним законима хигијенским. А може ли се чиме мерити уморност код ученика? *Субјективно* је мерило наше осећање уморности, које је врло релативно, јер изрази „уморан“, „нешто уморан“, „прилично свеж“ и „свеж“ ретко се тачно слажу са физиолошким стањем. Питање је сад, да ли има мерила, којим се ступањ уморности може *објективно* одредити? *Сикорски* и *Лазер* покушали су по броју погрешака у два диктата или рачунска задатка, који су рађени у разна времена, да бројно искажу разлику у ефикасности а тиме и у опадању *умне* (духовне) радне подобности. Сикорски наводи из диктата 33%, а Лазер је из рачунања нашао мањи проценат, тако да он сматра умну замореност за незнатну. Ну ово су просечни бројеви за целе разреде, а друкчије ствар стоји, кад се узму у обзир поједини ученици. У једној берлинској школи, вели писац, вршени су огледи, који од прилике одговарају опажајима Лазеровим, који је још, идући познатим примером *Бургерштајновим*, узимао у обзир и квантитет извршенога посла. Погрешке се пењу у максимуму за 13% просечно за цео разред. Али се показало, да има и ученика који су у доцније време све боље радили; а има их и таких, који прилично подједнаки остају, као и таких, чији рад непрестано осцилује, и ових је скоро већина. А мало је лица, код којих рад опада упоредо са временом. Другим путем пошао је *Мосо* (Mosso), који је испитивао поред умне уморности и телесну, утицај умнога рада на уморност мишића. *Мосов ергограф* одређује физиолошку радну подобност једне индивидуе, јер директно обележава механички рад неке мишићне групе до тоталне iscrпљености. Писац је описао овај апарат, који је употребљен за време од четири месеца скоро свакога дана за испитивање некога броја ученика разних разреда у једној општинској и једној реалној школи и то у

разно доба дана, често и после часова, а опет и ван школскога времена. Из ових опита излази, да због концентроване пажљивости, у вези са умним и телесним напрезањем, настаје мишићна депресија. Али ње нестaje после краћег времена, 1—2 часа после њене појаве, ако се мења начин занимања, ако се са какве теже дисциплине пређе на лакшу. Мишићна мињус веома се правилно показује после математичких дисциплина и после гимнастике, као што се обрнуто после историје, географије и природних наука може констатовати мишићно опорављење; језици у погледу на уморност стоје у средини. Певање и цртање кад што јако напрежу оне личности, које постижу добар успех. — Од ових брзо пролазних депресија треба одвојити стање уморности, које траје дуже времена и које се може изгладити тек у време после школе или се држи по недељу дана. У овом последњем случају обележава се као преумореност, и настаје чим организам изгуби отпорну снагу.

Из свега се може узети, да је доиста оправдано тврђење, како школа има неповољан утицај на поједине ученике, и он се мора приписати великој уморности. Треба ради тога продужити опште; а сви, којих се ово тиче, ваља да обрате нарочиту пажњу на децу која се лако умарају и да им стварају повољне погодбе за рад. Према горњим опитима најбоље је за то: добра храна, довољан сан, купање и шетња. —

У другом делу ове свеске саопштавају се разне вести из школског и наставничкога живота, које за нас имају посреднога интереса, као: питање о учитељским платама у Пруској и Мекленбург-Шверину, борба духовништва против баварског учитељског друштва; о служењу учитеља у војсци итд.

У трећем делу опширније се оцењује Вунтов „Grundriss der Psychologie“; за тим у кратко приказују новија дела из опште педагогике (опширнија дела, историја педагогије, психолошки списи, списа за општу науку о настави; списи о уређењу, управи школа). На послетку је библиографски преглед најновијих књига и чланака.

б) свеска 2., фебруар 1897.

На првом је месту наставак и свршетак расправе „Духовно око,“ о којој смо већ говорили. За тим долази „Настава из књижевности на вишем ступњу средњих и виших женских школа“ од Јох. Мајера у Крефелду. Најважнија задаћа васпитања и наставе јесте религиозно морално образовање, или, другим речма, образовање за истинито, добро и лепо. Ништа није, вели писац, подесијје да дух уздигне до највиших висина људскога мишљења и осећања него што је то настава лектиром; а сем тога она најбоље даје настави националан карактер. Настава у класичној литератури има доста многостручну и јаку васпитну снагу; а с пуним правом стоји лектира у средишту наставе из немачке литературе. Класични песници нису за историју развитка националнога духа и самога народа од мање важности но многе личности које се деци у историји износе. Из ових и других је разлога дато и у женским школа угледно место науци о књижевности, тако да је у средини ове наставе лектира, која се мора ослањати и доцуњавати наставом из немачке поетике и историје немачке књижевности. — Како треба изводити ову наставу? Још од нижих разреда треба

децу упознавати са немачком књижевношћу, према њиховим годинама и схватању, и то ничим другим до добром читанком, па ће се тако камен по камен скупити за праву наставу из историје књижевности и поетике, што долази тек у вишим разредима. Овде ваља потпуно одбацити скелет од имена и дата, преглед у скици о развиту књижевности и прегледно давање садржаја песничких дела. Али погрешно је и предавати историју књижевности не као школску науку, већ као науку стручну, научно, као што се то вели. Не стручна наука, већ педагогика треба да даде пресудну реч при избору, распореду и обради наставне грађе у науци о књижевности, јер увек треба имати пред очима васпитну и образовну сврху, којој теже и сви остали наставни предмети. Лектиру и историју литературе не треба обрађивати једну поред друге; оне морају бити спојене, и то у средини мора стајати лектира, а на њу ваља да се наслања историја књижевности и поетика. При *распореду* градива за лектиру треба у главном ићи од лакшега тежему. Даље, прво долазе на ред епски, па лирски и на послетку драмски спегови, можда с тим само изузетком, да се већи епски спегови читају после лирских. Историски ред, као секундаран, долази само у оквиру тога поетског групирања. Што се тиче *избора* градива, треба се држати онога, што има у читанкама ученичким, сем епа и драма, које треба прочитати. Не треба ученице упознавати са што већим бројем песника, већ што боље само са животом и радом појединих, као што су: Ханс Сакс, Гелерт, Хердер, Фос, Хебел, Шамисо, Арнд, Кернер, Рикерт, Уланд, Фрајлиграт, Лесинг, Шилер, Гете. — При обради ваља од прилике овако радити. Прво посматрати неки спев са логичке, етичке и естетичке стране. По што се помену производи песникови, који су раније већ читани, па се упоређењем њиховим баца нека зрака на тежбе и рад песников, на његове особине, тако да се тиме већ побуди интересовање за писца и разумевање његовога живота и рада, — тек онда ваља учитељ да изнесе што опширнију слику живота песникова. Наравно овде ваља имати на уму узраст ученички. — Слично овоме треба поступити и са поетиком. Тек пошто су посматрани спегови једне врсте, ваља из уређења и упоређења њихова развити биће те песничке врсте. А на крају школовања треба ученицама дати уређен прагматичан преглед историскога развитка народне књижевности; а тако исто прегледно изложити из поетике оно што је учено. Али и овде су границе доста уске; главно је ученицама дати уштва, како би се доцније у свему саме умеле наћи.

Што се тиче питања о помоћној књизи морамо рећи да је и за ову наставу потребна помоћна књига, без које не може бити трајних резултата. Диктате и овде ваља одбацити. Али уџбеник не сме ступити на прво место, нити наставника ограничавати, нити га учити непотребним: уџбеник јесте и остаје само помоћно средство и тек се онда употребљава, пошто је наставно градиво слободно, очигледно и живо разрађено, те већ постало плод наставе, — и код куће. Овај уџбеник у избору и распореду градива треба да буде израђен по истим начелима, по којима се потребна наставна грађа мора у опште бирати и распоређивати, — као што је то горе показано. Књигу ваља тако израдити, да је ученице радо и весело узимају у руке и из школе понесу као саветника за живот и даље обра-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

зовање, да она у правом смислу речи постане књига за школу и кућу.

Ово су, у најкраћим цртама, нишчеве мисли, које, свакако, и код нас могу наћи примене. —

У другом делу друге свеске говори се опет о закону о учитељским платама; о школовању учитеља, о учитељском друштву итд. У трећем делу приказ је књиге: D-r Paul Bergeman, Die drei Fundamental-Probleme der Pädagogik und ihre theoretische Lösung. Leipzig 1896. (прик. X. Шерер); за тим краћи преглед неких природњачких дела (T. J. Parker, Vorlesungen über elementare Biologie; D-r R. Hertwig, Lehrbuch der Zoologie; D-r C. Vogt и D-r E. Yung, Lehrbuch der prakt. vergl. Anatomie; D-r Strassburger etc, Lehrbuch der Botanik; итд.). На последњу је библиографија најновијих списа и расправа.

в) 3. свеска, март 1897.

Прво је Шереров чланак „Praeseptor Germaniae.“ Поводом 400 год. јубилеја великога немачког хуманисте и педагога Ф. Меланхтона писац даје лепу слику његова живота и рада. — Други је чланак истога писца: „Zur Dittes-Biographie,“ у ком исправља неке, по његову мишљењу, неправилности у чланку Р. Дитриха у св. XII. „N. Bahnen“ за 1896. год.

У другом су делу белешке о учитељској плати у горњем дому, о универзитетским педагошким семинарима итд.

У трећем делу је критика књиге: Achenbach, Fritz, Präparationen zur Behandlung deutscher Gedichte in darstellender Unterrichtsweise. Hilchenbach. 1896. За тим краћи прикази (D-r J. Leysler, Joachim Heinrich Campe. Braunschweig 1896. Th. Banke, Prakt. Lehrbuch der deutsch. Gesch. R. Fritsche и др.) На крају је, као обично, библиографски преглед и, као додатак, педагошки преглед књига и новина. **М.**

Zeitschrift für das Realschulwesen издају и уређују Др. Јозеф Колбе, пређ. проф. бечке политехнике, Адолф Бехтел и Мориз Глезер, професори државних реалака у Бечу. Година XXII.

II свеска, фебруар 1897. 1. **Расправе и чланци:** „Извештај о Summer Meeting-у државном у Кембриџу 1896. године.“ од Ф. Бекера. Почевши од 1890. године редовно се држе сваке године такви Summer Meetings (летњи зборови) у Оксфорду и у Кембриџу најмање. Прошлогодишњи митинг у Кембриџу трајао је четири недеље (од 30. јула до 24. авг.). За то време држана су многобројна предавања од којих ћемо некоја споменути. I Циклус: *Утицај Грчке и Рима на модерни живот.* Тако се у дванаест предавања говорило о темама: 1. О утицају грчке вештине, 2. О утицају грчке митологије, 3. Утицај грчкога мишљења, 4. Естетичка и језиковна истраживања у текстозима грчких и римских писаца, 5. Римско право, 6. Римљани у Британији и римски утицај на континенталну цивилизацију, 7. Грчко и римско деловање на средњевековни и модерни новчани систем и на трговину. II (историјски) Циклус: *Студије о јевропској историји.* Опет у дванаест предавања говорило се о темама: 1. Тежње за немачким уједињењем и оснивање немачкога царства и 2. Уједињење Италије. III (Литерарно-исто-

риски) Циклус: 1. Стара енглеска поезија пре и после освајања, 2. Келтски утицај на средњевековни роман, 3. Утицај италијанске литературе на енглеску у 14., 15. и 16. веку. IV Циклус. У дванаест предавања говорило се о ове три теме. 1. Развијање чврстих беживотних облика с нарочитим погледом на геолошки склоп британских острва, 2. Развијање живих облика, 3. Развиће декоративне вештине. Сем ових главних било је и других предавања о природњачким, антрополошким и национално-економним питањима. За тим пробране партије из Астрономије, Географије, светске историје и литературе, историје вештина и теологије. Најзад о васпитању и настави. За тим се помињу разне екскурсије итд. — „О писању апелатива с великим почетним словом и о спајању речи“ од проф. W. Swobode (кратак чланак добар за наставнике немачкога језика). — „Апарат за доказ Гејлсак-Маријотовог закона“ од проф. Hans Hubera у Бечу. Да би ученици V р. реалке могли разумети из хемије одређивање запремине гасова проф. Huber је изумео апарат, којим се потврђује како Маријотов тако и Гејлсак-Маријотов закон. Апарат опширно описан, показане његове особине и испитана тачност може се купити код W. J. Rohrbeck's Nachfolger, Wien, I, Kärtnerstrasse 59 за 12 фор. — Проф. Lewin Kuglmayer у Бечу у кратком чланчићу доказује ову особину конусних пресека: „Ка произвољној полари 12 буди којег конусног пресека повучена паралела $A_1 B_1$ сече га у тачкама А и В, које су једнако удаљене од пресека A_1 и B_1 те паралеле са тангентама 1 D и 2 D повученим из пола D на конусни пресек. Тј. $AA_1 = BB_1$ па је и $AB_1 = BA_1$.“ —

2. **Школски гласови:** Директор Fr. Kemény у Будимпешти износи у опширном извештају „*Стање средњих школа Босне и Херцеговине на миленијумској изложби у Будимпешти 1896.*“ Овде су поштанко изнете све просветне средњешколске прилике у овим двома српским покрајинама. Са нарочите важности тога чланка донећемо га на другом месту. — Из Архива за мађарско школско законодавство донето је (у изводу) „писмо мађарскога мин. просвете (од 15. дек. 1896. г.) Просветном Савету како да се изврши једноставно право обеју врста средњих школа.“ Поводом тек отпочете ревизије наставнога плана од стране новог организованог Просветнога Савета министар указује на *удаљенији* циљ, који он хоће да доведе у склад с ранијим тежњама просветне управе. Врхунац овому крајњем циљу јесте у *одлучивању за прерани избор позива* што стешњава друштво, управо тај је циљ у *изједначавању права* обеју врста средње школе. То разликовање права противречи најважнијим духовним и економним интересима; ну може се извести темељна реформа *стварањем са свим новог органскога закона о средњој школи*, али да он не сме бити ометан делимичним наређењима. Министар обележава битност коначне реформе, по његову мишљењу најзгодније, за *једноставност права средње школе*. „Па и ако сам, вели министар, уверен, да вође једнога народа треба да усвоје један од најважнијих делова идентичне културе, али да њена потпуна идентичност, која би у ствари довела на апсолутну једнакост наставнога плана, није ни по себи потребна, као ни за прелазак на Велику Школу. Напротив ја сам уверен, да уређење средње школе добива своју важност у *што је могућно већој*

многостручности, наравно поред потребне заједнице према месним приликама. У месту где има само једна средња школа, да би се задовољиле индивидуалне склоности ученичке мора им се пружити прилика за *више праваца*; где су две, три или више средњих школа, могло би се у једној учити нпр. грчки језик, у другој француски или који други живи језик, у трећој би се учили други, евентуално природњачки предмети;¹⁾ тако да, услед претежног значаја свију заједничких наставних предмета, буде зајемчено право *сваком* правцу свих средњих школа за посеђивање свих великих школа. Ја дакле сматрам реформу са практичног гледишта једноставности права, које допушта већу слободу у једном делу студија. Такво уређење наше средњошколске наставе изискује са свим нов основни закон, али да се он припреми треба повише времена.“ —

3. **Преглед књига, листова и програма.** а) *Рецензије.* Има их 19, и то 11 рецензија школских књига, а 8 опште научне вредности и за самоуке. Од школских спомињемо ове: „Практични упути за израду немачке композиције за више разреде средњих школа“ од Dr. H. Vockeradt-a. — W. Gebert-a „Précis historique de la Littérature française“ (8°, 306, Stuttgart, 1896. 3 марке). Овај историјски извод француске литературе плод је држаних предавања у женској учитељској школи. (Препоручена као употребљива књига у средњим школама). — „Слике из митологије и историје Грка и Римљана“ од Feodor-a Норре. (4. и 5. св. Wien, C. Graeser, 1896. 1 св. по 6 листова 90 крајц.). Веома хваљено за школу и кућу — препоручено је и од аустр. минист. просвете. — Пупгеров „Историјски школски атлас за стару, средњу и нову историју са 52 главне и 61 споредном картом за више и средње заводе Аустро-Угарске“ 18. изд. Беч (Pichler's Witwe, цена 3 круне) — препоручено и од министарства просвете. — „Руководство за практичну физику“ Dr. F. Kohlrausch-a. 8. умножено издање (XXIV, 442 стр. Teubner 1896. 7 мар.). Ово стручњацима одавно познато „Руководство“ у последњем издању претрпело је многе и веома лепе измене. За то се препоручује свим наставницима физике. Markoff-a A. A., професора универзитета у Петрограду „Диференцијални рачун“. Ауторизован немачки превод од Friesendorff-a и Prümm-a (Teubner, 1896. 7 мар.). Веома препоручено. — Recknagel-a „Равна геометрија“, са збирком задатака за школу и за самоуке. 5. изд. (VIII, 222, München, Askermann, 2 мар.) (Повољно оцењено). — Од књига општега значаја споменућемо: Из Гешенове збирке од проф. Слободе „Грчка историја“ (12°, 207, Leipzig 1896. цена 80 фен.). (Препоручено). — „Велеумови“, збирка биографија, издаје Dr. Anton Bettelheim. XXII свеска од Günther Sigmund-a: *Kepler, Galilei* (8°, VI, 233 стр., Berlin Hofmann et Co., 1896. 2,40 мар.). Најтоплије препоручено дело свима образованим људима а нарочито наставницима физике.

б) *Краћи прикази књига и часописа*: „Ка игијени рада“ од Крепелина (30 стр.). — „Енциклопед. ручник за Педагогију“ од W. Rein-a. II свез. II полв. (VIII, стр. 481—920, цена 7,50 мар.) (препоручено). — „Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum“:

Cornelii Nepotis vitae, Claudius und Nero, C. Julii Caesaris Commentarii de Bello Gallico, Прамеров школски речник „Caesar-ov Bellum Gallicum“, Vergil's Sander, Auswahl aus Xenophons Memorabilien, — коментар ка овоме за ученике и најзад ђачки коментар ка Тацитовом Агриколи. — Bernthsen-a „Kurzes Lehrbuch der organischen Chemie“ 8°, XVI, 573) — добра књига за наставнике. — Ebeling-a „Хемија за реалке“, 2 изд. 176 стр. Berlin, Weidmann, 2,5 мар. (врло добра књига). — „Поглед на Електротехнику“, шест популарних предавања с експериментима од Epstein-a (препоручено).

в) У *прегледу листова* приказује се садржај целе XXVI године Хофманова „Zeitschrift für mathematischen und naturwissenschaftlichen Unterricht“.

г) *Преглед школских програма* доноси: из државне гимназије у Линцу: „Der falsche Demetrius in der Dichtung“; из гимназије у Крајнбургу: „Quaestiones de epistula Sapphus ad Phaonera“; из програма државне реалке у Бечу у III одељку: „Математска припрема за Астрономију с погледом на привидно кретање некретница“ — педагошка скица; из држ. реалке у Будвајсу: „Немачки еп XVII столећа“; из пољске гимназије у Тарнову: „Животиње у пословицама, изрекама, метафорама и упоређивање пољског језика“ од проф. Моравског; из пољске гимназије у Тарнопољу: „Historija gymnasium tarnopolskiego“ (од 1820—1848); из приватне трговачке школе Allina у Бечу: „Методика стенографске наставе; из програма реалке у Кремсу: „Настава из цртања у првом разреду средњих школа“ од пр. A. Micholitsch-a; још има у 8 гимназија аустријских омањих приложака програмима већином из класичне литературе.

В.

Zeitschrift für das Gymnasialwesen, herausgegeben von H. J. Müller. LI. Jahrgang, der neuen Folge einunddreissigster Jahrgang. Berlin, Weidmannsche Buchhandlung. 1897.

Међу многим школским часописима, који у немачкој царевини заступају хуманистичку гимназију, несумњиво заузима прво место овај часопис, једно с тога што не показује ни мало несносне тесногрудости (као што је то нпр. с Улиговим Das humanistische Gymnasium и Хартел-Шенкеловим Zeitschrift für die oesterreichischen Gymnasien) и друго с тога што полаже мању важност у то да теориски расправља (те му и јесте редовно кратак први део, расправе), већ тежњу свога посла преноси на критички претрес свих новина, које се јаве о школи или за школу те му је други одељак, литерарни преглед увек многобројан и испуњан. То су у првоме реду разлози, с којих смо ради да у „Просветном Гласнику“ прикажемо баш овај часопис хуманистичкога правца.

Свеска за јануар има у одељку расправа „Сећање из живота вишега тајнога државнога саветника и куратора универзитета бонскога др. Отона Гантнера“, читана на збору Друштва гимназиских наставника у Берлину, у којима се износе у првоме реду његова становишта у немачким школским реформама за последњих 50 година, а тек узгред и његов књижевни рад и чиновнички рад. У одељку литерарних извешћа има 27 што дужих што краћих приказа, од којих ћемо поменути само оне, који су у непосредној вези са

¹⁾ Мисао је идеална и примамљива: у ствари пак, у школи би се најлазило на хиљаду тешкоћа. (Напомена редакције часописа).

школом и од којих могу имати користи и наши просветни посленици. — Врло се топло препоручује Ј. Хензеа „Немачка читанка за више разреде средњих школа I део: Песништво средњег века“, која у новоме, трећем издању, с многим литерарним карактеристикама и прегледима, згодно служи и за приватну употребу, као увођење у ту периоду немачког језика. — С признањем препоручује се А. Јонаса „Немачки задаци за више разреде средњих школа“ (као и раније за средње разреде), који су поникли из школскога рада. — Врло је ласкав приказ Ф. Клугеове „Историје немачке књижевности“, која је већ добро позната и нашим наставницима немачког језика. Признати радник О. Вајзе препоручује је у овом 27. издању као књигу која нема себи равне у немачкој књижевности. — „Француска читанка за средње разреде средњих школа“ од Аркамбоа и Келера (издање Тајбнерово) књига је, од које ће се мучно паћи интереснија за наставу францускога језика у средњим разредама. — За препоруку је и Е. Вилкеа „Очигледна настава у енглеском језику на основу Хелцелових слика.“ — Наставницима ће дати подстрека и много нових гледишта „Елементи аритметике за средње и више разреде средњих школа“ од В. Пфлигера, и исто тако и „Елементарни уџбеник физике по најновијим погледима за више школе и самоуке“ од Л. Дресела.

Трећи одељак: Извешћа о скуповима, некролози и ситнице, има кратак извештај о XXII главном скупу Друштва средњошколских наставника Источне и Западне Пруске, у коме је нарочито наглашена жива борба да се средњошколским наставницима побољша положај. — Затим има позив упућен целој нашој нашој да прилозима растурих рукописа, писама итд. од браће Грима осује у њихову месту рођења, у Ханау-у, музеј.

Четврти одељак је библиографија књига послатих на приказ.

Уза сваку свеску овога часописа излази додаток са засебном пагинацијом, под натписом „Годишња извешћа Филолошкога Друштва у Берлину“, у којима се, по писцима, критички претресају све новине, које су изишле у току прошле године на пољу класичне литературе. У овој свесци претресано је 16 што издања, што објашњења, што литерарних бележака о Ливију, и почетак о Хорацу.

Свеска за фебруар-март има ове чланке: „Импонерибилна у педагозици“ од Х. Ф. Милера, у коме се на основу многих цитата из Платона, Сократа и других класика доказује, насупротив школским педагозима, који сав напредак траже у калупима и формулама, да и при васпитању, као и свуда иначе, највише успех зависи од „урођенога начина“, од природе у пуноме, емфатичкоме смислу, да за њу мора бити најбољи рођени наставник. — Други чланак „Нови наставни планови и штиво старих језика“ од Ф. Алија, чланак је локалне природе, коме је задатак да докаже, како се у Немачкој и при умањеноме броју часова из старих језика може постићи пређашња темељитост, ако се ствар само добро упути и с вољом прихвати. — Трећи чланак „О обиму, уређењу и контроли приватне лектуре страних језика у хуманистичким гимназијама“ од К. Хартмана износи се да та приватна лектура, у гимназијама само из старих класика, не

сме бити остављена по избору самим ученицима, већ је мора непрестано руководити и контролисати наставник. Не сме бити само на највишем ступњу, а као припрема за њу има још и на средњем ступњу да служи превођење ex tempore тј. без икаквога претходнога припремања. Код приватне лектуре захтеви не смеју бити сувише велики, боље је: тражити мање табака, а више разумевања и самосталнога рада, а не помагати разним недопуштеним средствима (преводима, рђавим коментарима итд.). Контролу треба вршити на самоме часу, који је иначе у недељи дана одређен на читање ex tempore.

У другом одељку литерарних извешћа има 35 махом повећих приказа. За нас значајни су ови: Е. Волфа „Историја савремене немачке књижевности“, која је топло препоручена свакоме наставнику књижевности због здравих погледа на књижевне врсте и производе, а наставницима немачкога језика још и због тачних мишљења о новијим писцима. — Исто тако, а још и топлије препоручено је А. Бизеа „Лирско песништво и новији немачки лиричари“, за коју је призивач уверен да ће много што шта расветлити у данашњем врењу естетичких појмова и суђења. — Фр. Хардера „Постанак и мена наших речи“ у другом издању даје одличну слику о поставку многих мрачних речи и о мењању значаја и облика истих, те ће много отворити очи, да боље позна, воли и чува свој језик. — Топло је препоручена свима наставницима одлична „Латинска школска граматика од“ А. Валдека, која на супрот старих Еленд — Сајфертових и сличних, сјајно доказује у кратком облику већи успех. — За школе франкфуртске системе (једнолике наставе са француским као првим страним језиком) одлична је „Латинска синтакса“ од К. Рајнхарта (облике уче по Петерсовој граматизи издању В. приређеном од В. Гилханзена и по „Латинској Читанци“ од Ј. Вулфа), коју одлични знаताц латинскога језика Х. Цимер не може довољно да нахвали. Када би се код нас могло паћи кога, који би схватио везу између разних језика и хтео поћи путем, којим би се упоредним и наслоним радом ученицима преполовио труд око учења страних, у првом реду латинскога језика, а удвојити воља, ове би књиге, по својој намени у Немачкој, најзгодније биле за наше школе, које су свакако ближе франкфуртској системи него ли класичној гимназији, која и јесте и вечно треба да остане нешто непотребно за малу Србију. — Франсоа Колеа „Изабране новеле с уводом и напоменама издао Г. Франц“ (св. 17. М. Хартманових школских издања) врло је добар рад, који ће ученицима виших разреда олакшати и осладити француски језик. — Топло је препоручена В. Маргенса „Историја старог века“ (I део Уџбеника историје за средње разреде). Исто тако С. Гингера „Математички земљопис“ и А. Кирхова „Земљопис“ (чини 2. одељак 2. половине IV књиге А. Баумајстеровог Handbuch der Erziehung- und Unterrichtslehre), као и Е. Опермана „Земљописни именик“, срећен по деловима света и земљама. — Одличан је рад пун пластике и живости, В. Улеа „Уџбеник земљописа за више школе“ (Лајпциг 1896. код Г. Фрајтага 2:50 марке).

У трећем одељку налази се предлог, да се Олертони захтеви једнолике народне школе не претресају узалуд теориски, већ да се, и ако многим изгледају претерани, огледају практички у школи у Кенигсбергу,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

у којој служи Олерт, и да му се учини све и сва да покаже изводливост и корист својих предлога, па да се после године дана учини упоређење између његова првога разреда и досадашњих. То је свакако најбољи пут за знатне реформе, јер добро упућени огледи важнији су него ли сви педагошки прописи. — Затим се обраћа школским властима пажња на справу за грађење распореда, коју израђује радња Рајтер и Мајер у Бокенхајму код Франкфурта на Мајни. — На послетку долази поклич свима издавачима школских часописа, удбеника, учила итд. да пошљу по један примерак с кратким изводом садржине редакцијом одбору Друштва за немачку васпитну и школску историју, који то све издаје у своме органу *Das gesamte Erziehungs- und Unterrichtswesen in den Ländern deutscher Zunge* од кога је до сада изишло већ пет свезака. Тиме се тежи духовном јединству васколиких немачких школа и упознавању са свима радовима, за које се иначе ни по натпису можда не би знало.

У четвртој одељку онет се налази библиографија књига посланих на приказ.

У додатку налази се годишњи преглед 24 рада о Хорацију (свршетак из прве свеске), 28 радова о Цицероновим беседама и почетак о Корнелију Непоту.

Л.

Revue internationale de l'enseignement,
publiée par la Société de l'enseignement supérieur.
Свеска за март 1897.

Ово је најбилатији школски часопис у Француској. Њега уређују већином универзитетски професори, али му се садржина највише односи на средње школе.

Обично је свака свеска од 6—7 табака, а стаје 24 фр. годишње.

Мартовска је свеска ове садржине:

1. *Један школски реформатор* — *Emile-Frédéric Rieder*.

Овде G. Monod излаже биографију Rieder-ову. — R. је рођен у Штрасбургу 1828. а свршио је École Normale у Паризу 1852. Прочуо се као добар управитељ једне приватне школе (École Alsacienne) која је давала младићима више образовање у класичном и модерном духом. Он је у овој школи радио од 1874. до 1892. Умро је 1896. у Паризу.

2. *Обсервације једнога немачког педагога о француским школама.*

Овим чланком Louis Weill, професор, одговара M. Hartmann-у на његову књигу: „Reiseindrücke und Betrachtungen eines deutschen Neuphilologen in der Schweiz und in Frankreich, von M. Hartmann; Leipzig, 1897.“

Хартман је по налогу саксонског министра просвете путовао у Швајцарску и Француску, да проучи уређење и начин наставе, нарочито живих језика у поменутих државама. Он замера Французима на недовољном успеху за живе језике; говори о спреми и заузимању наставничког положаја; недовољној педагошкој и методичкој вештини наставника итд. Хартман се бавио у Ф. само неколико месеци.

3. *Реформе класичног бакалората.* — Известилац овога друштва (la Société d'Éns....) подноси извештај друштву о тим реформама.

4. Штампан је извештај, који је поднео министру просвете савет париског универзитета за годину 1895 и 1896. — По томе извештају, било је последње шк. године, у свих шест факултета (теолошки, правни, медицински, научни, литерарни и виша фармацејска школа) свега 13844 ученика. Од тога броја било је странаца 1339, а женских 589.

5. *Универзитетски докторат.* — У овоме чланку говори се о новим докторатима за странце, који се школују на фран. универзитетима. Овде су штампани предлози научног и литерарног факултета, како се ови нови докторати добивају и како су разликују од првих државних доктората, који важе за француске студенте.

6. *Школска хроника.*

— Париски медицински факултет решио је: да се ове године, уз редовна предавања, отвори пет слободних курсева.

— У 20 немачких универзитета, било је, за последњи семестар (1896 г.), 2191 странац, од којих су 1674 из разних европских, а 517 из ваневропских земаља.

— Удружене Сев. Ам. Државе, покрећу предлог, да се поред многих сепаратних универзитета за поједине државе, оснује један општи национални универзитет, за који би се Американци потрудили да додате најбоље светске снаге и да привуку слушаоце из целог света.

— У Каиру (Египат) постоји универзитет од када и сама варош, само га је 1302 г. срушио земљотрес, те су два века прошла на подизање и увећање порушене зграде. Каирски универзитет спрема државнике (који изучавају законе) и теологе. Наставни је основ, као и у свима муслиманским школама, Коран. Учење се дели на четири ступња: у прва два учи се граматика и синтакса; у трећем реалне доктрине и атрибуте божанства; у четвртој, штудирају се закони. Још су слушаоци четвртог ступња обавезни слушати коментаре Корана и принципе правних наука.

7. *Информације и новости,* које се тичу специјално њихових школа.

8. *Званична коресионденција.*

9. *Кратки преглед педагошких страних и француских листова.*

И на послетку:

10. *Библиографија.* — Од важнијих реферата долази: *Histoire générale du VI-e siècle à nos jours,* publiée sous la direction de M. M. E. Lavissee et A. Rambaud. — Tome VIII. La Revolution française, 1789—1799. Реферат Maurice Fallex.

Revue pedagogique. Nouvelle série. № 1.
Janvier 1897.

Читаоцима Гласниковим вероватно је познат овај журнал. Његови ваљани чланци налазили су често места у Учитељу навођени су и у Гласнику, и у Наставнику.

Први чланак у овој свесци је *Lectures populaires: une proposition Maurice Bouchor-a.* Овим се предлогом хоће, да се пробраном лектиром утиче на недоучену масу народну. Чини ми се, да се ни у једној земљи не поклања толико пажње добу младићском између

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

школе и војске колико у Франуској. О њезиним продужним школама пишу се читаве расправе; изналазе се начини, како би оне дале што позитивније резултате. Па и поред тога, заводе се нарочите вечери за раднички staleж, за недоучену масу, на којима одушевљена интелигенција француска чита пробрана дела из своје богате литературе. „Литература је извор живота, па треба позвати свакога, да се ту напије“. Основна школа не може све; време је и сувише кратко, те да она спреми радника „да ма и један тренутак ван свога свакидашњег занимања, општи са човечанством, да са њим осећа, да се са њим одушевљава“. То ће да учине вечерњи скупови, на којима се, поред читања, певају и свирају пробрани комади из народне и стране поезије. За ово треба образованих људи, добрих познавалаца литературе, људи који ће бити „јака ума, чврсте воље и врела срца“. Њих има Француска. Шта се чита на таким вечерима види се из програма једног париског вечера, које је било 19/7. децембра прошле године:

а) Сан једне летње вечери од Менделсона удешен за четири руке на пијану;

б) Две три речи о Елзасу од М. Bouchor-a;

в) Песма о Елзасу, речи од Bouchor-a, удешена за кuartет;

г) Читање Корневљеве трагедије: *Cid*;

д) „Сеоско весеље“, народна арија;

ђ) „Игра мађарска“ за пијано;

е) „Певати, смејати се и пити“ песма за 4 гласа.

Успех овога вечера био је вапредан; посетилаца је било веома много.

Колико би користи ове вечери донеле нама? Много, веома много.

Други је чланак: *Рад одбора за народну наставу, у доба народног ковенанта*. У овом ковенантском уређењу народних школа има ваљаних одредаба које су унесене и у данашње уређење француске наставе. Чланак није без интереса.

Трећи чланак има особитог значаја за француске школе. У њему се расправља питање како се и у колико се може диктовањем допринети правилној ортографији. Предлажу се ових 5 правила:

а) Ученик који је научио читати и писати, нека копира из своје књижице или туђег рукописа поједине речи или још боље реченице;

б) Кад научи копирати без погрешке, онда се прелази на диктандо. Реченицу, коју хоће да диктује, учитељ напише на табли и поново је прочита; за тим је или избрише или преврне таблу, па је опет диктује ученицима;

в) Доцније се реченице диктују пошто их учитељ само прочита неколико пута. Речи се изговарају јасно, правилно и лагано;

г) Ученици сами поправљају један другом погрешке, измењујући своје свешнице у које су исписивали поједине реченице;

д) Учитељ после прегледа и поправља све ортографске погрешке.

У овој свесци дато је доста места рефератима. Нарочито се истиче реферат Leon Marillier-a о делу: Дејче умно развиће од М. Baldwin-a, једног ученог Американца. Судићи по лепим мислима које реферат износи, по методу излагања, по резултатима до којих је писац дошао, било би веома корисно сваком наставнику да то дело прочита. Оригинал је на енглеском језику.

У Немачкој је образовано једно ново друштво: Deutsche Gesellschaft für ethische Kultur или L'association allemande pour la culture ethique. Друштво је сврха: да негује лепе обичаје међу својим члановима и у својој околини;

б) Друштво ће радити на томе да у васколиком људском друштву завлада правда и истина, хуманост и узајамно поштовање.

Ово ће се постићи само тако ако се морал подигне, и ако сваки тачно испуњава своје дужности. Све реформе друштвене које буду упућене овој сврси, друштво ће свесрдно потпомагати. Оно ће се старати, да се васпитању омладине да што поузданија морална основа; да се популарнишу најбоља дела литерарна која би потпомагала снажење морала у најширем смислу; потпомагаће и издавање таквих дела. Друштво ће радити на стварању и снажењу праведних, моралних односа не само међу појединцима, него и међу разним државама и народима.

За географа имају интереса географске козерије, које су у овој свесци заузеле прилично места.

У одељку: *La presse et les livres* наводи се кратка оцена Историје треће француске републике од Zevort-a, Уредништву је послато на приказ 6 школских књига. Да напоменем међу њима: *Упутство за предавање шведске гимнастике и природна историја живих створова*.

У рубрици: *Школска хроника* има неколико кратких али веома интересних вести. Да напоменем само две:

а). *Награде француским учитељима, који се баве пољопривредом*.

Раздато је:

22 нарочите награде.

8	медаља са	наградом од	300	дин.
44	"	"	"	200 "
4	"	"	"	150 "
27	"	"	"	100 "

И уз ово још 52 захвалнице.

б). *Награде учитељима који су радили у продуженим школама*.

Раздато је 120 медаља:

20	злитних	медаља са	наградом	300	дин.
40	сребрних	"	"	200	"
60	бронзаних	"	"	100	"

Време је да се и код нас вредни радници овако награђују.

К О В Ч Е Ж И Ц А

ШКОЛЕ ЗА НАРОДНО ОБРАЗОВАЊЕ

од

Љуб. М. Протића

Мали народи, који су у опште у култури мање више изостали, морају се трудити, да што пре постигну што им на појединим пољима рада оскудева, иначе би морали престати да живе као самостални народи. Културни таласи великих, образованих народа учинили би им, дакле, пре или после крај.

Мали су народи свесни тога, те отуд и тежња њихова, да се са великим народима, по могућству, што пре изједначе. У тој ревности понеки мањи народ често пута постагне на неки особити рад чак и велике народе.

Овакав је случај и са оснивањем Великих Школа за народно образовање (Volkshochschulen), које су се први пут јавиле у Данаца у првој половини овога века, па после и у другим северним земљама: Шведској, Норвешкој и Финској. Данас пак Немци у велико размишљају, како да се оснивање ових Великих Школа и у Немачкој у пракси изведе, пошто су Велико-школска друштва за народно образовање (Volkshochschulvereine), као предаз на њих, у врло кратком времену од непуне године, постала веома популарна ствар. Па и почетак је већ ту, јер постоји једна таква школа у Штрасбургу, и ако са извесним модификацијама у духу потреба немачкога народа.

До пре кратког времена у Немачкој се мало водило рачуна, а мало се и знало о овим интересним школама, а у нас се и сад још не зна, тако рећи, ништа. 1895. г. путовао је немачки професор Рајн у Данску, и проучио једну такву школу. Резултате свога посматрања он је саопштио у неколико часописа, а поред тога држао је прошле године у Берлину и предавање, на главном скупу Comenius-Gesellschaft-a, у коме је тражио, да се у Немачкој оснивају Велике Школе за народно образовање, какве, дакле, већ одавно имају мали, северни народи. У начелу против ове идеје није био нико, али се из *практичних разлога* одлучило, да се прво почне са држањем предавања за ширу публику у вези са оснивањем читаоница, пошто се ово може лакше извести у пракси. Том приликом друштво *Коменски* проширило је круг рада, јер се образовала и нарочита секција за народно образовање, под председништвом професора Натрона, док му је до

сада био једини задатак да обрађује теоријску педагогику у духу идеја Ј. А. Коменскога.

И кад једна оваква установа, и ако је поникла у средини једног малог народа, нађе овако леп пријем и признање у великом, културном народу немачком, — онда је то најбољи знак и о њеној вредности. Са њом треба да се и ми упознамо, и да се заузмемо да је у нашем народу пресадимо, тим пре, што још нисмо све учинили што треба, па да се маса народа што више образује, и тиме још боље припреми за остварење националних идеала и задатака.

Ми, истина, имамо закон о обавезној настави, али нам школе не посећују још ни сви дечаци, а камо ли и све девојнице. Имамо доста добрих и одличних учитеља и учитељица, али их још немамо у довољној мери. Имамо закон о грађењу и подизању школских зграда, које ће одговарати хигијенским и васпитним потребама, али још немамо ни скромнијих и лошијих зграда, у којима би се могла васпитавати ни половина све деце, кад би баш имали и довољно наставника. Имамо продужне и више основне школе, али, према прошлогодишњим ревизорским извештајима, продужне су на умору, а виших имамо само неколико.

Нашој је држави дужност радити, да се све што пре оствари и да се у оним законима учине и понеке корисне измене и допуне. И она то ради. Али, не треба од државе све тражити, јер она не спречава и *приватну иницијативу*, којом се много може помоћи и самој држави у извођењу наших општих задатака. А за то имамо и примера. Приватном је иницијативом основан Дом за напуштenu децу и сирочад, Дом за васпитање глуво-неме деце, итд. па је тиме доста учињено и за опште добро. Тим путем треба и даље ићи, па ће се, без сумње, и опште народно образовање све више и брже подизати, само ако се при томе буде марљиво испитивало: шта су тога ради предузимали други мањи и већи народи, као и шта данас раде.

* * *

Творац мисли да се оснивају Велике Школе за народно образовање био је велики дански родољуб N S Grundtoig, који се се родио 1783. а умро 1872. године, а био је богослов, историк, песник и политичар, и као таквв имао је огроман утицај на живот Данаца.

Прва таква школа отворена је 1844. г. у Röd-ding-у. У почетку на све до 1864. г. ова установа не нађе великога одзива. Ну, после несрећнога рата, у коме Данци изгубише Шлезвиг и Холштајн, осети се потреба за већим образовањем сељака и раденика ради јачег буђења националне свести, и услед тога почеше цветати и ширити се Велике Школе за народно образовање. Већ 1893. г. било их је у Данској 77; у Шведској их има данас 25, а у Финској око 20.

Као тип ових школа наводи се у споменутом извештају једна у Ryslinge-у коју је основао Christen Kold, који је прво прикупио око себе младиће и девојке, који су тежили да што више науче. Он им је причао лепе ствари, и тако им отварао вољу да читају добре списе. А то је био и почетак ове школе.

Овим школама сврха није стручна спрема, већ *опште образовање*. Ученици су младе занатлије, сељаци и раденици, који по пет месеци зими проведу у овим школама, учећи од јутра до мрака, а девојке по три месеца лети. Наставници се нарочито брину, да сваки ученик остане и после школе при своме послу и у своме положају; а дајући им опште образовање, теже да им круг мишљења прошире, да појме опште националне задатке, на којима треба да раде као добри грађани, који љубе своју отаџбину.

Ученици живе заједно са директором и његовом породицом у заводу; дању уче, а у вече читају, причају и уз свирку се забављају.

Наставни су предмети: историја, општа и народна по један час дневно, а уз то и један час устав и државно уређење. Дански језик опет један час дневно, географија четири часа недељно, физика и гигијена по три часа, рачун опет три часа, а јестаственица, цртање и писање по један или два часа недељно.

Религија се не предаје, али је цео живот у заводу строго у духу религиозно-моралном.

Између часова пре подне ради се и сваког дана по један час шведска гимнастика.

Ученици су између 18 до 25 година.

У зиму 1894/95 г. било их је у овој школи 75, а радило је шест наставника: директор, два свештеника, два кандидата теологије и један економ. Посета је добровољна. Месечно се плаћа по 30 круна; за ту цену ученици имају стан, храну и наставу.

Ове школе потпомаже и држава.

Сад има у Данској око 77 ових школа са 3000 ученика, који се скупљају из свих крајева, да наставе своје образовање.

Дисциплина је у заводима добра, а то долази што је похођење школе добровољно. Сваки је дошао сам да учи, па сам и удешава своје понашање, угледајући се на наставнике и директорову породицу.

Утицај ових ученика је важан и по живот и рад народа, кад оду из завода у његову средину, јер носе собом пуно лепих мисли и погледа, који су плод дружења с наставницима, наставе и лектире.

Испити се никакви не полагају.

Школе за народно образовање имају велике важности и у економном погледу земље, јер од њихових ученика, као интелигентних грађана потичу сва нова економна предузећа, која подижу благостање у земљи. На тај се начин и земљи најбоље исплаћује новац, којим држава ове школе потпомаже.

Између основних школа и ових имају Данци и неколико продужних школа, које су опет приватна установа, у којима се продужује рад из основних школа, али су слабо посећене.

Слично овим Школама за народно образовање постоје у Енглеској и Америци т. з. University Extension, а то су курсеви предавања из разних наука, који трају по четири недеље. Сви слушаоци, којих буде на хиљаде, на крају курса полагају и испите. А по свршетку курса у једном месту, држи се опет такав курс у другом месту, и тако то иде све даље.

* * *

Наше народно опште образовање ослања се поглавито, па ако хоћемо право и једино, на четири разреда основне школе, не заборављајући при овоме, да обавезна настава још није потпуно изведена, и да за то горње тврђење вреди само за онај део омладине, који иде у основну школу и *сврши је*.

Недостатак виших и продужних школа надокнађавају данас у неколико средње школе, којих имамо приличан број са доста великим бројем ученика, од којих један део продужује школовање и спрема потребно чиновништво, а други напушта учење и иде у трговину и на занате. За ове је друге средња школа као допунa у њиховом општем образовању.

Ну, претпоставимо да једанпут дође и то време, да се потпуно оствари обавезна настава од шест година и за мушкиње и за женскиње, питање је: да ли је тиме све учињено за опште народно образовање? — И ја сам слободан одговорити да није. У Немачкој траје обавезна настава осам година, па су тамо ипак и са тим незадовољни. Није, дакле, лако васпитавати омладину и стварати људе, који ће, без разлике, бити потпуно свесни својих личних задатака, као и задатака, које има држава, као

једна целина, а на којима морамо сви радити, ако смо ради да се остваре наши народни идеали, и да нас не прегазе други, већи и културнији народи. Зато се тражи не само воље и умешности наставника, већ и доста труда, времена и материјалних жртава. Чак кад би се време обавезног школовања могло продужити од 6 на 10 и 12 година, ипак то не би било много. Али, ми морамо водити рачуна и о захтевима практичнога живота, па се задовољити и са мање времена на овоме послу. Прилике не допуштају, да се омладина дуго задржава при самом раду општега образовања, већ се тражи, да се сваки, по могућству, што пре ода и неком нарочитом послу и раду, којим ће послужити друштву, и од кога ће сам моћи да живи. То је и узрок што се обавезно школовање одмерава на мање времена. Ово треба добро уочити и проценити, па се чувати од погрешних веровања, као да је 4 или 6 година похођења школе довољно. И кад се ово зна, онда настаје питање: шта се може још учинити, па да се наше опште народно образовање све више допуњује и усавршава? — И ја држим, да ће се сваки сложити са овим, да треба гледати, прво, да се рад наставника не паралише у животу, кад ученици престану походити школу, нерадом, у оном правцу, у ком је школа — ма колико то времена било — радила. А то ће се најбоље постићи *оснивањем читаоница за народ* бар у сваком селу, у коме има школа, да би у томе могли узети иницијативу учитељи, — а којих данас немамо ни у свима већим градовима (иа чак ни у Крагујевцу). На тај би начин учитељи и по селима прикупљали око себе све писмене људе и радили да се опште образовање народа допуњује и проширује; а што је још главније: одржавали би стално везу са својим ученицима, (преко којих би најбоље могли утицати и на цео свој крај), дакле, и на оне, који нису ни писмени.

После овога дошла би као друга важна установа: друштва за народно образовање, по угледу на универзитетска друштва у Немачкој и Француској, која би оснивали и то по свима градовима сви интелгентнији људи, професори, судије, инжењери, учитељи и свештеници. И онда на послетку као највише и најбоље, што се може желети, дошло би оснивање Школа за опште народно образовање по угледу на Данску, Шведску, Норвешку, Финску, а у последње време и на Немачку.

Све троје ово мора и треба да буде ствар приватне иницијативе, и не тражити то од државе. А она никад, бар у нас, није отказала своју наклоност и помоћ ни једној хуманој установи, која се у последње доба јавља. Па баш кад би у овоме

случају та њена помоћ и изостала, ипак не би изостали резултати нашег приватног рада, само кад би се почело и да ради у овом правцу; а ти резултати били би најбоље средство за постицање у даљем раду.

Било би, дакле, време да сви, колико нас год има, са још већом ревносту уложимо сву бригу за опште добро свих, и да тако потпомогнемо држави у извођењу њених задатака. Држава има права, да то очекује од њених интелгентних грађана, а на првоме месту од учитеља и професора, који су и до сада увек били свесни својих идеалних дужности. На њима је да то и овога пута и у овом погледу посведоче. Међутим, ми имамо права а и дужност, да се користимо тековинама других народа, и да пресадимо у наш народ, што у њих као добро нађемо, а одговара духу и потребама нашега народа, тим пре, што и најкултурнији позајмљују од малих, кад год пађу што да је за њих згодно и подесно.

Идеја школа за народно образовање је здрава, а поникла је из неопходних потреба и захтева нашега доба, зато ће с временом и победити. Овим се речима, од прилике, завршује један извештај о једној оваквој школи. Овим и ја ове редове завршујем.

У М О Р

НАПИСАО

Dr. M. Dessoir.

1. *Физиологија умора.* Умор је сложена појава из које се могу издвојити три низа посебних појава за педагошку примену: један се односи на смањење мишићне снаге и нерваве радње, други на смањење осећаја или душевне радње у опште, а трећи је патолошке природе. Почећемо с првим, физиолошким моментом.

Кад се сва грчења једнога мишића до његова умора помоћу нарочитог апарата забележе, добије се цртеж, из кога се види, да мицање мишића бива све спорије, и да најпосле уморени мишић дуже остане у згрченом стању него што је био у почетку, кад је био одморан. Рад, који би после тога уморени мишић вршио, штоди му много више него рад при нормалним погодбама; животињско тело није, дакле, „вештачка машина“, која за сваки килограметар рада троши исту количину угља. Узрок је томе вероватно тај, што мишић при својим последњим контракцијама троши друге супстанције, а не оне, које је трошио при првим покретима. Услед многих грчења мишића произведу се у њему неке отровне материје, које се избацују, а нарочито млечна киселина. Физиолошки процес умора не по-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

стаје, дакле, само из недостатка онога што је мишићним радом утрошено, него и отуда, што се појављују материје распадања. Једном речју: умор је тровање. Овакво тровање може бити само у једном мишићу; а може бити и у већем или мањем комплексу мишића. За прво имамо пример у грчевитој акомодацији ока. Кад се цилијарни мишић умори, и поред тога још дуже остане у стању контракције, као кад ученик мора, дуже време једно за другим да чита или да пише, и то тако годинама траје, онда се развија склоност, да се очни мишић непрестано стеже, те се најпосле промени облик ока и наступи кратковидост. За општи умор мишића даје нам пример гимнастика. Напрезање, које је иначе врло корисно, смета раду пажње, која је важан чинилац при мишићним покретима. Познато је, да после уморне шетње или пењања уз брдо човек постане неспособан за духовни рад. Према томе је погрешно, кад ученици између часова раде гимнастику. С тога је најбоље да се ради гимнастика последњег часа пре подне или после подне.

Слични су томе процеси умора у живцима. И рад и умор живаца произлази из сагоревања сложених молекула, који прелазе у чвршћа једињења; ми знамо, да живац с временом постаје све неспособнији за произвођење сложених саставака (т. ј. за вршење рада). Умор не почиње одмах у првом тренутку, него он настаје после.

2. *Психологија умора.* Умору мишића одговара осећање умора, које се код болесних и слабих људи може појачати до трајнога осећања слабости. На нижем ступњу ово осећање смањује се услед других осећања, а на вишем ступњу појачава се сваким покретом; али оно се распростире врло лако и на друге делове тела, што бива преко централног органа, а не преношењем једне групе мишића на другу. Услед умора чулних живаца смањује се јачина осећаја. Смањење јачине осећаја пропорционално је трајању и јачини дражи, а брзина је код разних чула различна. Ну с осећањем умора не треба помешати хотимично или нехотимично скретање пажње, јер при обновљеној пажњи опет одмах онажамо драж у великој јачини, док се орган врло споро враћа од првога умора. Чулни умор ретко ће сметати учитељу, а умор пажње сметаће често. Умор пажње бива тим брже и потпуније, што је веће напрезање воље било потребно. Ми не можемо да кажемо, колико се пажња може напрезати, а да се не умори сувише, и у којим годинама може почети веће оптерећавање мозга. Овде се не може човек управљати по том шта други раде, него по томе, шта он сам може учинити; то важи нарочито за учење. Мозак треба обрађивати, „као што се

поље обрађује, да не би подивљало“. Педагог се, дакле, креће између две тачке: вежбања и умора. Противу општега душевнога умора има само једно средство: одмор. Јер умору су изложени не само воља, него и живци и мишићи услед јаког умног рада, а последице су умора: нерасположеност, непријатност, раздражљивост, ђудљивост и малаксалост.

3. *Патологија умора.* Болесна малаксалост наступа онда, кад се живчана система прекомерно напреже, а при том се слабо храни. Томе су узроци: телесни напори и духовна напрезања с једне стране, недовољна храна, недостатак крви и недовољно спавање с друге стране. Код дечака још утиче и онанија. Код многих лица претходи умору узбуђење, које дуго траје, и у том периоду појачане осетљивости лако се јављају такве погрешке, а то увећава и убрзава умор. Знаци су можданог умора: асоцијације говора бивају спорије; ток се представа поремети; човек се тешко сећа; лако се у њега јављају осећања непријатности и смањују се интелектуална осећања.

4. *Примена на наставу.* Кад се дете из домаће тишине одведе у школу, с почетка то не утиче шкољиво, јер још претеже драж новине; али скоро после тога наступи обично умор услед промењених захтева и погодаба за живот. Умор се јавља свакога часа предавања, и то за децу од шест година од прилике после 20 минута, за децу од девет година после 30 минута и за децу од дванаест година од прилике после 40 минута. С тога један час предавања не треба да траје дуже од 45 минута, као на Великој Школи. Време предавања не би се смело више смањивати, јер док се у ученика појави пажња, треба 5 до 10 минута. Али у нижим разредима може учитељ ипак после првих 20 или 25 минута дати кратак одмор, за време кога се ништа не сме радити. У осталом, да би се пажња у ученика сачувала од умора, треба пре свега избегавати јак напор њихове воље. С тога је потребно, да учитељ свакога тренутка занима ученике мањим обимом предмета, а нарочито, да им увек показује делове пре целине. Даље треба да употреби и већу јачину дражи, те да и. пр. јачим гласом и намерним побуђењем осећања (отачаствољубља, побожности) изазове. Најпосле треба и на то да пази, да буде држање тела ученика правилно и да сви у њега гледају, јер се тим пажња олакшава.

После ваља имати на уму умор преко целога дана. Ми знамо, да је човек најспособнији за рад из јутра, а најнеспособнији у вече. Према томе настава треба да се ограничи само на часове пре подне; а ако је то немогућно, онда настава после

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

подне треба да почне бар два до три сата после ручка, т. ј. у 4 часа, а не у 2 часа као обично. Домаће радове треба сасвим изоставити или их треба тако ограничити, да се не раде у вече; јер је вечерњи рад за младе људе због великог умора преко дана врло слаб, уз то шкоди дубоком спавању, и чини, те услед тога ученик није довољно свеж за рад другог дана. Одмор после појединих часова предавања треба да се поступно увећава; он би се могао понунити и лаким пословима.

С немачког Добривој В. Б.

ГЛАСОВИ О ШКОЛАМА

Светосавска вечерња школа. Прослава десетогодишњице ове школе, која је извршена на дан Св. Саве, јесте повод овим ретцима.

Скромна је ова школа, коју назваше: светосавском. Али какви дивни успеси, какви хумани циљеви ради којих она постоји!..

Велики су идеали Србинови. Ну, големи су путеи и напори, које треба савладати да се ти идеали и остваре.

Далеко би нас одвело, кад бисмо овде нарицали за сјајном прошлости српском. Оставићемо то. Ми смо узели перо у руке, да пишемо о једној школи и њезиним успесима, које она из године у годину постиже, да јој се заиста мора одати дужно поштовање. И из тог поштовања према њој, ми пишемо ове редове.

Ова школа први пут је отворена 1887. године.

1887.—88. школске године било је уписано 112 ученика.

1888.—89. школске године било је уписано 140 ученика и 14 приправника.

1889.—90. школске године било је уписано 235 ученика и 54 приправника.

1890.—91. школске године било је уписано 105¹⁾ ученика и 40 приправника.

1891.—92. школске године било је уписано 151 ученик и 23 приправника.

1892.—93. школске године било је уписано 170 ученика и 27 приправника.

1893.—94. школске године било је уписано 217 ученика и 33 приправника.

1894.—95. школске године било је уписано 258 ученика и 47 приправника.

1895.—96. школске године било је уписано 284 ученика и 47 приправника.

1896.—97. школске године било је уписано 200²⁾ ученика и 31³⁾ приправник.

Из овог прегледа видимо, да је ове године навршено десет година од постанка ове школе. Даље, видимо, да је највећи број ученика био у прошлој школској години, а потом у претпрошлој и да је у овој школској години до св. Саве уписано 200 ученика. Ну, како се у ову школу примају ученици кад ко дође, то ће до краја ове школске године овај број знатно порастати.

¹⁾ Због премештаја ученика у дом.

²⁾ Примају се и даље, кад ко дође.

³⁾ Не примају се више из Србије и других српских земаља, већ само из Турске.

Светосавска вечерња школа нема своје сопствене зграде, него је смештена у згради терезијске основне школе. Ову школу походе ученици само вечером, те отуда и назив вечерња. Школа има три разреда основна и два приправна.¹⁾ Предмети који се у основној школи уче овде готово су они исти који се уче и у основним школама. Програми су из неких предмета краћи, а из неких пак много опширнији. Осем тога још се у свима разредима учи и *Зидарство*. У свима разредима и основне и приправне школе предаје се и *турски језик*, с познавањем турских закона и уредаба. У приправној школи уче се педагошко-богословски предмети, и ученици по свршетку ове школе иду за учитеље и свештенике у Стару Србију и Македонију.

У ову школу примају се они Српчићи који су родом из Турске, а који се овде баве разним пословима, а има ученика и из Босне, Херцеговине и Црне Горе. Сви ови ученици преко дана раде своје послове, а у вече долазе на предавања. По занимању највише је ученика *зидара*. Упис ученика врши се у *септембру* месецу, али се и преко целе године примају ученици, а нарочито у I разред.

Што се тиче похађања школе, оно је изврсно. Има ученика који ни једне вечери нису изостали од предавања и ако су им станови удаљени од школе и по 2—3 километара.

Број година ученичких различан је. Има ученика од 9—30 година У 1893.—94. школској години био је један ученик коме је било 33 године и имао је 3 до 4 детета. Ну, највише је ученика од 13—20 година. Сви су ученици пука сирочад.

У овој школи има свега 8 наставника. Сваки разред осн. школе има свог наставника, а у приправним разредима предмети су подељени на наставнике.

Школска година почиње од 1. септембра на се продужава до Петрова-дна Испити се полажу у јуну месецу, а за тим у септембру и октобру.

Карактеристично је, да се у овој школи над ученицима никакве казне не примењују. Владање је ученика примерно; дисциплина извршена. Једина казна, која се примењује то је забрана доласка у школу. Ну, то је врло редак случај.

Све уџбенике који су потребни за ову школу а издања су државна даје министарство просвете. Остала наставна средства набавља Друштво Св. Саве, а општина београдска даје стап, огрев и осветљење.

Да би се ученицима дала могућност, да што више прочитају и науче, у овој школи постоји и *фачка књижевница*, која стоји на расположењу ученицима.

По свршеном школовању приправници иду за учитеље у земље српске под Турцима. Ну, велики је број, који и даље раде своје послове.

То је у главном историја светосавске вечерње школе.

Огрешили бисмо се када на овоме месту не бисмо нарочито споменули видни успех у песми. Певање у овој школи обрађено је да је увек изазивало дивљење и одушевљење. Ове песме изазивају силно одушевљење на свима концертима, на којима су ови ученици —

¹⁾ Као што смо извештени, од почетка идуће школске године приправна школа имаће 3 разреда, а додије ће се отворити и IV-ти разред.

певачи суделовали; на свима њиховим *старосрбијанским вечерима*, и светосавским прославима, које нису обичне прославе, већ прави концерти, најмногобројније похађани. И те песме тако лепо, тако заносно изводе — прости радници!...

Не можемо, а да на овом месту не одамо заслужно признање наставницима ових ученика. Да би своје ученике што боље упознали са овом земљом и њиховом браћом, која у слободној Краљевини живи, наставници су правили неколике излете са својим ученицима, и то: у Паланку, Крагујевац и Шабац, где су у исто време приређивали и старосрбијанске вечери. Њихова песма и тамо је одушевљавала, и заносила. Круна успеха била је у Крагујевцу, у срцу Шумадије! Ну, о томе је преко јавних гласила доста писано.

Сад ћемо у неколико да опишемо прославу десетогодишњице ове школе.

Та прослава извршена је у дому друштвеном. Још око два сахата после подне, маса света обојега пола хитно журају к Дому, да би место задобили, и беше га тако много, да су све просторије и ходници били препуњени да се већ у три сахата није могло ући ни на главну капију. По доласку Његовог Високопреосвештенства господина Митрополита Михаила; г. г. министра просвете, начелника министарства просвете, председника општине града Београда; г. Константиновића команданта Краљеве гарде и мноштво другог света обојега пола, тачно у 3 сахата, извршено је водоосвећење и сечење колача. Његов управник ове школе, г. Миодраговића, све нас је овеселио, јер чусмо бројеве из којих се види, да ова школа стално напредује.

За тим су настале песме и декламације под хоровањством г. Зарије Поповића. Два комада отпевао је хор ученика дома друштвеног, под хоровањством г. Т. Андрејевића, Аустралијанца. Али песме, које певашу ученици — радници — заносиле су нас. „Знаете ли, браћо, миле сеје, то Косово немило“ пренесе нас на Косово и разбојиште на којем погинуше Лазар, Милош, Југ Богдан и његових девет Југовића и... плакали смо. Али песма: „Српско Оро“, које је компоновао г. Зарија, јесте изванредна песма. Она надмањује Коло Бранково. И, кад се та песма и по други пут отпева, мртва тишина настаде у сали; све беше зането, потресено...

Зaista мора се човек дивити успеху и марљивости ових ученика, кад помисли, да по цео боговетни дан раде своје тешке послове, а само вечером после својих послова уче уморни.

На овој прослави били су изложени и пртачки радови ученика ове школе. Они су превазилазили свако очекивање.

На завршетку да напоменемо, да смо се у прикупљању ових података у многоме користили добротом самога управника ове школе г. Миодраговића професора.

Поздрављајући десетогодишњицу ове школе, да пожељимо, да она и даље истраје у своме раду, и да круна успеха њеног буде: остварење жеља њених наставника и њених ученика.

Мил. М. Ковачевић.

Испити зрелости у Бугарској за 1895/6 школ. год. — На крају прошле школске године држан је испит зрелости у Бугарској у 22 завода, у 9 мушких гимназија, у 7 девојачких гимназија и у 6 учитељских школа. Како се школе ове разликују по своме уређењу, различити су и испити зрелости у њима. Тако, *писмени испит* у мушким гимназијама држи се у класичном одеку из пет предмета, (из бугарског језика, латинског, грчког, француског или немачког и из математике), а у реалном одеку из четири предмета (из математике, нацртне геометрије, бугарског и француског језика); у девојачким гимназијама држи се писмени испит само из три предмета (бугарског језика, француског и Фребелове методе); у учитељским школама из три предмета (бугарског језика, педагогике и математике),

Исто тако има разлике и у држању *усмених испита*. — У класичном одеку на мушким гимназијама држи се усмени испит из шест предмета (из бугарског језика, латинског, грчког, математике, физике и историје), и у реалном из пет предмета (бугарског језика, математике, физике, хемије и јестаственице); у девојачким гимназијама држи се усмени испит из четири предмета (педагогике, антропологије, игијене и кућарства); у учитељским школама усмени испит држи се из пет предмета (из бугарског језика, математике, педагогике, физике и историје). Осим тога, у учитељским школама држе се угледна предавања из предмета основне школе, а у женским гимназијама практички испити по Фребеловој методи,

За испит зрелости јавило се свега 1061 кандидат. Од овога броја на мушке гимназије долази 249, на девојачке гимназије 355, на учитељске школе 457.

Положили су испит и добили сведошбу 52%. У мушким гимназијама положило је испит зрелости 103 кандидата (41%); у девојачким гимназијама 286 (81 од сто); у учитељским школама 159 кандидата (35%). Према томе, најбољи успех показао се у девојачким гимназијама, а најслабији у учитељским школама. Разлика ова у успеху долази у главном отуда, што су програми за испит зрелости у девојачким гимназијама много лакши него што су за мушке гимназије и учитељске школе. Министарски изасланици у својим извештајима тврде још, да се у девојачким гимназијама учи напамет, да „кандидаткић изобразивахв оть себе си геворещи учебници“; један од изасланика вели да је пре испита добио анонимно писмо, у којем га ученице моле да им буде „спаситељ“, да *не испитује* он, него да их пита сам наставник, како их је испитивао и у току године.

Постоянеч Учебенъ Комитетъ мишљења је да оваквој разлици успеха треба тражити узрок у неједнакој спреми наставничког особља, у неким случајностима, у већој или мањој оштрини којом су гледале испитне комисије на испит зрелости. Јавља се и једна абнормалност: да је бољи успех на писменим испитима него на усменим. Већина министарских изасланика објаснили су ову појаву тиме, што писмене радове оцењују сами наставници без изасланика, а усменим испитима присуствује и изасланик.

Да се избегну многе незгоде, да се добију веће гаранције за правилну оцену знања ученичког, неки изасланици предложили су министарству: да се испити

зрелости држе само у неколико школа у Бугарској, где би дошли, ради полагања испита, кандидати и из осталих школа; испитне комисије да се саставе из наставника разних школа. Већина је изасланика међу тим тога мишљења: да се у свима школама држе испити зрелости, али да буде јача контрола при оцењивању, да се и оцене са писменог испита дају у присуству министарског изасланика.

Извештаји изасланика министарских тврде, да се испити зрелости готово ни у чем не разликују од обичних испита. Чим се ученици оставе без помоћи наставникове, одмах се помету и не умеју да одговарају на питања. Изасланици неки предлажу: 1. да се прошире детаљан програм градива потребног за испит зрелости, и да се изради упуство за испитаче, како ће да испитују ученике да би се дошло до уверења може ли се ученику признати зрелост; 2. да буде што веће јединство међу свима испитним комисијама; 3. да се за испитаче узимају не само они наставници који су предавали него и остали, па и из других завода.

Поновни испити зрелости држе се само ради форме. Редак је случај да падне који кандидат на поновном испиту. Сви изасланици запазили су ту махну, па једни су одлучно противни понављању испита зрелости; други пристају да се испит може поновити само из једног предмета, а ако кандидат падне из више предмета, онда да понови цео испит; неки опет мисле да треба оставити право, да се може поновити испит из једног предмета, али да се предмети разделе у две групе: у једну групу да уђу они предмети из којих би се могло допустити понављање једнога испита, а у другу групу они предмети из којих се не би могло допустити понављање испита.

Поновни испит могао би се допустити из оних предмета, који се савлађују меморисањем; из предмета за које треба више размишљања, да се не доусти понављање испита. Да се поновни испити не држе, као до сада, у почетку нове школске године, него да се за њих остави дужи рок.

Неки изасланици изнели су још и ове предлоге.

1., Да министарство прошире, што пре, једнолику номенклатуру.

2., Да се не даје једна оцена за обележавање успеха кандидата из свих предмета који су везани један за други, као што су: зоологија, ботаника и минералогика, алгебра и геометрија, општа педагогика и дидактика итд.

3. Да се не цени подједнако успех показан у свима предметима. За сваки поједини предмет, да се тражи већи или мањи успех, према његовој важности. На прво место у том погледу треба да дођу они предмети, у којима се огледа кандидата моћ размишљања.

4., Да се на испиту зрелости испитују кандидати одвојено из народне историје и бугарске географије, а уз геологију и из геологије бугарске.

5. Антропологија и гигијена да буде у рукама једнога наставника; а тако исто историја педагогије, општа педагогика и дидактика.

6. Да се на писменом испиту зрелости дају разне теме из предмета (н. пр. математика), који се у разним одељењима (реалном и класичном) не уче подједнако.

7. Да се видније место даде и у наставном и у испитном програму нацртној геометрији.

Пристајући уз мишљење и усвајајући предлоге министарских изасланика. Пост. Учебенъ Комитетъ изјавио је министру просвете мишљење да је потребно прегледати и изменити правила о испиту зрелости.

Из „Уч. Пр.“

Руска настава. — У почетку априла ове године цар је потврдио предлог о надзору над школама црквених општина за децу православне вере. Према томе највиши надзор над тим школама припада Светом Синоду, кога заступају нарочити школски надзорници. Месни надзор врше протојереји, а њих замењују срески надзорници.

Учитељска места попуњавају месни свештеници или пак срески одбор. Школе прегледају чланови тога одбора редом.

* * *

Један руски лист пише, да народ све више захтева школско образовање. Пре 30 година морала су децу силом у школу доводити, а сад је толика навала у школу, да се многа деца не примају у њу, јер нема довољно места. Ну поред оснивања нових школа треба и књига, које народ тражи, и зато су потребне школске библиотеке.

* * *

Од када је руски цар истакао школско питање, говори се много о увођењу обавезног школовања. И доиста, ова је огромна царевина далеко заостала у погледу школског образовања масе народне; јер док н. пр. у Саксонској на 1000 становника долазе 182 ученика, у Русији их има само 20 (у Србији 45); у срцу царевине, у московској губернији има 60% неписмених људи!

* * *

У току последњих 10 година врло се јако умножио број школа црквених општина у Сибиру. За време 1884. године било је у целом Сибиру само 5 таквих школа, а 1894. било их је 654 са 12.978 ђака оба пола. Школа за читање и писање било је 1890. год. 453, са 5,417 ђака; а 1891. повео се број ових школа на 504 са 6027 ђака, а 1894. год. на 800 школа. Према томе број школа црквених општина и број школа за учење читања и писања умножио се у последњем деценијуму за 239%. Сибир има сад свега 2522 школе (међу њима 330 варошких) са 74.306 ђака. Сибир има од прилике 6,261.353 становника, те тако долази једна школа на 2486 становника.

* * *

Русија има до сад 213 фабричних школа.

„D. Z. f. A. U.“

У Будим-Пешти отворен је 1895.—96. школске године нов завод за спремање професора средњих школа. Завод је уређен као интернат; у њега се примају одлични слушаоци пеншанских великих школа, који се поред својих великошколских студија спремају теоретично и практично за наставнике средњих школа. Завод се издржава о државном трошку, а надзирава га један министров повереник.

„D. B.“

Просвета у Пруској. — У Берлину, који има 1,700.800 становника, имају учитељи основних школа просечно плате: од 6—10 године службе 1960; од 11.—20. 2.740; од 21.—30. 3.400 марака. Сва плата од 6. до 30. године службе износи 71.200 марака. Али ту је, у плати, урачуната и станарина, која се рачуна на 540 марака.

„D. Z. f. A. U.“

* * *

У пруској износи **плата учитеља** једноразредних школа у малим местима 1000, у средњим 1100, а у великим варошима 1200 марака.

Хиљаде учитеља основних школа имају плате испод 600 марака.

„Deutsche Blätter“.

* * *

У краљевини Саксонској имају учитељи и учитељице једнаку основну плату од 1000 марака.

„D. B.“

* * *

У Берлинским општинским школама има ове школске године 212 ректора, 2181 учитељ и 1189 учитељица за науке а 623 за вештине. Берлин ће издати на те школе ове године 11.125.035 марака! Плата је наставника: ректора, после дванаестогодишње службе 4200 марака (и уз то бесплатан стан и огрев), учитеља, после тридесет и једне године службе 3800 марака, а учитељица после десет година 2200 марака. — Међу млађим учитељима расте сваке године знатан број академски образованих људи, јер нема довољно места за њих у вишим заводима.

„D. B.“

* * *

У пруској народној скупштини усвојен је ове године предлог, да прва плата учитеља основних школа буде 900 марака, а учитељица 700, али је тај предлог прошао у Горњем Дому.

„D. Z. f. A. U.“

* * *

Лајпциг троши највише од свију великих немачких вароши на школе, кад се издаци израчунају на поједине становнике. Ови су 1892. године износили 12,30 марака.

„D. B.“

Просвета у Холандији. — 1. јануара 1894. године било је у свима школама у Холандији 2.928 управитеља и 76 управитељица; осим тога 6.355 учитеља и 2.663 учитељице; даље, 868 помоћника и 943 помоћнице. Многа места нису била попуњена.

* * *

У Холандији $\frac{1}{3}$ учитеља и учитељица има годишњу плату између 400 и 600 форинти, а сви остали између 600 и 1000. Управитељи основних школа имају најмању плату између 700 и 800 форинти, а највећу преко 2000 форинти и уз то слободан стан са вртом.

* * *

Сви учитељи јавних школа у Холандији имају права на **пенсију**, кад наврше 40 година службе, или

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК 1897. г.

ако су 65 година стари, или су због каквог душевног или телесног недостатка постали неспособни за службу. Пенсија не сме, ни у ком случају, прелазити $\frac{2}{3}$ плате.

„D. Z. f. A. U.“

У **Норвешкој** 1890. године ишло је у школу само 75% деце, која су способна за школу. Поред 3390 испитаних учитеља има 109 неиспитаних; поред 403 испитане учитељице има 26 неиспитаних. На једног наставника долази, просечно 61 ђак. Издаци су износили 3.439.029 круна, те према томе долази на једно дете 14,60 круна.

„D. Z. f. A. U.“

Једна пруска школа. — Међу школским зградама у Пруској има их које не личе ничим на школу. На први поглед се види, да су то остаци минулих векова. Поводом једног скорашњег пожара Berliner Morgen-Zeitung, доноси опис једне такве школске зграде. Кров јој је био сламом покривен, грађа дрвена, зидови у таком стању да се провидело кроз њих. Пожар се појавио у школској кујни. За неколико тренутака цела је зграда претворена у ленео. Жртва тога пожара била је жена учитељева. Изгорела му је и цела имовина. Само после неколико минута, пошто је учитељ побегао из учионице заједно са ђацима и својим сичићем, пао је кров и претрпао све што је у згради било.

И напредна Пруска има школских зграда које су веома далеко не од какве завидне лепоте, но и од најобичније удобности. Колико је ово чудновато на готово и невероватно за Пруску, толико је за нас и утешно, ако нашем немању може бити утехе и у туђем немару.

Страни ученици у Немачкој. — У 20 немачких универзитета било је у летњем семестру 1896 године, 2191 страни ученик. Од овога броја, 1674 су из разних европских земаља, а 517 из ваневропских. По разним земљама, овакво је бројно стање:

1. *Европејци.* — Из Русије, 515; Аустро-Угарске, 316; Швајцарске, 283; Велике Британије, 139; Белгије, 96; Француске, 56; Холандије, 44; Италије, 34; Шведско-Норвешке, 31; Луксембурга, 28; Румуније, 25; Турске, 24; Србије, 23; Грчке, 21; Бугарске, 12; Данске, 9; Шпаније, 5; Португалије, 2; Црне Горе 1.

2. *Ван-европејци.* — Из Америке (Северне и Јужне), 442; Азије, 56; Африке, 15; Аустралије 4.

* * *

Број студената, према броју становника у разним земљама стајао је 1892.—93. школске године у овој размери:

У Француској 1 студент на 1.683 становника.

„ Немачкој 1 „ „ 1.580 „

„ Енглеској 1 „ „ 1.512 „

„ Аустрији 1 „ „ 1.822 „

„ Угарској 1 „ „ 3.609 „

„ Италији 1 „ „ 1.756 „

„ Србији 1 „ „ 5.143 „

„D. Z. f. A. U.“

Женска учитељска школа у Кембриџу. —

Пре десет година отворена је у Кембриџу женска учитељска школа, која је 1893. године добила нову зграду у вредности 1,300.000 динара. У тој згради становаће 6 наставника, 7 наставница и 50 ученица.

„D. Z. f. A. U.“

Статистички подаци о школама у Сједињеним Америчким Државама. — 1892.—93. школске

године било је у свима јавним и приватним школама Сједињених Држава 15,083,630 ђака или 22,5 процента свега становништва (прираштај је 1893.—94. године 370.697 ђака). Број ђака јавних школа — који сад износи 13,510.719 ђака — лопео се 1,92% према прошлој години, и просечно похођење школе поправило се за 3,45%. Из тачнијих података о похођењу школе види се, да школска омладина за време $\frac{2}{3}$ школске године оставља школу, те иде на занате.

За време те школске године било је 122.056 мушких и 260.954 женских учитељских снага, т. ј. од 1888 године опадао је непрекидно број учитеља, а нарастао је број учитељица за 70%. — Школских зграда има 235.426, у вредности готово 400 милиона долара (две милијарде динара) заједно с намештајем. Школски приходи које дају држава и поједина места, износе 165 милиона долара, а сви расходи износе 163 милиона долара, од које суме иде 104 мил. дол. на плате, 31 мил. дол. на школске зграде и 28 мил. дол. на огрев, намештај итд. За последњих 20 година удвостручили су се у Сједињеним Државама издаци за основне школе, а тако исто и вредност школских имања.

Јавних „великих школа“ (виших основних школа) било је 2.812, са 9.489 наставника и 232.951 ђаком, а пријавило се 1.434 приватне школе са 6.261 учитељем и 96.147 ученика. Осим тога био је 451 „универзитет“ и „колеџ“ за младеж оба пола, са 10.247 наставника и 140.053 слушаоца. Само за образовање женске зрелије омладине било је 143 „колеџа“, са 2.114 учитељских снага и 22.949 „студенткиња“.

Ови васпитни институти имаћаху у својим библиотекама 5,319.602 свеске, а њихова вредност оцењена је око 130 милиона долара. Они су имали фондове у вредности 100 мил. долара, а годишњи приходи износили су 17,671.550 долара.

* * *

У једној Њујоршкој основној школи, где су била деца од 9—14 година било је заступљено **29 народности**. Њујоршке новине, које доносе ову белешку, напомињу уз то: „Ми узимамо децу из сва четири краја света и преобраћамо их у американке грађане. У једној генерацији дајемо им просечно американско образовање. Ово, можда, није још највише, али је просечно више но ма где у свету. Помоћу образовања ових преобратиће се свих 29 народности у једну једину народност, прву на свету — американку“.

* * *

Плате американских професора. — Један професор бруклинске мушке, централне школе има плате 5000 долара (т. ј. 27.000 динара).

У Њујорку је било 1894. године 234 основне школе са 3.787 наставника и 174.424 ђака. При свем том тврди се, да још 50.000 деце, способне за школу, не походе школе.

* * *

Таблице, писаљке и заједнички судови за пијење воде пеће се више употребљавати у Њујорку, да не би преносили заразне болести.

* * *

Нигде у свету не игра тако важну улогу школа и васпитање, као у Сједињеним Државама, нигде више не троше на школе држава, вароши и поједини људи, него тамо. У неким од тих држава троши се скоро половина целокупног пореза на школске циљеве. Тако је један универзитет (Harward) за последњих двадесет година добијао сваке године просечно 1 $\frac{1}{2}$ мил. марака поклона; а једна варош — Duluth — на Горњем Језеру, која има 35.000 становника, потрошила је за грађење једне више школе 1 милион 200.000 марака.

„D. Z. f. A. U.“

С немачког Добривој В. Б.

* * *

Како стоји настава живих, туђих језика у Француској, види се из ових података за 1895. годину:

У 348 мушких средњих школа било је те године: 575 професора за немачки језик; 448 професора за енглески; 30 за талијански, 19 за арапски; 4 за руски и 20 за ново-грчки. — У 63 женске средње школе било је: 57 професора за немачки језик; 69 за енглески; 1 за шпански; 3 за талијански и 1 за арапски. — У 174 мушке и женске учитељске школе било је: 54 професора за немачки језик; 110 за енглески; 6 за шпански; 2 за талијански и 3 за арапски.

* * *

Плате професора средњих школа у Француској. У Паризу и Версаљу професори средњих школа имају прву плату 5,000 динара, која расте у повишицама од 500 дин. до 7.500 динара; а професори у департаманима имају прву плату 3.200 динара која расте у повишицама по 400 дин. до 5200 динара. У вишу класу може се доћи тек онда, пошто се проведу две године у нижој.

* * *

Све париеке више девојачке школе имале су на крају прошле године 10.413 ученица. Свака школа има два одељења: три нижа разреда за ученице од 12—15 година и два виша разреда за ученице од 16—17 година. 50 оваквих школа имају осим тога још и приправну школу „classe enfantine“. Приправну школу походило је 1119 ученица; нижу девојачку школу 3.537, и вишу 5.757 ученица.

„D. Z. f. A. U.“

С НЕМАЧКОГ

Добривој В. Б.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Писменост у Француској. Од 244.000 регрута, 1894. године, у француској војсци било је 19.000 људи, који нису знали ни читати ни писати; а 1895. године од 224.000 људи 16.000; дотле је у Немачкој од 250.000 регрута било само 546 људи, који нису били школски образовани.

„D. V.“

Д. В. В.

Школе у Француској. У петој свесци статистичког извештаја, коју је издало француско министарство просвете, налазе се ови подаци о основној настави за 1891—92 школску годину:

Становништво Француске износило је те године 38.343.192 душе, а уз то Алжир 4.124.732 душе. Број деце за школу способне од 6—13 година износио је у Француској 4.663.671 (2.335.214 мушких, 2.328.457 женске), а у Алжиру 604.438. Основна настава даје се: 1. у забавиштима (*écoles maternelles*), које морају имати сва места, што имају преко 2.000 становника; 2. у редовним нижим основним школама (*écoles primaires elementaires*); 3. у вишим основним школама (*écoles primaires superieures*). — Број првих беше 5.411 (2603 јавне и 2808 приватних); број других 82.533 (67.262 јавне, 15.271 приватна), ту је урачунато и 6708 основних школа, које издржавају црквене власти; тако исто урачунате су и 302 више основне школе. Јавне основне школе имале су 1891 године 62.232 своје школске зграде. 71% има једноразредних школа (48.203); дворазредних 12.169; троразредних 3611; четвороразредних 1483; петоразредних 669; шесторазредних 51; седморазредних 245; осморазредних и вишеразредних 361. У забавиштима предаваху 8753 учитељице; у основним школама било је свега 146.674 наставника. Од ових је било 142 учитеља и 3267 учитељица без педагошког испита. Бројеви ових последњих смањују се сваке године, јер по закону од 1880. године, све учитељице које су старије од 35 година морају дати оставке. — Тада беше у Француској 87 мушких учитељских школа, са 3878 приправника и 85 женских учитељских школа са 3707 приправица. У мушким учитељским школама било је: 87 управитеља, 37 економа, 413 професора и 353 помоћника; у женским учитељским школама било је: 85 управитељица, 36 економа, 361 редовна наставница, 219 помоћника и помоћница. — Школски надзор вршили су: 6 главних инспектора, 4 главне надзорнице забавишта 90 надзорника академија и 455 надзорника основне наставе.

Просечно је похођење у забавиштима 706.579; у основним школама: 5,556.470 (дечака 2,805.849, девојчица 2,750. 621). Овај се број овако дели:

5,556.480	{	4,282.183 у јавним школама
		1,275.287 у приватним школама
5,556.470	{	3,900.977 у школама које држава издржава
		1,655.493 у школама које прве издржавају.

Што су ови бројеви већи од броја деце способне за школу, објашњава се тиме, што многи ђаци улазе у школу пре 6. године живота, а остају у њој после своје 13. године живота.

Бачких библиотека било је (1892 г.) 39.645 са 4,858.120 свезака; учитељских библиотека 2.861 са 1,006.421 свеском (а позајмљивања је било 6,862.350). Осим тога постоји једна покретна библиотека, која

је у вези са педагошким музејем у Паризу. Њен је циљ, да олакша учитељима и учитељицама спремање за разне испите. Каталог се шаље сваком бесплатно. 1891 године, њих 1192 читаоца узела су 14.923 свеске. Школских штедионица било је (1892. г.): 19.826 са 419.896 књижица, у које је било уложено 12,945.258 динара. Штедионице за узајамно потпомагање учитеља (*sociétés de secours mutuel des instituteurs et institutrices*) имале су (1892. г.) 46.643 члана са капиталом од 7,112.258 динара. — Школе за осуђенике имале су (1890. г.) 10.420 мушких осуђеника, од којих су 20% били неписмени, 14% умели су само да читају, 30% умели су да читају и пишу, 26% умели су да читају, пишу и рачунају и 9% имали су потпуно школско образовање; од женских осуђеника било је 35% неписмених.

Трошкови за основну школу износили су за 1892. годину: 186,306.077 динара. Од тога даје држава 125,962.989 динара из државне, а општине 60,343.088 динара из својих каса. — Од 1885—1893 године издала је Француска 170,654.171 динар на грађење основних школа (општине 90,048.843, департмани 6,499.878, а држава 68,105.450 динара). — За учитељске школе издато је од 1879—1893 год.: 51,698.602 динара (држава 19,390.033, департмани 30,448.657, општине 1,649.912).

* * *

У свима француским колонијама било је 1892. године 102.113 ђака.

* * *

На париским универзитетима било је 1893—94. школске године; у протестанском богословском факултету 52 студента (41 Француз, 8 Швајцараца и по један Холанђанин, Данац, Шпањолац); у правничком факултету било је 3.248 слушаца (међу њима из страних земаља: Енглеске 2, Белгије 1, Швајцарске 4, Немачке 3, Аустро-Угарске 2, Португалије 1, Италије 1, Грчке 17, Србије 12, Румуније 54, Турске 15, Русије 7, Индо-Кине 1, Египта 56, Хаита 7, Доминга 1, централне Америке 3, Америчких Сједињених Држава 2, шпанске јужне Америке 3). Велики број египатских студената у Паризу објашњава се тиме, што у Каиру има једна правничка школа, која стоји под заштитом француске владе, и чији ђаци имају права да полажу испите пред француском факултетском комисијом. Овим уређењем много се појачава француски утицај у Египту. — У медицинском факултету било је 5.144 студента, и то 4.067 Француза (међу њима 26 женских), а 1.002 странца (833 мушка и 169 женских). Странци су већином Руси (202), Турци (140), Румуни (120). — У природно-математичком одсеку философског факултета, био је 581 слушаца (међу њима 55 странаца: 41 мушки, 14 женских) и 15 Францускиња. У историјско-филолошком одсеку било је 1.584 слушаца, а међу њима 195 Францускиња. Странаца у овом факултету има из:

	мушких	женских
Енглеске	13	2
Данске	3	—
Белгије	2	—
Луксембурга	1	—
Швајцарске	14	1

	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ
Немачке	23	9
Аустро-Угарске	9	—
Италије	1	2
Грчке	1	—
Србије	3	—
Румуније	3	2
Турске	6	—
Русије	7	10
Сједињених Држава	17	3
Шпанске републике у јужној Америци	—	1
	103	30

Виша школа за апотекарство имала је 1.716 студената (међу њима 24 странца). — У правничком факултету испитана су 6.064 кандидата, од којих су, од прилике 28% пали; у медицинском факултету пало је 1.153 њих на 8.340 испита (дакле, око 17%), овде су урачунати и испити зубних лекара и бабица; медицински докторат положило је 547 студената (међу њима 9 Русиња). У природно-математичком и историјско-филолошком одеку полагао је испит 11.000 испитаника, рачунајући ту и испит зрелости.

У Паризу има и нарочити комитет за потпомагање страних студената. Држава је одредила 10.000 динара годишње благодјеља за такве студенте, о чему су извештене све стране велике школе. Године 1894. добили су стипендије: 2 ђака из Београда, 2 из Луксембурга, по један из Лунда, Кристијаније, Хелзингфорса, Копенхагена, Упсала, Софије. Три пуне стипендије дају се, сваке године, кинеским ђацима, у тој сврси „да се развије француски утицај у Кини.“ Сада се ради на томе, да се подигну нарочити пансионати за такве ђаке.

ПРОСВЕТНИ ЗАПИСИ

Везе међу српским и чешким учитељством.

— Средишни одбор чешких учитељских друштава послао је нашем Главном Одбору Учитељског Удружења писмо, које у преводу гласи:

Славном средишњом учитељском друштву у Београду.

Учитељство чешко, сједињено у „Средишњом одбору учитељских друштава у краљевини Чешкој“ свесно тога, да му је и тај задатак будити и неговати узајамност са својом браћом по позиву по свима словенским земљама, жели да ступи са свима словенским средишњим друштвима учитељским у ужу пријатељску везу, жели да се словенско учитељство ближе упозна, да би тако пријатељски и у народу могло неговати узајамност словенску.

У тој намери наш средишни одбор радо би слао свима словенским учитељским друштвима списе и часописе, које издаје, желео би да шаље своје делегате на скупове своје браће по позиву, хтео би радити колико год му је могуће на том, да учитељство словенско може путовати о школском одмору што лакше и јевтиније по братским словенским земљама, како би се ближе упознавали с учи-

тељством и народом словенским. У исто време желео би — у колико му је то могуће у границама аустријског закона — са свима братским средишњим друштвима у Аустрији радити солидарно за побољшање материјалног и правног стања учитељског. Таку пријатељску услугу и таку узајамну помоћ желели бисмо од свих словенских средишњих учитељских друштава.

Предлажући Вам овакав пријатељски савез, молимо учтиво, да бисте нам љубазно одговорили слажете ли се с предлогом нашим и обећавате ли нам узајамну помоћ, да би се даљи рад у том правцу могао уредити.

У златном словенском Прагу 5. априла 1897 г.

Адолф Фрумар
председник.

Ванц. Бенеш (м. п.)
деловођ.

Главни одбор нашег Учитељског Удружења са задовољством је примио ово писмо и одговорио је чешком средишњом учитељском одбору да у свему прима предлог овај и да ће на таквој словенској узајамности радити колико год му је могуће.

Бележећи ову лепу појаву међу словенским учитељством, ми имамо овом приликом да саопштимо још једну лепу појаву која је била пре ове.

Кад је код нас заснован школски музеј и кад је о том стигао глас до чешких учитеља, одмах је средишни одбор чешких учитељских друштава прихватио ову установу нашу врло љубазно и братски. Тај одбор је објавио преко свих учитељских листова да је у Србији основан школ. музеј и позвао све чешке учитеље да шаљу прилоге за збирке нашег школ. музеја, те да тиме и делом посведоче узајамност словенску, којој чешки учитељи теже и на којој увек раде.

Ми се надамо да од оваке узајамности и везе међу чешким и српским учитељством и међу учитељством осталих словенских земаља може бити знатне користи и надамо се да ће то умети ценити и гајити наши учитељи.

Похвална уредност. — По многим нашим школама администрација се не води баш најбоље. Учители је сматрају као споредан посао, па је раде без воље, често и без икакве пажње. Ако је утврђено правило, да се и у ситуацијим стварима човек огледа, онда слика многих учитеља добивена на овај начин, није најиримамљивија. Баш са тих разлога сматрао сам за дужност да овде истакнем једну лепу, веома лепу и пријатну појаву. Са колико воље улази у посао један млад учитељ показује нам учитељ школе каланске, (срез нишавски округ пиротски). Из оно мало преписке коју има са министарством просвете видите вредна радника, уредна човека, а вероватно и одушевљена наставника. Колико може учитељ утицати на школски одбор својом вољом за рад, па наравно и својом умешношћу, показује нам баш ова школа и њезин учитељ. Каланска школска општина поуздано није најбогатија школ. општина у нашој земљи. Али ја бих смео тврдити да њезина школа не оскудева ни у чему. Артија и завоји којима

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

се учитељ служи у службеној преписци су вазда чисти, са натписом: „Краљевско-српска каланска основна школа“. У средини је српски грб. Ово је на граници пиротског округа, а многе наше школе по већим варошима немају тога. Да ли је то баш што се нема?!

Судећи по оној горњој ситници смео бих тврдити да каланска школа има и остале потребе. За то треба одати и овим путем хвалу овом заузимљивом учитељу и увиђавној општини, која се свесрдно стара о напретку своје школе и школске омладине. Многе општине наше, и многе колеге, могле би се угледати и на каланску општину и на њезина учитеља.

Фонд сиромашних ученика лесковачке гимназије. — Старог капитала до 1895 било је 578 10 динара. Од тада па до 30 јануара 1897 приновљено је 1292 50 динара. Свега дакле фонд има 1870 60. Од овога фонда издржава се 27 ученика и 2 ученице.

Нова болест међу школском децом. — У скорашњој седници бечког лекарског друштва објављено је, да је у једној бечкој основној школи, за неколико дана оболело 35 девојчица од *грчева у грлу*. За грчевима долази дрхтавица, слабост у ногама и најзад несвестица. Први наступ болести показује се у томе, што деца отпочну јако јецати. Ти случајеви су се показивали само на слабокрвним девојчицама од 10 до 12 година. Грчеви су у неких девојчица трајали цео дан, а код неких осам дана. Све оболеле ученице најпре су отпуштене из школе, ради опоравка, на годину дана, али кад им се број знатно умножио, затворена је цела школа.

„Napredak“.

Прописи, прописнице, веџбанке и цртанке у основној школи. — Београдски учитељски збор претресајући питање о прописима, прописницама и цртанкама, нашао им је онога незгодних страна. Махне прописа и прописница, у главном свео је на ово:

а, Обликом су неподесни; редови су им врло дугачки;

б, Артија им је лоша; има доста влакана, које кваре писање;

в, Прописа, прописница и веџбанака има 17 бројева, чиме се прави велика забуна; књижаре их никад немају све;

г, Размак у линијама је неподесан. Доказ су бројеви прописа 4, 5, 6 и 7 и прописнице 2—3. Тачкасте косе линије су у њима непотребне;

д, Број редова у прописима и прописницама је велики. Толико се не може написати за 1 час, ако се пажљиво пише, нарочито млађа деца;

ђ, Први редови у прописима су незгодни; имају и погрешака. Без њих би учитељи показивали деца и упућивали децу у писању, од чега би било веће користи, но кад ђаци често сами пишу прописе не пазећи ни на лепоту ни на правилност.

е, Пише се на целој страни једно слово или једна реченица. Тиме се дете замори, рад му постаје досадан и монотон;

ж, Најзад се не слажу с програмом за основну школу.

Као поправке у овом погледу збор у главном предлаже ово:

- 1). Да постоји само: писанка и веџбанка;
- 2). Величина да буде од $\frac{1}{4}$ табака. Да се листови упију дужом, а редови да иду краћом страном;
- 3). Тачкастих линија да нема;
- 4). Писанака да буде 4 броја и веџбанака 3.

Цртанкама су махне ово:

- 1). Мале су: артија им је рђава;
- 2). Слике нису правилно пробране. Не иде се од лакших тежим. Геометријских слика је много.
- 3). Због рђаве артије не могу се погрешке слике брисати, те остају и непоправљене у цртежу.

Цртанке треба удесити:

1). Да их буде свега 4 броја. Први број да је кариран целим линијама; други број кариран тачкастим линијама у размаку од 1 с. м. а трећи број се истим линијама у размаку од 2 с. м. Четврти број чиста, бела артија.

2). Цртанке да буду веће. Прва три броја као писанке, а четврти број још веће. У прва три броја артија да буде полуцртаћа, а у четвртом артија за цртање.

3). Прегледи за цртање, као и упуство учитељима за предавање ове вештине, да буду одвојено штампани.

Г. министар просвете прихватиће свесрдно ове предлоге, јер се њима може само поправити и сувише слаб успех и у писању и у цртању по нашим основним школама.

БЕЛЕШКЕ ИЗ НАУКЕ

S. Brusina. Bemerkungen über macedonische Süßwasser-Mollusken. (Extrait du Compte-Rendu des Séances du troisième congres international de zoologie. Leyde — 16—25 Septembre 1895). Leyde 1896.

У *Наставнику* за 1895. год. (стр. 226—227) приказао сам *Sturany-ев* рад о мекушцима македонских језера. Загребачки професор и специјалиста *С. Брусина*, при једној посети бечког јестаственичког музеја, имао је прилике не само да разгледа целокупну збирку, већ да добије и неколико примерака за упоређење, на основу којих је и написао горњи чланак.

Позната је ствар да се у Средњој и Јужној Азији, па чак и у Северној Америци, налазе сродници терцијерне фауне молусака балканских земаља, Славоније, Хрватске, Угарске. Проф. *Брусина*, међу облицима рецентне, мало познате, македонске фауне молусака, нашао је облике који су више или мање директни потомци терцијерне фауне горе поменутих земаља. У толико су, за нас у овим крајевима, од већег интереса ове Брусинине *Напомене*. С тога ћемо се мало више задржати на неколиким *Sturany-евим* облицима, износећи мишљење проф. *Брусине*, данас неоспорно најпозванијег стручњака за ову групу животињских облика.

Д-р *Sturany* за своју нову врсту *Planorbis (Gyrorbis) macedonicus* држи да је сродна са Линеовом

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Planorbis (Gyrorbis) spirorbis. По мишљењу проф. Брусина много је ближа терцијерном *Pl. Radmanesti* Fuchs из Радманеста у Банату и Орешца у Србији. Директно идентификовање, наравно, искључено је.

D-r Sturany (на 383. стр. своје расправе) описао је и нацртао је један врло интересан облик под именом *Emmericia munda*. Проф. Брусина пак мисли да се он не може идентификовати ни са родом *Emmericia* нити са *Choerina* или *Fossarulus*. Наводећи 3 фосилне *Emmericia* из Славоније и једну из Србије (*Em. Zirkovići* из околине Зајечара) и 10 фосилних и 5 данашњих врста *Fossarulus*-а и истичући карактере ових облика, закључује да се *Emmericia munda* Stur. не може никако генерички изједначити са пометим формама, с тога предлаже ново име *Ginaia*. Ни један од европских слатководних гастропода не опомише више на марински тип као овај облик; показује хабитус неких *Rissoida* а још више *Fossarida*.

У Охридском Језеру и у једном извору близу вароши Охрида нашао је *Sturany* један врло велики екземплар облика *Pyrgula*, коју сматра као варијетет *P. annulata* L. Посматрајући величину (највећа од познатих специја), састав љуштуре (врло пажња и танка), спирални гребен (кончаст и туп) и што је најглавније спољни усни обод, који је проширен и назад повијен, *Брусина*, на основу ових знакова, не само да јој даје друго специфично име, већ, по облику гротла, сматра да се и даље разликује. Пошто се овакав облик гротла налази само код родова *Fossarulus* и *Emmericia* узима је за прелазну форму између ових родова и рода *Pyrgula*. На основу тога овај облик увршава у нови подрод *Chilopyrgula* а специју назива *Chilopyr. Sturany*.

Напоследку облик који је *Sturany* изједначио са Кобелтовим *Pyrgula (Dina) Thiesseana* (Godet) var., на основу броја завијутака (6) величине, броја гребена на последњем завијутку и према боји, *Брусина* узима да то није само варијетет, већ самостална специја, коју онда крсти именом *Pyrgula macedonica*.

И. С. Павловић.

О узроцима замуцкивања. — Као што јавља „Allgemeine Deutsche Lehrerzeitung“, ту скоро је нарочита комисија испитивала узроке замуцкивања код деце у основним школама града Бремена у Немачкој. При том је свега прегледано 210 ученика који имају ову мацу. Прво је утврђено, да је замуцкивање у некој вези са телесним саставом, који не беше у свему правилан. Родитељске болести као да не бежу од непосредног утицаја, нити се могло доказати да је ова мана последица наслеђа. Ну веома је велика опасност од подражавања, нарочито од угледања на старију децу; овоме су поглавито изложена она деца, која су иначе склона живчаним слабостима. Ипак је нађено 70 ученика, који имађаху млађу браћу, на коју ова мана није прешла, у пркос свакидашњем дружењу. Према исказима родитеља, често пута је се појавило замуцкивање као последица заразних болести. У неколико случајева узрок беше у силном страху, нпр. услед родитељске јарости; другда опет беше узрок у телесним повредама. На доброј трећини прегледане деце запажена је скрофулоза; код 45 од оних 210

ученика нађоше неисправности у органима за дисање. У неколико случајева пак приметиле слабији слух у деце која замуцкиваху.

И. М. И.

О телесном умору. — Физиолози су још раније сматрали замореност као неку врсту самотровања мишића, услед нагомилавања производа њихова сопствена распадова. Крв која придлази, однесе ове отровне производе после краћег или дужег времена, и тим престаје умор. С тога се препоручивало замореним војницима снажно трљање као најбоље средство, да се брзо опораве на даље марширање. Као што дознајемо из „Prometheus“-а, ова хипотеза, која је дакле у пракци опробана, ових је дана научно доказана. Физиолози Мајори, Мосо и Веденски овако је доказаше. Они уштрцаше крв заморене животиње у друго, посве одморно и весело живице; при том приметиле на њему све знаке заморености. Веденски тврди да заморни отров утиче слично отрову кураре, који се употребљава за тровање стрела. Заморни отров не само да показује сличан хемиски састав, него може да изазове и смртне последице, ако се више накупи, него што се уклони.

И. М. И.

Камфорово дрво. — Потреба (која непрестано расте) културног света за камфором због конзервирања, медицинских и техничких циљева направила је овај артикал веома цењеним, а исти је тим више на цени, у колико је област, у којој се продукује, веома ограничена, мала. Камфор се добија у Јапану, на острву Формози и у незнатној количини у Кини; по ипак главно учешће у његовој производњи узима Јапан, где се из Собе-а (Кобе-а) много камфора товари у лађе за Јевропу и Сједињене Америчке Државе. Данас је ипак та производња у застоју, пошто су у Јапану исто онако као и свуда дуго време шуме само сатиране, а није се на рационалан начин побринуло за подизање нових. Док је камфорово дрво младо, расте веома споро и тражи особиту негу; доцније расте брже и може доживети веома велику старост, која се огледа у великом стабловом обиму, који износи око 14,8 мет., а његов пречник 4,48 мет., висина целог стабла је 35 мет. Старост камфоровог дрвета не може се тачно утврдити, пошто често постаје шуње; цени се на 1000 до 2000 година. Четири до петстогодишњаца нису никакве реткости. Грањање дрвета, које усамљено стоји, почиње веома близу земље тако, да је део дебла (примарног стабла), што нема грана, врло кратак, у одраслих дрвета, која расту у шумском заклону, може тај део дебла достићи висину од 15 мет.

О хабитусу, који се нарочито показује у томе, што ова биљка воли усамљена места а нарочито што се налази у близини храмова, *D-r Grasmann* изразио се овако:

„Камфорово дрво има веома велику сличност с нашим липама. Његов хабитус је карактера до душе снажног, али меког, женсколиког и областог; ничега нема заједничког с ма којом врстом храста или дуба, у чијих су индивидуа делови ранава, чворовити и мушколики, и са свим нетачно се тврди, кад се вели, да

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

је једна врста храста и камфорово дрво сличног хабитуса. Масивне форме камфорова дрвета на сликама обележене су по крајевима нежним линијама; а његова снажна круна (која код грмова, који усамљени стоје, из далека изгледа као неки зелени брежуљак у пољу) ретко је симетрична, али је ипак често до дубоке старости потпуно затворена, цела, потпуна.

Његова увек зелена дрвета воле влажну климу и умерене узвишице (висове), и то расту по падинама (где је мирно), а које су окренуте југу или истоку, и не удаљују се од мора више од 40 Км., нити се над њим пењу у висину више од 600 мет.

У Јапану се налазе камфорова дрвета местимце дивља, делом сађена, и у последњем случају или се добијају из семена или природним полагањем гранџа садница (*ирпорока*).

Ретко су његове шуме састављене чисто од једнака истог доба старости, него су, а то је и природно, *мешовите*, и то најбоље је, ако су више јединке (*горња дрвета*) од 75 до 80 година, а ниже (*доња дрвета*) од 15 до 20 год.

У Азији се дрво од камфорова дрвета употребљава за различите сврхе. Пређе се у Јапану од њега градили ратне лађе, од чега се, с обзиром на његову велику цену, наравно одавна одустало; сада се из њега праве неке ствари, што служе као кућни намештај.

Добијање камфора врши се сублимацијом: дрво се исече у мале целанице (ивере) и ове се загреју с водом, на врло примитиван начин; при овоме се камфор предестилује, и по том кондензује у једној хладној кади. Тако добијени сирови камфор, пре но што се товари у лађе, у Кобе-у Јевропљани рафинишу.

Камфорово дрво појављује се у приморској областима источне Азије од 10 до 34° сев. шир., од *Sochine-Chine* до ушћа Плаве Реке у *Жуто Море*, даље на острвима *Хајнану* и *Хузану*, нарочито пак на остр. *Формози*, даље у јужном делу полуостр. *Кореје* и у потрошким областима *Јапана*. У *Јевропи* се култивираше код *Ривниере* и око језера *горње Италије*, где одлично успева и брзо расте; и на последњу обделава се и у јужним државницама *Северне Америке*, у *Калифорнији*, у *Буенос-Аиресу* (обично у *Ј. Америци* око реке *Лаплате*), на *Канарским Острвима*, на *Ст. Маурисиусу* итд.

Illustr. Zeitung“

М. М. Томић.

Азот као биљна храна и лептирасте биљке.

— Да би расле и напредовале, биљкама треба светлости, топлоте, воде и извесне хране. Своју храну, која мора бити ваздушаста или течна, биљке узимају нешто из ваздуха нешто из земље. Из ваздуха оне упијају кроз лишће угљену киселину, из које усвајају угљеник, најважније градиво своје. Сву осталу храну биљке усисују кореном из земље. Сем воде, оне узимљу из земље: азот (гушик), фосфор, сумпор, калијум, калцијум, магнезијум, гвожђе, хлор, натријум, силицијум. Ови се елементи налазе у земљи у облику соли, једињења база са киселинама, као нитрати, фосфати, сулфати, карбонати, хлориди, силикати. Један од суштаствених саставака биљне хране, то је азот, јер он суделује у грађи тзв. биљног албумина (беланчевине), од којег зависе битне радње биљног живота. Тако асимилишу биљке на светлости угљеник из угљене ки-

селине само сарадњом биљне беланчевине. Азот је саставак важног у биљном телу аспарагина; гушик улази у састав биљних база или алколоида. При свем том што се у ваздуху налазе огромне количине слободног азота, 79 од сто, биљке подмирују своју потребу у овом неопходном елементу, по готову искључиво, из земље. Биљке немају органа за непосредно примање азота, као што га имају у лишћу за узимање угљене киселине. Из земље извлаче биљке потребни азот својим кореном. Азот се налази у земљи у облику амонијака, где је сједињен са водеником и у облику нитрата, тј. соли азотне киселине са алкалним металима и кречем.

Разни су путеви којима доспевају азотна једињења у земљу. Распадањем органских материја, биљних и животињских, под утицајем нарочитих, трулежних бактерија, из беланчевина се ослобађа азот у облику амонијака. Отуда у земљи крици, хумуши, повећа количина азота, која може кадшто да се погне до 3%.¹ Други извор азотних једињења лежи у ваздуху. Ма да су кисеоник и азот доста немарни међу собом, ипак се они по кад што једине под утицајем електричних и других процеса. При том постаје амон-нитрит, једна со, која је веома лако растворљива у води. И ако је сразмерна количина ове соли у ваздуху малена, ипак је замашна она укупна количина њена, коју преко целе године на земљу сперу киша, снег, град и други атмосферски талози. Ну амонијачне соли не могу се непосредно употребити за биљну храну. Још *Warington* је доказао, да амонијачна једињења морају у земљи да претрпе процес „нитрификације“, тј. да се претворе у нитрате.² Данас се зна, да се овај процес може извршити само с помоћу извесних, пресићушних створова, тзв. „нитрификационих бактерија“³). Истом кад азот буде у облику нитрата, могу више биљке да га употребе, да га присвоје у своје градиво, да га асимилишу.

Азотна једињења уносе се у земљу још и вештачким путем, ђубрењем. *Либиг* је први доказао голему важност азота (шалитре и амонијака), фосфорне киселине и калија за напредовање биља. Он је први јасно изрекао, да је сврха ђубрењу да се поврате земљи она минерална градива, која су јој жетвама одузета. Сем обичног, италијанског ђубрета много се употребљавају ради уношења азота у земљу: шалитра и амонсулфат. Шалитра је со азотне киселине са калијем или натријем; у земљорадњи се поглавито употребљава тзв. чилска (натријева) шалитра, јер је јевтинија од обичне, калијево шалитре. Друга со, амонсулфат, то је једињење сумпорне киселине са амонијаком; она се добија као узгредан производ при фабрикама светлогаса, из тзв. амонијачне воде.

До пре десетак година сматрана је азотна киселина, односно нитрати, као једини извор азота за више биљке.⁴) Овом схватању стајаше на супрот једна појава, коју су одавно запазили пољопривредници — практичари. Ови су поодавно приметили да детелине и друге лептирасте биљке, које садрже замашне количине азота у својим органима, лепо успевају и на искрпљену, сиромашну земљишту. Земљорадницима је

¹) D. O. Dammer, Chemisches Handwörterbuch, стр. 284.

²) М. Петровић, Земље у Бачкој, Панчево 1891., стр. 15.

³) Prometheus 1897.

⁴) Dr. Luerssen, Grundzüge der Botanik, стр. 111.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

познато из искуства, да жита, засејана после махунастих биљака, дају — и без ђубрења — много бољу жетву, него иначе. Сејањем детелине и других лептирница њиве се очито опорављаху и даваху бољи род. Увидело се да махунасте биљке или легуминозе богате земљу азотом, докле је жита и уљане биљке исцрпљују. Ову загонетку наука није знала да објасни до пре неколико година; тек истрајном, дугогодишњем истраживању Др. Хермана Хелригла, бив. управника агрономске огледне станице у Вернбургу, пошло је за руком да протумачи ову појаву. Он је доказао да лептирасте биљке, куда спадају детелине, пасуљ, грашак, граорица итд., имају способност да асимилишу елементарни азот из ваздуха, да га претворе у органски азот и да га прераде у белачевинасте материје.¹⁾ Према овој особини својој, лептирнице заузимају изузетан положај у биљноме свету. Ну ову значајну особину имају лептирасте биљке само тада, кад у њихову земљишту има неких сићушних бактерија, које посредују при асимилацији атмосферског азота. Ове су бактерије настањене на корену лептирастих биљака, градећи тамо квржичаста задебљања, која се називају „кореним квржичама“. Ове су квржиче познате још од 1858 год., кад их је први пут тачније проматрао Лахман. За њих су везиване разне хипотезе. Ну тек испитивања Хелриглова и Празмовскога осветлише природу њихову. Ови су научници доказали, да квржиче постају радом гљивица, бактерија, које из земље прелазе на корен; дражењем оне производе хипертрофију извесних ћелица, те граде квржичаста задебљања на корену. Ове бактерије живе дакле са лептирницама у симбиози, тј. у заједници, ради узајамног помагања у исхрани. Данас је изван сваке сумње, да бактерије врше асимилацију слободног азота у кореновим квржичама, да оне снабдевају лептирасте биљке потребним азотом. Бактерије — задругарке су узрок што лептирнице, које потребују много азота, могу успевати и на сиромашну земљишту. Ну и бактерије се користе овим заједничким живљењем; на рачун органске хране лептирница, оне се веома јако намноже, те се враћају, по смрти својих домаћица, опет у околно земљиште. Појединости усвајања азота из ваздуха, за данас, још нису расветљене.

Пошто су лептирасте биљке способне да произведу, уз незнатне трошкове, велике количине азотне биљне хране, то је њихов значај у земљорадњи огроман, тим пре, што се између свих вештачких ђубрета за поправку земље највише плаћа ђубре са азотним саставцима. Прикупљање азота помоћу лептирница биће у толико обилатије, у колико се оне боље нађубре фосфорном киселином, калијевим и калцијевим солима. Као што је доказано, под утицајем поменутог ђубрета лептирасте биљке „заједне“ за азотом и асимилишу га у много већој мери. С тога дају поменуте врсте ђубрета најбогатије, максималне жетве. Помоћу детелине и махунастих биљака у опште, пољопривредник је у стању да, скоро без икаквих трошкова, прибави својој њиви из ваздуха најскупљу биљну храну, основницу сваког органског развитка, азот. С тога се лептирасте биљке називају још и „прибирачима азота“. Жита посејана после лептирница, такођер и крошпир, дају без нарочитог ђубрета веома богате жетве, нарочито кад се њиве преору, докле су лептирнице још зелене. То

¹⁾ М. Петровић, Земље у Бачкој, стр. 57.

се види из ових примера. Вагнер из Дармштата повииси је жетву ражи овим путем са 7500 килогр. од ектара. Guradze из Парсина, нашао је, после оваког ђубрета бохарском детелином, по 540 центата крошпира са ектара, а после ђубрења обичним, шталским ђубретом само по 280 центата. (Prometheus, 1896.),

Лептирасте биљке могу испунити свој задатак, да гомплају азот, само тада, ако има у земљи где расту, бактерија, са којима ће се удружити на заједничко живљење или симбиозу. Поменути микроорганизми не могу се наћи у сваком земљишту без разлике. Нарочито их нема у оним њивама, где одавно или никако нису сејане махунасте биљке. Па ни све лептирнице нису подједнако примљиве за ове бактерије, које чине у главном једну врсту, са разним прилагођеним облицима. Најбоље их примају у симбиозу пасуљ, грашак и граорица.

Пошто се сазнало за ове чињенице, покушало се, и то са успехом, да се вештачким путем пренесу поменуте бактерије на исцрпљене, сиромашне њиве. Преношењем земље са њиве, на којој су дуже време гајене лептирасте биљке, могу се пренети биљници бактерија. На овај начин могу се њиве у неку руку калемити азотним бактеријама. Заслуга је Д-ра Августа Салфелде из Лингена, да је први покушао овако „калемљење“ њива бацилусном земљом. Калемљење њива врши се овако: За сваки ектар њиве узима се по 1000—2000 кг. бацилусне земље, па се иста подједнако растури по целој њиви, коју желимо калемити; за тим се дрљачама добро измеша са њивском земљом. У најновије време производе чисте културе азотних бацила за калемљење њива. Ове културе израђују се у фабрикама и добише име „нитрагина“. За овај проналазак има се захвалити професорима из Таранда, Д-ру Нобе-у и Д-ру Хилтнеру. Течним нитрагином, пошто се разблажи довољном количином воде, попрска се семе пре сејања, или се њим накалеми извесна количина земље, која се за тим по њиви подједнако разаспе и орањем добро измеша са осталом орницим. При том узимају 1 боцу фабричног нитрагина на $\frac{1}{4}$ ектара њиве. (Prometheus 1896. год.).

Лептирасте биљке одузеле би временом ваздуху замашну количину азота, кад не би било извесних микроба, које у овом погледу успостављају равнотежу. Пре кратког времена пронашао је проф. Меркер из Хајдлберга (Promethaus 1897.) у земљи, на корену лептирница, неке бактерије, којима је главно занимање да отимају азот од великих биљака. Ове бактерије, може се рећи, прождиру шалитру из орнице; ну то не раде у своју корист, него испуштају ослобођени азот у ваздух. Меркер је прорачунао да у самој Немачкој ове бактерије поједу шалитре у вредности од 600 милиона марака годишње. Кад би се нашло средство да се униште ове опаке бактерије, тада би било увек довољно азота у орници; тада би било излишно свако вештачко ђубрење земље.

Према свему судећи, и азот има свој колотоx у природи, као и угљеник; само је кружење азотово много заплетеније и тек у најновије време, поменути открићима, расветљено. Из ваздуха путује азот у земљу, нешто услед електричних процеса нешто услед животне радње сићушних бактерија, које заједнички живе са лептирастим биљкама и везују азот; овај азот троше разноврсне биљке, претварајући га у своју органску

грађу; везани азот прелази даље из биљака у животиње; распадањем и труљењем биљних и животњских материја, као и радњом извесних бактерија, које отимају од лептирница азот, овај се ослобађа својих веза, те се поново враћа у атмосферски ваздух.

П. М. Илић.

ПРОСВЕТНИ ДОБРОТВОРИ

Г. **Димитрије Ристић**, фарбар из Крагујевца на дан Светосавске прославе 14. јануара о. год. уписао је своју кћер *Бисенију* ученицу I разреда Краг. В. Ж. Школе за члана добротвора „Фонда за потпомагање сиромашних ученица“ и положио Управи истог завода 100 динара.

*

Г. г. **Леко Марић** и **Васо Рајевац**, гвожђари из Крагујевца послали су на поклон *школи севојничкој* у окр. ужичком једно *школско звоно*, за знак сећања на своје место рођења.

*

Пок. **Стеван Станковић**, надничар из Враћа завештао је фонду сиромашних ученика и ученица враћ. осн. школа 100 динара, а његови наследници *Стеван* и *Борисав* предали су ову суму управном одбору.

*

Г. **Фрањо Копча**, окр. лекар покљонио је 10 књ. „*Пољопривредног календара*“ за 1897. да се даду одличним ученицима враћских осн. школа.

*

Г. **Живојин О. Дачић** предавач враћ. гимназије покљонио је 10 к. *разних књига* за књижицу осн. школа у Враћу.

*

Г. **Јањо Манојловић**, професор у Ужицу дао је 16 динара, да се на дан његова крснога имена Св. Стевана разведе сиромашним ученицима ужичке реалке.

*

Г. **Велимир Антонијевић**, свештеник у Грлану дао је школи тамошњој 4.20 динара, да се за њих набави потреба школских и разда ученицима.

*

Г. **Михаило Самуровић**, трговац из Шапца приложио је Добротворном Фонду шабачке гимназије за себе 120 и за своју супругу *Драгињу* 120 свега 240 динара, те су тиме постали чланови добротвори ове племените установе.

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК 1897. г.

Његово Преосвећенство еписког тимочки **Мелентије**, покљонио је за књижицу и сиромашне ученике зајечарске гимназије по 16 ком. II и III књиге „*За народ*.“

*

Г. **Михаило Николић**, свештеник из Радујевца покљонио је књижици Ђака зајечарске гимназије *Дело* за 1896 г. и IV коло књига Српске Књижевне Задруге.

*

Добротворка. 2-ог Марта о. г. Милица Степићка уписала је своју кћер пок. Даницу Ивковићку за добротворку „Фонда за потпомагање сиротних ученица Крагујевачке Више Женске Школе“ и положила одмах Управи завода 100 динара.

*

Г. **Страшимир Булић**, свештеник Злотски, покљонио је сиротним ђацима тамошње школе 100 ком. прописа разних бројева.

У име Ђака школе злотске, изјављује му се најтоплија захвалност.

*

Одбор школе косјерићке, приредио је забаву 2 фебруара ове године у корист сиромашних ученика своје школе.

Прилога су дали 46 грађана у суми 54.70 динара, на чему им се изјављује благодарност.

*

Г. **Живојин Дачић**, предавач враћке гимназије покљонио је књижици враћских оновних школа још 4 ком. књига:

1. „Слике из сеоског живота“ од Јанеа Веселиновића.
2. „Венеција“ од Марка Цара.
3. „О српском језику“ од Јована Живановића
- и 4. „Мирко и Гојко“ од Хр. Шмита.

Одбор и управитељ основ. враћ. школа благодаре на овом поклону.

*

Г. **Мих. Стаменковић** телеграфиста из Бољевца, покљонио је сиротним ученицима подгорачких основних школа 2 динара на школске потребе.

*

Г. **Сима Живковић**, директор у пензији, претплатио је и ове године „Бачку књижицу Крагујевачке Више Ж. Школе“ на ове листове: „Збирку“, „Босанску Вилу“ и „Учитеља“.

Управа Више Ж. Школе благодари г. Живковићу на овом поклону.

Окружна Скупштина округа Крагујевачког и среске Скупштине среза Лепеничког и Јасеничког истог округа решиле су: да се округ и срезови упишу за чланове добротворе „Фонда за потпомагање сиротних ученица Крагујевачке Више Жен. Школе“ са улогом од 100 динара.

Управа овог завода благодари како г. окр. начелнику тако и члановима скупштине на оваквим похвалним одлукама.

ИСПРАВКА ОДГОВОРА Г. М. ЛЕКА.*

Г. М. Лeko је одговорио¹⁾ на моју исправку.²⁾ Какав реферат, онакав и одговор. Не бих имао потребе одговарати на тај одговор, јер је моја прва исправка обухватила сва питања, која је истакао г. Лeko у своме реферату. Овом другом исправком хоћу да додирнем поглавито она питања, која се тичу писања Хемије за средње школе.

1. Између свију питања, о којима је било речи у нашој дискусији, само је једно од општег значаја, а то је: *да ли се може у школском уџбенику одвојити општи део Хемије од посебног дела; или се морају та два дела спојити уједно.* Има страних уџбеника где је општи део одвојен од посебног дела, али нема ни једнога где су та два дела потпуно спојена. Уџбеници ове друге врсте имају увод, где се излажу извесни општи појмови, како би се на посебни део могло прећи. Ту постоји велика разноликост, негде је тај увод већи а негде мањи; г. Лeko пак тражи да се сведе скоро на нулу. Сви страни писци сложни су, дакле, у томе: да се ученици морају претходно упознати са неким општим појмовима, јер су они азбука којом се чита посебни део. Али колико треба издвојити од општих појмова у општи део, ту су мишљења подељена: једни издвајају само неке најопштије, а остале излажу у посебном делу после подесних података; други опет издвајају већи део општих појмова, изводећи их из нарочитих огледа.

Онај први метод, где се општи појмови проучавају у посебном делу, има ту незгоду: што почетак посебног дела нема скоро ничега хемиског, а доцнији делови поступно су богатији хемиском садржином. Навешћу само као пример да се закон простих и умножених пропорција може изводити тек онда, када су проучени и више — валентни елементи, а дотле се не може ништа говорити о саставу једињења, који је од тако великог значаја у хемији, нити се може служити хемиским знацима и формулама, које су тако подесне за огледну наставу. То исто вреди и за све остало, и по томе велики део посебног дела проучава се без правог разумевања. Сем тога овде се поједини општи појмови изводе усамљени, како их нанесе распоред посебног дела, с тога им је међусобно упоређење отежано. Те се тешкоће могу у неколико смањити, ако се посебни део скрене са свога правца; али и то има својих незгода, јер се тада ремети распоред посебног дела.

Онај други метод, где се општи појмови проучавају засебно, потпуно је слободан. Пре свега може их по вољи систематизовати и поступно изводити. Потребне податке може

прибирати из најприступнијих и најподеснијих огледа целокупне хемије. Свуда се долази огледима до података, а из њиховог упоређења изводе законе. Сву теорију обрађује на једном месту и тако се лепо види како је све конзеквенција једне поставке. Посебни део излаже на најрационалнији начин и у сваком случају даје сва теоријска објашњења; може тако радити с тога, што су општи појмови засебно обрађени. Овај метод има само добре стране; једини му је тежак услов тај: што тражи добро удешену и свачим снабдевену предаваоницу, а без тога не може бити ни први метод. Ко је слушао предавања А. В. Хофмана, или је проучавао његово дело „*Einleitung in die moderne Chemie*“, тај не само да не ће сумњати у могућност одвајања општег дела од посебног, већ ће бити уверен, да само тај метод осигурава право разумевање хемије. Не треба хемија само да изнесе велику гомилу једињења, већ треба да покаже своју душу.

Г. Лeko је учинио велику неправду сени највећег учитеља хемије, када му је метод онако оштро осудио.

Г. Лeko брани своје мишљење „стеченим искуством“. Али то његово искуство не може бити меродавно.

2. Важно је и то питање: *шта треба да уђе из хемије у школски уџбеник.* Ово се не да у опште казати. Треба поставити извештан оквир, до кога ће се дело ширити и испунити га толико, да наука буде у извесној целини представљена. И највећа дела имају оквир, докле се пружају. Како је хемиски материјал огроман, те се много што шта мора изоставити или прећутати, нарочито код малих дела, онда је појамно да се сваком писцу могу ставити стотинама питања: зашто је ово или оно изоставио. Неколико таквих питања ставио је и мени г. Лeko. Томе има одговора у мојој првој исправци.

Са овим стоји у вези и то: *какав материјал хемиски треба уносити у школски уџбеник.* Г. Лeko, замерајући што сам навео нека неанализана једињења, поставио је принцип: „правило је да се у уџбенике не уносе неанализана једињења и претпоставке, које нису довољно доказане“. Према томе не би се смело говорити ни о поставци атома и молекула, јер она није баш ничим доказана, а на то, за цело, не би г. Лeko пристао. Исто тако не би пристао, држим, да се изостави угљена киселина и друга нека непостојана једињења, и ако нису анализана. Принцип г. Лeka не може се, дакле, одржати; морају се уносити у уџбеник и неанализана једињења, само ако су важна; а ни без „предпоставака“ не може бити ни једна наука. Зашто сам унео амонијум-хидрат, силицијумове киселине и аргон казао сам у првој исправци. Г. Лeko поставља у одговору овај принцип, а у реферату ми замера зашто нисам навео хидрат хлороводичне киселине, који такође није анализан. Ту није био доследан.

3. Да би доказао да постаје CO , кад гори угаљ са мало ваздуха, показао сам у првој исправци како сагорева угаљ у ложионици слабе промаје. Држао сам да је то довољно да подсетим г. Лeka на биће тог хемизма; но он остаје у одговору при свом раније исказаном гледишту и чуди се мом наводу. Зато морам изнети тај хемизам детаљније.

Г. Лeko не води рачуна о свима погодбама процеса горења угља кад каже: „кад се сув ваздух спроведе преко загрејаног угља на температури $400-700^\circ$, ствара се готово искључиво угљен-диоксид“. Заборавио је да каже баш оно што потврђује моје гледиште а обара његова, а то је: да оно горење бива само у довољној количини ваздуха. Јер ако нема довољно ваздуха тада постаје CO , а то сам ја тврдио. О томе се може уверити овим огледом: нека проводи ваздух

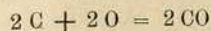
* Одговоре по овој ствари уредништво неће више примити.

1) „Прoсв. Гласник“ 1897 г. 177; 2) 1. с. 1897 г. 55.

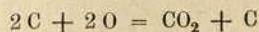
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

брже или спорије кроз усјајану цев, пуно угља, па ће у првом случају излазити из цеви CO_2 , а у другом CO ; та два гаса може познати кречном водом.

Шта би морало наступити кад би у затвореном суду загрејали: 24 дела угљеника и 32 дела кисеоника? Наступила би утакмица између два угљеникова атома према кисеонику, па би га као два брата братски поделили:

а не би било, као што г. Леко држи, те неправде: да један угљеников атом исклучи из дела овог другог:

Колико утиче количина присутна ваздуха на производе горења, лепо се види из овог примера:

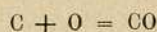
Овде је чак угљоводоник производ горења.

Водећи рачун о количини ваздуха и о температури, ово су правила о горењу угља:

а) Кад гори угљак на нижој температури (испод дисоцијације CO_2), тада при довољној количини ваздуха сагорева у CO_2 , а при недовољној у CO .

б) Кад угљак гори на вишој температури (на дисоцијацији $\text{CO}_2 = \text{CO} + \text{O}$), тада сагорева у CO , па ма колико било ваздуха.

Добро сам, дакле, у моме делу казао: „угљен-моноксид постаје кад угљак, услед недовољног притицаја ваздуха, сагорева неоптунно“. Да то гледиште није избачено из бољих новијих уџбеника, као што г. Леко рече, тврди сва литература, а ја ћу поменути само из Мусиратовог дела одељак о гориву, где стоји да „угљак сагорева у моноксид“:

кад нема довољно ваздуха“. То дело изилази сада, и по томе је најновије; а да је и од најбољих не ће, држим, ни г. Леко спорити.

4. Г. Леко тврди и у одговору да је моја подела угљених хидрата несавремена, јер нисам унео Фишекову поделу. Он истина није поменуо име овог аутора, али из наведених група угљених хидрата видим да је на његову поделу мислио. Да би читаоци видели у чему је ствар и да г. Леко нема право кад тврди да ми је подела несавремена, показују овде шта се данас увршћује у угљене хидрате и шта сам ја одатле унео у моје дело.

До пре кратког времена познавали смо само гликозе (хексозе) $\text{C}_6\text{H}_{12}\text{O}_6$ са њиховим анхидритима $\text{C}_{12}\text{H}_{22}\text{O}_{11}$ и $(\text{C}_6\text{H}_{10}\text{O}_5)_n$. Ти су угљени хидрати познати одавно, јер су у биљу и животињама јако распрострањени, где играју важну улогу у биолошком хемизму. Благодарети поглавито Фишеовим радovima новијег доба, проширена је та група једињења јако; не само да је број хексоза порастао, већ су им пронађене и хомологе групе. Тако данас обухватају угљени хидрати ове хомологе: биозе, триозе, тетрозе, пентозе, хексозе, хептозе, октозе и нонозе. Сва су та једињења неопцењена тековина и сва су науци подједнако драга. Али се за сада хексозе (гликозе) истичу изнад осталих хомолога, јер су најбоље проучене и од великог су биолошког значаја. То је узрок што сам ја у оно мало делаце унео само хексозе, а остале хомологе нисам ни помињао. Тако би радио сваки, па и сам Фишер. Ја дакле нисам делио угљене хидрате у опште, већ сам делио гликозе (хексозе), које су само један члан у

овом хомологом низу. Г. Леко није дакле спазно о чему је било говора, а таква се грешка не може критичару опростити, нарочито кад баца сенку на писца. Узгред буди речено: не знам зашто г. Леко није поменуо и биозе, које су почетни члан тог хомологог реда; њих није Фишер поменуо истина у свом предавању „о шећерима“, али их наводи доцније. Некоректно назива г. Леко триозе глицерозома, јер је то само један специјалан случај (алдоза), који не обухвата катозу.

5. Г. Леко ме пита где сам говорио о смеси пре дефиниције једињења. О једињењима је говорено на стр. 8, а на стр. 2, пошто је одређен појам материје, стоји ово: „Помешаћу ситно гвожђе са утуцаним сумпором; у тој смеси можемо лако луном распознати делиће гвожђа од делића сумпора, што показује да им је материја остала непромењена“. Пошто је утврђен појам материје, а показана је анализа и синтеза, тада је моја дефиниција једињења потпуно јасна.

6. За остале тачке г. Лековог одговора, које нисам овде додирнуо, вреди тачно све оно, што сам у првој исправци казао. О плашњи његовој да се деца не осакате, кад би предузела да граде огледе сама, није вредно ни говорити, јер то вреди за велики део огледа. И нож је за децу опасно оруђе, па опет зато има га свака кућа. Не треба философијати о томе да ли се топи платина у водоничком пламену или не, већ треба видети. Не само да се топи платина у оном водоничком пламену, у који се дува кисеоник или ваздух, већ се топи и у обичном пламену, који у ваздуху гори. О томе се може бар лако уверити. У овом питању нас смо двојица јунаци познате приче „стрижено кошено“; г. Леко хоће по што по то да докаже да је ливада стрижена, а ја опет не могу да му ођутим, пошто сам видео да је кошена.

7. Држим да сам читаоце уверио: да су г. Лекове замјерке неосноване а исправке неистините. Сем тога критика г. Лека казуистичка је; истражује случај по случај где се, по његовом мишљењу, може ма каква замјерка учинити, не водећи рачун о њихову значају. До каквих се ситуација спуштао г. Леко, најбоље се види из његове напомене: да на лакмус треба реагирати „растворним“ базама и киселинама. Ја на ново тврдим: да неко дело може бити врло добро и ако би имало оних мана, што је г. Леко побројао. Замјерке г. Лека без значаја су.

8. О последњој тачки г. Лековог одговора имам да приметим ово: Нисам очекивао да ми г. Леко хвали дело, као што он мисли, јер ни о једном ранијем мом делу није ни речи у јавности проговорно. Последњом напоменом моје прве исправке хтео сам га само на критичарску дужност опоменути. Савестан критичар износи и добре и рђаве стране дела, које оцењује. Г. Леко је пак прву дужност превидео, јер није ни о каквој доброј страни мога дела говорио, али је у другој дужности — у кућењу — био врло ревностан, чак анимозан. То се види и из тона његова реферата.

Београд, 14. Априла 1897. г.

С. М. Лозанић.

УМРЛИ НАСТАВНИЦИ ОСНОВНИХ ШКОЛА

у току 1896. године.

Ангелина Дујинова, рођена 24. августа 1873. год. у Врањеви у Банату, а умрла 22. фебруара у Београду. Покојница је свршила Вишу Женску Школу и положила учитељски испит у Београду 1892. године. Умрла је као учитељица I разреда мушке школе пе-

тровачке у окр. пожаревачком. За свој рад у школи оцењена је од школског надзорника у 1894. години оценом: *врло добар*, а 1895. години оценом: *одличан*.

Живка Илићева, рођена 9. јуна 1876. у Крагујевцу, а умрла ноћу између 29. фебруара и 1. марта 1896. године. Свршила је београдску В. Ж. Школу и положила учитељски испит с успехом: *врло добар*. Први пут је постављена за учитељицу I и II разреда школе у Гунцатима, окр. крагујевачког, 16. октобра 1894. године. Боловала је више од годину дана. Прве године оцењен јој је рад у школи оценом: *одличан*.

Јулијана Качавендићева — рођена 4. фебруара 1875. год. у Новом Бечеју (Аустро-Угарска) а умрла је 9. марта 1896. године у Београду. Свршила Вишу Женску Школу и положила учитељски испит 1893. г. у Београду. 21. марта 1894. године постављена је за учитељицу I и II разреда школе у Бељену, округа подунавског и ту је остала све до смрти. За време свога учитељања имала је само једну оцену и то *добру*.

Катарина Мариновићева, рођена 5. марта 1878. године у Чачку а умрла 11. марта 1896. године у Београду. Питомица наше Више Женске Школе. Постављена за учитељицу у Грђану, окр. црногорског 27. септембра 1894. године, а као учитељица ове школе и умрла је. За 1895. годину оцењен јој је рад у школи оценом: *врло добар*. Умрла је у својој 19-ој години живота.

Малиша Мићковић, рођен 22. новембра 1875. г. у Ужицу, а умро 16. марта 1896. године. Питомец београдске учитељске школе с учитељским испитом. Постављен за учитеља 10. августа 1893. године и то у Лукама, округа рудничког. Свега у учитељству провео 2 године, 7 месеци и 6 дана. Оцењен је једном *одличном* и једном *врло добром* оценом. Умро је у својој 21-ој години живота.

Цветко Петровић, рођен 12. марта 1871. године у Сићеву, округа нишког, а умро 23. марта 1896. године. Свршио нишку учитељску школу 1889/90. положивши учитељски испит с оценом *врло добар* (4,5). — Постављен је био за учитеља II раз. 3. одељења мушке школе у Врању 23. септембра 1890. године. Служио је као учитељ још у Кусатку (окр. подунавски) у Жунама (окр. тимочки); у Белој Води (окр. моравски) где је и умро. За 5½ година његове учитељске службе оцењен је био са три *одличне* и једном *врло добром* оценом (1893. године није било ревизије). — Живео је 25 година и 12 дана.

Марија Огњановићева, рођена 7. децембра 1876. године у Београду, а умрла 9. априла 1896. године. Питомица београдске В. Ж. Школе. Постављена први пут 11. окт. 1894. године за учитељицу II разреда школе у Вратарници, окр. црногорског, а као учитељица те школе је и умрла у двадесетој години свога живота. Једногодишњи школски рад оцењен јој је био оценом: *одличан*. —

Петар Марковић, рођен 1856. године у селу Марковини, округа катуњског, у Црној Гори а умро 16. априла 1896. г. Учио је у Београду, основне школе 2 разреда гимназије и један разред Богословије. Први пут постављен 8. феб. 1874. године за заступника учитеља у Петровом Селу, округа крајинског. За тим је био привремени учитељ, а 13. новембра 1889. године је преведен на плату по новоме закону о учитељским платама. Умро је као учитељ I и приправног разреда

мушке школе у Прахову, округа крајинског. По својој раду у школи спадао је у ред добрих школских радника. Живео је нешто више од 40 година.

Ламбринка Каликова, по рођењу Резнерова, рођена 16. септембра 1868. године у Крагујевцу. 1884. године свршила београдску Вишу Женску Школу и положила учитељски испит с врло добрим успехом. За учитељицу је постављена 4. априла 1886. године и то у I разред мушке школе у Лапову. За тим је учитељевала у Крагујевцу, Крушевцу, Београду, Смедереву и напослетку буде премештена у Петровац, окр. пожаревачког. Умрла је 19. априла 1896. године, у својој 28. години, а као учитељица провела је 9 година 4 месеца и 16 дана (пошто је од 17. августа 1893. па до 16. априла 1894. године била у оставци). За време учитељања имала је 1 одличну, 5 врло добрих и 1 добру оцену.

Милија Јанковић, рођен 1862. године у Ужицу. Питомец беогр. учитељске школе, коју је с *врло добрим* успехом свршио 1885. године. 1. августа 1885. постављен је за учитеља школе у Субјелу, где је провео 4 године; за тим је учитељавао у Севојну, окр. ужичког, Ужицу, Бајиној Башти, Малошишту, округа тоничког, и Чајетини, окр. ужичког, где га је и смрт снашла. Умро је 20. априла 1896. године. Умро је у својој 30-ој години живота, а учитељавао је 10 година 8 месеци и 20 дана. За то време оцењен је био од школских надзорника са 6 одличних и 3 врло добре оцене. Припадао је дакле реду наших *одличних* учитеља.

Лазар Кнежевскић, рођен 10. априла 1864. год. у Баји, у Бачкој. Питомец београдске учитељске школе, коју је 1886. године свршио с *одличним* успехом. Постављен је 1. септ. 1886. године за учитеља у Водичама, округа смедеревског, за тим је служио у Неговину, Кусатку, (смедер.), Станарима (ужич.) и Краљеву, где је и умро 27. априла 1896. год.

Живео је дакле 32 године и 17 дана, а у учитељској служби је провео 9 година 7 месеци и 27 дана. Кроз све време своје учитељске службе оцењиван је увек и само *одличним* оценама.

Матија Игњатовић, рођен 1840. године у Букори, окр. подринског. Учио је полугимназију и богословију. Први пут постављен за учитеља у Субјелу, 27. јула 1863. године, а за тим је учитељавао у Црниљеву, Каони, Бадовинцима, Петковици, Накучанима, све у садашњем подринском округу. 19. августа 1894. год. стављен је у пензију, а умро је 26. маја 1896. године. Живео је преко 56 година, а у учитељству је провео 31 годину и 22 дана. Од 1881. године на овамо оцењен му је рад у школи са једном *добром*, 7 *врло добрих* и 4 *одличне* оцене.

Гаврило Гавриловић, рођен 5. септембра 1871. године у Руднику, округа рудничког. Био је питомец беогр. учитељске школе и положио је учитељски испит 1895. године с добрим успехом.

Постављен је 1. октобра исте године за учитеља у Дервену округа тимочког. За тим је премештен по молби у Вратавницу, окр. црногорског, где је оболео, и 16. јула 1896. год. и умро, не навршивши ни једну годину рада у учитељској служби. Умро је у својој 25 год.

Станко Стевановић, рођен 10. марта 1870. године у Штубику, окр. крајинског. Учитељску школу свршио у Нишу 1893. године. Први пут постављен је за учитеља основне школе у Михаиловцу, округа кра-

јинског. Још је служио у Штубику, и у Слатини, истога округа. Умро је 1. августа 1896. године. За време учитељевања имао је једну *добр*у и две *одличне* оцене. Живео је 26 година, 4 месеца и 20 дана, а у учитељској служби провео је само 2 године и 10 месеци.

Марко Бацковић, рођен 1869 године у Пјешивцима, у Црној Гори. Школске 1883/4 г. свршио богословију у Београду. Био је неко време учитељ и у Црној Гори. Служио је као учитељ 3 године и 2 месеца. Августа 24. у 1896 години убијен је од зликоваца у Моравцима, округа рудничког, где је и учитељ био. За рад у школи имао је 1 *одличну* и 2 *врло добре оцене*.

Милвоје Животић, рођен 20. јуна 1868. године у Санду, у Банату. Школске 1889/90 год. положио учитељски испит у Београду са *врло добрим* успехом. Први пут постављен за учитеља 28. септ. 1890. године у Малошишту, окр. топличког. Још је служио у Жагубици и Живици, окр. пожаревачког. Умро је 5. септембра 1896. год. у Београду.

Живео је 28 година 2 месеца и 15 дана, а у учитељству је провео 5 година, 11 месеци и 7 дана. Спадао је у ред врло добрих учитеља.

Леошава Шишмановићка, по рођењу Станковићева, рођена је 1870. год. у Београду. Свршила београдску В. Ж. Школу и положила учитељски испит с *добрим* успехом. Први пут постављена 20. октобра 1889. године за учителицу I разреда мушке школе у Круњу. Још је служила у Сталаћу, Варварину, Корману. Дуго је боловала, а умрла је 22. септембра 1896. г. у двадесет седмој години свога живота у Београду. Служила је свега 6 година 11 месеци и 13 дана. По оценама добивеним за рад у школи, покојница је припадала реду *врло добрих* учитеља.

Драгутин Мирковић, рођен 25. августа 1868. године у Чачку. Школске 1889/90 године свршио је Учитељску Школу у Београду и положио учитељски испит са *врло добрим* успехом. Први пут постављен је за учитеља у Брестовцу, округа крајинског. Још је служио у Краварици, округа рудничког и 9. септембра 1896. год. премештен је у Тијање, окр. рудничког. 23. септембра исте године извршио је над собом самоубијство. За све време својега учитељевања (а служио је као учитељ равно 6 година) за рад у школи оцењиван је увек и само *одличним* оценама. Живео је 28 година и 28 дана.

Илија Тутуновић, свршио Нишку Учитељску Школу и положио учитељски испит с *врло добрим* успехом. За учитеља је постављен 15. фебруара 1891. године и то у Новом Хану, окр. тимочког. Још је служио у Николчеву, окр. црноречког; Михаиловцу, окр. крајинског, и у Вратни истога округа. Умро је у Београду 29. октобра 1896. г. У учитељској је служби провео 5 година, 8 месеци и 4 дана. Имао је 2 одличне и 3 врло добре оцене.

Павле М. Поповић, рођен 7. јуна 1871. године у Војсци, округа ваљевског. Био је привремени учитељ нешто више од 3 године и за то време за рад у школи добио је три *врло добре* оцене. Умро је 13. новембра 1896 године у својој 26 години.

Свима овим умрлим просветним радницима, нека је светао спомен и лака српска земља, чију су децу они учили и васпитавали.

† МИЛОШ ДИМИТРИЈЕВИЋ

ПРЕДАВАЧ ВРАЊСКЕ ГИМНАЗИЈЕ.

рођен 17. септембра 1871. умро 10. априла 1897. год.

Миша је живео само 25 година. Кратак век за човека жудна живота, али довољно времена, да се позна ваљан наставник, искрен друг, добар грађанин, нежан син, мио брат.

Као послушно дете сиромашне породице учио је веома марљиво. Основну школу свршио је 1883. год. а гимназију 1890. Обе школе свршио је у Београду. Велику Школу учио је учећи и себе и друге.

По свршетку школовања добио је предавачко место у врањској гимназији. Дошао нам је у Врање новембра месеца. Похитао је одмах у школу, али није могао држати прве часове. Његовом слабом здрављу пут од Београда до Врања, био је и дуг и заморан. Лагано се опорављао, а са опоравком и посао у школи био је интензивнији и успешнији. Одушевљавао се нашом народном историјом. Весело и задовољан је долазио међу своје другове са часа кад је што занимљиво предавао. Раздраган је био кадгод се могао похвалити заинтересованом пажњом својих ученика. То је бивало често, веома често, бивало је сваки дан, јер је Миша био оличена веселост.

Пун нежности према својој фамилији, осећао је сву тежину обавеза које је имао и према мајци и према сестри. Сиротиња је кад-кад искрен помагач васпитачу. Свом синовском предапошћу старао се, да му мајка заборави минуне дане невоље и немаштине. То није никада заборављао. Да ово постигне требало је радити још нешто поред тешког и замашног школског рада. Његово и иначе оронуло здравље *морало је и ако није могло*, да поднесе те тешке напоре. Кад је најслађе свегао да ће се мајци истински одужити, опора му је јава снове покварила; кад се мајка највише надала, нада јој се прекрхала!

Сав његов живот био је испуњен старањем о школи, о својој личној спреми и старањем о својој фамилији. Смрћу његовом школа је изгубила много, а породица све. Колико је био и виђен и мио у Врању сведочи његов спровод, а три опроштајне речи, доказују да ће га се другови дуго сећати и да ће га ученици дуго спомињати. То ће бити и највећа утеха његовој неутешној мајци, јер ће она од сада само и живети у успоменама на свога и нашега Мишу. Својом добротом је заслужио да га се дуго сећамо!

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ВИШЕ ГИМНАЗИЈЕ — GYMNASES SUPÉRIEURS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Разреди — Classes	Број ученика — Nombre des élèves																							
	у почетку школске године-au commencement de l'année scolaire						који су школу оставили qui ont abandonnée l'école					на крају школске године-à la fin de l'année scolaire			по успењу-d'après les notes obtenues									
	уписаних inscrits		понављача répétants		Свeра—Total		з б о р à cause de					Свeра — Total			одличних excellents		врло добрих très bons		Добрих-bons		слабих-faibles		рђавих-mauvais	
	ученика écoliers	ученика écolières	ученика écoliers	ученика écolières	ученика écoliers	ученика écolières	у опште en général	болести maladie	смрти décès	искључења exclusion	других узрока autres motifs	Свeра — Total	ученика-écoliers	ученика-écolières	Свeра — Total	одличних excellents	врло добрих très bons	Добрих-bons	слабих-faibles	рђавих-mauvais	напредацик књигома qui ont obtenu des prix en livres	који су остали да понове разред qui doivent répéter la classe	отпуштени као неспособни exclus comme incapables	
Прва београдска гимназија																								
I	85	—	33	—	118	—	—	—	3	18	21	97	—	97	7	37	39	14	—	17	17	—		
II	64	—	7	—	71	—	—	1	—	10	11	60	—	60	3	26	30	1	—	4	19	—		
III	48	—	17	—	65	—	—	—	1	7	8	57	—	57	5	13	38	1	—	8	14	—		
IV	41	—	9	—	50	—	—	—	1	13	14	36	—	36	3	6	18	9	—	5	13	—		
V	52	—	7	—	59	—	2	—	—	7	9	50	—	50	—	22	26	2	—	5	17	—		
VI	60	—	7	—	67	—	—	—	2	21	23	44	—	44	3	12	28	1	—	7	18	—		
VII	32	—	—	—	32	—	1	—	—	2	3	29	—	29	2	15	12	—	—	5	7	—		
VIII	23	—	—	—	23	—	—	—	—	—	—	23	—	23	8	14	1	—	—	—	1	—		
Свeра-Total	405	—	80	—	485	—	3	1	7	78	89	396	—	396	31	145	192	28	—	51	106	—		
Друга београдска гимназија																								
I	61	—	9	—	70	—	3	—	—	7	10	60	—	60	6	11	22	15	6	6	15	1		
II	62	—	16	—	78	—	3	—	5	7	15	63	—	63	7	8	25	17	6	8	17	2		
III	51	—	11	—	62	—	—	1	6	1	8	54	—	54	3	5	33	9	4	5	7	2		
IV	38	—	12	—	50	—	—	—	8	1	9	41	—	41	3	2	26	8	2	3	4	—		
V	58	—	6	—	64	—	—	—	1	7	8	56	—	56	4	6	32	12	2	5	14	—		
VI	46	—	—	—	46	—	—	—	—	6	6	40	—	40	2	7	29	2	—	2	1	—		
VII	33	—	—	—	33	—	—	—	—	2	2	31	—	31	8	4	18	1	—	9	1	—		
VIII	19	1	—	—	19	1	—	—	—	1	1	18	1	19	5	8	5	1	—	—	1	—		
Свeра-Total	368	1	54	—	422	1	6	1	20	32	59	363	1	364	38	51	190	65	20	38	60	5		
Трећа београдска гимназија																								
I	102	—	40	—	142	—	—	—	7	30	37	105	—	105	2	7	82	8	6	9	8	7		
II	85	—	14	—	99	—	1	—	2	25	28	71	—	71	1	10	44	9	7	11	10	—		
III	68	—	10	—	78	—	—	—	2	16	18	60	—	60	—	10	45	2	3	10	5	2		
IV	66	—	10	—	76	—	—	—	4	22	26	50	—	50	2	5	39	3	1	7	15	—		
V	58	—	13	—	71	—	1	1	3	15	20	51	—	51	2	5	36	6	2	7	13	—		
Свeра-Total	379	—	87	—	466	—	2	1	18	108	129	337	—	337	7	37	246	28	19	44	51	9		
Зајечарска гимназија																								
I	40	8	9	1	49	9	—	—	—	4	4	45	9	54	3	10	28	13	—	6	10	1		
II	29	6	5	—	34	6	—	—	—	2	2	33	5	38	2	13	17	6	—	—	5	—		
III	22	3	4	2	26	5	—	—	—	1	1	26	4	30	3	6	17	4	—	9	4	—		
IV	19	1	7	—	26	1	—	—	—	3	4	22	1	23	—	6	13	4	—	2	4	—		
V	19	4	4	—	23	4	—	—	—	—	—	23	4	27	1	10	16	—	—	5	1	—		
VI	18	1	2	—	20	1	—	—	—	—	1	19	1	20	—	5	14	1	—	3	2	—		
VII	11	1	1	—	12	1	—	—	—	3	3	10	—	10	2	5	2	1	—	4	2	—		
VIII	7	1	—	—	7	1	—	—	—	—	—	7	1	8	2	3	3	—	—	—	—	—		
Свeра-Total	165	25	32	3	197	28	1	1	—	13	15	185	25	210	13	58	110	29	—	29	28	1		

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ИЗОСТАНЦИ — A B S E N C E S																									
неоправдани — non excusées										оправдани — excusées															
Број ученика — Nombre des élèves																									
који су изостали часова — qui ont été absents										Total	који су изостали часова — qui ont été absents										Total				
jean une heure	2	3	4	6	8	10	12	15	20	25	преко 25 au-dessus de 25	Свeра	1	5	10	15	20	25	30	35	40	50	60	преко 25 au-dessus de 25	Свeра

Le premier gymnase de Belgrade

20	18	—	12	8	5	4	—	4	2	7	80	34	14	16	8	5	9	2	3	1	1	10	103
7	18	—	8	3	2	1	—	2	—	—	41	14	11	10	8	—	3	1	3	1	1	5	57
11	14	—	8	8	2	—	—	1	—	3	47	12	6	9	2	6	1	2	3	5	1	4	51
9	5	—	5	3	3	3	—	2	—	1	30	9	8	8	1	1	4	—	3	3	2	3	40
11	14	—	6	5	4	—	—	2	1	3	46	9	10	9	4	8	3	3	1	2	—	5	54
6	9	—	6	3	3	1	—	1	—	—	29	14	6	6	6	6	1	1	3	2	3	2	50
3	8	—	5	2	2	—	—	—	—	—	20	6	4	2	—	1	1	5	—	—	—	6	28
5	1	—	3	1	2	—	—	—	—	—	12	2	2	2	1	3	1	2	3	1	2	3	22
72	87	—	53	32	23	9	—	12	3	14	305	100	61	62	30	30	23	12	24	14	11	38	405

Le second gymnase de Belgrade

4	3	3	1	2	3	2	2	—	2	1	23	13	9	6	4	7	—	5	3	4	2	1	54
3	2	2	1	1	4	2	3	3	—	5	26	5	6	3	6	4	6	5	3	2	5	2	47
3	3	2	—	1	2	1	2	2	—	3	19	4	11	12	1	9	3	11	1	2	1	3	58
2	1	4	1	—	1	1	—	1	—	4	14	3	5	8	1	4	3	4	1	3	4	3	39
1	1	1	1	1	—	—	—	1	—	—	6	6	9	9	—	1	6	2	—	6	3	4	46
1	1	—	2	2	2	—	1	—	—	—	9	5	3	6	1	4	—	6	2	2	2	1	32
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	2	—	1	3	3	4	4	5	1	29
—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	4	5	1	—	2	1	—	—	2	—	20
14	12	12	6	7	11	6	8	7	2	13	98	42	50	51	14	30	23	37	16	23	24	15	325

Le troisième gymnase de Belgrade

9	17	13	2	7	15	10	9	7	9	20	118	36	22	14	5	9	5	2	4	3	1	1	102
6	10	8	5	4	14	4	6	9	6	18	90	23	15	10	9	6	4	3	3	3	5	10	91
10	8	4	1	3	8	3	5	3	1	11	57	24	12	9	7	1	1	4	—	2	1	2	63
4	12	1	4	4	7	7	2	6	10	16	73	15	10	7	6	9	4	2	—	2	5	—	60
4	6	8	4	4	3	3	4	4	8	12	60	9	6	5	8	7	1	2	—	3	3	20	64
33	53	34	16	22	47	27	26	29	34	77	398	107	65	45	35	32	15	13	7	13	15	33	380

Gymnase de Zaïetchar

5	4	5	5	2	6	3	5	2	6	15	58	19	11	7	6	2	1	1	2	3	2	4	58
8	3	4	2	3	3	4	4	2	3	4	40	17	10	6	3	2	2	—	—	—	—	—	40
9	4	5	1	1	5	3	2	—	—	1	31	19	9	2	—	—	—	—	—	1	—	—	31
20	—	2	1	2	1	—	—	1	—	—	27	23	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	27
10	2	4	1	1	3	3	—	2	1	—	27	17	7	2	1	—	—	—	—	—	—	—	27
7	5	1	1	1	3	1	—	—	1	1	21	14	5	—	1	1	—	—	—	—	—	—	21
11	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	13	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13
7	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	8	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8
77	18	21	13	10	21	14	12	7	11	21	225	129	45	19	11	5	3	1	2	4	2	4	225

Разреди — Classes	Број кажњених ученика — Nombre des élèves punis								По узрасту било је ученика од — Nombre des élèves âgés de												
	затвором de réclusion		забраном учења par la défense d'étude	отпустом за време d'exclusion temporaire	изглањем на свагда d'exclusion perpétuelle	губитком благодејања par la perte de la bourse d'état		Свeга — Total	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	преко, 20 an-dessus de 20	Свeга — Total
	један пут une fois	више пута plusieurs fois				почесног partielle	целог entière		Г О Д И Н А — a n s												
Прва београдска гимназија																					
I	14	6	3	—	—	—	—	23	—	20	42	23	14	11	8	—	—	—	—	—	118
II	2	1	—	—	—	—	—	3	—	—	12	28	12	9	8	2	—	—	—	—	71
III	4	1	1	—	—	—	—	6	—	—	—	8	22	21	10	1	3	—	—	—	65
IV	11	2	1	—	—	—	—	14	—	—	—	7	14	10	8	6	2	3	—	—	50
V	14	3	—	—	—	—	—	17	—	—	—	—	14	17	13	8	3	3	1	—	59
VI	6	1	2	—	—	—	—	9	—	—	—	—	—	14	13	16	9	8	7	—	67
VII	3	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	11	10	6	3	2	—	32
VIII	3	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	1	8	9	3	2	—	23
Свeга-Total	57	14	7	—	—	—	—	78	—	20	54	59	59	69	67	49	51	29	20	12	485
Друга београдска гимназија																					
I	14	9	—	—	—	—	—	23	—	55	7	5	2	1	—	—	—	—	—	—	70
II	11	7	5	—	—	—	—	23	—	—	58	12	5	2	1	—	—	—	—	—	78
III	5	10	6	—	—	—	1	22	—	—	—	48	9	4	1	—	—	—	—	—	62
IV	8	5	8	—	—	—	—	21	—	—	—	—	36	8	3	2	1	—	—	—	50
V	4	3	1	—	—	—	1	9	—	—	—	—	—	44	12	4	2	2	—	—	64
VI	2	2	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	37	5	3	1	—	—	46
VII	3	1	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	18	7	5	3	—	—	33
VIII	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	2	6	2	—	20
Свeга-Total	47	37	20	—	—	—	2	106	—	55	65	65	52	59	54	29	23	10	9	2	423
Трећа београдска гимназија																					
I	38	49	6	7	—	—	—	100	—	20	30	33	29	22	6	2	—	—	—	—	142
II	17	25	3	—	—	—	—	45	—	16	21	19	23	16	4	—	—	—	—	—	99
III	15	32	3	2	—	—	—	52	—	—	—	8	26	11	13	9	9	2	—	—	78
IV	3	7	2	—	—	—	—	12	—	—	—	—	10	12	19	16	13	3	3	—	76
V	4	7	3	—	—	—	1	15	—	—	—	—	—	11	9	22	13	13	3	—	71
Свeга-Total	77	120	17	9	—	—	1	224	—	36	51	60	88	72	51	49	35	18	6	—	466
Зајечарска гимназија																					
I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29	20	5	3	1	—	—	—	—	—	—	58
II	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	20	10	2	4	1	—	—	—	—	—	40
III	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	9	6	7	2	1	—	—	—	—	31
IV	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	13	3	—	3	—	—	27
V	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	3	3	7	—	1	—	27
VI	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	4	5	3	—	1	21
VII	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	4	1	1	2	13
VIII	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	1	1	1	2	8
Свeга Total	—	—	—	—	—	—	—	—	—	32	45	24	15	29	27	19	18	8	3	5	225

Број ученика — Nombre des élèves																Број благадејанаца Nombre des élèves recevant la bourse			Благадејанац примио су La bourse ont reçu			Од 100 сарвених ученика било је благадејанаца — Sur 100 élèves ayant fini leurs études, il y avait des boursiers d'état	
који су били од родитеља dont les parents ont été						рођених у — qui sont nés en										највећи-maximum	најмањи-minimum	средњи-moyenne	сви tous	један — un			
чиновника fonctionnaires	светленика prêtres	наставника instituteurs	трговца marchands	занатлија artisans	земљорадника agriculteurs	другог занимања d'autre profession	Србији-Serbie	Црној Гори Monténégro	Херцеговини Herzégovine	Босни-Bosnie	Ст. Србији и Македо- нији-Ancienne Serbie et Macédoine	Бугарској Bulgarie	Аустро-Угарској Autriche-Hongrie	другим државама les autres états	градовима les villes				селима-les villages	—	—		—
																динара — francs	—	—					

Le premier gymnase de Belgrade

22	5	3	29	28	20	11	95	4	4	2	3	—	9	1	91	27	—	—	—	—	—	—	—	—
18	4	5	15	18	8	3	57	2	1	2	4	—	5	—	50	21	—	—	—	—	—	—	—	—
19	3	3	20	12	3	5	52	2	1	—	1	—	—	—	54	11	2	2	2.0	96	48.00	12.00	3.6	
17	3	3	13	9	4	1	42	2	1	—	—	—	—	—	41	9	2	1	1.8	232	128.81	12.88	6.7	
15	2	4	21	10	5	2	54	—	—	—	—	—	—	—	10	2	2	2.0	314	157.00	15.70	4.2		
23	1	1	17	12	8	5	60	3	—	2	—	—	—	—	55	12	5	4	4.7	929	197.61	19.76	10.9	
12	1	2	9	4	2	2	25	3	—	—	1	—	—	—	26	6	4	3	3.4	798	234.70	23.47	11.7	
7	3	1	8	3	1	—	22	—	—	—	—	—	—	—	21	2	3	1	2.6	597	299.60	22.96	11.3	
133	22	22	132	96	51	29	407	16	7	8	9	—	35	3	387	98	18	13	16.3	2.966	174.51	19.39	4.5	

Le second gymnase de Belgrade

20	2	2	3	10	12	21	62	6	1	—	—	—	—	1	—	47	23	—	—	—	—	—	—	—
26	—	3	14	7	9	19	70	5	—	1	—	—	—	1	1	52	26	—	—	—	—	—	—	—
20	3	2	13	8	4	12	57	—	1	—	—	—	—	2	2	37	25	5	1	3.0	88	29.31	9.77	7.3
23	2	1	9	8	3	4	48	1	—	—	—	—	—	—	1	35	15	2	2	2.0	90	45.00	11.25	6.4
28	1	1	18	12	2	2	61	1	—	—	—	—	—	—	2	51	13	6	3	4.2	202	47.52	11.88	10.0
26	1	2	8	5	2	2	46	—	—	—	—	—	—	—	32	14	2	1	1.5	89	59.32	14.83	3.9	
20	—	—	8	3	1	1	30	—	—	—	—	—	—	3	28	5	6	5	5.5	367	66.72	16.68	18.3	
12	—	1	3	2	—	2	17	—	—	2	—	—	—	—	1	16	4	5	3	3.4	320	71.08	17.77	18.9
175	9	12	76	55	33	63	391	13	2	3	—	—	4	10	298	125	26	15	19.6	1.156	60.04	15.01	7.1	

Le troisième gymnase de Belgrade

35	3	5	21	40	24	14	111	4	5	4	—	—	1	15	2	104	38	—	—	—	—	—	—	—
38	1	5	11	14	23	7	81	3	2	1	—	—	1	6	5	76	23	—	—	—	—	—	—	—
23	3	1	14	15	13	9	61	6	—	4	—	—	—	1	6	53	25	2	2	2.0	240	120.00	12.00	3.6
26	6	4	14	8	16	2	58	4	1	3	—	—	1	4	5	55	21	4	1	3.0	280	120.00	20.00	6.5
20	2	3	23	10	8	5	59	2	1	1	—	—	—	6	2	66	5	2	1	1.2	230	191.60	19.16	2.8
142	15	18	83	87	84	37	370	19	9	13	—	—	3	32	20	354	112	8	4	6.2	750	146.70	16.30	2.1

Gymnase de Zaëchar

4	6	1	15	17	15	—	57	—	—	—	1	—	—	—	—	36	22	—	—	—	—	—	—	—
3	3	2	15	4	13	—	40	—	—	—	—	—	—	—	—	28	12	—	—	—	—	—	—	—
6	3	3	10	3	6	—	31	—	—	—	—	—	—	—	—	22	9	1	1	1.0	43	43.00	8.60	3.8
3	3	2	9	4	6	—	26	—	—	—	—	—	—	—	1	15	12	1	1	1.0	9	9.00	9.00	5.3
7	—	3	10	3	3	1	26	1	—	—	—	—	—	—	—	23	4	4	1	3.0	342	117.90	11.79	11.1
3	2	—	12	2	2	—	20	—	—	—	—	—	—	—	—	17	4	2	1	1.7	274	161.11	16.11	8.9
2	1	1	6	—	3	—	12	—	—	—	—	—	—	—	—	13	—	3	1	1.3	267	205.31	20.53	14.4
1	1	—	2	1	3	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	5	3	3	1	1.4	375	190.35	21.15	17.5
29	19	12	79	34	51	3	220	1	—	—	2	—	—	—	159	66	14	6	9.1	1.210	124.08	15.51	5.2	

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Разреди — Classes	Број ученика — Nombre des élèves																													
	у почетку школске године — au commencement de l'année scolaire						који су школу оставили — qui ont abandonnée l'école					на крају школске године — à la fin de l'année scolaire			по успеху — d'après les notes obtenues						направених издатака — qui ont obtenu des prix en livres		који су остали да понове разред — qui doivent répéter la classe		опуштени као неспособни — exclus comme incapables					
	уписаних — inscrits		поновца — répétants		Свега — Total		због — à cause de					Свега — Total			одличних — excellents		врло добрих — très bons		добрих — bons								слабих — faibles		рђавих — mauvais	
	ученика — écoliers	ученица — écolières	ученика — écoliers	ученица — écolières	ученика — écoliers	ученица — écolières	у опште — en général	болести — maladie	смрти — décès	искључења — exclusion	других узрока — d'autres motifs	Свега — Total	ученика — écoliers	ученица — écolières	Свега — Total															
Крагујевачка гимназија																														
I	77	—	37	—	114	—	—	—	1	19	20	94	—	94	1	12	56	25	—	—	3	31	6							
II	62	—	19	—	81	—	—	—	—	6	6	75	—	75	—	12	52	11	—	—	8	13	2							
III	43	10	15	1	58	11	—	—	1	12	13	46	10	56	1	7	47	1	—	—	5	3	1							
IV	35	8	12	6	47	14	—	—	—	9	9	39	13	52	—	19	29	4	—	—	9	6	—							
V	48	3	6	—	54	3	—	—	—	11	11	43	3	46	—	6	36	4	—	—	4	12	1							
VI	18	—	5	—	23	—	2	—	—	2	4	19	—	19	—	3	14	2	—	—	1	1	—							
VII	19	1	2	—	21	1	—	—	—	2	2	19	1	20	2	7	11	—	—	—	9	—	—							
VIII	14	—	—	—	14	—	—	—	—	—	—	14	—	14	1	9	4	—	—	—	—	—	—							
Свега-Total	316	22	96	7	412	29	411	2	—	2	61	65	349	27	376	5	75	249	47	—	39	66	10							
Крушевачка гимназија																														
I	54	8	31	5	85	13	98	1	1	1	11	14	74	10	84	7	14	33	30	—	11	22	9							
II	41	3	19	3	60	6	66	1	—	3	2	6	54	6	60	1	8	46	5	—	6	9	5							
III	29	5	10	1	39	6	45	1	—	1	1	3	36	6	42	—	7	31	4	—	3	3	—							
IV	33	5	14	1	47	6	53	1	—	1	2	4	43	6	49	1	11	32	5	—	3	5	2							
V	41	5	8	1	49	6	55	2	1	3	5	11	40	4	44	2	7	30	5	—	5	4	1							
VI	28	2	4	—	32	2	34	—	—	—	6	6	26	2	28	—	8	17	3	—	1	2	1							
VII	26	1	—	—	26	1	27	—	—	1	2	3	24	—	24	1	13	10	—	—	6	—	—							
VIII	13	—	—	—	13	—	13	—	—	—	—	—	13	—	13	2	7	4	—	—	—	—	—							
Свега-Total	265	29	86	11	351	40	391	6	2	10	29	47	310	34	344	14	75	203	52	—	35	45	18							
Нишка гимназија																														
I	48	13	21	5	69	18	87	—	—	5	4	9	62	16	78	1	21	47	9	—	15	23	—							
II	50	15	10	—	60	15	75	—	—	1	4	5	56	14	70	—	11	53	6	—	8	22	—							
III	33	13	5	2	38	15	53	—	—	3	1	4	36	13	49	1	8	36	4	—	5	11	—							
IV	39	7	3	—	42	7	49	—	—	3	—	3	39	7	46	—	10	33	3	—	2	5	—							
V	30	1	5	—	35	1	36	—	—	2	6	8	27	1	28	—	7	21	—	—	2	6	—							
VI	24	2	—	—	24	2	26	—	—	—	4	4	21	1	22	1	5	16	—	—	4	2	—							
VII	15	1	—	—	15	1	16	—	—	—	3	3	12	1	13	—	4	9	—	—	4	3	—							
VIII	7	1	—	—	7	1	8	—	—	—	—	—	7	1	8	1	6	1	—	—	—	—	—							
Свега-Total	246	53	44	7	290	60	350	—	—	14	22	36	260	54	314	4	72	216	22	—	40	72	—							
Пиротска гимназија																														
I	40	4	24	1	64	5	69	—	—	—	10	10	54	5	59	1	11	42	5	—	11	6	5							
II	37	4	9	—	46	4	50	—	1	—	2	3	43	4	47	—	14	31	2	—	13	2	1							
III	22	1	3	—	25	1	26	—	—	1	2	3	22	1	23	1	5	16	1	—	6	2	—							
IV	17	3	—	—	17	3	20	1	—	1	2	4	14	2	16	1	7	8	—	—	7	—	—							
V	16	3	1	—	17	3	20	—	—	—	—	—	17	3	20	—	5	15	—	—	5	—	—							
Свега-Total	132	15	37	1	169	16	185	1	1	2	16	20	150	15	165	3	42	112	8	—	42	10	6							

И З О С Т А Н Ц И — A B S E N C E S

неоправдани — non excusées

оправдани — excusées

Број ученика — Nombre des élèves

један une heure	који су изостали часова — qui ont été absents											Свeга — Total	који су изостали часова — qui ont été absents											Свeга — Total
	2 — 3	3 — 4	4 — 6	6 — 8	8 — 10	10 — 12	12 — 15	15 — 20	20 — 25	преко 25 au-dessus de 25	1 — 5		5 — 10	10 — 15	15 — 20	20 — 25	25 — 30	30 — 35	35 — 40	40 — 50	50 — 60	преко 60 au-dessus de 60		

Gymnase de Kragouïevatz

6	2	7	9	9	10	11	4	8	16	27	109	30	31	17	13	1	1	—	—	1	1	2	97
7	5	6	4	12	6	5	4	6	7	12	74	24	20	15	10	4	—	—	—	—	—	1	74
4	7	6	2	2	5	5	2	5	5	20	67	8	11	8	6	9	4	3	5	8	3	3	71
10	12	4	6	2	5	4	6	2	4	3	58	3	9	10	11	7	5	3	3	2	2	3	58
5	7	5	2	3	8	3	3	5	7	7	55	5	10	10	5	5	9	3	—	6	1	—	54
1	2	2	3	1	1	4	2	1	2	3	22	3	3	3	2	—	3	2	1	2	2	3	23
—	—	—	—	—	1	1	2	3	2	—	17	—	4	3	4	4	1	—	2	—	2	—	20
—	—	1	1	—	7	1	—	1	2	1	14	1	—	—	1	—	1	2	3	1	3	—	13
33	38	32	31	33	43	34	23	31	45	73	416	74	88	66	52	31	21	16	14	21	12	15	410

Gymnase de Krouchévatz

17	7	7	9	4	6	1	1	2	2	6	62	39	15	5	4	3	—	2	—	—	1	2	71
7	2	5	6	3	7	6	5	5	6	7	59	25	12	8	2	1	1	2	2	—	—	—	55
8	2	4	3	3	—	—	—	—	1	—	21	10	6	2	3	6	2	6	1	1	2	3	42
8	3	5	6	2	6	2	2	2	2	2	40	7	14	8	5	5	1	1	—	4	1	4	50
4	7	4	5	2	2	2	2	3	4	10	45	16	6	6	5	4	3	2	2	2	1	5	50
2	5	1	—	1	4	1	2	2	2	8	27	2	2	5	—	5	3	1	1	1	2	3	25
1	3	3	2	—	4	—	1	2	1	3	20	4	2	2	2	5	1	1	1	1	2	5	25
2	2	1	1	—	—	—	—	1	—	—	7	4	2	1	2	—	1	2	—	—	—	1	13
49	31	30	32	15	29	12	12	17	18	36	281	107	59	37	23	27	13	15	7	11	9	23	331

Gymnase de Niche

5	9	6	9	5	10	2	5	7	11	8	77	18	11	12	5	3	5	5	4	5	3	12	83
6	4	8	3	3	14	9	6	6	2	6	67	14	19	11	4	4	1	—	—	3	3	1	65
10	3	7	2	2	3	1	2	3	3	5	41	5	9	8	3	6	4	—	1	3	3	9	51
4	6	3	6	3	6	4	2	3	2	4	43	7	13	4	6	5	2	1	3	3	—	8	52
6	4	3	1	5	1	3	1	3	3	2	32	8	7	3	1	3	3	5	2	—	1	1	34
3	2	5	3	2	2	2	—	—	—	3	22	5	7	6	2	3	1	1	1	2	—	3	25
1	—	2	2	2	—	—	2	2	2	—	13	—	—	4	2	3	1	1	1	1	1	2	15
1	2	1	—	2	—	1	—	—	—	—	7	—	1	—	2	—	1	—	—	—	—	2	8
36	30	35	26	24	36	22	18	24	23	28	302	57	61	48	25	27	18	13	13	16	17	38	333

Gymnase de Pirote

—	4	4	2	5	2	3	2	—	5	7	34	—	3	6	4	5	5	9	1	8	9	19	69
4	12	3	3	—	2	3	3	3	1	1	35	—	1	1	2	3	1	3	—	6	7	25	49
4	2	2	2	2	1	2	—	—	1	7	23	1	2	3	3	1	2	2	5	3	2	1	25
1	7	—	—	2	2	—	2	—	—	1	15	1	2	2	2	—	3	2	2	1	—	3	18
1	2	1	3	—	4	3	3	—	1	—	18	1	3	3	2	1	5	2	2	—	1	—	20
10	27	10	10	9	11	11	10	3	8	16	125	3	11	15	13	12	13	19	10	18	19	48	181

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Разреди — Classes	Број кажњених ученика — Nombre des élèves punis							По узрасту било је ученика од — Nombre des élèves âgés de													
	затвором de réclusion		забраном учења par la défense d'étude	отпустом за време d'exclusion temporaire	изгнањем на свагда d'exclusion perpétuelle	губитком благодејања par la perte de la bourse d'état		Свега — Total	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	преко 20 au-dessus de 20	Свега — Total
	један пут une fois	више пута plusieurs fois				почесног partielle	целој entière		Г О Д И Н А — А Н С												

Крагујевачка гимназија

I	22	29	4	1	—	—	—	56	—	27	46	25	13	3	—	—	—	—	—	—	114
II	26	29	3	—	—	—	—	58	—	1	16	21	23	10	10	—	—	—	—	—	81
III	13	17	2	—	—	—	—	32	—	—	—	15	15	14	9	1	—	—	—	—	69
IV	2	8	—	—	—	—	—	10	—	—	—	1	10	13	12	17	6	2	—	—	61
V	21	7	2	—	—	—	—	30	—	—	—	—	1	8	16	10	9	7	4	2	57
VI	5	2	—	—	—	—	—	7	—	—	—	—	—	1	2	6	8	4	1	1	23
VII	6	2	—	—	—	—	—	8	—	—	—	—	—	1	7	6	3	5	—	—	22
VIII	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	5	6	1	1	—	14
Свега-Total	95	94	11	1	—	—	—	201	—	28	62	62	62	50	55	50	35	22	11	4	441

Крушевачка гимназија

I	14	10	1	—	—	—	—	25	—	44	27	14	10	3	—	—	—	—	—	—	98
II	15	12	3	—	—	—	—	30	—	7	14	17	13	10	3	1	1	—	—	—	66
III	10	2	1	—	—	—	—	13	—	—	4	12	8	8	7	3	3	—	—	—	45
IV	19	5	1	—	—	—	—	25	—	—	—	4	8	16	11	7	6	1	—	—	53
V	15	4	2	—	1	—	—	22	—	—	—	—	3	15	12	10	9	4	2	—	55
VI	12	4	—	—	—	—	—	16	—	—	—	—	—	5	6	10	5	3	3	2	34
VII	2	—	1	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	1	9	6	4	3	4	27
VIII	3	2	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	1	2	1	4	5	13
Свега-Total	90	39	9	—	1	—	—	139	—	51	45	47	42	57	40	41	32	13	12	11	391

Нишка гимназија

I	8	7	5	—	—	—	—	20	—	15	25	22	13	10	2	—	—	—	—	—	87
II	17	6	1	—	—	—	—	24	—	—	9	22	20	13	8	3	—	—	—	—	75
III	5	10	2	1	—	—	—	18	—	—	—	6	14	16	12	2	2	—	1	—	53
IV	16	9	2	1	—	—	—	28	—	—	—	—	4	11	19	9	5	1	—	—	49
V	11	8	1	—	1	—	—	21	—	—	—	—	—	1	10	7	9	7	—	2	36
VI	3	2	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	9	4	6	6	—	1	26
VII	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	5	4	1	4	—	16
VIII	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	—	4	—	8
Свега-Total	61	42	11	2	1	—	—	117	—	15	34	50	51	51	60	27	28	21	2	11	350

Пиротска гимназија

I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	29	13	15	3	3	—	—	—	—	—	69
II	6	1	—	—	—	—	—	7	—	1	11	9	15	8	7	—	—	—	—	—	50
III	6	1	—	—	1	—	—	8	—	—	—	1	6	8	9	2	—	—	—	—	26
IV	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	4	5	6	2	2	—	—	20
V	7	3	—	—	—	—	—	10	—	—	—	—	—	3	5	3	5	4	—	—	20
Свега-Total	16	6	—	—	1	—	—	26	—	7	40	23	37	26	29	11	7	6	—	—	185

Број ученика — Nombre des élèves																Број благодјеланаца Nombre des élèves recevant la bourse		Благодејања примили су		Од 100 свршених ученика било је благодјеланаца — Sur 100 élèves ayant fini leurs études, il y avait des boursiers d'état			
који су били од родитеља dont les parents ont été							рођених — qui sont nés en											сви	један — un				
чиновника fonctionnaires	свештеника prêtres	наставника instituteurs	трговца marchands	занатлија artisans	земљорадника agriculteurs	другог занимања d' autre profession	Србији-Serbie	Црној Гори Montenegro	Херцеговини Herzégovine	Босни - Bosnie	Ст. Србији и Македонији Ancienne Serbie et Macédoine	Бугарској Bulgarie	Аустро-Угарској Autriche-Hongrie	другим државама les autres états	напоима les villes	селима-les villages	највећи-maximum	најмањи-minimum	средњи-moyenne	за целу школску годину pour toute l'année scolaire	за један месец pour un mois	динара — francs	
Gymnase de Kragouievatz																							
13	5	2	31	22	24	17	110	—	—	—	3	—	1	—	74	40	—	—	—	—	—	—	
8	4	1	16	17	28	7	81	—	—	—	—	—	—	—	52	29	—	—	—	—	—	—	
12	6	3	13	13	14	8	65	—	—	—	1	—	3	—	40	29	—	—	—	—	—	—	
9	5	1	15	6	18	7	60	—	—	—	1	—	—	—	31	30	—	—	—	—	—	—	
13	3	4	11	10	12	4	56	—	—	—	—	—	1	—	37	20	3	2	2.2	440	200.00	20.00	5.2
3	1	2	3	1	4	9	22	—	—	—	1	—	—	—	18	5	—	—	—	—	—	—	—
6	2	2	4	1	4	3	22	—	—	—	—	—	—	—	15	7	2	1	1.6	480	300.00	30.00	8.0
1	—	1	5	2	2	3	14	—	—	—	—	—	—	—	13	1	2	1	1.3	300	240.00	30.00	9.3
65	26	16	98	72	106	58	330	—	—	—	6	—	5	—	280	161	7	4	5.1	1.220	228.78	25.42	1.6
Gymnase de Krouchévatz																							
10	5	1	28	22	22	10	94	—	—	—	1	—	3	—	70	28	—	—	—	—	—	—	—
6	7	4	10	16	18	5	63	—	—	—	3	—	—	—	33	33	—	—	—	—	—	—	—
8	3	2	6	9	13	4	44	—	1	—	—	—	—	—	28	17	2	1	1.8	126.50	71.19	7.91	4.7
8	2	2	9	12	19	1	50	—	—	—	3	—	—	—	26	27	4	3	3.3	297.00	89.10	9.90	7.5
14	7	—	18	2	13	1	54	1	—	—	—	—	—	—	35	20	3	2	2.9	304.00	105.21	11.69	7.4
6	3	1	14	2	6	2	32	—	—	1	1	—	—	—	24	10	2	1	1.1	144.50	130.05	14.45	4.4
3	2	4	7	5	5	1	24	—	1	—	1	—	1	—	18	9	6	5	5.2	803.50	153.90	17.10	21.6
1	2	1	4	2	3	—	11	—	—	2	—	—	—	—	8	5	3	2	2.7	465.50	147.51	19.39	20.8
56	31	15	96	70	99	24	372	1	2	3	9	—	4	—	242	149	20	14	17.0	2.141.00	125.91	13.99	5.8
Gymnase de Niche																							
20	6	3	14	24	1	19	84	—	—	—	1	—	2	—	73	14	—	—	—	—	—	—	—
22	5	2	16	15	7	8	69	4	—	—	—	—	1	1	61	14	—	—	—	—	—	—	—
10	3	3	17	9	2	9	51	1	—	—	—	—	1	—	44	9	5	2	2.8	336	120.00	12.00	6.2
12	1	1	9	14	6	6	42	2	—	1	2	—	2	—	37	12	2	1	1.6	240	150.00	15.00	3.7
6	5	—	8	6	7	4	31	2	—	—	1	—	2	—	26	10	4	1	2.5	200	80.00	20.00	8.9
9	—	2	8	3	2	2	23	—	—	1	—	1	1	—	22	4	—	—	—	—	—	—	—
4	—	1	9	1	1	—	16	—	—	—	—	—	—	—	13	3	—	—	—	—	—	—	—
2	1	2	1	1	1	—	7	—	—	—	—	—	1	—	3	5	1	1	1.0	180	180.00	30.00	12.5
85	21	14	82	73	27	48	323	9	—	2	4	1	10	1	279	71	12	5	7.9	956	127.74	13.93	2.7
Gymnase de Pirote																							
4	8	2	16	14	16	9	66	2	—	—	—	1	—	—	38	31	4	3	3.5	224	64.00	8.00	6.6
7	5	1	12	7	10	8	49	—	—	—	—	1	—	—	34	16	8	3	6.0	600	100.00	10.00	13.3
3	3	—	8	5	6	1	24	—	—	—	—	1	1	—	16	10	3	1	1.8	270	150.00	15.00	8.2
3	3	1	5	6	1	1	19	—	—	—	—	—	—	—	14	6	3	3	3.0	600	200.00	20.00	18.8
1	1	1	4	9	3	1	18	—	—	—	1	—	1	—	16	4	4	3	3.6	720	200.00	20.00	18.0
18	20	5	45	41	36	20	176	2	—	—	3	3	1	—	118	67	22	13	17.9	2.414	140.30	14.03	11.4

Разред и — Classes	Б р о ј у ч е н и к а — N o m b r e d e s é l è v e s																						
	у почетку школске године au commencement de l'année scolaire							који су школу оставили qui ont abandonné l'école					на крају школске године à la fin de l'année scolaire			по успешу-d'après les notes obtenues							
	уписаних inscrits		понављача répétants		Свега — Total			з б о г à cause de					Свега — Total										
	ученика écoliers	ученика écolières	ученика écoliers	ученика écolières	ученика écoliers	ученика écolières	у опште en général	болести maladie	смрти décès	искључења exclusion	других узрока autres motifs	Свега — Total	ученика-эcoliers	ученика-эcolières	Свега — Total	одличних excellents	врло добрих très bons	добрих-bons	слабих-faibles	рђавих-mauvais	награђених књигом qui ont obtenu des prix en livres	који су остали на понове разред qui doivent réitérer la classe	отпуштени као неспособни exclus comme incapables
П о ж а р е в а ч к а г и м н а з и ј а																							
I	49	17	22	3	71	20	91	2	—	3	17	22	52	17	69	—	19	35	11	4	7	15	1
II	43	15	9	5	52	20	72	—	—	4	4	8	46	18	64	2	20	33	9	—	12	13	—
III	21	8	14	6	35	14	49	—	—	3	15	18	24	7	31	2	7	16	6	—	7	3	—
IV	35	13	11	1	46	14	60	—	1	—	8	9	38	13	51	3	6	38	4	—	6	5	—
V	35	2	9	1	44	3	47	2	—	—	16	18	26	3	29	1	7	15	6	—	3	1	—
VI	27	4	3	—	30	4	34	—	—	—	6	6	24	4	28	2	13	11	2	—	8	—	—
VII	10	3	5	2	15	5	20	1	—	—	4	5	12	3	15	2	5	6	2	—	5	—	—
VIII	21	1	—	—	21	1	22	—	—	—	—	—	21	1	22	2	12	8	—	—	—	—	—
Свега-Total	241	63	73	18	314	81	395	5	1	10	70	86	243	66	309	14	89	162	40	4	48	37	1
Ш а б а ч к а г и м н а з и ј а																							
I	84	23	13	—	97	23	120	—	—	9	8	17	80	23	103	2	85	57	9	—	—	19	—
II	47	23	14	3	61	31	92	—	—	—	14	14	49	29	78	4	20	40	13	1	15	15	—
III	37	19	12	—	49	19	68	—	—	2	8	10	41	17	58	—	15	41	2	—	5	7	—
IV	33	22	6	2	39	24	63	—	2	1	1	4	37	22	59	2	9	37	11	—	3	15	—
V	30	8	9	—	39	8	47	—	—	4	4	8	31	8	39	3	10	23	3	—	7	11	—
VI	18	4	1	—	19	4	23	—	—	1	5	6	14	3	17	—	8	9	—	—	4	—	—
VII	8	7	2	—	10	7	17	—	—	—	1	1	9	7	16	1	10	5	—	—	3	—	—
VIII	8	3	—	—	8	3	11	—	—	—	1	1	7	3	10	2	4	4	—	—	—	—	—
Свега-Total	265	114	57	5	322	119	441	—	2	17	42	61	268	112	380	14	111	216	38	1	37	67	—
С в е в и ш е г и м н а з и ј е																							
I	640	73	239	15	879	88	967	6	1	29	128	164	723	80	803	30	177	441	139	16	85	166	30
II	520	71	122	11	642	82	724	5	2	15	76	98	550	76	626	20	142	371	79	14	86	125	10
III	374	59	101	12	475	71	546	1	1	20	64	86	402	58	460	16	83	320	34	7	63	59	5
IV	356	59	84	10	440	69	509	3	3	19	61	86	359	64	423	15	81	273	51	3	47	72	2
V	387	26	68	2	455	28	483	7	2	13	71	93	364	26	390	13	85	250	38	4	48	79	2
VI	239	13	22	—	261	13	274	2	1	3	50	56	207	11	218	8	61	138	11	—	30	26	1
VII	154	14	10	2	164	16	180	2	—	1	19	22	146	12	158	18	63	73	4	—	45	13	—
VIII	112	7	—	—	112	7	119	—	—	—	2	2	110	7	117	23	63	30	1	—	—	2	—
Свега-Total	2.782	322	646	52	3.428	374	3.802	26	10	100	471	607	2.861	334	3.195	143	755	1.896	357	44	404	542	50

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

И З О С Т А Н Ц И — A B S E N C E S																																																																																																																																																																																																																																	
неоправдани — non excusées											оправдани — excusées																																																																																																																																																																																																																						
Број ученика — Nombre des élèves																																																																																																																																																																																																																																	
који су изостали часова — qui ont été absents											који су изостали часова — qui ont été absents																																																																																																																																																																																																																						
један une heure	2	3	4	6	8	10	12	15	20	25	преко 25 au-dessus de 25	Свера — Total	1	5	10	15	20	25	30	35	40	50	60	преко 60 au-dessus de 60	Свера — Total																																																																																																																																																																																																								
Gymnase de Pojarévatz																																																																																																																																																																																																																																	
11	5	6	4	2	6	2	1	4	3	10	54	19	9	20	5	7	4	6	—	1	3	2	76	15	11	7	7	9	3	5	—	2	2	1	3	1	1	63	8	4	5	4	4	4	3	5	1	1	5	44	14	10	6	3	2	1	—	—	2	3	2	43	8	11	10	8	2	7	1	2	2	—	2	53	8	9	17	8	2	4	5	—	3	—	3	59	4	3	3	1	4	6	6	3	4	4	4	40	7	8	7	7	9	4	1	1	1	—	—	—	45	2	3	6	4	—	1	2	2	1	—	2	23	5	7	8	—	3	—	2	—	—	1	3	2	31	5	2	2	1	—	2	—	—	—	—	—	12	2	1	3	—	1	1	—	—	—	2	5	3	21	5	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	6	2	2	1	3	2	3	2	2	—	2	1	3	3	18	58	39	39	30	21	29	19	13	14	9	22	293	72	61	74	34	32	18	18	1	14	16	16	356														
Gymnase de Chabat z																																																																																																																																																																																																																																	
15	10	4	12	8	9	5	6	3	4	33	109	41	22	9	4	7	2	2	2	5	5	10	109	8	8	7	12	3	5	2	2	2	5	21	75	35	10	4	5	6	4	2	3	2	2	2	75	3	6	6	6	1	8	12	4	4	3	9	62	21	21	8	3	3	2	2	—	1	—	1	—	1	62	7	7	4	4	1	4	1	2	2	7	13	52	22	6	4	7	5	1	1	—	5	1	—	—	52	—	3	—	2	1	3	7	2	2	6	14	40	5	11	4	6	5	3	2	—	—	1	2	—	—	40	4	2	1	1	2	2	—	2	1	—	3	18	8	4	3	—	1	1	—	—	—	1	—	—	18	1	3	4	—	1	1	2	1	—	—	1	14	8	4	2	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	15	1	1	2	—	1	1	—	—	—	—	—	6	4	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	39	40	28	37	18	33	29	19	14	25	94	376	144	80	34	25	27	13	9	5	16	10	14	377
Tous les gymnases supérieurs																																																																																																																																																																																																																																	
92	79	55	65	52	72	43	35	37	60	134	724	249	147	112	58	49	32	34	19	31	28	63	822	71	75	50	51	41	60	41	33	40	31	75	568	172	120	78	58	37	24	16	14	21	29	47	616	70	53	41	33	27	38	30	22	19	15	64	412	118	97	67	31	43	20	33	16	28	16	28	497	73	64	33	41	20	41	23	18	21	25	46	405	98	79	69	47	40	24	20	12	25	14	27	455	46	49	29	26	26	34	30	18	26	35	50	369	33	77	58	39	39	38	23	8	21	12	36	434	26	29	16	20	12	18	11	8	6	5	20	171	56	31	37	12	23	7	14	9	10	12	14	225	22	19	12	11	9	10	3	7	7	5	4	109	35	18	19	8	15	8	5	13	8	17	17	163	21	7	5	7	4	10	2	—	2	2	1	61	24	12	11	9	7	7	8	8	6	7	12	111	421	375	241	254	191	283	183	141	158	178	394	2.819	835	581	451	262	253	160	153	99	150	135	244	3.323										

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Разред — Classes	Број кажњених ученика — Nombre des élèves punis							По узрасту било је ученика од — Nombre des élèves âgés de													
	затвором de réclusion		забрањом учења par la défense d'étude	отпустом за време d'exclusion temporaire	изгнаном на свагда d'exclusion perpétuelle	губитком благадејања par la perte de la bourse d'état		Свeра — Total	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	преко 20 au-dessus de 20	Свeра — Total
	један пут une fois	више пута plusieurs fois				пoчeсног partielle	цeлoг entière		г о д и н а — а н с												

Пожаревачка гимназија

I	—	—	—	—	—	—	—	—	50	31	7	3	—	—	—	—	—	—	—	—	91
II	—	—	—	—	—	—	—	—	12	23	16	16	3	2	—	—	—	—	—	—	72
III	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	18	5	12	5	4	—	—	—	—	—	49
IV	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	17	10	16	7	—	—	—	—	—	60
V	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	12	12	11	3	5	1	—	—	47
VI	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	13	8	4	3	2	—	—	34
VII	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	4	4	5	3	1	—	20
VIII	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	9	7	2	—	—	22
Свeра-Total	—	—	—	—	—	—	—	—	62	59	51	44	41	51	38	20	20	8	1	—	395

Шабачка гимназија

I	27	24	8	—	—	—	—	59	92	16	9	3	—	—	—	—	—	—	—	—	120
II	14	13	—	—	—	—	—	27	16	33	25	12	6	—	—	—	—	—	—	—	92
III	28	12	2	—	—	—	3	45	—	11	25	19	8	5	—	—	—	—	—	—	68
IV	9	9	1	—	—	—	—	19	—	—	9	20	21	9	2	1	1	—	—	—	63
V	12	6	2	—	—	—	—	20	—	—	—	1	20	12	9	3	—	2	—	—	47
VI	16	5	—	—	—	—	—	21	—	—	—	—	2	12	7	2	—	—	—	—	23
VII	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	6	7	—	—	2	2	—	17
VIII	2	1	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	1	6	2	2	—	—	11
Свeра-Total	108	70	13	—	—	—	4	195	108	60	68	55	57	44	26	12	3	6	2	—	441

Све више гимназије

I	140	134	27	8	—	—	—	309	358	273	156	105	54	19	2	—	—	—	—	—	967
II	108	94	15	—	—	—	—	217	55	217	179	141	81	44	6	1	—	—	—	—	724
III	86	85	17	3	1	—	—	196	—	25	150	130	110	78	31	19	2	1	—	—	546
IV	68	46	15	1	—	—	—	130	—	—	24	117	113	117	77	40	15	6	—	—	509
V	88	41	11	—	2	1	—	143	—	—	—	8	141	108	92	68	45	16	5	—	483
VI	44	16	2	—	—	—	—	62	—	—	—	—	12	101	57	49	29	14	12	—	274
VII	15	3	1	—	—	—	1	20	—	—	—	—	—	11	63	42	28	21	15	—	180
VIII	8	3	—	—	—	—	—	11	—	—	—	—	—	—	11	42	31	19	16	—	119
Свeра-Total	557	422	88	12	3	2	4	1.088	413	515	509	501	511	478	339	261	150	77	48	3.802	

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Број ученика — Nombre des élèves															Број благадејанаца			Благадејања примили су						
који су били од родитеља dont les parents ont été										рођених у — qui sont nés en					Nombre des élèves recevant la bourse			La bourse ont reçu						
чиновника fonctionnaires	светеника pretres	наставника instituteurs	тргована marchands	занатлија artisans	земљорадник agriculteurs	другог занимања d'autre profession	Србији-Serbie	Црној Гори Monténégro	Херцеговини Herzégovine	Босни-Bosnie	Ст. Србији и Македонији- Anetienne Serbie et Macédoine	Бугарској-Bulgarie	Аустро-Угарској Austrie-Hongrie	Другим државама les autres états	градовима les villes	селима-les villages	највећи-maximum	најмањи-minimum	средњи-moyenne	сви tous	један — un	за целу школску годину pour toute l'année scolaire	за један месец pour un mois	Од 100 српских ученика било је благадејанаца — Sur 100 élèves ayant fini leurs études, il y avait des boursiers d'état.

Gymnase de Pojarevatz

15	2	5	36	19	9	5	84	--	--	--	2	--	4	1	73	18	--	--	--	--	--	--	--
14	5	2	17	12	18	4	71	--	--	--	--	--	1	--	45	27	--	--	--	--	--	--	--
10	2	1	18	9	7	2	47	--	--	--	1	--	1	--	33	16	1	1	1.0	42	42.00	8.40	4.0
13	7	5	16	8	9	2	59	--	--	--	--	--	1	--	40	20	1	1	1.0	82	82.00	10.25	2.1
4	3	2	17	8	11	2	46	--	--	--	--	--	1	--	30	17	2	1	1.3	132	99.00	16.50	5.7
8	1	1	11	5	4	4	30	--	1	--	2	--	1	--	28	6	2	1	1.6	297	185.61	18.56	6.2
4	1	4	8	3	--	--	19	--	--	--	--	--	1	--	16	4	1	1	1.0	215	215.00	21.50	7.7
2	1	2	5	8	--	--	22	--	--	--	--	--	--	--	15	7	4	2	2.6	621	238.81	23.88	11.8
70	22	22	128	72	62	19	378	--	--	1	5	--	10	1	280	115	11	7	8.3	1389	152.24	19.03	3.2

Gymnase de Chabat

12	5	5	39	41	15	3	113	--	--	--	4	--	3	--	90	30	--	--	--	--	--	--	--
10	1	3	27	25	15	11	82	--	--	--	8	--	2	--	75	17	--	--	--	--	--	--	--
7	10	4	20	21	5	1	60	--	--	1	4	--	3	--	45	23	4	1	1.8	216	120.00	12.00	3.2
2	--	9	24	22	6	--	57	--	--	1	4	--	1	--	42	21	3	2	2.5	300	120.00	15.00	5.2
8	1	2	17	9	8	2	43	1	--	2	--	--	1	--	35	12	1	1	1.0	160	160.00	20.00	2.8
8	--	--	7	6	2	--	20	--	--	2	--	--	1	--	21	2	1	1	1.0	250	250.00	25.00	5.9
3	2	1	3	5	3	--	16	--	--	--	--	--	1	--	14	3	3	2	2.4	720	300.00	30.00	15.0
2	--	--	6	2	--	1	10	--	--	--	1	--	--	--	10	1	3	2	2.6	780	300.00	30.00	26.0
52	19	24	143	131	54	18	401	1	6	21	12	12	12	1	332	109	15	9	11.3	2426	228.80	22.88	3.3

Tous les gymnases supérieurs

155	47	29	232	237	158	109	876	16	10	6	15	2	38	4	696	271	4	3	3.5	224.00	80.00	8.00	0.5
152	35	28	153	135	149	72	663	14	3	4	15	2	16	7	506	218	8	3	6.0	600.00	100.00	10.00	1.1
118	39	22	139	104	73	51	492	9	3	5	8	1	19	9	372	174	25	12	17.2	1.457.50	80.36	11.48	4.1
116	32	29	123	97	88	24	461	9	2	6	11	1	13	6	336	173	22	15	19.2	2.130.00	107.30	14.69	5.2
116	25	20	147	79	72	24	448	8	1	4	2	--	15	5	368	115	31	17	23.9	3.044.00	129.52	16.19	6.9
86	9	9	80	36	30	24	253	3	--	7	5	1	5	--	217	57	14	9	11.6	1.983.50	168.59	18.71	5.6
54	9	15	54	22	19	7	164	3	1	--	2	--	7	3	143	37	25	18	20.4	3.650.50	197.01	21.99	13.2
28	8	8	34	21	14	6	110	--	2	2	1	1	2	1	91	28	24	13	17.6	3.638.50	228.96	25.44	15.1
826	204	160	961	731	603	317	3.467	62	22	34	59	8	115	35	2.729	1.073	153	90	119.4	16.728.00	140.30	17.32	4.2

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

НИЖЕ ГИМНАЗИЈЕ — GYMNASES INFÉRIEURS

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Разред — Classes	Број ученика — Nombre des élèves																																	
	у почетку школске године au commencement de l'année scolaire								који су школу оставили qui ont abandonné l'école				на крају школске године — à la fin de l'année scolaire			по усеху-d'après les notes obtenues					награђених њихова qui ont obtenu des prix en livres													
	уписаних inscrits		понављача répétants		Свега — Total				због à cause de				Свега — Total			ученика-џолијери écoliers		ученица-џолијери écolières		Свега — Total			одличних excellents		вреднобних très bons		добрих-боних bons		слабих-фајблих faibles		рђавих-маувалих mauvais		награђених њихова qui ont obtenu des prix en livres	
	ученика écoliers	ученица écolières	ученика écoliers	ученица écolières	ученика écoliers	ученица écolières	у опште en général	болести maladie	смрти décès	искључења exclusion	других узрока autres motifs	Свега — Total	ученика-џолијери écoliers	ученица-џолијери écolières	Свега — Total	одличних excellents	вреднобних très bons	добрих-боних bons	слабих-фајблих faibles	рђавих-маувалих mauvais	награђених њихова qui ont obtenu des prix en livres	који су оставили да понове разред qui doivent répéter la classe	отпуштени као неспособни exclus comme incapables											
Алексиначка нижа гимназија																																		
I	41	8	8	1	49	9	58	—	—	2	2	4	45	9	54	—	16	32	6	—	13	6	2											
II	18	5	14	—	32	5	37	—	—	2	2	4	28	5	33	—	6	23	4	—	3	4	2											
III	12	4	1	2	13	6	19	—	—	—	1	1	12	6	18	2	7	9	—	—	5	—	—											
IV	20	4	—	—	20	4	24	—	—	—	3	3	17	4	21	—	8	13	—	—	7	—	—											
Свега-Total	91	21	23	3	114	24	138	—	—	4	8	12	102	24	126	2	37	77	10	—	28	10	4											
Ваљевска нижа гимназија																																		
I	53	6	24	2	77	8	85	—	—	2	10	12	66	7	73	5	13	30	25	—	4	23	6											
II	68	8	5	3	73	11	84	1	1	—	6	8	66	10	76	3	12	41	20	—	2	27	2											
III	32	5	3	—	35	5	40	—	—	—	4	4	31	5	36	2	9	19	5	1	2	7	—											
IV	19	3	4	1	23	4	27	—	—	1	2	3	20	4	24	1	4	14	5	—	1	7	—											
Свега-Total	172	22	36	6	208	28	236	1	1	3	22	27	183	26	209	11	38	104	55	1	9	64	8											
Велико-градиштанска нижа гимназија																																		
I	23	5	4	—	27	5	32	—	—	—	4	4	25	3	28	2	6	15	5	—	7	2	—											
II	15	7	3	—	18	7	25	—	—	1	4	5	16	4	20	—	7	7	6	—	4	3	—											
III	16	6	—	—	16	6	22	—	—	1	3	4	13	5	18	1	4	10	3	—	4	2	—											
IV	8	4	—	—	8	4	12	—	—	—	—	—	8	4	12	—	4	7	1	—	3	1	—											
Свега-Total	62	22	7	—	69	22	91	—	—	2	11	13	62	16	78	3	21	39	15	—	18	8	—											
Врањска нижа гимназија																																		
I	34	12	9	1	43	13	56	—	—	—	6	6	33	12	50	2	15	30	3	—	8	3	—											
II	30	5	6	—	36	5	41	—	—	—	2	2	34	5	39	2	9	23	5	—	5	5	—											
III	20	4	—	—	20	4	24	—	—	—	2	2	19	3	22	1	10	11	—	—	9	—	—											
IV	24	2	—	—	24	2	26	—	1	—	3	4	20	2	22	—	13	9	—	—	13	—	—											
Свега-Total	108	23	15	1	123	24	147	—	1	—	13	14	111	22	133	5	47	73	8	—	35	8	—											
Горњо-милановачка нижа гимназија																																		
I	20	3	6	—	26	3	29	—	—	3	5	8	19	2	21	2	7	7	4	1	—	4	—											
II	21	2	1	—	22	2	24	—	—	1	2	3	19	2	21	2	3	11	5	—	—	3	—											
III	14	1	4	—	18	1	19	—	—	1	2	3	15	1	16	1	5	8	2	—	—	2	—											
IV	19	5	1	—	20	5	25	—	—	—	4	4	18	3	21	1	6	12	2	—	—	—	—											
Свега-Total	74	11	12	—	86	11	97	—	—	5	13	18	71	8	79	6	21	38	13	1	—	9	—											

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ИЗОСТАНИЦИ — A B S E N C E S

неоправдани — non excusées

оправдани — excusées

Број ученика — Nombre des élèves

који су изостали часова — qui ont été absents

који су изостали часова — qui ont été absents

један
une heure

2	3	4	6	8	10	12	15	20	25	преко 25 au-dessus de 25
---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	--------------------------------

Свeра — Total

1	5	10	15	20	25	30	35	40	50	60	преко 60 au-dessus de 60
---	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	--------------------------------

Свeра — Total

Gymnase inférieur d' Alexinatz

9	6	3	5	2	2	1	2	1	—	3	35	14	8	4	4	5	1	2	3	1	2	4	48
3	6	—	6	1	1	—	—	—	2	—	18	11	3	7	1	2	1	—	—	—	—	3	31
4	4	2	1	1	—	—	—	—	—	—	12	3	2	6	2	—	—	—	1	—	—	—	16
3	2	—	—	1	—	—	2	—	—	—	8	6	3	3	5	—	—	—	—	1	1	—	20
19	18	5	12	5	3	1	4	1	2	3	73	34	16	20	12	9	2	3	4	2	6	7	115

Gymnase inférieur de Valyévo

10	7	9	7	2	8	8	3	7	2	4	67	33	18	10	2	1	1	—	—	—	—	1	67
7	14	5	8	6	8	6	7	5	1	7	74	34	20	12	1	3	3	—	—	—	—	1	74
4	2	5	2	5	3	3	2	2	1	6	37	13	13	4	1	2	1	—	—	—	—	1	37
2	2	4	1	3	8	2	1	1	—	2	26	9	13	2	—	1	—	—	—	—	—	1	26
23	25	23	18	16	29	19	13	15	4	19	204	89	64	28	4	7	6	2	—	—	—	4	204

Gymnase inférieur de Véliko Gradichté

2	3	1	2	—	5	5	2	3	1	4	28	18	4	—	—	—	—	—	—	—	—	1	23
2	1	—	3	3	1	3	1	—	2	9	24	7	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	12
1	1	1	4	1	3	1	1	1	2	2	18	6	4	—	—	—	—	—	—	—	—	1	11
2	1	—	1	—	—	—	2	—	—	3	9	7	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	10
7	6	2	10	4	9	9	5	4	5	18	79	38	14	1	1	—	—	—	—	—	—	2	56

Gymnase inférieur de Vragné

5	3	2	4	5	4	2	4	6	3	5	48	9	16	5	5	5	2	2	1	1	—	3	49
6	2	6	2	4	4	2	3	2	—	5	36	3	11	5	3	3	3	1	—	—	—	5	38
—	2	—	—	2	—	5	2	2	3	3	19	2	7	6	3	3	1	—	—	—	—	—	21
3	5	1	2	3	1	—	1	2	—	1	19	4	4	1	3	2	2	—	1	3	—	1	22
14	12	9	8	14	9	9	10	12	11	14	122	18	38	17	14	13	8	3	5	5	—	9	130

Gymnase inférieur de Gorgni Milanovatz

7	—	—	1	1	2	2	—	1	—	3	17	7	6	2	1	—	1	—	—	—	—	—	2	20
4	3	4	—	—	6	—	—	1	—	—	18	11	2	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	17
2	6	—	2	—	—	4	—	—	1	—	18	8	2	3	—	—	—	—	—	2	—	—	—	15
1	5	6	2	—	3	2	—	—	2	1	22	15	3	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	20
14	14	10	5	1	11	8	—	3	2	5	73	41	13	5	6	—	1	1	3	—	—	2	72	

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Разреди — Classes	Број кажњених ученика — Nombre des élèves punis								По узрасту било је ученика од — Nombre des élèves âgés de												
	затвором de réclusion		забрањом учења par la défense d'étude	отсуством за време d'exclusion temporaire	изгнањем на свагда d'exclusion perpétuelle	губитком благодејања par la perte de la bourse d'état		Свeра — Total	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	преко 20 au-dessus de 20	Свeра — Total
	један пут une fois	више пута plusieurs fois				почасног partielle	целог entière		Г О Д И Н А — A N S												

Алексиначка нижа гимназија

I	14	15	4	—	—	—	—	33	—	32	13	10	1	2	—	—	—	—	—	—	58
II	2	1	2	—	—	—	—	5	—	5	9	12	8	2	1	—	—	—	—	—	37
III	5	1	—	—	—	—	—	6	—	—	2	9	3	2	3	—	—	—	—	—	19
IV	5	2	—	—	—	—	—	7	—	—	—	2	8	5	1	8	—	—	—	—	24
Свeра-Total	26	19	6	—	—	—	—	51	—	37	24	33	20	11	5	8	—	—	—	—	138

Ваљевска нижа гимназија

I	19	27	—	2	1	—	—	49	—	37	22	13	11	2	—	—	—	—	—	—	85
II	24	29	—	—	—	—	—	53	—	10	15	23	19	12	5	—	—	—	—	—	84
III	13	10	—	—	—	—	—	23	—	—	3	5	9	10	2	1	1	—	—	—	40
IV	3	17	—	—	1	—	2	23	—	—	—	2	7	7	3	1	—	—	—	—	27
Свeра-Total	59	83	—	2	2	—	2	148	—	47	40	43	46	30	22	5	2	1	—	—	236

Велико-градиштанска нижа гимназија

I	3	14	—	—	—	—	—	17	—	6	15	9	1	1	—	—	—	—	—	—	32
II	3	13	1	—	—	—	—	17	—	—	6	15	1	3	—	—	—	—	—	—	25
III	5	8	1	—	—	—	—	14	—	—	—	6	9	2	3	2	—	—	—	—	22
IV	3	4	—	—	—	—	—	7	—	—	—	—	—	5	3	3	—	1	—	—	12
Свeра-Total	14	39	2	—	—	—	—	55	—	6	21	30	11	11	6	5	—	1	—	—	91

Врањска нижа гимназија

I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	18	10	8	3	—	—	—	—	—	—	56
II	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	8	8	10	3	1	—	—	—	—	41
III	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	4	2	5	6	2	—	—	—	24
IV	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	2	6	9	5	1	—	—	26
Свeра-Total	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	29	23	23	17	14	16	7	1	—	—	147

Горњо-милановачка нижа гимназија

I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	2	6	7	4	—	—	—	—	—	—	29
II	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	9	10	2	—	1	—	—	—	—	24
III	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	4	3	6	2	1	—	—	—	19
IV	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	9	1	6	3	—	1	25
Свeра-Total	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	11	17	23	12	15	4	7	3	1	1	97

Број ученика — Nombre des élèves														Број благадејанаца Nombre des élèves recevant la bourse			Благадејања примили су La bourse ont reçu						
који су били од родитеља dont les parents ont été							рођених у — qui sont nés en							највећи- maximum	најмањи- minimum	средњи- moyenne	сви tous	један — un	за целу школ- ску годину pour toute l'année sco- laire	за један месец pour un mois	динара — francs		
чиновника fonctionnaires	свештеника prêtres	наставника instituteurs	трговца marchands	занатлија artisans	земљорадника agriculteurs	другог занимања d' autre profession	Србија-Serbie	Црној Гори Monténégro	Херцеговини Herzégovine	Босни-Bosnie	Ср. Србији и Македо- нији-Ancienne Serbie et Macédoine	Бугарској Bulgarie	Аустро-Угарској Autriche-Hongrie									другим државама les autres états	градовима les villes
Gymnase inférieur d' Alexinatz																							
8	8	1	8	18	15	—	56	—	1	—	—	—	—	1	35	23	—	—	—	—	—		
4	—	1	14	11	7	—	33	—	—	—	—	—	—	4	35	2	—	—	—	—	—		
2	3	—	6	4	4	—	19	—	—	—	—	—	—	—	12	7	—	—	—	—	—		
4	5	—	5	1	9	—	24	—	—	—	—	—	—	—	16	8	1	1	1.0	130	130.00	13.00	4.8
18	16	2	33	34	35	—	132	—	1	—	—	—	—	5	98	40	1	1	1.0	130	130.00	13.00	0.9
Gymnase inférieur de Valyévo																							
5	4	3	23	18	23	9	79	1	2	1	2	—	—	—	52	33	—	—	—	—	—		
12	3	—	25	18	21	5	74	—	—	1	7	1	—	—	48	36	—	—	—	—	—		
4	5	—	15	2	12	2	32	—	—	—	7	—	—	1	14	26	1	1	1.0	111.40	111.40	11.14	3.3
2	1	—	7	2	11	4	23	2	1	—	—	—	—	1	13	14	3	1	1.4	180.00	128.51	12.85	7.4
23	13	3	70	40	67	20	208	3	3	2	16	1	2	—	127	109	4	2	2.4	291.40	121.40	12.14	1.6
Gymnase inférieur de Véliko Gradichté																							
5	1	—	11	7	7	1	32	—	—	—	—	—	—	—	24	8	—	—	—	—	—		
4	—	2	13	4	2	—	25	—	—	—	—	—	—	—	19	6	—	—	—	—	—		
—	1	1	12	4	4	—	20	—	—	—	—	—	—	2	17	5	—	—	—	—	—		
2	1	—	3	2	2	2	12	—	—	—	—	—	—	—	9	3	1	1	1.0	60.00	60.00	15.00	9.1
11	3	3	39	17	15	3	89	—	—	—	—	—	2	—	69	22	1	1	1.0	60.00	60.00	15.00	1.6
Gymnase inférieur de Vragne																							
11	2	—	19	15	4	5	50	—	—	—	6	—	—	—	47	9	—	—	—	—	—		
2	10	1	16	7	—	5	37	—	—	—	4	—	—	—	35	6	—	—	—	—	—		
2	5	—	6	3	4	4	22	—	—	—	2	—	—	—	16	8	4	2	2.8	330	117.82	11.78	12.7
7	2	—	10	6	1	—	24	—	—	—	2	—	—	—	20	6	5	2	3.8	554	145.71	14.57	17.3
22	19	1	51	31	9	14	133	—	—	—	14	—	—	—	118	29	9	4	6.6	884	133.90	13.30	5.3
Gymnase inférieur de Gorgni Milanovatz																							
5	1	1	3	4	14	1	26	—	—	—	2	—	—	1	10	19	—	—	—	—	—		
3	—	—	4	2	15	—	24	—	—	—	—	—	—	—	13	11	—	—	—	—	—		
6	1	—	3	1	8	—	19	—	—	—	—	—	—	—	10	9	—	—	—	—	—		
2	1	1	2	5	11	3	19	2	1	—	1	—	1	1	11	14	—	—	—	—	—		
16	3	2	12	12	48	4	88	2	1	—	3	—	1	2	44	53	—	—	—	—	—		

Разред — Classes	Број ученика — Nombre des élèves																						
	у почетку школске године-au commencement de l'année scolaire							који су школу оставили qui ont abandonné l'école					на крају школске године-à la fin de l'année scolaire			по успешности-d'après les notes obtenues							
	уписаних inscrits		повнавачи répétants		Свега—Total			због à cause de					ученика-écoliers			ученица-écolières			оличних excellents				
	ученика écoliers	ученица écolières	ученика écoliers	ученица écolières	ученика écoliers	ученица écolières	у опште en général	болести maladie	смрти décès	искључена exclusion	других узрока autres motifs	Свега — Total	ученика-écoliers	ученица-écolières	Свега — Total	одличних excellents	врто добрих très bons	добрих-bons	слабих-faibles	рђавих-mauvais	награђених књигоматих qui ont obtenu des prix en livres	који су остали да поново разред који doivent réitérer la classe	отпуштени као неспособни exclus comme incapables
Јагодинска нижа гимназија																							
I	33	9	12	—	45	9	54	—	—	—	7	7	38	9	47	3	13	20	11	—	12	4	5
II	22	4	9	1	31	5	36	—	—	—	1	1	30	5	35	—	12	21	2	—	6	3	—
III	21	5	1	1	22	6	28	—	—	1	4	5	18	5	23	3	5	15	—	—	4	2	—
IV	22	5	5	—	27	5	32	—	—	—	2	2	26	4	30	2	12	16	—	—	10	—	—
Свега-Total	98	23	27	2	125	25	150	—	—	1	14	15	112	23	135	8	42	72	13	—	32	9	5
Књажевачка нижа гимназија																							
I	35	3	3	—	38	3	41	2	—	—	1	3	36	2	38	1	12	21	4	—	12	4	—
II	14	8	4	1	18	9	27	—	—	1	2	3	16	8	24	1	6	16	1	—	6	2	—
III	8	2	—	—	8	2	10	—	—	1	1	2	6	2	8	—	4	4	—	—	3	—	—
IV	19	—	—	—	19	—	19	—	—	—	1	1	18	—	18	3	3	12	—	—	6	—	—
Свега-Total	76	13	7	1	83	14	97	2	—	2	5	9	76	12	88	5	25	53	5	—	27	6	—
Лесковачка нижа гимназија																							
I	58	10	6	1	64	11	75	—	—	—	16	16	51	8	59	5	22	19	13	—	—	14	1
II	37	6	—	1	37	7	44	1	—	—	6	7	32	5	37	2	13	18	4	—	—	5	—
III	30	4	3	—	33	4	37	—	—	—	6	6	27	4	31	—	19	11	1	—	—	1	—
IV	17	3	1	—	18	3	21	—	—	—	4	4	15	2	17	2	9	6	—	—	—	—	—
Свега-Total	142	23	10	2	152	25	177	1	—	—	32	33	125	19	144	9	63	54	18	—	—	20	1
Лозничка нижа гимназија																							
I	28	2	3	1	31	3	34	—	—	—	14	14	19	1	20	2	3	7	8	—	4	8	1
II	13	1	—	—	13	1	14	—	—	—	3	3	10	1	11	1	2	6	2	—	2	2	—
III	8	1	1	—	9	1	10	—	—	—	3	3	7	—	7	—	2	3	2	—	1	2	1
IV	8	1	—	—	8	1	9	—	—	—	—	—	8	1	9	—	5	4	—	—	3	—	—
Свега-Total	57	5	4	1	61	6	67	—	—	—	20	20	44	3	47	3	12	20	12	—	10	12	2
Неготинска нижа гимназија																							
I	35	11	9	2	44	13	57	—	—	1	4	5	39	13	52	2	12	29	8	—	15	10	—
II	30	12	7	—	37	12	49	—	—	2	3	5	33	11	44	3	4	27	11	—	6	9	—
III	15	9	4	—	19	9	28	—	—	1	5	6	15	7	22	—	4	16	2	—	4	2	—
IV	14	2	3	—	17	2	19	—	—	—	3	3	16	—	16	1	4	11	—	—	5	2	—
Свега-Total	94	34	23	2	117	36	153	—	—	4	15	19	103	31	134	6	24	83	21	—	30	23	—

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ИЗ ОСТА Н Ц И — А В С Е Н С Е С

неоправдани — non excusées

оправдани — excusées

Број ученика — Nombre des élèves

који су изостали часова — qui ont été absents

који су изостали часова — qui ont été absents

j'ean une heure	3	4	6	8	10	12	15	20	25	преко 25 au-dessus de 25	Свeга — Total	1	5	10	15	20	25	30	35	40	50	60	преко 60 au-dessus de 60	Свeга — Total
	2	3	4	6	8	10	12	15	20				25	1	5	10	15	20	25	30	35	40		

Gymnase inférieur de Jagodina

9	12	6	—	3	6	3	2	4	—	1	46	29	5	3	2	1	—	—	—	—	2	—	—	42
1	4	2	—	4	4	6	2	2	4	4	33	14	6	6	2	—	—	—	—	—	—	—	—	31
2	5	2	1	1	1	3	2	2	—	3	24	13	6	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	21
3	5	4	2	1	6	1	6	—	—	1	29	26	8	3	3	1	1	1	1	—	—	—	—	47
15	26	14	3	9	17	13	12	8	6	9	132	82	25	12	7	2	4	1	1	3	—	—	4	141

Gymnase inférieur de Knyajévatz

9	4	3	1	1	2	—	—	1	—	—	21	16	10	5	2	1	—	—	—	—	3	1	—	39
5	3	—	2	2	—	1	—	—	—	1	14	7	7	4	1	—	—	—	—	—	1	—	—	22
3	3	—	—	—	1	—	—	—	—	1	8	6	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9
4	5	1	1	1	—	—	—	—	—	1	13	9	3	2	3	—	—	—	—	1	—	—	—	18
21	15	4	4	4	3	1	—	1	—	3	56	38	23	11	6	1	2	—	—	1	4	1	1	88

Gymnase inférieur de Lescovatz

8	6	4	3	1	4	3	3	5	4	9	50	20	8	9	3	2	3	2	1	1	—	—	1	50
5	2	3	1	3	5	4	2	2	3	7	37	11	12	4	3	3	1	1	—	—	—	1	—	37
5	4	2	1	1	2	3	—	—	—	—	19	11	6	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19
—	4	3	—	1	—	—	—	1	1	1	11	7	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	11
18	16	12	5	6	11	10	6	8	8	17	117	50	27	15	7	5	4	4	2	1	1	—	1	117

Gymnase inférieur de Loznitza

2	4	3	4	1	3	—	1	1	1	3	23	13	4	2	1	1	1	—	—	1	—	—	—	23
4	3	2	—	—	—	—	—	—	—	3	12	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12
—	3	1	—	—	1	1	—	3	—	—	9	4	2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9
2	2	—	—	1	—	—	—	—	2	1	8	4	1	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	8
8	12	6	4	2	4	1	1	4	3	7	52	30	7	5	3	3	2	—	—	2	—	—	—	52

Gymnase inférieur de Négotine

7	10	10	4	2	2	1	2	2	1	4	45	29	9	6	—	1	2	—	—	—	—	—	—	48
5	4	3	1	5	5	2	1	1	1	4	32	12	3	3	1	4	2	—	—	—	—	—	—	25
—	5	3	2	1	2	4	3	—	2	6	28	8	7	4	—	—	—	—	—	—	—	1	—	22
1	6	1	1	—	—	—	—	—	1	—	10	8	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	10
13	25	17	8	8	9	7	6	3	5	14	115	57	20	13	2	5	4	—	—	—	1	—	3	105

Разреди — Classes	Број кажњених ученика — Nombre des élèves punis							По узрасту било је ученика од — Nombre des élèves âgés de													
	затвором de réclusion		забраном учења par la défense d'étude	опуштом за време d'exclusion temporaire	изгнаном на свагда d'exclusion perpétuelle	губитком благодејана par la perte de la bourse d'état		Свeра — Total	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	преко 20 au-dessus de 20	Свeра — Total
	један пут une fois	више пута plusieurs fois				појесног partielle	целог entière		10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20		

Јагодинска нижа гимназија

I	9	19	—	—	—	—	28	—	36	11	3	3	1	—	—	—	—	—	—	54
II	8	1	—	—	—	—	9	—	—	17	10	5	3	1	—	—	—	—	—	36
III	4	5	1	—	—	—	10	—	—	1	4	6	9	3	1	4	—	—	—	28
IV	11	4	—	—	—	—	15	—	—	—	—	7	12	6	2	—	1	4	—	32
Свeра-Total	32	29	1	—	—	—	62	—	36	29	17	21	25	10	3	4	1	4	—	150

Књажевачка нижа гимназија

I	7	12	—	—	—	—	19	—	26	10	3	1	1	—	—	—	—	—	—	41
II	6	9	1	—	—	—	16	—	14	5	5	1	2	—	—	—	—	—	—	27
III	8	3	1	—	—	—	12	—	—	2	—	3	2	3	—	—	—	—	—	10
IV	5	7	—	—	—	—	12	—	—	—	3	6	3	2	4	—	—	1	—	19
Свeра-Total	26	31	2	—	—	—	59	—	40	17	11	11	8	5	4	—	—	1	—	97

Лесковачка нижа гимназија

I	8	8	3	1	—	—	20	—	34	24	13	3	1	—	—	—	—	—	—	75
II	16	2	1	—	—	—	19	—	1	5	11	15	12	—	—	—	—	—	—	44
III	4	3	—	—	—	—	7	—	—	—	2	12	9	5	6	2	1	—	—	37
IV	3	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	3	3	5	4	5	1	—	21
Свeра-Total	31	13	4	1	—	—	49	—	35	29	26	30	25	8	11	6	6	1	—	177

Лозничка нижа гимназија

I	9	3	—	—	—	—	12	—	5	12	13	4	—	—	—	—	—	—	—	34
II	4	—	—	—	—	—	4	—	—	3	4	5	1	1	—	—	—	—	—	14
III	2	1	—	—	—	—	3	—	—	—	—	3	2	3	2	—	—	—	—	10
IV	2	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2	5	1	1	—	—	—	9
Свeра-Total	17	4	—	—	—	—	21	—	5	15	17	12	5	9	3	1	—	—	—	67

Неготинска нижа гимназија

I	8	17	1	—	—	—	26	—	38	14	4	1	—	—	—	—	—	—	—	57
II	8	13	2	—	1	—	24	—	8	22	12	7	—	—	—	—	—	—	—	49
III	3	9	—	—	—	—	14	—	—	8	—	6	4	5	—	—	—	—	—	28
IV	1	5	—	—	—	—	6	—	—	2	5	6	6	4	—	1	—	—	—	19
Свeра-Total	20	44	4	—	2	—	70	—	46	44	23	20	10	9	—	1	—	—	—	153

Број ученика — Nombre des élèves

који су били од родитеља
dont les parents ont été

рођених у — qui sont nés en

Број благо-
дејанаца
Nombre des
élèves rece-
vant la bourseБлагодејања примили су
La bourse ont reçuсви
tous

један — un

за целу школ-
ску годину
pour toute
l'année sco-
laireза један месец
pour un mois

динара — francs

Од 100 свршених ученика било
је благодејанаца — Sur 100 élé-
ves ayant fini leurs études, il
y avait des boursiers d'état

Gymnase inférieur de Jagodina

	чиовника fonctionnaires	свештеника prêtres	наставника instituteurs	тргована marchands	занатлија artisans	земљорадника agriculteurs	другог занимања d'autre profession	Србији-Serbie	Црној Гори Monténégro	Херцеговини Herzégovine	Босни-Bosnie	Ст. Србији и Македо- нији-Ancienne Serbie et Macédoine	Бугарској Bulgarie	Аустро-Угарској Autriche-Hongrie	Другим државама les autres états	градовима les villes	селама-les villages	највећи-maximum	најмањи-minimum	средњи-moyenne	сви tous	један — un	за целу школ- ску годину pour toute l'année sco- laire	за један месец pour un mois	динара — francs		
8	3	1	5	21	12	4	49	1							4	37	17										
2	1		5	8	10	2	28									17	11	1	1	1.0	85	85.00	12.14				
3	2		8	11	6	2	29								3	20	12	2	2	2.0	72	36.00	12.00			4.3	
16	7	1	26	48	38	14	142	1							7	97	53	3	3	3.0	157	60.35	12.07			2.5	

Gymnase inférieur de Knyajévatz

	чиовника fonctionnaires	свештеника prêtres	наставника instituteurs	тргована marchands	занатлија artisans	земљорадника agriculteurs	другог занимања d'autre profession	Србији-Serbie	Црној Гори Monténégro	Херцеговини Herzégovine	Босни-Bosnie	Ст. Србији и Македо- нији-Ancienne Serbie et Macédoine	Бугарској Bulgarie	Аустро-Угарској Autriche-Hongrie	Другим државама les autres états	градовима les villes	селама-les villages	највећи-maximum	најмањи-minimum	средњи-moyenne	сви tous	један — un	за целу школ- ску годину pour toute l'année sco- laire	за један месец pour un mois	динара — francs			
2	1		14	10	9	5	41									32	9											
5		1	4	11	4	2	27									21	6											
2			1	2	4	1	9							1		5	5											
5	1		3	5	5		18					1				13	6	5	4	4.1	300	73.12	7.31			22.8		
14	2	1	22	28	22	8	95					1		1		71	26	5	4	4.1	300	73.12	7.31			4.9		

Gymnase inférieur de Lescovetz

	чиовника fonctionnaires	свештеника prêtres	наставника instituteurs	тргована marchands	занатлија artisans	земљорадника agriculteurs	другог занимања d'autre profession	Србији-Serbie	Црној Гори Monténégro	Херцеговини Herzégovine	Босни-Bosnie	Ст. Србији и Македо- нији-Ancienne Serbie et Macédoine	Бугарској Bulgarie	Аустро-Угарској Autriche-Hongrie	Другим државама les autres états	градовима les villes	селама-les villages	највећи-maximum	најмањи-minimum	средњи-moyenne	сви tous	један — un	за целу школ- ску годину pour toute l'année sco- laire	за један месец pour un mois	динара — francs			
7	5	3	27	20	4	9	72	1				1				67	8											
4	9		15	7	4	5	39	2						1		38	6											
5	6	1	11	7	5	2	32	1				3		1		28	9	5	1	3.4	308	90.52	9.05			11.3		
4	6		4	6	1		17					2	1		1	15	6	6	2	4.0	428	107.00	10.70			23.6		
20	26	4	57	40	14	16	160	4				7	1	4	1	148	29	11	3	7.4	736	99.41	9.94			5.9		

Gymnase inférieur de Loznitza

	чиовника fonctionnaires	свештеника prêtres	наставника instituteurs	тргована marchands	занатлија artisans	земљорадника agriculteurs	другог занимања d'autre profession	Србији-Serbie	Црној Гори Monténégro	Херцеговини Herzégovine	Босни-Bosnie	Ст. Србији и Македо- нији-Ancienne Serbie et Macédoine	Бугарској Bulgarie	Аустро-Угарској Autriche-Hongrie	Другим државама les autres états	градовима les villes	селама-les villages	највећи-maximum	најмањи-minimum	средњи-moyenne	сви tous	један — un	за целу школ- ску годину pour toute l'année sco- laire	за један месец pour un mois	динара — francs			
4	1	2	5	6	15	1	32									22	12											
4		1	3	1	4	1	13								1	11	3											
			2		7	1	8	1							1	4	6											
4					5		7		1	1						3	6											
12	1	3	10	7	31	3	60	1	1	1				3	1	40	27											

Gymnase inférieur de Négotine

	чиовника fonctionnaires	свештеника prêtres	наставника instituteurs	тргована marchands	занатлија artisans	земљорадника agriculteurs	другог занимања d'autre profession	Србији-Serbie	Црној Гори Monténégro	Херцеговини Herzégovine	Босни-Bosnie	Ст. Србији и Македо- нији-Ancienne Serbie et Macédoine	Бугарској Bulgarie	Аустро-Угарској Autriche-Hongrie	Другим државама les autres états	градовима les villes	селама-les villages	највећи-maximum	најмањи-minimum	средњи-moyenne	сви tous	један — un	за целу школ- ску годину pour toute l'année sco- laire	за један месец pour un mois	динара — francs			
13		5	17	13	6	3	57									57												
11	5	2	10	8	11	2	49									49												
7	3	2	1	10	5		28									28		1	1	1.0	104	104	10.40			5.0		
8			5	1	5		19									19		1	1	1.0	130	130	13.00			6.3		
39	8	9	33	32	27	5	153									153		2	2	2.0	234	117.00	11.70			1.8		

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Разреди — Classes	Број ученика — Nombre des élèves																						
	у почетку школске године—au commencement de l'année scolaire							који су школу оставили qui ont abandonné l'école					на крају школске године—à la fin de l'année scolaire			по успешу—d'après les notes obtenues							
	уписаних inscrits		повнављача répétants		Свега—Total			због à cause de					Total										
	ученика écoliers	ученица écolières	ученика écoliers	ученица écolières	ученика écoliers	ученица écolières	у опште en général	болести maladie	смрти décès	искључења exclusion	других узрока autres motifs	Свега—Total	ученика-écoliers	ученица-écolières	Свега—Total	одличних excellents	врло добрих très bons	добрих-bons	слабих-faibles	рђавих-mauvais			
Параћинска нижа гимназија																							
I	23	6	15	1	38	7	45	—	—	1	7	8	31	6	37	1	10	15	11	—	4	5	1
II	20	6	2	1	22	7	29	1	1	—	2	4	19	6	25	1	6	10	8	—	4	8	—
III	18	13	3	—	21	13	34	—	—	1	6	7	18	9	27	1	5	7	14	—	5	14	—
IV	15	6	—	1	15	7	22	—	—	—	1	1	14	7	21	—	5	10	6	—	3	5	—
Свега—Total	76	31	20	3	96	34	130	1	1	2	16	20	82	28	110	3	26	42	39	—	16	32	1
Свилајначка нижа гимназија																							
I	54	7	9	—	63	7	70	—	—	1	6	7	57	6	63	1	19	30	13	—	—	—	—
II	36	6	4	2	40	8	48	—	—	—	8	8	35	5	40	—	12	19	9	—	—	—	—
III	21	4	1	1	22	5	27	—	1	—	2	3	19	5	24	1	8	13	2	—	—	—	—
IV	16	6	1	—	17	6	23	1	—	—	1	2	16	5	21	1	5	12	3	—	—	—	—
Свега—Total	127	23	15	3	142	26	168	1	1	1	17	20	127	21	148	3	44	74	27	—	—	—	—
Смедеревска нижа гимназија																							
I	29	11	20	5	49	16	65	2	—	—	7	9	42	14	56	1	7	42	6	—	8	6	—
II	33	2	4	1	37	3	40	2	—	—	8	10	27	3	30	3	2	14	11	—	5	11	—
III	14	7	6	3	20	10	30	—	—	—	4	4	18	8	26	—	4	19	3	—	4	3	—
IV	15	4	4	—	19	4	23	—	—	—	1	1	18	4	22	—	6	15	1	—	6	1	—
Свега—Total	91	24	34	9	125	33	158	4	—	—	20	24	105	29	134	4	19	90	21	—	23	21	—
Чачанска нижа гимназија																							
I	40	11	4	—	44	11	55	—	—	—	6	6	39	10	49	5	11	31	2	—	11	2	1
II	46	7	8	—	54	7	61	—	—	—	8	8	46	7	53	7	9	30	7	—	14	8	—
III	29	6	4	—	33	6	39	1	—	—	11	12	21	6	27	7	7	8	5	—	10	5	—
IV	16	7	4	—	20	7	27	—	—	—	3	3	18	6	24	3	10	11	—	—	6	—	—
Свега—Total	131	31	20	—	151	31	182	1	—	—	28	29	124	29	153	22	37	80	14	—	41	15	1

ИЗОСТАНЦИ — A B S E N C E S																									
неоправдани — non excusées												оправдани — excusées													
Број ученика — Nombre des élèves																									
који су изостали часова — qui ont été absents												Total Свeгa	који су изостали часова — qui ont été absents												Total Свeгa
један une heure	2	3	4	6	8	10	12	15	20	25	преко 25 au-dessus de 25		1	5	10	15	20	25	30	35	40	50	60	преко 25 au-dessus de 25	
Gymnase inférieur de Paratchine																									
6	4	3	2	4	5	1	1	1	2	2	31	4	4	5	5	9	2	4	2	1	1	3	40		
3	3	3	2	2	2	2	1	1	2	4	25	8	3	3	2	—	—	3	1	—	—	—	22		
4	3	3	1	1	5	1	3	3	3	4	31	8	3	3	2	—	—	3	1	—	—	—	22		
1	2	2	3	3	3	1	1	2	1	3	22	3	3	1	3	4	1	—	—	1	1	—	17		
14	12	11	8	10	15	5	6	7	8	13	109	23	13	12	12	13	3	10	4	2	6	3	101		
Gymnase inférieur de Svilaynatz																									
4	9	4	2	5	6	5	8	7	6	7	63	19	16	15	6	5	—	2	—	—	—	—	63		
2	8	5	2	4	3	4	4	3	1	—	36	17	11	7	1	—	—	—	—	—	—	—	36		
5	2	1	—	1	7	3	—	—	1	2	22	8	11	—	1	1	—	—	1	—	—	—	22		
6	4	3	2	—	—	1	—	1	1	2	20	15	1	1	1	—	—	—	1	—	1	—	20		
17	23	13	6	10	16	13	12	11	9	11	141	59	39	23	9	6	—	2	2	—	1	—	141		
Gymnase inférieur de Smédérévo																									
12	13	2	2	4	2	6	2	2	1	6	52	29	12	4	1	5	—	—	1	—	—	—	52		
4	4	—	1	2	2	—	—	—	—	5	18	9	4	—	—	2	3	—	—	—	—	—	18		
2	12	3	2	—	1	—	—	—	—	2	22	19	1	—	—	2	—	—	—	—	—	—	22		
5	6	—	2	1	—	—	1	—	—	—	15	13	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	15		
23	35	5	7	7	5	6	3	2	1	13	107	70	18	5	1	9	3	—	1	—	—	—	107		
Gymnase inférieur de Tchatchak																									
7	9	1	3	1	3	—	—	—	—	—	24	26	8	4	2	2	—	—	—	1	—	—	43		
9	10	4	3	1	1	3	2	—	1	4	38	28	5	1	3	1	1	—	—	—	—	—	40		
2	3	—	1	—	—	1	—	—	—	1	8	6	6	1	4	1	—	1	2	2	—	—	23		
7	3	—	—	—	2	—	2	2	1	—	17	3	4	1	1	—	—	1	1	1	—	—	14		
25	25	5	7	2	6	4	4	2	2	5	87	63	23	7	10	4	1	2	3	4	—	—	120		

Разреди — Classes	Број кажњених ученика — Nombre des élèves punis								По узрасту било је ученика од — Nombre des élèves âgés de												
	затвором de réclusion		забраном учења par la défense d'étude	одлуком за време d'exclusion temporaire	изглавем на свагда d'exclusion perpétuelle	губитком баагодејања par la perte de la bourse d'état		Свeра — Total	40	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	преко 20 au-dessus de 20	Свeра — Total
	један пут une fois	више пута plusieurs fois				пoчeснoг partielle	цeлoг entière		г о д и н а — a n s												

Параћинска нижа гимназија

I	20	6	—	1	—	—	—	27	—	23	13	7	1	1	—	—	—	—	—	—	45
II	6	4	—	1	—	—	—	11	—	3	13	4	4	3	2	—	—	—	—	—	29
III	10	3	—	—	—	—	—	13	—	3	13	10	6	1	1	—	—	—	—	—	34
IV	6	5	—	1	—	—	—	12	—	—	2	7	8	2	3	—	—	—	—	—	22
Свeра-Total	42	18	—	3	—	—	—	63	—	25	29	26	22	18	5	4	—	—	—	—	130

Свилајначка нижа гимназија

I	14	20	1	—	—	—	—	35	—	12	26	16	8	8	—	—	—	—	—	—	70
II	15	9	—	—	—	—	—	24	—	—	6	24	5	10	2	1	—	—	—	—	48
III	4	6	—	—	—	—	—	10	—	—	—	6	4	7	4	6	—	—	—	—	27
IV	2	2	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	5	3	7	7	—	—	—	—	23
Свeра-Total	35	37	1	—	—	—	—	73	—	12	32	46	22	28	13	14	—	—	—	—	168

Смедеревска нижа гимназија

I	15	10	—	—	—	—	—	25	—	19	15	19	6	5	1	—	—	—	—	—	65
II	10	15	—	—	—	—	—	25	—	—	4	12	10	11	3	—	—	—	—	—	40
III	5	2	—	—	—	—	—	7	—	—	—	3	8	9	8	2	—	—	—	—	30
IV	6	3	—	—	—	—	—	9	—	—	—	—	1	10	8	3	1	—	—	—	23
Свeра-Total	36	30	—	—	—	—	—	66	—	19	19	34	25	35	20	5	1	—	—	—	158

Чачанска нижа гимназија

I	8	8	—	—	—	—	—	16	—	10	21	13	3	5	3	—	—	—	—	—	55
II	5	7	—	—	—	—	—	12	—	—	12	12	11	13	8	4	—	—	—	—	61
III	3	10	—	—	—	—	—	13	—	—	6	6	13	4	7	3	—	—	—	—	39
IV	4	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	7	5	6	3	5	1	—	—	27
Свeра-Total	20	25	—	—	—	—	—	45	—	10	33	31	27	36	21	14	9	1	—	—	182

Број ученика — Nombre des élèves											Број благодетанаца Nombre des élèves recevant la bourse			Благодетанаца примили су La bourse ont reçu			Од 100 свршених ученика био је благодетанаца — Sur 100 élè- ves ayant fini leurs études, il y avait des boursiers d'état					
који су били од родитеља dont les parents ont été							рођених у — qui sont nés en							сви tous	један — un	за целу школ- ску годину pour toute l'année sco- laire		за један месец pour un mois				
чиновника fonctionnaires	светника prêtres	наставника instituteurs	трговца marchands	занатлија artisans	земљорадника agriculteurs	другог занимања d'autre profession	Србији-Serbie	Црној Гори Monténégro	Херцеговини Herzégovine	Босни-Bosnie	Ст. Србији и Мекедо- нији-Ancienne Serbie et Macédoine	Бугарској Bulgarie	Аустро-Угарској Autriche-Hongrie						ДРУГИМ ДРЖАВАМА les autres états	градовима les villes	селима-les villages	највећи- maximum
Gymnase inférieur de Paratchine																						
6	2	3	14	15	4	1	43					2		35	10							
6	—	1	7	4	8	3	29							23	6							
4	1	3	5	10	10	1	34							25	9	2	1	1.3	76.50	59.50	8.50	10.0
5	—	2	6	8	1	—	22							17	5	3	2	2.6	192.00	74.69	10.67	17.4
21	3	9	32	37	23	5	118					2		100	30	5	3	3.9	268.50	69.58	9.94	5.5
Gymnase inférieur de Svilaynatz																						
4	10	2	16	8	29	1	70							30	40							
—	4	—	14	8	20	2	48							23	25							
4	3	2	3	4	11	—	27							16	11	2	1	1.8	128	78.12	9.14	8.2
—	—	2	8	4	9	—	23							15	8	2	1	1.9	104	62.40	10.40	10.6
8	17	6	41	24	69	3	168							84	84	4	2	3.7	232	67.62	9.66	3.1
Gymnase inférieur de Smédérévo																						
9	2	—	27	7	14	6	62					2	1	41	24							
6	4	3	9	7	8	3	40							23	17							
—	1	1	15	6	4	3	27					1		21	9	2	2	2.0	144	72	9.00	8.7
1	2	—	8	4	7	1	22					1		9	14	1	1	1.0	120	120	12.00	4.8
16	9	4	59	24	33	13	151					2	2	94	64	3	3	3.0	264	91.35	10.17	2.9
Gymnase inférieur de Tchatchak																						
7	4	1	15	8	15	5	55							31	24							
4	2	2	21	10	20	2	61							36	25							
3	6	2	7	4	15	2	39							16	23	5	4	4.2	288	68.60	6.86	19.1
5	3	—	6	4	7	2	26						1	16	11	5	3	3.3	296	77.90	7.79	13.8
19	15	5	49	26	57	11	181					1		99	83	10	7	7.5	584	73.00	7.30	5.4

Разреди — Classes	Број ученика — Nombre des élèves																			
	у почетку школске године-au commencement de l'année scolaire							који су школу оставили qui ont abandonnée l'école					на крају школске године-à la fin de l'année scolaire			по успењу-d'après les notes obtenues				
	уписаних inscrits		поноваца répétants		Свега — Total			з б о т à cause de					ученика-écoliers							
	ученика écoliers	ученица écolières	ученика écoliers	ученица écolières	ученика écoliers	ученица écolières	у опште en général	болести maladie	смрти décès	искључена exclusion	других узрока d'autres motifs	Свега — Total	ученика-écoliers	ученица-écolières	Свега — Total	одличних excellents	врто добрих très bons	добрих-bons	слабих-faibles	рђавих-mauvais

Све ниже гимназије

I	506	104	132	14	638	118	756	4	—	10	95	109	545	102	647	33	166	328	119	1	98	91	17
II	403	79	67	10	470	89	559	5	2	7	57	71	411	77	488	24	103	266	95	—	57	90	4
III	258	71	31	7	289	78	367	1	1	6	54	62	239	66	305	19	93	153	39	1	51	40	1
IV	232	52	23	2	255	54	309	1	1	1	28	31	232	46	278	14	94	152	18	—	62	16	—
Свега-Total	1.399	306	253	33	1.652	339	1.991	11	4	24	234	273	1.427	229	1.718	90	456	899	271	2	268	237	22

Све гимназијске школе

I	1.146	177	371	29	1.517	206	1.723	10	1	39	223	273	1.268	132	1.450	63	343	769	258	17	183	257	47
II	923	150	189	21	1.112	171	1.283	10	4	22	133	169	961	153	1.114	44	245	637	174	14	143	215	14
III	632	130	132	19	764	149	913	2	2	26	118	148	641	124	765	35	176	473	73	8	114	99	6
IV	588	111	107	12	695	123	818	4	4	20	89	117	591	110	701	29	175	425	69	3	109	88	2
V	387	26	68	2	455	28	483	7	2	13	71	93	364	26	390	13	85	250	38	4	48	79	2
VI	239	13	22	—	261	13	274	2	1	3	50	56	207	11	218	8	61	138	11	—	30	26	1
VII	154	14	10	2	164	16	180	2	—	1	19	22	146	12	158	18	63	73	4	—	45	13	—
VIII	112	7	—	—	112	7	119	—	—	—	2	2	110	7	117	23	63	30	1	—	—	2	—
Свега-Total	4.181	628	899	85	5.080	713	5.793	37	14	124	705	880	4.288	625	4.913	233	1.211	2.795	628	46	672	779	72

Разреди — Classes	Број кажњених ученика — Nombre des élèves punis										По узрасту било је ученика од — Nombre des élèves âgés de																
	затвором de réclusion					губитком благодетеља par la perte de la bourse d'état																					
	један пут une fois		више пута plusieurs fois		забраном учења par la défense d'étude	опустом за време d'exclusion temporaire		изгнањем на свагда d'exclusion perpétuelle			почасног partielle		целог entière		Свега — Total		10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
												г о д и н а — а н с															

Све ниже гимназије

I	134	159	9	4	1	—	—	—	—	307	—	298	223	139	58	34	4	—	—	—	—	—	—	756
II	107	103	7	1	1	—	—	—	—	219	—	41	130	161	109	84	26	7	1	—	—	—	559	
III	66	61	4	—	1	—	—	—	—	132	—	—	19	66	87	79	63	37	13	2	1	—	367	
IV	51	49	—	1	1	—	—	—	2	104	—	—	—	11	59	74	69	52	24	12	6	2	309	
Свега-Total	358	372	20	6	4	—	—	—	2	762	—	339	372	377	313	271	162	96	38	14	7	2	1.991	

Све гимназијске школе

I	274	293	36	12	1	—	—	—	—	616	—	656	496	295	163	88	23	2	—	—	—	—	—	1.723
II	215	197	22	1	1	—	—	—	—	436	—	96	347	340	250	165	70	13	2	—	—	—	—	1.283
III	152	146	21	3	2	1	—	—	3	328	—	—	44	116	217	189	141	68	32	4	2	—	913	
IV	119	95	15	2	1	—	—	—	2	234	—	—	—	35	176	187	186	129	64	27	12	2	818	
V	88	41	11	1	1	—	—	—	—	143	—	—	—	—	8	141	108	92	68	45	16	5	483	
VI	44	16	2	—	—	—	—	—	—	62	—	—	—	—	—	12	101	57	49	29	14	12	274	
VII	15	3	1	—	—	—	—	—	1	20	—	—	—	—	—	—	11	63	42	28	21	15	180	
VIII	8	3	—	—	—	—	—	—	—	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19	16	119	
Свега-Total	915	794	108	19	6	2	—	—	6	1.850	—	752	887	886	814	782	640	435	299	164	84	50	5.793	

И З О С Т А Н Ц И — A B S E N C E S
 неоправдани — non excusées | оправдани — excusées

Број ученика — Nombre des élèves

који су изостали часова — qui ont été absents											Свeга — Total	који су изостали часова — qui ont été absents											Свeга — Total
један une heure	2 — 3	3 — 4	4 — 6	6 — 8	8 — 10	10 — 12	12 — 15	15 — 20	20 — 25	преко 25 au-dessus de 25		1 — 5	5 — 10	10 — 15	15 — 20	20 — 25	25 — 30	30 — 35	35 — 40	40 — 50	50 — 60	преко 60 au-dessus de 60	
Tous les gymnases inférieurs																							
97	90	51	41	32	54	37	30	41	26	51	550	266	128	74	34	38	13	13	10	10	4	17	607
60	67	37	30	37	42	33	22	17	17	53	415	181	91	53	22	19	19	6	6	2	6	10	415
34	55	23	17	14	28	29	14	14	14	31	273	116	73	31	13	11	4	5	8	3	2	4	270
40	52	25	17	15	23	7	16	9	9	16	229	129	48	16	25	9	4	4	5	6	3	8	257
231	264	136	105	98	147	106	82	81	66	151	1.467	692	340	174	94	77	40	28	29	21	15	39	1.549

Tous les gymnases																							
189	169	106	106	84	126	80	65	78	86	185	1.274	515	275	186	92	87	45	47	29	41	32	80	1.429
131	142	87	81	78	102	74	55	57	48	128	983	353	211	131	80	56	43	22	20	23	35	57	1.031
104	108	64	50	41	66	59	36	33	29	95	685	234	170	98	44	54	24	38	24	31	18	32	767
113	116	58	58	35	64	30	34	30	34	62	634	227	127	85	72	49	28	24	17	31	17	35	712
46	49	29	26	26	34	30	18	26	35	50	369	83	77	58	39	39	38	23	8	21	12	36	434
26	29	16	20	12	18	11	8	6	5	20	171	56	31	37	12	23	7	14	9	10	12	14	225
22	19	12	11	9	10	3	7	7	5	4	109	35	18	19	8	15	8	5	13	8	17	17	163
21	7	5	7	4	10	2	—	2	2	1	61	24	12	11	9	7	7	8	8	6	7	12	111
652	639	377	359	289	430	289	223	239	244	545	4.286	1.527	921	625	356	330	200	181	128	171	150	283	4.872

који су били од родитеља dont les parents ont été											рођених у — qui sont nés en											Број благодејанаца Nombre des élèves recevant la bourse		Благодејања примили су La bourse ont reçu		Од 100 свршених ученика било је благодејанаца — Sur 100 élèves ayant fini leurs études, il y avait des boursiers d'état
чиновника fonctionnaires	свештеника-претрес instituteurs	наставника instituteurs	тргована marchands	занатлија artisans	земљорадника agriculteurs	другог занимања d'autre profession	Србији-Serbie	Црној Гори Montenegro	Херцеговини Herzegovine	Јосни-Восније Ср. Србији и Македонији- Ancienne Serbie et Macédoine	Бугарској-Bulgarie	Аустро-Угарској Autriche-Hongrie	Другим државама les autres états	градовима les villes	селима-les villages	највећи-maximum	најмањи-minimum	средњи-moyenne	сви tous		један — un					
																			за целу школску годину pour toute l'année scolaire		за један месец pour un mois					
95	44	22	202	170	170	53	725	3	—	—	9	2	8	9	521	235	—	—	—	—	—	—	—	—		
68	38	14	165	106	134	34	535	2	—	—	5	—	3	14	397	162	—	—	—	—	—	—	—	—		
41	36	12	92	65	103	18	344	2	—	—	5	—	9	7	229	138	23	14	18.5	1.574.90	83.34	9.26	7.0			
52	24	5	75	59	80	14	285	4	2	1	6	1	4	6	196	113	35	21	27.1	2.566.00	89.14	10.74	10.4			
256	142	53	534	400	487	119	1.889	11	2	1	25	3	24	36	1.343	648	58	35	45.6	4.140.90	87.03	10.12	3.2			

Tous les gymnases																							
250	91	51	434	407	328	162	1.601	19	10	6	24	4	46	13	1.217	506	4	3	3.5	224.00	80.00	8.00	0.3
220	73	42	318	241	283	106	1.198	16	3	4	20	2	19	21	903	380	8	3	6.0	600.00	100.00	10.00	0.7
159	75	34	231	169	176	69	836	11	3	5	13	1	28	16	601	312	48	26	35.7	3.032.40	82.07	10.21	5.2
168	56	34	198	156	168	38	746	13	4	7	17	2	17	12	532	286	57	36	46.3	4.696.00	96.62	12.23	7.4
116	25	20	147	79	72	24	448	8	1	4	2	—	15	5	368	115	31	17	23.9	3.044.00	129.52	16.19	6.9
86	9	9	80	36	30	24	253	3	—	7	5	1	5	—	217	57	14	9	11.6	1.983.50	168.59	18.71	5.6
54	9	15	54	22	19	7	164	3	1	—	2	—	7	3	143	37	25	18	20.4	3.650.50	197.91	21.99	13.2
28	8	8	34	21	14	6	110	—	2	2	1	1	2	1	91	28	24	13	17.6	3.638.50	228.96	25.44	15.2
1.081	346	213	1.496	1.131	1.091	436	5.356	73	24	35	84	11	139	71	4.072	1.721	211	125	165.0	20.868.90	124.86	15.18	3.9

Tous les gymnases																							
250	91	51	434	407	328	162	1.601	19	10	6	24	4	46	13	1.217	506	4	3	3.5	224.00	80.00	8.00	0.3
220	73	42	318	241	283	106	1.198	16	3	4	20	2	19	21	903	380	8	3	6.0	600.00	100.00	10.00	0.7
159	75	34	231	169	176	69	836	11	3	5	13	1	28	16	601	312	48	26	35.7	3.032.40	82.07	10.21	5.2
168	56	34	198	156	168	38	746	13	4	7	17	2	17	12	532	286	57	36	46.3	4.696.00	96.62	12.23	7.4
116	25	20	147	79	72	24	448	8	1	4	2	—	15	5	368	115	31	17	23.9	3.044.00	129.52	16.19	6.9
86	9	9	80	36	30	24	253	3	—	7	5	1	5	—	217	57	14	9	11.6	1.983.50	168.59	18.71	5.6
54	9	15	54	22	19	7	164	3	1	—	2	—	7	3	143	37	25	18	20.4	3.650.50	197.91	21.99	13.2
28	8	8	34	21	14	6	110	—	2	2	1	1	2	1	91	28	24	13	17.6	3.638.50	228.96	25.44	15.2
1.081	346	213	1.496	1.131	1.091	436	5.356	73	24	35	84	11	139	71	4.072	1.721	211	125	165.0	20.868.90	124.86	15.18	3.9

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

РЕАЛКЕ — ECOLES RÉALES

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Разред — Classes	Број ученика — Nombre des élèves																						
	у почетку школске године — au commencement de l'année scolaire						који су школу оставили — qui ont abandonnée l'école					на крају школске године — à la fin de l'année scolaire			по успеху — d'après les notes obtenues								
	уписаних — inscrits		понављача — répétants		Свeга — Total		због — à cause de					Свeга — Total											
	ученика — écoliers	ученица — écolières	ученика — écoliers	ученица — écolières	ученика — écoliers	ученица — écolières	уопште — en général	болести — maladie	смрти — décès	искључења — exclusion	других узрока — autres motifs	Свeга — Total	ученика — écoliers	ученица — écolières	Свeга — Total	одличних — excellents	врло добрих — très bons	добрих — bons	слабих — faibles	рђавих — mauvais			
Београдска реалка																							
I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
II	42	—	11	—	53	53	—	—	—	12	12	41	—	41	—	4	32	5	—	14			
III	44	—	17	—	61	61	—	1	—	14	15	46	—	46	—	8	37	4	—	16			
IV	19	—	14	—	33	33	—	—	—	1	1	32	—	32	—	5	21	3	—	8			
V	34	—	—	—	34	34	—	—	—	1	1	33	—	33	2	3	27	1	—	6			
VI	19	—	1	—	20	20	—	1	—	1	1	19	—	19	1	3	15	—	—	7			
VII	15	—	—	—	15	15	—	—	—	2	2	12	—	12	1	3	8	—	—	—			
Свeга — Total	173	—	43	—	216	216	—	2	—	31	33	183	—	183	4	26	140	13	—	51			
Ужичка реалка																							
I	76	22	20	2	96	24	120	—	1	—	18	19	83	18	101	4	23	63	11	—	15	9	2
II	37	13	13	2	50	15	65	—	—	—	12	12	43	10	53	2	7	38	6	—	5	10	1
III	21	4	2	1	23	5	28	—	—	—	—	—	23	5	28	1	11	13	3	—	6	4	—
IV	33	12	6	—	39	12	51	2	—	—	6	8	32	11	43	3	17	23	—	—	9	1	—
V	14	—	5	—	19	—	19	—	—	—	1	1	18	—	18	1	6	11	—	—	3	—	—
VI	16	—	1	—	17	—	17	—	—	—	2	2	15	—	15	1	4	10	—	—	1	—	—
VII	6	—	—	—	6	—	6	—	—	—	—	—	6	—	6	—	3	3	—	—	—	—	—
Свeга — Total	203	51	47	5	250	56	306	2	1	—	39	42	220	44	264	12	71	161	20	—	39	25	3
Обе реалке																							
I	76	22	20	2	96	24	120	—	1	—	18	19	83	18	101	4	23	63	11	—	15	9	2
II	79	13	24	2	103	15	118	—	—	—	24	24	84	10	94	2	11	70	11	—	5	24	1
III	65	4	19	1	84	5	89	—	1	—	14	15	69	5	74	1	16	50	7	—	6	20	—
IV	52	12	20	—	72	12	84	2	—	—	7	9	64	11	75	3	25	44	3	—	9	9	—
V	48	—	5	—	53	—	53	—	—	—	2	2	51	—	51	3	9	38	1	—	3	6	—
VI	35	—	2	—	37	—	37	—	—	—	3	3	34	—	34	2	7	25	—	—	1	7	—
VII	21	—	—	—	21	—	21	—	1	—	2	3	18	—	18	1	6	11	—	—	—	—	—
Свeга — Total	376	51	90	5	466	56	522	2	3	—	70	75	403	44	447	16	97	301	33	—	39	76	3

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ИЗОСТАНЦИ — A B S E N C E S																									
неоправдани — non excusées										оправдани — excusées															
Број ученика — Nombre des élèves																									
који су изостали часова — qui ont été absents										који су изостали часова — qui ont été absents															
један une heure	3	4	6	8	10	12	15	20	25	преко 25 au-dessus de 35	Саега — Total	1	5	10	15	20	25	30	35	40	50	60	преко 60 au-dessus de 60	Саега — Total	
	2	3	4	6	8	10	12	15	20			25			1	5	10	15	20	25	30	35			40
Ecole réale de Belgrade																									
2	3	2	4	1	3	—	2	6	2	16	41	9	5	5	5	1	3	3	—	—	—	2	3	3	34
1	3	4	2	2	—	6	1	2	6	19	46	5	5	2	4	4	4	3	3	—	2	2	1	3	35
1	3	2	4	1	1	2	4	—	4	5	27	4	2	2	3	3	—	—	—	—	3	3	1	3	28
—	2	2	1	—	2	1	1	—	2	12	23	1	1	2	3	3	—	—	—	—	3	3	2	11	29
1	2	—	—	—	3	—	2	1	—	3	12	—	—	—	—	1	3	—	—	2	2	1	2	6	16
—	—	—	—	2	1	1	1	1	—	—	6	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2	1	1	9	12
5	13	10	11	6	10	10	11	10	14	55	155	19	13	14	11	11	11	11	4	10	12	10	39	154	
Ecole réale d'Oujitzé																									
14	7	7	6	4	1	4	2	2	—	2	49	20	23	14	10	11	8	8	2	5	1	3	3	105	
6	4	2	3	1	13	7	6	3	3	6	54	8	7	15	5	4	3	1	3	3	3	3	3	7	59
3	2	—	1	1	3	3	1	2	4	4	24	3	3	3	6	2	2	2	—	2	—	—	—	5	28
8	6	6	2	3	6	3	3	2	—	2	41	3	3	3	5	3	3	3	3	3	3	2	17	48	
2	1	—	2	1	2	3	1	—	1	1	14	—	2	1	2	2	—	1	1	1	4	1	5	19	
—	2	1	1	1	1	2	2	2	2	—	14	1	1	—	2	2	1	1	—	—	1	2	5	16	
1	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	4	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	2	6	
34	22	16	16	12	27	22	15	11	10	15	200	36	39	36	30	26	17	17	9	18	9	44	281		
Les deux écoles réales																									
14	7	7	6	4	1	4	2	2	—	2	49	20	23	14	10	11	8	8	2	5	1	3	3	105	
8	7	4	7	2	16	7	8	9	5	22	95	17	12	20	6	7	6	1	3	5	6	10	6	93	
4	5	4	3	3	3	9	2	4	10	23	70	8	8	7	10	6	5	4	3	4	1	7	7	63	
9	9	8	6	4	7	5	7	2	4	7	68	7	5	5	8	3	6	3	5	6	3	25	76		
2	3	2	3	1	4	4	4	—	3	13	37	1	3	3	5	3	—	1	4	7	3	16	48		
1	4	1	1	1	4	2	4	—	3	3	26	1	1	—	2	3	3	3	2	2	4	11	32		
1	—	—	1	3	2	1	1	1	—	—	10	1	—	1	—	—	—	1	—	1	1	11	18		
39	35	26	27	18	37	32	26	21	24	70	355	55	52	50	41	37	28	21	19	30	19	83	435		

Разредни — Classes	Број кажњених ученика — Nombre des élèves punis							По узрасту било је ученика од — Nombre des élèves âgés de													
	затвором de réclusion		забрањом учења par la défense d'étude	отпуством за време d'exclusion temporaire	изањањем на спагда d'exclusion perpétuelle	губитком благодејања par la perte de la bourse d'état		Свега — Total	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	преко 20 au-dessus de 20	Свега — Total
	један пут une fois	више пута plusieurs fois				појединог partielle	целог entière		г о д и н а — а н с												
Београдска реалка																					
I	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II	5	2	—	—	—	—	7	—	—	4	14	13	17	4	1	—	—	—	—	—	53
III	2	—	—	1	—	—	3	—	—	—	5	13	14	10	13	3	2	1	—	—	61
IV	3	—	—	1	—	—	4	—	—	—	—	2	3	12	6	3	4	2	1	—	33
V	2	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	10	14	7	3	—	—	—	34
VI	2	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	1	2	3	8	2	3	1	—	20
VII	2	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	4	1	4	3	3	—	15
Свега-Total	16	2	—	2	—	—	20	—	—	4	19	28	35	38	41	22	15	9	5	216	
Ужичка реалка																					
I	18	21	2	—	—	—	41	—	8	42	40	17	6	5	1	1	—	—	—	—	120
II	15	16	2	—	—	—	33	—	—	5	14	18	14	11	3	—	—	—	—	—	65
III	9	7	2	—	—	—	18	—	—	—	3	6	5	6	5	3	—	—	—	—	28
IV	12	8	—	—	—	—	20	—	—	—	—	4	9	6	14	14	1	1	2	—	51
V	6	2	—	—	—	—	8	—	—	—	—	—	—	7	4	5	3	—	—	—	19
VI	3	5	—	—	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—	2	8	1	4	2	—	17
VII	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	3	—	—	6
Свега-Total	64	59	6	—	—	—	129	—	8	47	57	45	34	35	29	34	5	8	4	306	
Обе реалке																					
I	18	21	2	—	—	—	41	—	8	42	40	17	6	5	1	1	—	—	—	—	120
II	20	18	2	—	—	—	40	—	—	9	28	31	31	15	4	—	—	—	—	—	118
III	11	7	2	1	—	—	21	—	—	—	8	19	19	16	18	6	2	1	—	—	89
IV	15	8	—	1	—	—	24	—	—	—	—	6	12	18	20	17	5	3	3	—	84
V	8	2	—	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	17	18	12	6	—	—	—	53
VI	5	5	—	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	2	5	16	3	7	3	—	37
VII	3	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	4	4	4	6	3	—	21
Свега-Total	80	61	6	2	—	—	149	—	8	51	76	73	69	73	70	56	20	17	9	522	

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Број ученика — Nombre des élèves														Број благадејанаца Nombre des élèves recevant la bourse		Благодејана примали су La bourse ont reçu		Од 100 свршених ученика било је благодејанаца — Sur 100 élèves ayant fini leurs études, il y avait des boursiers d'état		
који су били од родитеља dont les parents ont été						рођених — qui sont nés en								сви tous	један — un	за целу школску годину pour toute l'année scolaire	за један месец pour un mois			
чиновника fonctionnaires	светеника sacristes	наставника instituteurs	трговца marchands	занатлија artisans	земљорадника agriculteurs	Другог занимања d' autre profession	Србија-Serbie	Црној Гори Monténégro	Херцеговини Herzégovine	Босни - Bosnie	Ст. Србија и Македонија Ancienne Serbie et Macédoine	Бугарској Bulgarie	Аустро-Угарској Autriche-Hongrie						Другим државама les autres états	варошима les villes
														динара — francs						

Ecole réale de Belgrade

9	1	2	16	14	7	4	43	2	2	2	1	2	1	30	23	—	—	—	—	—	—		
12	1	2	15	14	9	8	49	—	—	—	8	—	3	47	14	—	—	—	—	—	—		
5	2	10	8	5	3	25	—	—	—	—	3	—	5	25	8	—	—	—	—	—	—		
8	3	1	4	4	3	4	29	—	—	—	—	—	4	1	21	13	—	—	—	—	—		
9	—	—	7	4	—	4	19	—	—	—	—	—	1	—	20	—	1	1	1.0	120	120.00	30.00	5.3
5	—	2	5	3	—	—	13	—	—	—	1	—	—	1	13	2	1	1	1.0	300	300.00	30.00	8.3
48	5	9	64	47	24	19	178	2	2	10	5	—	15	4	156	60	2	2	2.0	420	210.00	30.00	1.2

Ecole réale d'Oujitzé

15	6	7	18	38	25	11	115	4	—	1	—	—	—	85	35	—	—	—	—	—	—	—	—
11	4	1	6	20	16	7	61	—	4	—	—	—	—	43	22	—	—	—	—	—	—	—	—
2	1	1	3	14	7	—	27	—	—	—	—	—	1	20	8	7	1	2.0	188	88.48	11.06	8.0	
6	2	—	9	13	15	6	43	1	3	—	4	—	—	30	21	3	5	5.8	779	134.30	13.43	13.5	
5	2	1	2	5	3	1	18	—	1	—	—	—	—	15	4	1	1	1.0	67	67.00	13.40	5.6	
2	2	—	4	4	5	—	17	—	—	—	—	—	—	11	6	1	1	1.3	196	196.00	19.60	8.7	
—	—	—	4	2	—	—	6	—	—	—	—	—	—	6	—	2	1	1.3	206	186.01	22.89	21.7	
41	17	10	46	96	71	25	287	5	8	1	4	—	1	—	210	96	14	9	11.1	1.436	116.08	14.51	4.7

Les deux écoles réales

15	6	7	18	38	25	11	115	4	—	1	—	—	—	85	35	—	—	—	—	—	—	—	—
20	5	3	22	34	23	11	104	2	6	2	1	—	2	1	73	45	—	—	—	—	—	—	—
14	2	3	18	28	16	8	76	—	—	8	—	—	4	1	67	22	3	1	2.0	188	88.48	11.06	3.0
11	2	2	19	21	20	9	68	1	3	—	7	—	5	—	55	29	7	5	5.8	779	134.30	13.43	8.2
13	5	2	13	9	6	5	47	—	1	—	—	—	4	1	36	17	1	1	1.0	67	67.00	13.40	2.0
11	2	—	11	8	5	—	36	—	—	—	—	—	1	—	31	6	2	2	2.3	316	157.99	22.57	6.8
5	—	2	9	5	—	—	19	—	—	—	—	—	1	1	19	2	3	2	2.3	506	239.67	26.63	12.7
89	22	19	110	143	95	44	465	7	10	11	9	—	16	4	366	156	16	11	13.4	1.856	131.36	16.42	3.2

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ВИШЕ ЖЕНСКЕ ШКОЛЕ
ÉCOLES SUPÉRIEURES DES DEMOISELLES

Разред — Classes	Број ученица — Nombre des élèves																								
	у почетку школске године au commencement de l'année scolaire				које су школу оставиле qui ont abandonné l'école					на крају школске године — à la fin de l'année scolaire		по успешности — d'après les notes obtenues					награђених књигама qui ont obtenu des prix en livres								
	уписаних inscrites		понављача répétantes		Свега — Total		због à cause de					ученица-эколијере élèves-écolières		Свега — Total		одличних excellentes		вредних très bonnes		добрих-добрих bonnes		слабих-слабих faibles		пљивих-пљивих mauvais	
	ученица écolières	ученица écolières	ученица écolières	у опште en général	болести maladie	смрти décès	искључења exclusion	Других узрока autres motifs	Свега — Total	ученица-эколијере	Свега — Total	одличних excellentes	вредних très bonnes	добрих-добрих bonnes	слабих-слабих faibles	пљивих-пљивих mauvais	награђених књигама qui ont obtenu des prix en livres	који су оставили да понове разред qui doivent répéter la classe							
Виша Женска Школа у Београду																									
I	106	23	129	129	—	1	1	13	15	114	114	9	36	61	8	—	17	19	—						
II	103	19	122	122	1	—	—	2	3	119	119	6	40	70	3	—	16	8	—						
III	97	18	115	115	—	—	—	9	9	106	106	3	35	61	7	—	11	10	—						
IV	93	11	104	104	1	—	1	11	13	91	91	14	26	47	4	—	18	11	—						
V	123	2	125	125	2	1	—	7	10	115	115	12	55	47	1	—	24	3	—						
VI	128	1	129	129	2	1	1	—	4	125	125	15	72	38	—	—	—	1	—						
Свега-Total	650	74	724	724	6	3	3	42	54	670	670	59	264	324	23	—	86	52	—						
Виша Женска Школа у Крагујевцу																									
I	29	7	36	36	1	—	—	1	2	34	34	1	5	22	6	—	6	9	3						
II	17	4	21	21	—	—	—	—	—	21	21	—	7	14	—	—	3	—	—						
Свега-Total	46	11	57	57	1	—	—	1	2	55	55	1	12	36	6	—	9	9	3						
Обе Више Женске Школе																									
I	135	30	165	165	1	1	1	14	17	148	148	10	41	83	14	—	23	28	3						
II	120	23	143	143	1	—	—	2	3	140	140	6	47	84	3	—	19	8	—						
III	97	18	115	115	—	—	—	9	9	106	106	3	35	61	7	—	11	10	—						
IV	93	11	104	104	1	—	1	11	13	91	91	14	26	47	4	—	18	11	—						
V	123	2	125	125	2	1	—	7	10	115	115	12	55	47	1	—	24	3	—						
VI	128	1	129	129	2	1	1	—	4	125	125	15	72	38	—	—	—	1	—						
Свега-Total	696	85	781	781	7	3	3	43	56	725	725	60	276	360	29	—	95	61	3						

И З О С Т А Н Ц И — A B S E N C E S																							
неоправдани — non excusées											оправдани — excusées												
Број ученица — Nombre des élèves																							
које су изостале часова — qui ont été absentes											Ceera — Total	које су изостале часова — qui ont été absentes											Ceera — Total
један une heure	2 — 3	3 — 4	4 — 6	6 — 8	8 — 10	10 — 12	12 — 15	15 — 20	20 — 25	преко 25 au-dessus de 25		1 — 5	5 — 10	10 — 15	15 — 20	20 — 25	25 — 30	30 — 35	35 — 40	40 — 50	50 — 60	преко 60 au-dessus de 60	
Ecole supérieure des demoiselles à Belgrade																							
14	5	5	4	1	4	2	2	2	3	1	43	8	9	12	16	8	7	4	3	7	7	24	105
16	12	15	9	3	10	8	6	4	5	3	91	24	12	8	10	5	8	8	3	5	3	14	100
15	14	10	7	4	6	1	1	3	20	5	86	10	12	11	6	6	4	5	7	6	5	29	101
20	24	4	—	1	—	—	—	—	—	—	49	12	8	6	8	4	6	3	3	7	6	21	84
12	17	7	4	2	7	6	5	6	1	—	67	17	10	10	4	7	4	1	7	9	8	21	98
24	16	4	6	1	—	1	1	—	—	1	54	11	13	16	6	12	5	7	6	6	8	25	115
101	88	45	30	12	27	18	15	15	29	10	390	82	64	63	50	42	34	28	29	40	37	134	603
Ecole supérieure des demoiselles à Kragouïevatz																							
6	8	1	1	2	5	—	—	—	—	3	26	7	6	4	5	1	3	—	4	1	—	1	32
1	9	—	2	—	—	2	—	—	1	—	15	5	3	7	—	—	2	1	—	1	1	—	20
7	17	1	3	2	5	2	—	—	1	3	41	12	9	11	5	1	5	1	4	1	1	1	52
Pour les deux écoles des demoiselles																							
20	13	6	5	3	9	2	2	2	3	4	69	15	15	16	21	9	10	4	7	8	7	25	137
17	21	15	11	3	10	10	6	4	6	3	106	29	15	15	10	5	10	9	3	6	4	14	120
15	14	10	7	4	6	1	1	3	20	5	86	10	12	11	6	6	4	5	7	6	5	29	101
20	24	4	—	1	—	—	—	—	—	—	49	12	8	6	8	4	6	3	3	7	6	21	84
12	17	7	4	2	7	6	5	6	1	—	67	17	10	10	4	7	4	1	7	9	8	21	98
24	16	4	6	1	—	1	1	—	—	1	54	11	13	16	6	12	5	7	6	6	8	25	115
108	105	46	33	14	32	20	15	15	30	13	431	94	73	74	55	43	39	29	33	42	38	135	655

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Разреди — Classes	Број кажњених ученица — Nombre des élèves punies							По узрасту било је ученица од — Nombre des élèves âgées de													
	затвором de réclusion		забрањом учења par la défense d'étude	отпустом за време d'exclusion temporaire	изгнањем на свагда d'exclusion perpétuelle	губитком благодетеља par la perte de la bourse d'état		Свeра — Total	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	преко 20 au-dessus de 20	Свeра — Total
	Један пут une fois	више пута plusieurs fois				појесно partiellement	целој entière		г о д и н а — a n s												

Виша Женска Школа у Београду

I	—	—	—	—	1	—	—	—	48	50	28	3	—	—	—	—	—	—	—	—	129
II	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21	48	36	9	6	2	—	—	—	—	—	122
III	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	32	39	29	12	3	—	—	—	—	—	115
IV	—	—	1	—	1	—	—	2	—	—	—	30	25	33	16	—	—	—	—	—	104
V	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19	55	38	9	4	—	—	—	125
VI	—	—	1	—	1	—	—	2	—	—	—	—	31	46	35	15	1	1	—	—	129
Свeра-Total	—	—	2	—	3	—	—	5	—	48	71	108	108	113	152	94	24	5	1	—	724

Виша Женска Школа у Крагујевцу

I	—	—	2	—	—	—	—	2	—	27	5	3	1	—	—	—	—	—	—	—	36
II	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	7	4	—	—	—	—	—	—	—	21
Свeра-Total	—	—	2	—	—	—	—	2	—	27	15	10	5	—	—	—	—	—	—	—	57

Обе Више Женске Школе

I	—	—	2	—	1	—	—	3	—	75	55	31	4	—	—	—	—	—	—	—	165
II	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31	55	40	9	6	2	—	—	—	—	143
III	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	32	39	29	12	3	—	—	—	—	115
IV	—	—	1	—	1	—	—	2	—	—	—	30	25	33	16	—	—	—	—	—	104
V	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19	55	38	9	4	—	—	125
VI	—	—	1	—	1	—	—	2	—	—	—	—	—	31	46	35	15	1	1	—	129
Свeра-Total	—	—	4	—	3	—	—	7	—	75	86	118	113	113	152	94	24	5	1	—	781

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА